

**ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI AFACERILOR
INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA**

ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE PENALE ȘI DREPT PUBLIC

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 343.34(043.3)

CAZACICOV Andrei

**RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU CREAREA SAU
CONDUCEREA UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE**

Teză de doctor în drept

Specialitatea: 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autor:

Conducător de doctorat:

**COJOCARU Radion,
doctor în drept, profesor
universitar**

Comisia de îndrumare:

**LARII Iurie, doctor în drept,
profesor universitar**

**URSU Veaceslav, doctor în drept,
conferențiar universitar**

**ZOSIM Alexandru, doctor în drept
conferențiar universitar**

CHIȘINĂU, 2021

© CAZACICOV ANDREI, 2021

PLANUL TEZEI

ADNOTARE (în română, rusă, engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE	10
 1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL INVESTIGĂRII FENOMENULUI CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE	
1.1. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în Republica Moldova	20
1.2. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în străinătate	29
1.3. Concluzii la Capitolul I.....	40
 2. CONSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE	
2.1. Retrospectiva incriminării faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale în legislația penală a Republicii Moldova	44
2.2. Abordări conceptuale privind noțiunile de „grup criminal organizat” și „organizație criminală”	60
2.3. Concluzii la Capitolul II.....	79
 3. ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT PRIVIND INFRAȚIUNEA DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE	
3.1. Infrațiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale în sistemul de drept romano-germanic.....	82
3.2. Incriminarea creării sau conducerii unei organizații criminale în sistemul de drept anglo-saxon (Common-Law)	104
3.3. Crearea sau conducerea unei organizații criminale în alte sisteme de drept.....	121
3.4. Concluzii la Capitolul III	135
 4. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRAȚIUNII DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE	
4.1. Semne obiective ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale	138
4.2. Semne subiective ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale	165
4.1. Concluzii la Capitolul IV	182
 5. ASPECTE DELIMITATIVE ȘI REGIMUL SANȚIONATOR AL INFRAȚIUNII DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE	
5.1. Delimitarea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de infracțiuni omogene.....	185
5.2. Regimul de sancționare al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.....	204

5.3. Concluzii la Capitolul V	211
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	213
BIBLIOGRAFIE.....	218
ANEXE	241
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	265
CV-UL AUTORULUI.....	266

ADNOTARE

Andrei Cazaciov. Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2021

Structura tezei: introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 407 titluri, 208 pagini de text de bază, 6 anexe. Rezultatele obținute sunt publicate în 19 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: organizație criminală, grup criminal, grup criminal organizat, organizație teroristă, grup terorist, criminalitate organizată, creare, conducere, participare.

Scopul lucrării constă în examinarea teoretico-practică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, în vederea rezolvării problemelor și dificultăților care apar la aplicarea acesteia, precum și înaintarea unor recomandări de ordin științifico-practic de perfectare a cadrului normativ național.

Obiectivele cercetării: aprecierea gradului de evoluție a doctrinei penale naționale și a celei străine, cu privire la infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale; analiza evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii; elucidarea conceptului de „grup criminal organizat” și a celui de „organizație criminală” prin prisma standardelor definitorii internaționale; realizarea unui studiu de drept penal comparat a legislațiilor penale ale altor state în raport cu infracțiunile similare celei prevăzute de art. 284 C. pen. al R.M.; examinarea semnelor obiective și subiective aferente infracțiunii cercetate și evaluarea cerințelor de calitate a normei; rezolvarea practică a problemelor cu care se confruntă organele de drept la stabilirea răspunderii pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale; stabilirea delimitărilor cu alte componente de infracțiuni asemănătoare; înaintarea unor propuneri *de lege ferenda*.

Noutatea și originalitatea științifică. Studiul reprezintă o cercetare complexă a problemelor teoretico-practice privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale. Cercetarea evolutivă, comparativă și juridico-penală permite înaintarea unor recomandări de ameliorare a cadrului normativ național, i.e.: modificarea conceptului de grup criminal organizat (art. 46 C. pen.) și organizație criminală (art. 47 C. pen.); perfectarea și completarea textului preceptului incriminator de la art. 284 C. pen. (Constituirea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale); modificarea și transpunerea prevederii de la art. 284, alin. (2) C. pen. la un articol nou – art. 284¹ C. pen. (Constituirea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste).

Problema științifică soluționată constă în elaborarea unui cadru conceptual ce va permite interpretarea uniformă a semnelor obiective și subiective ale infracțiunii incriminate la art. 284 C. pen., cu racordarea modelului de incriminare la standardele internaționale; identificarea imperfecțiunilor admise la formularea art. 284 C. pen. și oferirea unor propuneri *de lege ferenda* de remaniere ale acestora.

Semnificația teoretică. Prin faptul că studiul este bine sistematizat și documentat, se oferă soluții teoretico-practice de calificare juridică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale. Teza scoate în evidență unele probleme curente și de perspectivă care pot apărea în practica de aplicare a legii penale, dar și a căilor de soluționare adecvată ale acestora.

Valoarea aplicativă constă în oferirea unei compilații a materialului doctrinar, formularea recomandărilor practice de soluționare a unor situații incerte, prezentarea interpretării elocvente a elementelor și semnelor componente infracțiunii.

Implementarea rezultatelor științifice. Constatările și concluziile studiului pot fi utilizate în procesul de instruire a studenților instituțiilor de învățământ și în activitatea practicienilor implicați nemijlocit în procesul de prevenire și combatere a infracționalității organizate. Propunerile și recomandările vor fi utile perfecționării de perspectivă a cadrului normativ național.

АННОТАЦИЯ

Андрей Казачков. Уголовная ответственность за создание или руководство преступной организацией. Докторская диссертация. Кишинев, 2021

Структура диссертации: введения, 5 глав, основных выводов и рекомендаций, библиографии, включающей 407 наименований, 208 страниц основного текста, 6 приложений. Результаты исследования были опубликованы в 19 научных работах.

Ключевые слова: преступная организация, преступная группа, организованная преступная группа, террористическая организация, террористическая группа, организованная преступность, создание, руководство, участие.

Цель статьи состоит в теоретическо-практическом исследовании преступления «создание преступной организации или руководство ею» с целью решения проблем и трудностей, возникающих при ее применении, а также предоставлении научно-практических рекомендаций по совершенствованию национального законодательства.

Задачи работы: оценка степени развития национальной и зарубежной уголовной доктрины в отношении преступления; анализ эволюции инкриминирующей нормативной базы преступления; разъяснение понятий «организованная преступная группа» и «преступная организация» с точки зрения международных стандартов; проведение сравнительного анализа уголовного законодательства других стран в отношении преступлений, аналогичных предусмотренному ст. 284 УК Р.М.; изучение объективных и субъективных признаков, связанных с расследуемым преступлением; практическое решение проблем с которыми сталкиваются правоохранительные органы в связи с данным преступлением; разграничение с аналогичными преступлениями; предоставление предложений о законодательных изменениях.

Научная новизна и оригинальность исследования. Данное исследование представляет собой комплексное и хорошо структурированное исследование теоретических и практических проблем, касающихся создания или руководства преступной организацией. Эволюционное, сравнительное и уголовно-правовое исследование позволяет выработать рекомендации по совершенствованию национальной нормативной базы, а именно: изменение концепции организованной преступной группы (статья 46 УК) и преступной организации (статья 47 УК); дополнение и усовершенствование текста уголовной нормы предусмотренной ст. 284 УК; изменение положения ст. 284, ч. 2) УК и создание новой статьи – ст. 284¹ УК (Создание террористической группы или террористической организации).

Решённая научная проблема заключается в разработке концептуальной основы, которая позволит единообразно интерпретировать объективные и субъективные признаки преступления, связав модель инкриминирования с международными стандартами; выявление недостатков ст. 284 УК и внесение предложений по их исключению.

Теоретическая значимость работы. Исследование хорошо систематизировано и задокументировано, оно предлагает теоретические и практические решения по квалификации исследуемого преступления. В диссертации освещены нынешние проблемы, но и проблемы в перспективе, которые могут возникнуть в практике применения уголовного законодательства, а также способы их решения.

Практическое значение исследования заключается в обобщении научного материала, формулировании практических рекомендаций по разрешению неопределённых ситуаций, всесторонней интерпретации элементов и признаков состава преступления.

Внедрение научных результатов. Выводы исследования могут быть использованы в процессе обучения студентов юридических вузов, в работе сотрудников, непосредственно вовлечённых в процесс борьбы с организованной преступностью. Предложения и рекомендации будут полезны в перспективе улучшения национальной нормативно-правовой базы.

ANNOTATION

Andrei Cazacicov. Criminal liability for creating or directing a criminal organization. PhD thesis in law. Chişinău, 2021

Thesis structure: introduction, 5 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 407 titles, 208 pages of basic text, 6 annexes. The results are published in 19 scientific papers.

Key words: criminal organization, criminal group, organized criminal group, terrorist organization, terrorist group, organized crime, creation, direction, participation.

Goal of dissertation. The purpose of the paper consists in the theoretical and practical analysis of the crime of creating or leading a criminal organization, in order to solve the problems and difficulties that arise in its application, as well as submitting scientific and practical recommendations to improve the national normative framework.

Objectives of dissertation: estimation the degree of evolution of the national and foreign criminal doctrine, regarding to the crime of creating or leading a criminal organization; analysis the evolution of the incriminating normative framework of the crime; explanation the concept of „organized criminal group” and „criminal organization” in terms of international standards; performing a comparative study of criminal laws of the other states in relation to similar crimes to those provided by art. 284 Penal code of R.M.; examining the objective and subjective signs related to the investigated crime and evaluating the quality of requirements for this norm; practical solving of the problems faced by law enforcement agencies in establishing responsibility for the creation or leading of a criminal organization; establishing delimitations with other components of similar crimes; submission of legislative proposals to perfect the legislative framework.

Scientific novelty and originality. This PhD thesis is a complex and well-structured research of the theoretical and practical problems considering the crime of creating or directing a criminal organization. Historical, comparative and legal research offers an opportunity to advance some recommendations of improving the national regulatory framework, *i.e.*: changing the concept of organized criminal group (art. 46 of the Penal Code) and criminal organization (art. 47 Penal Code); improving the text of the art. 284 Penal Code (constitution of an organized criminal group or a criminal organization), modifying art. 284, par. (2) Penal Code and removing it to a new article – art. 284¹ Penal Code (constitution of a terrorist group or a terrorist organization).

The important scientific problem solved consists in elaboration of a conceptual framework that will allow the uniform interpretation of the objective and subjective signs of the crime provided in art. 284 of the Penal code and relates the incrimination model to the international standards; identification of imperfections admitted in art. 284 Penal code, with offering of proposals for their exclusion.

Theoretical significance. Due to the fact that the study is well systematized and documented, it offers theoretical and practical solutions for the qualification of the crime of creating or leading a criminal organization. The thesis highlights some current and forward-looking problems that may arise in the practice of applying the criminal law, but also of the ways of their adequate solution.

The applicative value consists in offering a compilation of the doctrinal material, the formulation of practical recommendations for solving uncertain situations, the presentation of the eloquent interpretation of the elements and signs of the composition of the crime.

Implementations of scientific results. The judgments and conclusions of this study can be used in the education process of students of higher education institutions and in the activity of practitioners directly involved in the process of preventing and combating organized crime. The proposals and recommendations will be useful for the perspective improving of the national regulatory framework.

LISTA ABREVIERILOR

CEDO	—	Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale
CtEDO	—	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
C.S.I.	—	Comunitatea Statelor Independente
O.N.U.	—	Organizația Națiunilor Unite
U.E.	—	Uniunea Europeană
C.S.J.	—	Curtea Supremă de Justiție
M.A.I.	—	Ministerul Afacerilor Interne
J.I.T.	—	Joint Investigation Teams
GUUAM	—	Acordul de colaborare încheiat între Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan, Moldova
P.C.C.O.C.S.		Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale
R.A.S.S.M.	—	Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească
R.S.S.M.	—	Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
R.S.F.S.R.	—	Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă
R.S.S.U.	—	Republica Sovietică Socialistă Ucraineană
U.R.S.S.	—	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
Au. N.	—	Australia de Nord
Ca.	—	Canada
E.A.U.	—	Emiratele Arabe Unite
F.R.	—	Federația Rusă
Fr.	—	Franța
Ind.	—	India
It.	—	Italia
Jp.	—	Japonia
R.A.S.	—	Republica Arabiei Saudite
R.F.B.	—	Republica Federativă Brazilia
R.F.G.	—	Republica Federală Germană
R.I.I.	—	Republica Islamică Iran
R.M.	—	Republica Moldova
R.P.C.	—	Republica Populară Chineză

R. Su.	—	Republica Sudan
Ro.	—	România
S.U.A.	—	Statele Unite ale Americii
Ucr.	—	Ucraina
PФ	—	Российская Федерация
R.I.C.O.	—	The Racheteer Influenced and Corrupt Organizations
C.S.U.A.	—	Codul Federal al Statelor Unite ale Americii
C. pen.	—	Cod(ul) penal
C. proc. pen.	—	Cod(ul) de procedură penală
art.	—	articol
alin.	—	alineat
d/l	—	datele lipsesc
dl.	—	domnul
î.e.n.	—	înaintea erei noastre
lit.	—	literă
pct.	—	punct
nr. / №	—	număr
p.	—	pagină/ рік
ș.a.	—	și altele/ alții
vol.	—	volum
vs.	—	versus
etc.	—	et cetera
i.e.	—	id est
et al.	—	et alii
г.	—	год
п.	—	пункт
стр. / с.	—	страница / страниц

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Desăvârșirea procesului de globalizare, prin care se caracterizează tot mai pronunțat civilizația contemporană, condiționează apariția diverselor forme de criminalitate organizată, activitatea cărora accede pe plan global sub forma infracțiunilor transnaționale, internaționale și intercontinentale.

În contextul apariției noilor direcții de activitate a organizațiilor criminale, precum și în condițiile răspândirii la nivel global a actelor teroriste, devine tot mai clară și mai pronunțată necesitatea implementării de către Republica Moldova a unor măsuri eficiente de prevenire și combatere a acestui flagel social odios.

Astfel, prin măsurile deja implementate, statul nostru pledează neechivoc și categoric pentru prevenirea și eradicarea criminalității organizate, atât în ceea ce ține de planul național – incriminarea faptei de înființare sau conducere a unei organizații criminale și apartenența la ea în anul 1994 [200], adoptarea Legii privind prevenirea și combaterea criminalității organizate în 2012 [204], crearea în anul 2016 a Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale [196] –, cât și de cel internațional – prevederea posibilităților noi de asistență juridică internațională în materie penală, în special prin statuarea echipelor comune de investigații [194], semnarea acordurilor bi- și multilaterale de cooperare internațională, aderarea la cele mai importante instrumente juridice de talie mondială, precum este Convenției O.N.U. împotriva criminalității transnaționale organizate [201] etc.

În condițiile existenței unui stat de drept, este de neconceput tolerarea faptelor care atentează la securitatea publică, iar pe acest fundal incriminarea corespunzătoare a lor capătă o relevanță deosebită.

Datele statisticii oficiale ne demonstrează o dinamică în creștere pentru anul 2020 a infracțiunilor comise de grupuri organizate, fapt ce necesită o intervenție promptă, inclusiv pe terenul cercetărilor științifice, care trebuie să fundamenteze eficacitatea măsurilor de prevenire aplicate de către organele de resort. Necesitatea studierii din punct de vedere al științei penale a acestui tip de criminalitate este condiționată în mare parte și de tendințele de „metamorfizare” ale acesteia, care actualmente tinde în mod constant spre politizare, disimulare, cibernetizare și internaționalizare. Fără doar și poate că aceste schimbări ale fenomenului influențează inclusiv tabloul statistic, fapt ce atrage o reflectare eronată a situației reale și a tendințelor actuale de manifestare a criminalității organizate. Această stare a lucrurilor tergiversează esențial dezvoltarea economico-socială a Republicii Moldova și prelungește „până la infinit” dificila perioada de tranziție pe care o parcurgem.

Pe lângă nihilismul juridic, lupta fictivă cu criminalitatea organizată, dificultatea investigării infracțiunilor comise în grupuri, un alt factor care justifică odată în plus necesitatea studierii juridico-penale a subiectului ce face obiect de preocupare al prezentei lucrări rezidă în anumite deficiențe pe care le prezintă însăși cadrul normativ-penal național. Mai mult ca atât, infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale nu a fost detaliat și apropiat cercetată nici din perspectiva științei dreptului penal, spre deosebire de alte științe (criminalistică, criminologie, victimologie etc.). Așadar, în doctrina penală autohtonă sunt întâlnite doar unele studii particulare, de regulă fragmentate și limitate la anumite aspecte, care țin nemijlocit de preceptul incriminator de la art. 284 C. pen.

O contribuție remarcabilă la studierea fenomenului criminalității organizate sub diferite aspecte, implicit sub aspect penal, a fost adusă de către autorii din țară și cei din străinătate:

a) autori autohtoni: A. Borodac, V. Bujor, S. Brînză, M. Gheorghiță, X. Ulianovschi, V. Stati, A. Barbăneagră, M. Bîrgău, V. Ursu, Ig. Ciobanu, O. Balan, Gh. Gladchi, R. Cojocar, D. Postovan, O. Bejan, A. Pungă, Al. Pareniuc, F. Sterschi, M. Braloștișanu, A. Corîștin, P.Z. Nenov, I. Hurdubaie, A. Tighineanu, M. Bencheci, V. Sîli, V. Armașu, R. Pleșca, V. Untilă;

b) autori din statele U.E.: C.L. Stăncilă, C.G. Gîrleanu, N. Mappes-Niediek, L. Kovesi, I. Tucmuruz, D. Miclea, A. Andreescu, N. Radu, M. Atanasiu, L. Stăncilă, I. Coman, C. Stan, F. Calderoni etc.

c) autori din cadrul C.S.I.: A.V. Brilliantov, V. Școlinîi, N. Igorova, K.V. Putuliko, I.V. Godunov, I.V. Kostiukovschii, D.M. Valeev, V.A. Jbankov, A.V. Tabakov, V.V. Romaniuc, A.V. Butîrșcaia, A.V. Skaciko, D.A. Korețchii, A.S. Ovcinskii, V.N. Petrașev, M.I. Kovalev, V.V. Palii, E.N. Fedik, A. Vozniuc, M.V. Kornienko, O.Y. Șostco, V.L. Groholiskii, V.V. Ucraineț, O.O. Kvașa, V.P. Kovaliciuc, V.V. Mercușin, M. Semukov, N. Kaziuc, N. Scrît;

Investigarea științifică a criminalității organizate de către autorii menționați *supra* a căpătat un caracter multilateral, domeniul prioritar al preocupărilor acestora constituindu-l aspectul criminologic, criminalistic, istoric, comparativ etc. Prin urmare, considerăm utilă și necesară aprofundarea științifică a problematicii răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale (art. 284 C. pen.), prin care s-ar reevalua, pe de o parte, elementele și semnele componente ale infracțiunii vizate, iar pe de altă parte, a pedepsei aplicabile pentru comiterea acesteia.

Este de notat că necesitatea unui asemenea studiu este resimțită și din punct de vedere al practicii judiciare, mai ales pentru ofițeri de urmărire penală și ofițeri de investigații, procurori, judecători, avocați etc. cărora le vor fi utile reperele științifico-practice de încadrare juridică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale. În special, un asemenea studiu

ar constitui un sprijin pentru activitatea structurilor specializate, precum este P.C.C.O.C.S.-ul, care, după cum ne arată elementele de practică judiciară, întâmpină anumite dificultăți la calificarea activităților criminale realizate în grup. Prin urmare, întru evitarea arbitrariului, mediatizat inclusiv de către specialiști din domeniu [279], și respectarea strictă a principiului legalității incriminării, este absolut necesar studiul științifico-penal al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, inclusiv sub aspect practic.

Din considerentele expuse, se constată ca fiind stringentă analiza științifică în cadrul unei teze de doctor a infracțiunii de **Creare sau conducere a unei organizații criminale**, statuată la art. 284 Cod penal al Republicii Moldova. În același timp ne propunem să contribuim la aprofundarea cunoașterii semnelor obiective și subiective ale infracțiunii vizate, inclusiv prin reevaluarea acestora prin prisma cerințelor de calitate, care, în esență, sunt sau ar trebui să fie inerente tehnicii legislative utilizate la descrierea infracțiunilor.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul lucrării constă în examinarea teoretico-practică multiaspectuală a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, în vederea rezolvării problemelor și dificultăților care apar la aplicarea art. 284 C. pen., precum și înaintarea unor recomandări de ordin științifico-practic de perfectare a cadrului normativ național la rigurile internaționale.

Pentru atingerea finalității scontate au fost trasate următoarele **obiective**:

- cercetarea și aprecierea gradului de evoluție a doctrinei penale naționale și a celei străine, cu privire la infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale;
- analiza multilaterală a evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale în legislația penală a R.M.;
- elucidarea conceptului și a corelației dintre „grupul criminal organizat” și a „organizației criminale” prin prisma standardelor definitorii internaționale și aprecierea măsurii în care aceste standarde au fost implementate pe plan național;
- realizarea unui studiu de drept penal comparat a legislațiilor penale ale altor state, inclusiv a celor ce fac parte din familii de drept diferite, în raport cu infracțiunile similare sau *quasi*-similare celei prevăzute de art. 284 C. pen. al R.M.;
- elucidarea și examinarea teoretico-practică a semnelor obiective și subiective aferente infracțiunii stipulate la art. 284 C. pen.;
- evaluarea cerințelor de calitate a normei stipulate la art. 284 C. pen. și determinarea măsurii în care norma incriminatorie internă corespunde acestor cerințe;
- rezolvarea practică a problemelor cu care se confruntă organele de drept la stabilirea răspunderii pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale;

- stabilirea semnelor delimitative dintre fapta de creare sau conducere a unei organizații criminale de alte infracțiuni omogene;
- evaluarea regimului sancționator aplicabil și a gradului de congruență cu principiile moderne care stau la baza implementării politicilor punitive;
- formularea și înaintarea unor propuneri *de lege ferenda* privind perfecționarea normei incriminatorii de la art. 284 Cod penal etc.

Ipoteza cercetării consistă în faptul că perfecționarea noțiunilor legale utilizate la stabilirea răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale va facilita activitatea organelor de drept la calificarea faptei infracționale vizate; racordarea normei incriminatorii de la art. 284 C. pen. la standardele internaționale va doza gradul de eficacitate a prevenirii fenomenului prin prisma cooperării internaționale și va contribui esențial la armonizarea legislației penale a R.M. la actele normative U.E. existente în materie; instituirea răspunderii penale pentru aderarea sau participarea la un grup criminal organizat sau la o organizație criminală va eficientiza efectul preventiv al legii penale.

Metodologia cercetării științifice. Pentru atingerea scopului și obiectivelor indicate *supra* a fost utilizat materialul normativ (convenții, acorduri internaționale, directive UE, coduri, legi, hotărâri, decrete etc.) și doctrinar (tratate, manuale, monografii, teze de doctorat, ghiduri, materialele conferințelor științifico-practice, reviste, articole științifice, baze de date electronice etc.) vizând infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale. De asemenea, latura teoretică a lucrării a fost îmbinată cu studii de caz preluate din practica judiciară națională și internațională.

În teză au fost uzitate mai multe metode generale și speciale, dintre care fac parte: metoda *istorico-juridică* (utilizată pentru studierea evoluției cadrului normativ în raport cu incriminarea faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale), metoda *logică* (ce include argumentația problematicii abordate prin metodele unei demonstrații temeinice și consecvente), metoda *comparativă* (bazată pe analiza materialelor științifice cu privire la conceptele de grup/ organizație criminală, delimitarea infracțiunilor caracterizate de formele complexe și organizate de participare penală, studierea legislației penale ale statelor lumii sub aspectul răspunderii pentru infracțiunile similare celei statuate la art. 284 C. pen. al R.M.), metoda *sistemică* (care permite evidențierea elementelor globale în temeiul cărora este întărit locul infracțiunii de referință în sistemul de drept național și internațional), metoda *interpretării literare* (folosită la cercetarea sensului sintactic al cuvintelor, expresiilor, termenilor), metoda *statistică* (uzitată în procesul analizei și interpretării tabloului infracțional atât în raport cu infracțiunea cercetată, cât și față de criminalitatea practică la general pe teritoriul R.M.), metoda *prospectivă* (implicată în

procesul stabilirii celor mai optime căi de ameliorare a cadrului normativ național în domeniul incriminării faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale), metoda *teleologică* (uzitată la studiul scopurilor/ finalității unor prevederi normative), *sondajul* (necesar identificării practicilor aplicate de organele de urmărire penală și instanțele judecătorești).

Baza empirică a studiului se întemeiază pe sentințele/ deciziile/ hotărârile judecătorești concrete ale instanțelor de judecată, a curților de apel și a curților supreme de justiție din 3 state: Republica Moldova, România, Federația Rusă. În același context, studiul practic a cuprins jurisprudența Plenului Curților Supreme de Justiție a Republicii Moldova, Federației Ruse și a Republicii Belarus, exprimată în cadrul unor hotărâri explicative, călăuzitoare a activității practice a organelor de drept.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Acest studiu reprezintă o cercetare complexă a problemelor teoretice și practice, de moment și de perspectivă, privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale.

Elementele inovative ale studiului se desprind din tezele fundamentale ale lucrării și preiau următoarea formă:

- a fost constatată în mod elocvent discrepanța dintre noțiunile de „grup criminal organizat” și de „organizație criminală”, prevăzute de legislația penală națională, cu cea de „grup infracțional organizat”, statuată în textul Convenției de la Palermo din 15.11.2000, și de „organizație criminală”, prevăzută în Decizia-cadru a Consiliului U.E. privind lupta împotriva crimei organizate și Acțiunea comună privind incriminarea participării la o organizație criminală în statele membre ale Uniunii Europene. În acest context, au fost formulate și înaintate definiții de „grup criminal organizat” și „organizație criminală” în lumina standardelor internaționale;

- drept urmare a analizei comparative efectuate asupra legislațiilor penale ale altor state, s-a justificat inoportunitatea reunirii în cadrul aceluiași articol (art. 284 C. pen.) a două infracțiuni distincte, precum și deficiențele normativ-aplicative ce rezultă din această întrunire improprie;

- au fost supuse evaluării semnele obiective și subiective ale creării sau conducerii unei organizații criminale în concordanță cu principiul legalității incriminării și cu standardele desprinse din jurisprudența CtEDO;

- s-a argumentat oportunitatea modificării și transunerii prevederii de la art. 284, alin. (2) C. pen. la un nou articol, cu ajustările strict necesare în acest sens, cu racordarea prevederilor Codului penal la cele ale legilor speciale (Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, Legea cu privire la prevenirea și combaterea terorismului etc.) și cu preluarea celor mai bune practici din legislațiile penale ale altor state;

– au fost scoase în evidență lacunele normei penale de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284 C. pen.) și punctele vulnerabile a acestei norme penale în aplicarea practică;

– s-a concretizat oportunitatea unificării terminologiei utilizate, inclusiv în cadrul art. 284 C. pen., prin substituirea lexemelor „creare”, „organizare”, „înființare” cu cel de „constituire”;

– s-a demonstrat atribuirea componenței de infracțiune a creării sau conducerii unei organizații criminale la categoria celor formal-reduse;

– s-a argumentat că latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 284 C. pen. se exprimă prin vinovăție sub forma intenției directe, iar scopul este un semn obligatoriu, cu prevedere implicită în cazul art. 284, alin. (1) C. pen. și cu prevedere explicită în cazul art. 284, alin. (2) C. pen.

– au fost relevate semnele care permit delimitarea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de alte infracțiuni înrudite și au fost prezentate diferențele dintre noțiunile de „grup de două sau mai multe persoane”, „grup criminal”, „grup criminal organizat”, „grup terorist”, „organizație criminală”, „organizație teroristă”, „bandă armată”, „formațiune paramilitară ilegală”;

– s-a propus implementarea în Hotărârile Plenului C.S.J. al R.M. a unor reguli practice de calificare a săvârșirii infracțiunilor în componența grupurilor criminale organizate și a organizațiilor criminale etc.

Noutatea științifică a tezei rezidă, de asemenea, în formularea și propunerea justificată a unui spectru larg de recomandări *de lege ferenda* a infracțiunii și a conceptelor sale definitorii, și anume:

1. Modificarea art. 46 C. pen., care în noua redacție va avea următorul conținut:

„Articolul 46. Grupul criminal organizat

Grupul criminal organizat este un grup structurat, alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă de timp și acționează în mod coordonat, în scopul săvârșirii uneia ori mai multor infracțiuni”.

2. Reconceptualizarea art. 47 C. pen., în forma ce succede:

„Articolul 47. Organizația (asociația) criminală

(1) Se consideră organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației, în scopul obținerii, directe ori indirecte, de avantaje financiare sau de alte avantaje materiale și realizării de interese economice, financiare sau politice.

(2) Infrațiunea se consideră săvârșită de o organizație (asociație) criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia.

(3) Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație. Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat”.

3. Perfectarea și completarea textului preceptului incriminator de la art. 284 C. pen., după cum urmează:

„Articolul 284. Constituirea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale

(1) Constituirea sau conducerea unei organizații criminale, adică întemeierea unei astfel de organizații și organizarea activității ei, fie căutarea și angajarea de membri în organizația criminală, fie ținerea de adunări ale membrilor ei, fie crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației, fie înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni, fie organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept, fie coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate, fie asigurarea logistică sau acordarea serviciilor de orice natură, se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani.

(1¹) Constituirea sau conducerea unui grup criminal organizat prin modalitățile stipulate la art. 284, alin. (1), se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani.

(1²) Aderarea la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea, sub orice formă, la activitatea acestora, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani.

(3) Membrul organizației criminale sau a grupului criminal organizat poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a încetat benevol participarea la activitatea organizației criminale sau a grupului criminal organizat, a declarat benevol despre existența acestora și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ele ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației sau grupului respectiv, dacă faptele sale nu conțin semnele altei infracțiuni”.

4. Modificarea și transpunerea prevederii de la art. 284, alin. (2) C. pen. la un articol nou, după cum urmează:

„Articolul 284¹ Constituirea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste

(1) Constituirea sau conducerea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste prin modalitățile stipulate la art. 284, alin. (1), se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 de ani sau cu detențiune pe viață.

(2) Aderarea la un grup terorist sau la o organizație teroristă ori participarea la activitatea unui astfel de grup sau organizație, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani.

(3) Membrul grupului terorist sau organizației teroriste poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a încetat benevol participarea la activitatea grupului terorist sau a organizației teroriste, a declarat benevol despre existența acestora și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ele ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor grupului sau organizației respective, dacă faptele sale nu conțin semnele altei infracțiuni”.

Problema științifică soluționată constă în următoarele: elaborarea unui cadru conceptual original ce va permite interpretarea uniformă de către interpreții oficiali a semnelor obiective și subiective ale infracțiunii incriminate la art. 284 C. pen. în strictă consonanță cu principiul legalității; racordarea modelului de incriminare a infracțiunii de creare sau conducere a organizației criminale la standardele internaționale și regionale existente în materie; identificarea imperfecțiunilor admise la formularea art. 284 C. pen. și oferirea unor propuneri *de lege ferenda* de remaniere ale acestora.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Importanța teoretică a studiului constă în faptul că lucrarea prezintă un studiu bine sistematizat și documentat, oferind soluții teoretico-practice de calificare juridică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale. Totodată, teza scoate în evidență unele probleme curente și de perspectivă care pot apărea în practica de aplicare a legii penale, dar și a căilor de soluționare adecvată ale acestora.

În acest punct de analiză, în afară de sursele doctrinare notorii, au fost studiate meticulos și prevederile legislației naționale, a actelor juridice internaționale, ale legislațiilor penale ale statelor din toate sistemele (familiile) de drept cunoscute: Federația Rusă, R. Belarus, R. Ucraina, România, Franța, Republica Federală Germană, Italia, Republica Federativă a Braziliei, Marea Britanie, S.U.A., Australia, India, Canada, Republica Populară Chineză, Japonia, Republica Islamică Iran, Regatul Arabiei Saudite, R. Sudan, Emiratele Arabe Unite.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în oferirea unei compilații a materialului doctrinar, util înțelegerii normei penale cercetate, precum și formularea recomandărilor practice de soluționare a unor situații incerte, întâlnite în jurisprudența națională. Totodată, a fost prezentată o interpretare elocventă a elementelor și semnelor componenței infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, fapt ce va facilita activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept la aplicarea normei penale de referință. Concluziile, soluțiile înaintate și propunerile prezentului studiu pot fi utilizate în procesul de instruire a studenților, audiențelor

cursurilor de formare inițială și continuă, precum și a practicienilor implicați nemijlocit în procesul de prevenire și combatere a infracționalității organizate etc.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele investigației au fost puse în discuție în cadrul următoarelor întruniri științifice: seminarul internațional: *„Lupta împotriva crimelor transfrontaliere: utilizarea celor mai bune tehnici speciale de investigare”* din 29 iunie - 3 iulie, 2015 și seminarul internațional *„Investigarea crimelor economice transnaționale”* din 8-12 februarie, 2016; conferința științifico-practică internațională: *„Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan”* din 16.03.2017; atelierul de lucru internațional privind *„Strategiile de instruire în domeniul combaterii criminalității cibernetice pentru organele de forță și accesul la materialele Grupului European de formare și instruire în domeniul combaterii criminalității cibernetice”* din 15-16 iunie 2017; conferința științifică cu participare internațională *„Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice”* din 01.03.2017; conferința științifică internațională *„Modern scientific challenges and trends”* din 20.10.2019; seminarul cu denumirea *„Particularitățile investigării și judecării cauzelor privind criminalitatea transfrontalieră și organizată”* din 18.05.2021.

Totodată, conceptele de bază ale studiului au fost prezentate în variate reviste științifice de profil: Analele științifice ale Academiei „Stefan cel Mare” a M.A.I.; Revista Institutului Național al Justiției; Revista „Legea și viața”; Revista Națională de Drept; Collection of scientific articles of international scientific and practical conference „European research: innovation in science, education and technology”; Сборник научных трудов „Актуальные вопросы права, образования и психологии” și altele.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura tezei a fost concordată cu scopul și obiectivele trasate, fiind compusă din: adnotări; lista abreviațiilor; introducere; cinci capitole împărțite în șaisprezece paragrafe; concluzii generale și recomandări; bibliografie; anexele; declarația privind asumarea răspunderii și *curriculum vitae* al autorului.

Introducerea, reprezentând exordiuul fundamentării și justificării temei alese pentru studiere, cuprinde compartimentele prezentate în următoarea ordine: 1) actualitatea și importanța problemei abordate, 2) scopul și obiectivele tezei, 3) ipoteza cercetării, 4) metodologia cercetării științifice, 5) baza empirică a studiului, 6) noutatea științifică a rezultatelor obținute, 7) problema științifică actuală care a fost soluționată, 8) importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, 9) aprobarea rezultatelor și rezumatul compartimentelor tezei.

Capitolul I, intitulat *„Analiza situației în domeniul investigării fenomenului criminalității organizate”* este consacrat cercetării celor mai relevante materiale științifice (manuale, monografii, teze de doctor, articole științifice, ghiduri, studii, reviste și chiar conferințe științifice

consacrate integral fenomenului criminalității organizate) publicate la tema tezei de doctor în Republica Moldova și în străinătate, realizându-se o incursiune în cele mai sensibile domenii: istoric, criminologic, sociologic, juridico-penal, metodico-investigativ și statistic.

Capitolul II, denumit *„Considerațiuni generale privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale”*, se dedică studiului diacronic al cadrului normativ incriminator al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale. Totodată, sunt supuse unei analize circumstanțiate noțiunile de grup criminal organizat și organizație criminală, sunt reliefate trăsăturile definitorii ale acestor forme de participare penală complexă, sunt trasate unele particularități în raport cu alte forme de grupare organizată a persoanelor în scopuri infracționale.

În cadrul **Capitolului III**, cu titlul *„Elemente de drept penal comparat privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale”*, se prezintă o analiză asupra formelor infracționale sancționate penal, similare după esență infracțiunii statuate la art. 284 C. pen. al Republicii Moldova, din perspectiva marilor sisteme (familii) de drept: romano-germanic (continental), anglo-saxon (Common-Law) și altor sisteme de drept, precum sunt cele religioase și tradiționale.

Capitolul IV, intitulat *„Analiza juridico-penală a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale”*, cuprinde o investigație complexă a semnelor constitutive ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, cu prezentarea spețelor relevante din practica judiciară națională și extranațională, și cu prezentarea regulilor de calificare specifice fiecărui element al componenței de infracțiune în parte.

Prin **Capitolul V**, cu denumirea *„Aspecte delimitative și regimul sancționator al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale”*, s-a efectuat un studiu delimitativ dintre norma penală stipulată la art. 284 C. pen. de alte infracțiuni asemănătoare, prevăzute la articolele 141, 282, 283, 285, 286, 340 C. pen. De asemenea, capitolul cuprinde un compartiment dedicat regimului punitiv al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, privit prin prisma practicilor altor state ale lumii și standardelor internaționale.

La finele lucrării sunt prezentate un set de **concluzii generale și recomandări** care sunt utile perfecționării bazelor teoretice și a celor aplicative ale dreptului penal, care pot contribui efectiv și nemijlocit racordării prevederilor legislative la necesitățile cotidiene în lupta cu criminalitatea, dar păstrându-se principiile fundamentale ale statului de drept în formele cele mai reușite ce caracterizează societatea contemporană.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL INVESTIGĂRII FENOMENULUI CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE

1.1. Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în Republica Moldova

Abordarea fenomenului criminalității organizate a preocupat pretutindeni și continuă să intereseze nu doar funcționarii investiți în prevenirea și combaterea acestuia, ci și vasta pleiadă de juriști, profesori, cercetători etc. care își aduc aportul științific pe tărâmul extirpării rădăcinilor criminalității.

Astfel, antrenarea științei juridice în cercetarea tuturor formelor de manifestare a fenomenului criminalității organizate se observă pe fondul unor studii din țară și din afara acesteia, care în final fundamentează conceptele teoretico-practice și permit prognozarea evoluției viitoare a criminalității organizate și a instrumentarului de prevenire și combatere a acesteia.

Din rândul celor dintâi monografii pe tema criminalității organizate face parte lucrarea *„Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования”* [321] de M. Gheorghijă. În cadrul cercetării efectuate se evidențiază problemele teoretico-practice a conceptului de criminalitate organizată și se descrie modelul criminalistic al infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate. Studiul este relevant și în partea relatării procesului de organizare a urmăririi penale a acestui tip de infracționalitate, dezvăluirii subtilităților tactice ale unor acțiuni procesuale și prezentarea sistemului de măsuri profilactice a infracțiunilor comise în grupuri organizate de oameni. Merită de remarcat că o bună parte din propunerile înaintate de autor în acest studiu și-au găsit o reflectare în legislația actuală a Republicii Moldova.

În lucrarea autorului Xenofon Ulianovschi, intitulată *„Participația penală”* [291], se face o analiză amplă a condițiilor, formelor, naturii juridice a participației la comiterea unei/ unor infracțiuni, se cristalizează conceptul participației improprie, se explică meticulos mecanismul sancționării participanților la infracțiune/ infracțiuni și se cercetează doctrina și jurisprudența relevantă în materia participației la infracțiunile cu subiect special. După aprecierea ex-ministrului Justiției R.M., Valeria Șterbeț: „Volumul [...] va servi ca material de referință în pregătirea metodicilor de urmărire și lichidare a structurilor criminale organizate” [291, p. 240].

Analiza generală a instituției participației penale, inclusiv a formelor organizate de participație „grup criminal organizat” și „organizație criminală”, a fost efectuată cu lux de

amănunte inclusiv de către autorul M. Grama în cadrul tezei de doctorat cu titlul „*Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor*” [167].

În cadrul tezei de doctor „*Aspecte juridico-penale și criminologice a criminalității organizate*” [296], precum și în alte studii [36, 297, 298], dl. Veaceslav Ursu analizează fenomenul criminalității organizate prin prisma politicii penale a Republicii Moldova, intervenind și cu o cercetare amplă sub aspect criminologic a acestui fenomen social negativ. Astfel, tipologia criminologică a organizațiilor criminale permite stabilirea țărilor care sunt afectate de un anumit tip de criminalitate organizată (gangsterii americani, triadele chinezești, mafia italiană).

În teza de doctor „*Criminalitatea transnațională: normativul penal de sancționare și politici de prevenire și combatere*” [277], autorul F.E. Sterschi trasează drept obiectiv central: determinarea dimensiunilor conceptuale ale criminalității organizate transnaționale și a trăsăturilor definitorii ale acesteia. În acest sens la finele lucrării sunt prezentate: definiția proprie a criminalității organizate transnaționale, trăsăturile distinctive ale acesteia, compararea prevederilor legislative ale Republicii Moldova cu cele ale României, propuneri de eficientizare a cooperării interinstituționale și internaționale în privința prevenirii și combaterii criminalității organizate, precum și sunt oferite o serie de propuneri *de lege ferenda* vizând normele penale din Codul penal al Republicii Moldova și C. pen. al României.

Tema infracțiunii transnaționale a fost supusă unei analize meticuloase în cadrul Conferinței științifico-practice internaționale „*Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale*” [126], din 5-6 noiembrie 2009. Materialele conferinței reflectă principalele direcții de cooperare națională și internațională în domeniul combaterii criminalității transnaționale organizate, tipurile de crime practicate de grupurile/ organizațiile criminale (de la infracțiunile comise de membrii sectelor religioase la infracționalitatea penitenciară) și formele de contracarare a acestora, precum și cele mai acute probleme cu care se ciocnesc organele de drept în activitatea de eradicare a fenomenului crimei organizate transnaționale. Merită de atenționat că lucrările forului științific au constituit un imbold pentru continuarea investigațiilor științifico-practice, care au fost materializate în cadrul unei alte conferințe internaționale cu genericul „*Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere*”, din 26 iunie 2018.

Lucrarea „*Criminalitatea organizată la nivel transnațional și unele forme de manifestare în Republica Moldova*” [93], publicată de Ig. Ciobanu, prezintă o incursiune în evoluția organizațiilor criminale italiene și americane pentru a elucida tipurile de asociații specifice

acestor două culturi, în primul caz a mafiei, iar în cel de-al doilea – a grupărilor de tip gangster. De asemenea, autorul a reușit cu iscusință să prezinte tabloul criminalității (starea, structura, dinamica) în Republica Moldova, iar pe fundalul acesteia locul ocupat de crima organizată. La finele lucrării sunt prezentate tehnici și metode elocvente de prevenire și combatere a criminalității organizate, precum și se enumeră instituțiile învestite cu atribuții în combaterea crimei organizate.

Se observă o tendință prevalentă de a atribui la măsurile de combatere a criminalității organizate, mai cu seamă a celei transnaționale, a acțiunilor de contracarare a spălării banilor. Astfel, în lucrarea sa „*Crima-predicat în infracțiunea de spălare a banilor. Aspecte metodologice, probleme, soluții*” [155, p. 24], A. Donciu atribuie faptele ilicite săvârșite de către organizațiile criminale la categoria predicatului infracțiunii de spălare a banilor.

Intercalarea infracțiunii de spălare a banilor cu fenomenul crimei organizate se reține ca idee de bază și într-o serie de articole științifice publicate de M. Braloștișanu [50, p. 42], A. Corîștin [342, p. 34], C.L. Stăncilă și C.G. Gîrleanu [276], precum și alții.

Conexiuni strânse între organizațiile criminale și alte categorii de infracțiuni (terorismul, corupția, traficul de ființe umane) au fost sesizate de către o serie de autori autohtoni, concluziile cărora sunt expuse în mai multe articole științifice, printre acestea menționăm următoarele:

- „*Conexiunile terorismului islamic cu crima organizată*” [49, p. 21] de M. Braloștișanu;
- „*Implicațiile corupției și criminalității organizate asupra securității naționale și internaționale*” [278, p. 24] de F.E. Sterschi;
- „*Comerțul cu oameni - una dintre cele mai răspândite forme de activitate ilegală practică de grupările criminale organizate*” [40, p. 52] de M. Bodean.

Interacțiunile strânse dintre organizațiile teroriste și structurile criminalității organizate au fost sesizate și descrise de către Gh. Gladchi în articolul științific „*Terorismul, criminalitatea organizată și corupția*” [163, p. 56].

Din alt punct de vedere, după introducerea în anul 2008 a alineatului (2) la art. 284 C. pen. și atribuirea acestei infracțiuni a caracterului terorist, a apărut necesitatea analizării materialelor ce explorează domeniul infracțiunilor teroriste și a grupărilor organizate de tip terorist.

O lucrare relativ recentă în acest domeniu a constituit-o teza de doctorat a lui Benchechi M., intitulată „*Combaterea terorismului contemporan și consolidarea sistemului de securitate internațională*” [32]. În cadrul acesteia, autorul efectuează o analiză istoriografică a terorismului contemporan, a măsurilor de combatere a acestuia și evoluția sistemului de asigurare a securității internaționale. Cercetarea științifică se bucură de un capitol aparte dedicat contribuției Republicii Moldova la combaterea terorismului și consolidarea sistemului de securitate internațională. O

activitate asiduă se atestă și în elaborarea unei liste a organizațiilor teroriste internaționale și a unei liste a organizațiilor terorist-extremiste din spațiul C.S.I., cu specificarea caracteristicilor, ariei de activitate, liderilor, surselor de finanțare etc.

Concluziile studiului enunțat sunt remarcabile prin accentul pus pe măsurile de prevenție, nu și a ripostelor anti-teroriste, ultimele fiind cele care preocupă cu prioritate mediul academic, factorul politic și cel legislativ. Totuși, unele propuneri deduse în baza concluziilor sunt îngrijorătoare. Ne referim la sugestiile de tip „obligarea companiilor ce prestează servicii Internet, gen Starnet, SunCommunication să acorde suportul necesar Serviciului de Informații și Securitate în ce privește accesarea e-mail-urilor și convorbirilor telefonice codificate” [32, p. 148]. Or, pârghiile procesuale acordate prin instituția autorizării judecătorului de instrucție sunt suficiente, iar oferirea Serviciului de Informații și Securitate a unui suport excesiv poate să genereze o paletă de încălcări ale drepturilor omului, care sunt inadmisibile într-o societate democratică, chiar și în condițiile unor riscuri iminente de atentate teroriste.

În lucrarea *„Infrațiuni cu caracter terorist, infrațiuni conexe terorismului și unele infrațiuni cu caracter de terorizare”* [271], colectivul de autori efectuează un studiu evolutiv asupra fenomenului terorist și un studiu comparativ privind domeniul contracarării terorismului. Totuși, analiza juridico-penală a infracțiunilor cu caracter terorist, nu specifică conjunctura în care doar infracțiunea de la art. 284, alin. (2) C. pen. se atribuie la categoria infracțiunilor cu caracter terorist, prin ce se neglijează esența infracțională distinctivă a acesteia de infracțiunea statuată la art. 284, alin. (1) C. pen.

Într-o lucrare monografică de V. Sîli și R. Pleșca, intitulată *„Terorismul și unele particularități de contracarare a acestuia”* [272], autorii au constatat lipsa unei definiții unanim acceptate a termenului de „terorism”, iar pe fundalul dat și o vastă paletă de clasificări și tipologii ale acestuia. Lucrarea tratează tendințele actuale ale terorismului, ale organizațiilor și grupărilor teroriste, precum și particularitățile specifice ale activității de contracarare a terorismului.

Manualul *„Terorismul-crima internațională”* [27] de O. Balan, este consacrat studiului apariției și dezvoltării fenomenului terorismului, istoricului dispozițiilor de drept internațional cu privire la contracararea terorismului, prevenirii și combaterea actelor de terorism.

Anumite abordări de tatonare cu privire la criminalitatea organizată au fost expuse de P.Z. Nenov și I. Hurdubaie [231, p. 128-140] în cadrul Conferinței științifico-practice internaționale, *„Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: Evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere”*, din 12-13 iunie 2012. Autorii articolului constată că recrudescența criminalității organizate este alimentată de dezvoltarea Internetului și

tehnologiilor legate de acesta, care vor pune noi instrumente la dispoziția tuturor grupărilor criminale și vor produce noi vulnerabilități în societatea noastră informatică. În prezent, cele mai periculoase forme de crimă organizată interferează cu: traficul de ființe umane și imigrația clandestină, escrocheriile cu carduri bancare și fraudă la T.V.A., contrafacerea de euro, mai ales a monedei metalice, contrabanda ilegală și traficul de țigări și produse din tutun, concurența neloială, furturile și traficul de autoturisme furate, pariurile clandestine la meciurile de fotbal și trucarea meciurilor de fotbal.

În rândul altor lucrări notorii, se va scoate în evidență una dintre primele lucrări alcătuite în corespundere cu reglementările Codului penal al Republicii Moldova din 18.04.2002: „*Manual de drept penal. Partea specială*” [44]. Autor al acestui manual este renumitul profesor penalist Al. Borodac. Infrațiunile contra securității publice și a ordinii publice sunt reglementate de Capitolul XIV al manualului nominalizat, capitol care este dedicat integral analizei multiaspectuale a elementelor și semnelor componentelor de infrațiuni corespunzătoare, conturarea particularităților distinctive în raport cu alte infrațiuni înrudite, definirii și structurării acestui gen de infrațiuni. De asemenea, autorul efectuează un studiu de drept penal asupra elementelor componente ale infrațiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, elucidând cele mai importante semne după care se individualizează fapta infracțională statuată la art. 284 Cod penal.

Un alt manual elaborat de colectivul de autori S. Brînză, X, Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu, Vl. Grosu, intitulat „*Drept penal. Partea specială. Volumul II*” [53], structural, este compus din 19 capitole, astfel încât capitolul XIV-lea (Infrațiuni contra securității publice și a ordinii publice), secțiunea a II-a (Infrațiuni contra securității publice), conține un paragraf separat consacrat studiului juridico-penal asupra infrațiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.

Printre altele, analiza juridico-penală a preceptului incriminator de la art. 284 C. pen., care este efectuată până la includerea infrațiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infrațiuni cu caracter terorist, i.e. alin. (2) al art. 284 C. pen., conține și o serie de delimitări cu infracțiunea de banditism, ceea ce permite o înțelegere mai reușită a conceptului de organizație criminală.

Un comentariu semnificativ pentru înțelegerea corespunzătoare a componentei infrațiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale este desprins din manualul „*Codul penal comentat și adnotat*” [29]. La caz, deslușirea conținutului art. 284 C. pen. se efectuează prin explicarea particularităților acestei componente de infracțiune, cu definirea acțiunilor principale ce formează latura obiectivă a infrațiunii.

Interpretarea dispozițiilor art. 284 C. pen. continuă cu un comentariu actualizat, denumit „*Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*” [106], care, în esență, reprezintă o explicare concisă a semnelor infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale în corespundere cu elementele componenței de infracțiune. Ceea ce iese în evidență este modalitatea evazivă de descriere a momentului consumării infracțiunii prin atribuirea la un anumit tip de componență de infracțiune, ceea ce în perspectivă ridică unele polemici relevante.

O altă lucrare în domeniu o constituie manualul „*Drept penal. Partea specială. Volumul II*” [55] conceput de S. Brînză și V. Stati. Cercetarea științifică a autorilor nu se limitează la aspecte juridico-penale, ci se observă un efort deosebit de a alege cadrul normativ regulativ care guvernează domeniul combaterii crimei organizate. De asemenea, studiul de drept penal se axează pe o serie de date empirice din jurisprudența autohtonă, care permite transpunerea abordărilor teoretice asupra aspectelor practice, ceea ce în final întregeste imaginea situației actuale în domeniul criminalității organizate existente pe teritoriul Republicii Moldova.

Nu a rămas fără atenție și modalitatea separată de descriere a componenței de infracțiune stipulate la art. 284, alin. (1) și a celei cuprinse de art. 284, alin. (2) C. pen., prin ce o dată în plus se subliniază caracterul separat al acestor două infracțiuni reunite sub un singur articol din legea penală. Cu toate acestea, se identifică omisiunea de a caracteriza latura subiectivă a infracțiunii de la art. 284, alin. (2) C. pen. prin prisma scopului infracțiunii, care este unul obligatoriu.

Totodată, este reușită și analiza conceptelor de „grup criminal organizat” și „organizație criminală”, ceea ce face posibilă o delimitare nu doar între ele la direct, ci și dintre aceste forme de participare penală și alte forme de activitate săvârșite în grup.

Clasificarea infracțiunilor din Capitolul XIII al părții speciale a Codului penal în: „1) infracțiuni contra securității publice; 2) infracțiuni contra securității publice afectând desfășurarea unor genuri specifice de activitate; 3) infracțiuni contra ordinii publice” [55, p. 461], ne întărește în ideea afectării prin comiterea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale a relațiilor sociale anume cu privire la securitatea publică.

Nu mai puțin important pentru studiul de drept penal este și Volumul I lucrat de aceeași autori, cu titlul de „*Drept penal. Partea specială. Volumul I*” [54]. Conform acestui manual se permite desfășurarea studiului comparativ dintre infracțiunea cercetată cu alte componente de infracțiuni cu similitudini vădite, se interpretează corect circumstanțele agravante „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” în lumina anumitor infracțiuni concrete, este posibilă urmărirea definițiilor și explicațiilor relevante a unor concepte folosite inclusiv la descrierea infracțiunii de la art. 284 C. pen.

Prevederi similare celor prezentate *supra* se regăsesc și în alt manual al autorilor S. Brînză și V. Stati – „*Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II*” [56], care este una dintre cele mai recente, într-o asemenea anvergură, pe tărâmul științific autohton.

În „*Manualul judecătorului pentru cauze penale*” [246], autorii O. Balan și D. Sîrcu au prezentat elocvent obligația pozitivă a statului de racordare a legislației în vigoare la contextul reglementărilor internaționale. Așadar, se indică că potrivit *Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* din 15 noiembrie 2000, se consacră în mod separat participarea la un grup criminal organizat, corelativ obligația statelor semnatare de a incrimina conform legislației penale naționale o astfel de faptă infracțională.

Manualul este util în clarificarea esenței agravării răspunderii penale pentru comiterea infracțiunilor în cadrul unor grupuri criminale organizate sau organizații criminale, în prezentarea particularităților unor categorii de cauze penale, inclusiv a celor comise în grupuri organizate, elucidarea garanțiilor juridice ale unui proces echitabil de care dispun acuzații, precum și descrierea procedurilor exersate în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală, cea ce capătă un interes deosebit în contextul intensificării infracționalității transnaționale.

Aspectele criminologice ale fenomenului criminalității organizate și a personalității infractorului sunt studiate într-o serie de lucrări notorii, în rândul cărora fac parte cele elaborate de către Gh. Gladchi [162], I. Ciobanu [94], M. Bîrgău [35], I. Larii [192] etc.

O contribuție aparte studiului criminologic asupra criminalității de grup o aduce savantul autohton V. Bujor, împreună cu V. Guțuleac și O. Pop, prin intermediul publicațiilor: „*Групповая преступность: методологические основы изучения и классификации*” [311] și „*Aplicații criminologice privind crima organizată*” [58]. În cadrul studiilor se oferă definirea conceptelor de crimă organizată, se descriu semnele unei grupări criminale și particularitățile activității desfășurate de acestea, se prezintă o structură ierarhică a grupărilor criminale, a normelor, valorilor sociale și sancțiunilor care guvernează acțiunile membrilor acestor facțiuni, se oferă o caracterizare criminologică a grupurilor criminale, se abordează unele aspecte ale luptei contra criminalității de grup etc.

În literatura de specialitate se atestă și opinii relevante privind inaplicabilitatea modalității de liberare de răspundere penală a membrilor organizației criminale. Astfel, studiul cu denumirea „*Dreptul discreționar și combaterea criminalității organizate*” [249, p. 19] de D. Postovan conține unele reflecții în baza cărora lipsa anumitor concretizări, detalieri face ca aplicarea în practică a prevederilor art. 47, alin. (6) C. pen. să fie plină de incertitudine, confuză și neclară.

În acest sens, autorul intervine cu propunerea de completare a alin. (2) al art. 285 C. proc. pen. al Republicii Moldova (Încetarea urmăririi penale) cu sintagma „inclusiv în cazurile prevăzute de alin. (6) al art. 47 CP”.

Trăsăturile specifice ale unei organizații criminale, prin prisma viziunii Interpol-ului, precum și diferența conceptuală dintre noțiunile de „organizarea crimei” și „crima organizată” fac obiectul cercetării în cadrul articolului științific elaborat de O. Pop, cu titlul: „*Aspecte generale privitoare la înțelesul de criminalitate organizată*” [247, p. 14].

Activitatea dificilă de definire a conceptelor de crimă organizată și organizație criminală se atestă în studiul criminologului V. Bujor, care în publicația „*Referințe vizând esența criminalității organizate*” [57, p. 8] evidențiază trăsăturile esențiale ale crimei organizate: „realizarea activității de un grup criminal (organizație, asociație) stabil; specializarea și distribuirea rolurilor între membrii organizației și între grupurile criminale din care se compune asociația criminală respective; ierarhia strictă în interiorul grupului criminal; normele de comportament strict definite și existența unor valori criminale; orientarea activității grupelor și asociațiilor criminale spre obținerea de profit; producerea sau oferirea unor produse ori servicii ilicite; obținerea puterii; implicațiile în afacerile legale; coruperea funcționarilor publici”.

Scopul definirii noțiunii de criminalitate organizată și-a propusă și autorul O. Bejan în lucrarea „*Spre o definire criminologică exactă a criminalității organizate*” [31, p. 33]. Cumulând toate trăsăturile analizate și raportându-le la categoria celor invariabile, crima organizată poate fi definită în felul următor: „criminalitatea organizată constituie o formă particulară de manifestare a criminalității care constă într-o activitate criminală, orientată spre dobândirea de profituri consistente pe calea producerii sau oferirii de produse și servicii ilicite, răspunzând unei cereri considerabile existente în societate” [31, p. 33].

În manualul „*„Hoții în lege”, criminalitatea organizată în Republica Moldova – mituri și realitate*” [254], autorii A. Pungă și Al. Pareniuc prezintă un tablou istoric asupra criminalității organizate în Republica Moldova, cu aprofundarea studiului asupra așa-numitei categorii de „hoți în lege”, caracteristică republicilor din fostul spațiu al U.R.S.S. Totodată, se propune constituirea unei perspective de dezvoltare și evoluție a criminalității organizate în viitor.

Personalitatea organizatorului infracțiunii, precum și a celor implicați în conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat a fost studiată în detaliu de către o serie de autori din țară și din străinătate, cercetările acestora materializându-se în astfel de lucrări științifice ca:

- 1) „*Organizatorul infracțiunii în legislația penală a Republicii Moldova*” [166], autor M. Grama;

- 2) „Криминалистическая характеристика лидера (организатора) преступной группы” [349], autori N. Maksimciuc și V. Școlinîi;
- 3) „Понятие „руководитель организации” в уголовном праве” [329] de N. Egorova etc.

Analiza arhivei tezelor de doctor și doctor habilitat a Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare a Republicii Moldova pentru perioada anilor 2004-2021 a scos în evidență lipsa unei cercetări dedicate exclusiv temei răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale.

Selectiv, grupul criminal organizat și organizația criminală ca formă de participare penală a făcut obiectul de studiu doar într-un subparagraf al tezei de doctorat cu denumirea „*Analiza criminologică a infracțiunilor de mare violență săvârșite în grup*” [289], autor A. Tighineanu. În cuprinsul lucrării sunt tratate noțiunile și clasificările grupărilor criminale organizate, sunt prezentate datele privind cele mai răsunătoare organizații criminale de pe teritoriul Republicii Moldova și informații vizând organizatorii/ conducătorii actuali ai acestor formațiuni criminale (Șchet, Jeca, M., M., Micu, Chitaet, Patron, Turoc). Definiția oferită de autoare a „infracțiunilor de mare violență comise în grup” se reduce la infracțiunile comise prin oricare formă de participare penală [289, p. 160].

În lucrarea „*Criminalitatea organizată transfrontalieră din Balcani: Riscuri și amenințări asupra securității Republicii Moldova*” [130], autorul Cristea G. prezintă un spectru larg de măsuri și instrumente antrenate în lupta contra crimei organizate în Balcani, făcându-se referință la unele aspecte privind securitatea națională a Republicii Moldova, care este amenințată în special de „conflictul transnistrean; traficul de ființe umane; migrația ilegală; contrabanda; traficul de droguri; insecuritatea politică internă” [130, p. 148].

O activitate specifică a grupului criminal organizat și a organizației criminale, *i.e.* cea de comitere a actului terorist, este abordată în Capitolul IV al tezei de doctorat cu denumirea „*Actul terorist în contextul dreptului penal*” [114], autor Cojocaru V.M. Un interes deosebit prezintă studiul în relevarea trăsăturilor acestor forme de participare penală, identificarea unor reguli concrete de calificare, corelarea grupului criminal organizat cu organizația criminală.

Fiecare lucrare din cele menționate *supra* analizează infracționalitatea organizată, atingând doar tangențial și, evident, superficial infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale, fără a-i desluși esența, trăsăturile, posibilitățile de calificare și perspectivele de evoluție, fapt ce constituie o adevărată necesitate și un imbold accentuat în expectativa unui studiu în domeniul de referință.

Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei în străinătate

România

Unele aspecte privind crima organizată și grupările mafioate au fost atinse de N. Mappes-Niediek în studiul *„Mafia din Balcani. Statele aflate în puterea crimei – o primejdie pentru Europa”* [219]. Lucrarea este axată pe o serie de probleme conexe criminalității organizate și stringente pentru situația creată în unele țări din Europa (Serbia, Albania, Muntenegru), dar nu conține careva referințe la aspectele de drept.

Autorul L. Kovesi, în lucrarea sa *„Combaterea crimei organizate prin dispoziții de drept penal”* [191], a reușit să reflecte din punct de vedere științifico-practic toate aspectele ale criminalității organizate în România. În acest sens în lucrare se descrie nu doar evoluția grupurilor criminale de tip organizat și formele de infracțiuni pe care le practică (trafic de ființe umane, trafic de droguri, criminalitatea informatică etc.), ci și posibilitățile legislative și măsurile instituționale privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, precum și strategiile naționale și internaționale de cooperare în domeniul de referință.

Una din propunerile forte ale lucrării constă în „implementarea, la nivel instituțional, a organizării completelor specializate la instanțele care judecă cauzele de criminalitate organizată” [191, p. 448], propunere ce poate fi preluată și de practica autohtonă. Or, în urma studiului nostru comparativ (Capitolul III al prezentei teze) s-a constatat o practică pozitivă de specializare a Curților de justiție în judecarea cauzelor comise de grupările/ organizațiile criminale în Sudan, iar judecători specializați în materia crimei organizate – în Canada.

În lucrarea *„Crima organizată transfrontalieră. Factor de insecuritate pentru națiuni”* [290], autorul I. Tucmurez descrie criminalitatea organizată din perspectiva riscurilor pe care le comportă asupra securității națiunilor. Astfel, pe lângă abordarea meticuloasă a amenințărilor la adresa comunității internaționale prin proliferarea fenomenului crimei organizate, în lucrare se invocă unele componente de bază a strategiilor de securitate a națiunilor și se prezintă sub diverse forme cooperarea internațională îndreptată spre prevenirea și combaterea acestui flagel contemporan.

Studiul *„Combaterea crimei organizate – evoluție, tipologii, legislație, particularități”* [227] se evidențiază printr-o analiză aprofundată a legislațiilor penale și ale aspectelor de procedură penală ale unor state ale lumii în ceea ce vizează materia crimei organizate. Totodată, în această lucrare se aduce o descriere a realităților legislative și a perspectivelor de incriminare a infracțiunilor ce se referă la criminalitatea organizată.

În alte studii, spre exemplu: „*Crima organizată: Stop*” [295], se descrie în mod particular acțiunea formelor de crimă organizată asupra unor infracțiuni separate, precum sunt furturile și răpirile mijloacelor de transport la nivel național și internațional.

Profesorul A. Andreescu și cu N. Radu au elaborat un studiu detaliat și cvasi exhaustiv cu privire la organizațiile de tip terorist, intitulându-l „*Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorismului vs securitatea europeană*” [17]. În cadrul studiului efectuat, s-a pus accentul pe geneza fenomenului terorismului, s-a reliefat epistemologia terorismului (de la Religia libertății, Islam, Jihad la triadele chinezești), s-au enumerat și descris organizațiile teroriste internaționale. În același context s-a urmărit rețeaua terorismului european, s-a scos în evidență rolul crimei organizate la proliferarea terorismului contemporan, s-au reflectat idei privind psihopatologia terorismului (kamikaze, văduvele negre etc.), psihologia teroristului și antiteroristului.

În final, autorii vin cu o apreciere obiectivă, însă deloc îmbucurătoare: „cele patru mari acțiuni teroriste – de la 11 septembrie 2001 SUA, 11 martie 2004 – Madrid, 7 iunie 2005 – Londra, la care se adaugă Beslanul, Moscova – au demonstrat că teroriștii moderni pot lovi orice obiectiv, oriunde în lume” [17, p. 165-166]. Aprecierile continuă că unele constatări susținute constant și de alți autori: „Mijloacele materiale și sprijinul logistic de care dispun grupările teroriste în acest moment sunt impresionante [...]. Trupele speciale, implicate nemijlocit în contracararea terorismului, reprezintă ultima resursă la care se poate apela pentru rezolvarea unei asemenea situații, eșecul acestei ultime linii de apărare putând avea efecte incalculabile” [17, p. 165-166; 13, p. 22, 158].

Într-o altă lucrare, vizând același obiect de studiu, Atanasiu M. și Stăncilă L. au ridicat o gamă vastă de probleme generale privind terorismul. Ediția cu denumirea „*Terorismul – răul din umbră al începutului de secol*” [23] s-a axat pe cercetarea tipologiei, cauzelor, scopurilor și motivațiilor acțiunilor teroriste. Subsecvent, au fost puse în lumină caracteristicile terorismului în mediul globalizat, au fost trasate liniile de convergență a terorismului cu crimă organizată, s-a justificat necesitatea luptei împotriva fenomenului terorist contemporan prin metode de prevenire și combatere.

Ideea precumpănitoare a studiului constă în „pericolul hibridizării organizațiilor teroriste cu cele ale rețelilor de crimă organizată, ale căror legături se pot materializa în alianțe, împărtășirea de tactici operaționale, convergență motivațională și chiar așa-numitele «găuri negre» (zonele teritoriale locuite de criminali, teroriști și militanți non-statali în care controlul statal este inefficient sau inexistent)” [23, p. 88]. Această amenințare este direct proporțională cu vulnerabilitățile societății moderne și evoluează pe măsură ce faliile se adâncesc, conflictele se amplifică și crizele se înmulțesc [23, p. 151].

Un studiu sociologic elocvent asupra fenomenului criminalității organizate îl formează lucrarea „*Combaterea criminalității organizate în România din perspectiva reprezentărilor, atitudinilor și comportamentelor specialiștilor implicați în domeniu și a populației*” [115] de I. Coman. În cadrul cercetării sale, autorul explică criminalitatea organizată din perspectiva teoriilor biologice, etologice, psihologice, socio-antropologice, juridice și filosofice. Totodată, sunt prezentate principalele metode ale studiului sociologic a criminalității organizate: observația, interviul, analiza documentară, analiza de rețea etc. Nu în ultimul rând, este analizată situația criminalității organizate în România pe categorii de infracțiuni aparte: trafic de droguri, trafic de ființe umane, corupția, criminalitatea informatică.

Partea practică a lucrării demonstrează nu doar frecvența fenomenului infracțional ci și faptul că populația nu are veridica reprezentare a gravității fenomenului de criminalitate organizată, atât la nivel național cât și la nivel internațional pentru a contribui la lupta autorităților de a o anihila [115, p. 27].

Recent, a fost elaborată o altă lucrare cu profil sociologic intitulată „*Reprezentările criminalității organizate la nivelul comunităților rurale ieșene. Studiu de caz: localitățile Grajduri și Lunca Cetățuii din județul Iași*” [275]. Autorul cercetării, C. Stan, oferă o caracteristică a tipologiilor criminalității organizate, urmărește apariția și evoluția acestui fenomen social de ordin negativ și trasează o perspectivă sociologică asupra criminalității organizate în România. Lucrarea iese în evidență prin restrângerea studiului asupra unor comunități concrete din județul Iași, iar rezultatele cercetării cantitative și calitative finisează cu unele soluții și strategii concrete de intervenție privind combaterea criminalității organizate. Relevante sunt și concluziile lucrării, care preiau o viziune pur sociologică, spre exemplu: „[În mediul rural, comunitatea este cea mai influentă instituție în care persoanele de etnie romă își dezvoltă deprinderile infracționale și le transmit din generație în generație]” [275, p. 23].

Cercetarea amplă a corelației dintre fenomenul corupției și cel al criminalității organizate este efectuat în cadrul unui „*Studiu privind relaționarea dintre criminalitatea organizată și corupție*” [280]. Prezenta cercetare sociologică a Direcției Generale Anticorupție a relevat un înalt nivel de percepere (97%) a conexiunilor dintre criminalitatea organizată și corupție. Interferența mediului politic a fost văzută ca un factor potențial de dezvoltare a corupției în relație cu criminalitatea organizată (cu o pondere de 79% pentru autoritățile publice locale, 58% pentru structurile vamale, 53% pentru justiție și 51% pentru poliție) [280, p. 79].

Federația Rusă

În lucrările „*Организованная преступность*” [359] și „*Организованная преступность. Законодательные, уголовно-процессуальные, криминалистические аспекты*” [360]

colectivul de autori în frunte cu K.V. Putuliko au pus în lumină aspectele tactice folosite la examinarea cauzelor atât la faza de urmărire penală, cât și în fața instanței de judecată, în partea ce ține de prevederile legale și baza organizațională a activității de combatere a crimei organizate. Astfel, sunt prezentate particularitățile activității speciale de investigații și a celei de urmărire penală, sunt trasate principalele caracteristici la care urmează a fi atrasă atenția în faza de judecare a cauzei în fond. Nu în ultimul rând, se pune accent pe caracterele de bază ale crimei organizate, se prezintă latura criminalistică și modalitatea de aplicare a acesteia prin prisma celor mai importante acte normative vizând activitatea grupurilor și organizațiilor criminale.

Monografia *„Организованная преступность. От расцвета до заката”* [322], publicată de I.V. Godunov, este dedicată analizei esenței, specificului și evoluției criminalității organizate. În cadrul cercetării realizate se tratează drept unul primordial rolul cooperării internaționale în combaterea infracționalității organizate. Se pune în evidență nu doar aspectele juridice ale problemei în discuție, ci și cele ce interferează cu aspectele de drept economic, prin ce studiul capătă un caracter multiaspectual și inovativ.

Un studiu sociologic reușit privind organizațiile criminale și activitatea acestora este efectuat de I.V. Kostiukovschii în lucrarea sa *„Организованная преступность и преступные организации: социологический анализ”* [343]. Fundamentul lucrării îl constituie analiza formelor tradiționale ale criminalității organizate: Iakudza, Mafia, La Cosa Nostra și altele, cu extrapolarea studiului asupra formelor actuale de manifestare a criminalității organizate, în contextul proceselor sociologice. Lucrarea reflectă situația actuală a infracționalității organizate în Rusia, cu evidențierea celor mai mari și influențe asociații criminale din Sankt-Peterburg, precum și a modelelor de organizare a activității acestor entități.

Lucrarea capătă valoare de unicat datorită metodei progresive de colectare a datelor empirice prin faptul interviuării reprezentanților asociațiilor criminale din Sankt-Petersburg (aproximativ 150 de interviuri) și din alte regiuni ale Federației Ruse (cca 100 de interviuri). Una dintre concluziile de bază ale studiului constă în aceea că „criminalitatea organizată încetează să fie o confederație de criminali și se transformă într-o comunitate de funcționari de stat corupți și businessmeni criminali” [343, p. 115].

În cadrul tezei de doctorat menționate, este ridicată problematica unei definiții normative echivoce a organizației (asociației) criminale, însă urmărindu-se specificul studiului științific se încearcă de a da o noțiune sociologică (criminologică) a fenomenului criminalității organizate. Așadar, prin „criminalitate organizată” autorul înțelege: „funcționarea entităților ierarhizate stabile, implicate în criminalitate, drept o activitate profesională (business), și asigurându-și securitatea prin intermediul corupției” [343, p. 115].

În cadrul tezei de doctorat cu denumirea „*Международно-правовые основы сотрудничества по борьбе с транснациональной организованной преступностью*” [315], D.M. Valeev efectuează o delimitare amplă dintre infracțiunile transnaționale organizate și alte infracțiuni cu caracter internațional. În același context, sunt enumerate și descrise tipurile de infracțiuni comise de grupurile organizate transnaționale, precum și se pune un accent pronunțat asupra dificultăților întâlnite la implementarea normelor de drept internațional în domeniul combaterii criminalității organizate, mai cu seamă a celei transnaționale.

Pe marginea studiului menționat sunt trasate o serie de concluzii practice aplicabile legislației penale a Federației Ruse, însă care pot fi ușor preluate și de legiuitorul autohton. În mod special ne referim la necesitatea ralierei Republicii Moldova la prevederile convenționale privind criminalitatea transnațională organizată.

Monografia „*Транснациональная организованная наркопреступность и наркоконтрабанда как её составляющая: современное состояние и основные тренды*” [330], pregătită de V.A. Jbankov și A.V. Tabakov, este consacrată analizei criminologice și criminalistice a activității formațiunilor criminale organizate transnaționale în sfera contrabandei cu drogurile. În acest sens, lucrarea se preocupă de studiul istoric asupra evoluției contrabandei transnaționale și factorii care influențează dezvoltarea acesteia, totodată fiind propus un complex de măsuri întru perfectarea luptei cu contrabanda transnațională organizată. La compartimentul tendințelor criminalității organizate la etapa contemporană se reține: diversificarea pieței „negre” de desfacere, profesionalizarea, informatizarea, sistematizarea și globalizarea infracționalității organizate transnaționale, întrepătrunderea organizațiilor criminale și instituțiilor publice legale (legalizarea activității criminale). În finalul monografiei se pune un accent deosebit pe concluzia că: „[În viitor, dezvoltarea narcotraficului va fi determinată de influența organizațiilor criminale transnaționale [...]. Condițiile actuale de funcționare a grupărilor infracționale transnaționale se deosebesc radical de cele atestate un deceniu în urmă [...]. Este oportună elaborarea unei concepții argumentate științific privind lupta cu criminalitatea organizată în condițiile actuale” [330, p. 122-123].

În partea ce ține de metodica investigării creării sau conducerii unei organizații (asociații) criminale, au fost elaborate două studii științifice de o importanță incontestabilă: lucrarea „*Расследование организации преступного сообщества (преступной организации)*” [374] de V.V. Romaniuc și „*Методика расследования создания преступного сообщества: преступной организации*” [312] de A.V. Butîrscăia.

Astfel, Romaiuc V.V. prezintă o caracteristică juridico-penală și criminalistică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, referindu-se în același timp la

problemele actuale a procesului de intentare a cauzelor penale și etapele incipiente ale urmăririi penale. De asemenea, se oferă o metodică concisă de înaintare a versiunilor criminalistice și planificare a acțiunilor de urmărire penală și a celor speciale de investigații, se notează specificul și aspectele tactice ale audierilor, perchezițiilor, ridicărilor și dispunerii/ efectuării expertizelor judiciare.

La rândul său, Butîrscăia A.V. studiază datele tipice despre identitatea subiecților ce fac parte din centrul de conducere a organizației (asociației) criminale și informația despre mecanismul infracțional – specificul anturajului infracțiunii și urmele create. În lucrare sunt punctate acele circumstanțe care urmează a fi demonstrate în cadrul procesului de urmărire penală și metodică de documentare procesuală. Noutatea științifică a studiului rezidă în descrierea caracteristicilor criminalistice ale creării sau conducerii unei organizații criminale și prezentarea, în baza datelor din practica judiciară, a situațiilor tipice întâlnite în cadrul desfășurării acțiunilor de urmărire penală.

Comiterea unui anumit tip de infracțiuni de către gruparea/ organizația criminală a constituit obiectul de studiu al unei serii de lucrări pertinente: teza de doctorat *„Особенности методики расследования вымогательств, совершенных организованными группами: По материалам Южного федерального округа Российской Федерации”* [382] de A.V. Skaciko, monografia *„Современный бандитизм. Криминологическая характеристика и меры предупреждения”* [340], autor D.A. Koretchi, cursul de lecții *„Информационные воздействия и организованная преступность”* [357] elaborată de A.S. Ovcinskii etc.

Un studiu științific anacronic, dar cu explicații extrem de utile îl prezintă academicianul V.N. Petrașev, împreună cu profesorul M.I. Kovalev, în manualul *„Уголовное право. Особенная часть”* [389]. Viziunea practică asupra modalităților normative de comitere a infracțiunii de organizare a asociației (organizației) criminale este combinată cu comentarii privind diferențele cu alte tipuri de grupări criminale și regulile calificative aplicabile.

Un comentariu propriu-zis asupra infracțiunii de referință l-a elaborat V.V. Palii, care în lucrarea *„Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации”* [338] a reușit să explice particularitățile aplicative a fiecărui alineat din art. 210 C. pen. al F.R., precum și a oferit o tălmăcire generalizată a termenilor uzitați de legiuitor la incriminarea faptei date.

Profesorul A.V. Brilliantov, împreună cu E.N. Fedik au reușit să efectueze una dintre cele mai meticuloase analize juridico-penale a infracțiunii de organizare a asociației (organizației) criminale. Astfel, lucrarea *„Уголовное право России. Части общая и особенная. Учебник”* [386], la capitolul 30, paragraful 2 (Infracțiuni contra securității publice), conține un studiu detaliat a infracțiunii incriminate la art. 210 C. pen. al F.R., care se racordează întru totul

Hotărârii Plenului Curții Supreme a Federației Ruse despre practica examinării cauzelor penale privind organizarea asociației (organizației) criminale și participarea la aceasta [363].

Metodologia cercetării folosită de autori, care se exprimă în examinarea concomitentă a componentelor de infracțiune prevăzute la art. 210, alin. (1) și (2) C. pen. al F.R., fără a le identifica în mod separat semnele constitutive, este una reușită și permite formarea unei viziuni unice și concise, fără excese de redundanță.

Ucraina

În monografia „*Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань*” [319], A. Vozniuc examinează modalitățile speciale de liberare de răspundere penală a membrilor asociațiilor (organizațiilor) criminale, justificând necesitatea acestora din perspectiva teoretico-metodologică, socio-normativă și istorico-juridică. Totodată, se descriu cu lux de amănunte condițiile de aplicare a instituției de liberare de răspundere penală a membrilor grupurilor criminale organizate și a organizațiilor criminale și diferențele dintre modalitățile generale și cele speciale de liberare de răspundere penală a membrilor unei organizații criminale.

În rândul ideilor conceptuale ale lucrării se numără: 1) infirmarea ipotezei potrivit căreia lipsa răspunderii penale condiționează imposibilitatea liberării de răspundere penală; 2) clasificarea modalităților speciale de liberare de răspundere penală după criteriul obiectului juridic generic; 3) justificarea necesității criminalizării faptei de creare sau conducere a unui grup terorist la înțelegere prealabilă, a grupului organizat terorist, a organizației criminale; 4) liberarea de răspundere penală a membrilor unei organizații teroriste sau a unui grup organizat terorist în condițiile liberării similare a participanților unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat, 5) necesitatea excluderii condiției de liberare de răspundere penală a membrului unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat pe criteriul prezenței în acțiunile acestuia a semnelor altei componente de infracțiune.

Autorul M.V. Kornienko a elaborat un studiu comparativ cu denumirea „*Протидія організованій злочинності в країнах ЄС та США*” [341]. Obiectul de cercetare l-a constituit măsurile de combatere a fenomenului criminalității organizate în lumina prevederilor normative, metodelor operativ-tactice și organelor cu atribuții speciale în domeniul în cauză. Întru realizarea studiului a fost trasată o paralelă dintre practicile desfășurate în cadrul Uniunii Europene și a Statelor Unite ale Americii, atât la nivel statal, cât și la nivel comunitar.

Ștafeta științifică privind studiului comparativ al măsurilor de contracarare și eradicare a criminalității organizate a fost preluată de autoarea O.Y. Șostco într-o serie de articole științifice, printre care: „*Нові європейські ініціативи і підходи до протидії організованій злочинності*”

[405], „Європейський досвід запобігання організованої злочинності: Теоретичні питання” [404], „Організована злочинність у системі координат зарубіжного досвіду” [406].

Cel mai minuțios și aprofundat studiu în domeniul activității organelor de drept cu atribuții în combaterea fenomenului crimei organizate este considerată lucrarea lui V.L. Groholiskii cu denumirea „Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю” [325].

În cadrul cercetării efectuate se reliefează principiile, funcțiile, formele și metodele de conducere a activității structurilor specializate în combaterea crimei organizate. De asemenea, în scopul prevenirii și contracarării criminalității organizate se argumentează necesitatea teoretico-practică în realizarea următoarelor activități: lucrul analitico-informațional, organizarea procesului de planificare a activității desfășurate, asigurarea cooperării și coordonării cu alte subdiviziuni ale Organelor Afacerilor Interne, selectarea angajaților și numărul acestora, structura subdiviziunilor în baza experienței S.U.A. etc. Nu doar atât, se indică și se descriu principalele mecanisme de cooperare națională și interstatală, arsenalul juridic de care dispune personalul implicat în combaterea crimei organizate, organele internaționale create în scopul eradicării activității grupurilor și organizațiilor criminale.

O lucrare omonimă tezei noastre o constituie studiul realizat de V.V. Ucraineț [397]. Opera științifică este divizată în 4 compartimente, după cum urmează: 1) Considerațiuni generale privind răspunderea penală pentru crearea unei organizații criminale, care include studiul de drept penal comparat, premisele sociale de includere în legea penală a conceptului de „organizație criminală”, determinarea noțiunii de „organizație criminală” în acord cu legislația penală a R. Ucraina; 2) Elementele obiective ale componenței de infracțiune; 3) Elementele subiective ale componenței de infracțiune analizate; 4) Delimitarea infracțiunii de creare a unei organizații criminale de infracțiunile similare, calificarea în concurs și caracteristica generală a pedepselor.

În baza studiului realizat, autorul vine cu următoarea propunere: „inclusiunea la art. 28 C. pen. al Ucrainei a alineatului (4) cu următoarea redacție: Infracțiunea se consideră săvârșită de către o organizație criminală dacă este comisă de o asocieră stabilă, ierarhizată de mai mult de 5 persoane, membrii căreia sau unitățile structurale ale căreia s-au organizat la înțelegere prealabilă pentru activități comune cu scopul nemijlocit de comitere a infracțiunilor grave sau deosebit de grave de către membrii acestei organizații sau conducerea ori coordonarea activității criminale a altor persoane, ori asigurarea funcționării atât a organizației criminale propriu-zise, cât și a altor grupuri criminale” [397, p. 19].

În partea ce ține de liberarea de răspundere penală, V.V. Ucraineț propune completarea art. 255, alin. (2) C. pen. al Ucr. (analogul art. 47, alin. (6) C. pen. al R.M.) cu următorul text: „[...] oferirea organelor de drept a informației despre membrii organizației criminale, grupurilor, asocierilor criminale, a planurilor acestora, a datelor despre infracțiunile comise, precum și a altor date care sunt în măsură să contribuie la terminarea activității organizației criminale și pedepsirea persoanelor vinovate” [397, p. 20].

Într-o serie de lucrări cotate la rang de monografii tematica criminalității organizate este examinată prin prisma: organizatorului infracțiunii (*Організатор злочину. Кримінально-правове та кримінологічне дослідження: монографія* [333]); măsurilor juridico-penale de combatere a creării organizațiilor criminale (*Кримінально-правові засоби протидії створенню злочинної організації: монографія* [336]); semnelor juridico-penale a grupurilor criminale organizate și a organizațiilor criminale (*Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія* [318]).

Alte state

În lucrarea lui F. Calderoni intitulată „*Organized Crime Legislation in the European Union*” [61] este analizată legislația a unui număr de 27 de state-membre ale Uniunii Europene, cu evidențierea trăsăturilor comune și a celor specifice pentru fiecare stat în parte cu referință la legislația penală privind criminalitatea organizată. Scopul central al lucrării îl constituie armonizarea statelor la un standard unic, fapt pentru care se scot în evidență cele mai des întâlnite trăsături normative ale infracțiunilor comise în grupuri organizate: cuantumul pedepsei penale, circumstanțele agravante, infracțiunile-predicat, modalitățile de liberare de răspundere penală și beneficiile pentru colaborarea cu organele de drept, tipul pedepsei aplicate persoanei juridice etc.

Concluziile lucrării au un pronunțat caracter statistic. Astfel, dacă în 21 de state-membre ale U.E. sancționarea persoanelor juridice implicate în criminalitatea organizată ține de pedepsele pecuniare, atunci în doar 5 state se aplică plasarea sub control judiciar, în 10 state – excluderea de la programele de subsidiere/ ajutorare, închiderea totală sau temporară a unităților implicate în activitatea criminală, iar în 12 state – lichidarea persoanei juridice [61, p. 109]. De asemenea, o serie de state acordă importanță numărului de infracțiuni-predicat comise de gruparea/ organizația criminală: cel puțin o infracțiune predicat (Latvia, Portugalia, România), mai mult de una – Polonia, Olanda, Slovacia, nu are relevanță – Suedia [61, p. 127].

O altă operă marcantă o constituie „*Борьба с транснациональной организованной преступностью*” [352], elaborată de autorul belarus V.V. Mercușin. În cadrul lucrării este tratată problema definirii crimei organizate atât la nivel național, cât și la nivel internațional. De

asemenea, este prezentată detaliat evoluția unei organizații criminale și modul în care aceasta își capătă caracterul transnațional. Laitmotivul studiului, însă, îl reprezintă enunțarea bazelor teoretico-practice ale cooperării internaționale în lupta contra criminalității transnaționale organizate, mecanismul cooperării, precum și tendințele de perspectivă ale colaborării interstatale.

Un grupuscul de autori din R. Belarus – M. Semukov, N. Kaziuc. N. Scrîț, s-au întrunit la realizarea unui studiu asupra cazurilor din practica judiciară de calificare greșită la faza de urmărire penală a faptei de creare a unei organizații criminale și participarea la aceasta, cu ulterioara recalificare de către instanțele de judecată. Studiul acestora a fost denumit „Уголовно-правовая оценка преступлений, совершенных преступными организациями” [379], fiind publicat în anul 2002.

Prezintă interes științifico-practic și o serie de ghiduri publicate sub egida Organizației Națiunilor Unite, dintre care: „Ghid pentru organele legislative privind realizarea Convenției O.N.U. împotriva criminalității transnaționale organizate și a Protocoalelor la aceasta” [376] și „Prevederile legislative tipice împotriva criminalității organizate” [385].

În primul ghid, colectivul de experți au evidențiat scopurile Convenției, termenele de realizare a acesteia, sfera de aplicabilitate, cerințele generale, implementarea prin prisma normelor de drept formal și material, măsurile legislative și administrative pe care urmează să le respecte statele semnatare, jurisdicția în materia crimelor organizate trans- și internaționale etc. Reținem, drept una esențială pentru studiul nostru, concluzia privind „atribuirea caracterului de infracțiuni grave oricăror fapte săvârșite în componența grupurilor infracționale organizate” [376]. Astfel, experții internaționali indică la necesitatea criminalizării participației la grupurile/ organizațiile criminale (*association de malfaiteurs*), precum și a oricărei activități de ajutorare a acestor entități, chiar și fără calitatea de membru nemijlocit în componența grupului/ organizației criminale. Pentru evidențierea măsurilor și inițiativelor regionale, se exemplifică și *Decizia comună de recunoaștere în calitate de faptă penal condamnată a activității de participare în organizația criminală pe teritoriul statelor-membre ale U.E.* din 21 decembrie 1998 [245].

În cel de-al doilea ghid, se descriu măsurile de coordonare a activității interstatale în lupta contra fenomenului crimei organizate, se pune un accent deosebit asupra aspectelor procesuale ale problemei în discuție (stabilirea intenției din probele indirecte, măsurile de protecție a victimelor, mijloacele folosite la identificarea făptuitorilor, compensarea prejudiciului cauzat de infracțiunile convenționale, asistența juridică internațională în materia crimelor organizate etc.).

Din perspectiva cadrului normativ național, propunerea de incriminare a activității de participație la o organizație criminală în varianta propusă de experți este una reușită, însă nu este

în concordanță cu tehnica legislativă utilizată de legiuitorul autohton. Așadar, conform opțiunii cu nr. 2, care este cea mai apropiată sistemului de drept continental: „1. Persoana, care intenționat participă activ în activitatea criminală a unui grup criminal organizat, fiind conștientă fie de scopul, fie de activitatea generală a grupului criminal organizat, fie intenția acestuia de a comite anumite infracțiuni, comite o infracțiune care se pedepsește (a include pedeapsa corespunzătoare nivelului de pericol al infracțiunii). 2. Persoana, care intenționat participă activ în (oarecare altă) activitate a grupului criminal organizat: a) fiind conștientă de scopul și activitatea generală a grupului criminal organizat, fie intenția acestuia de a comite infracțiuni corespunzătoare, comite o infracțiune condamnatibilă; și b) cunoscând că acțiunile sau inacțiunile sale vor contribui la atingerea scopului criminal, indicat mai sus, comite o infracțiune care se pedepsește (a include pedeapsa corespunzătoare nivelului de pericol al infracțiunii). 3. Acțiunea sau inacțiunea comisă în scopul indicat la pct. 2, în alte raporturi nu trebuie să fie ilegale” [385, p. 38-39].

Manualul „*Organized Crime and the Challenge to Democracy*” [16] de F. Allum și R. Siebert, care ulterior evoluează într-un studiu și mai aprofundat: „*Handbook of Organised Crime and Politics*” [15], propune o analiză internațională și intercontinentală a fenomenului crimei organizate. Astfel, dacă primul studiu realizează o amplă cercetare a definirii de concepte și enunțarea problematicei infracționalității organizate transnaționale, atunci cel de-al doilea studiu este remarcabil prin aceea că situația criminogenă din fiecare stat din cele 5 continente cercetate (Europa, Asia, America de Nord, America de Sud și Africa) este descris de către un autor în particular (spre exemplu Rusia este analizată de A.V. Orlova, iar Ucraina de I. Zabyelina și A. Markovska), în funcție de specificul cultural și politica penală existentă.

În partea ce ține de criminalitatea organizată în Europa prezintă interes un alt studiu – „*International organized crime in the European Union*” [270]. Această lucrare este dedicată cercetării dificultăților definirii conceptelor ce vizează crima organizată și cea dezorganizată, diferențelor dintre crimele transnaționale și cele translocare, tratarea noțiunii de „crimă serioasă” la nivel de continent. În același timp sunt trasate liniile directorii ale politicii Uniunii Europene în combaterea flagelului crimei organizate.

Recomandarea centrală a studiului constă în elaborarea minuțioasă a rapoartelor privind starea criminalității întru corespunderea cu tempoul escaladării conflictului dintre factorul criminal și cel statal, inclusiv elaborarea, la fiecare 4 ani, a rapoartelor de referință din partea Europol-ului. Pe exemplul Centrului de monitorizare a drogurilor și adicțiilor localizat în Portugalia, se propune ca rapoartele să fie efectuate în baza datelor emenate nu doar de poliție, ci și de alți actori, cum sunt doctorii, sociologii, psihologii etc.

În aceeași ordine de idei, mai detaliată și aprofundată se prezintă lucrarea recentă „*The Cost of Non-Europe in the Area of Organized Crime*” [62]. Pe lângă subiectele tratate în studiul anterior, adițional se cercetează: rolul organelor centrale ale U.E. în combaterea fenomenului crimei organizate, geneza politicii europene în domeniul de referință, perspectivele de evoluție a cadrului legal, armonizarea legislațiilor statelor-membre cu scopul final de cooperare la investigarea infracțiunilor comise de grupările criminale organizate, cheltuielile prognozate în activitatea echipelor comune de lucru (J.I.T.), recuperarea bunurilor infracționale.

Anumite investigații cu privire la problematica infracțiunilor de corupție săvârșite de organizațiile criminale sunt întreprinse de P. Gounev și V. Ruggiero în lucrarea „*Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal partnerships*” [164]. Formal, manualul este alcătuit din 2 părți: prima consacrată cercetării fenomenului crimei organizate în ordinea practicării actelor de corupție atât în sfera publică, cât și în cea privată, iar cea de-a doua parte este dedicată studiilor de caz divizate în funcție de statele membre ale U.E. La finele lucrării sunt prezentate date statistice elocvente privind regiunile cu o vulnerabilitate sporită, numărul de ofițeri de poliție urmăriți penal, tipurile de investigații practicabile la nivelul Uniunii Europene și alte date privind activitatea organizațiilor criminale.

Una dintre cele mai importante ediții publicistice internaționale dedicată totalmente cercetării fenomenului crimei organizate, a tendințelor în sfera lumii criminale, precum și a metodelor moderne de combatere și eradicare a fenomenului dat o constituie revista „*Trends in Organized Crime*”. Revista publică fiecare an, începând cu septembrie 1995, articole de cercetare și extrase din rapoarte guvernamentale semnificative, recenzii ale unor cărți noi importante, prezintă analize și comentarii asupra problemelor actuale din domeniul criminalității organizate. La moment, în ediția periodică precitată se numără peste 1000 de articole consacrate problemelor criminalității organizate, iar accesul în mediul informatic la acestea este unul liber [258].

1.2. Concluzii la Capitolul I

Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei pune în lumină contribuția considerabilă sub formă de manuale, monografii, teze de doctor, articole științifice, ghiduri, studii, reviste și chiar conferințe științifice consacrate integral fenomenului criminalității organizate elaborate și publicate de academicieni, profesori, experți, doctori în drept, cercetători, practicieni, conducători ai subdiviziunilor implicate în prevenirea și combaterea criminalității organizate.

La nivel național, o contribuție valoroasă cercetării formelor organizate de criminalitate și modului de manifestare a acestora au adus-o A. Barbăneagră, S. Brînză, X. Ulianovschi, M. Gheorghică, O. Bejan, A. Borodac, V. Ursu, F. Sterschi, Ig. Ciobanu, A. Donciu, M. Braloștițianu, A. Corîștin, C.L. Stăncilă, C.G. Gîrleanu, M. Bodean, P.Z. Nenov, I. Hurdubaie, V. Stati, R. Cojocar, D. Sîrcu, D. Postovan, A. Pungă, Al. Pareniuc, M. Grama, A. Tighineanu. Interferența crimei organizate cu terorismul contemporan au studiat-o astfel de autori precum sunt M. Benchechi, V. Sîli, V. Armașu, R. Pleșca, O. Balan. Aspectul criminologic al fenomenului criminalității organizate a fost relevat de M. Bîrgău, V. Bujor, Gh. Gladchi, Ig. Ciobanu, I. Larii, V. Guțuleac, O. Pop și alții.

La nivel internațional, un aport remarcabil studiului crimei organizate îl constituie activitatea intelectuală a următorilor autori: V. Școlinîi, N. Igorova, N. Mappes-Niediek, L. Kovesi, I. Tucmuruz, D. Miclea, V. Untilă, A. Andreescu, N. Radu, M. Atanasiu, L. Stăncilă, I. Coman, C. Stan, K.V. Putuliko, I.V. Godunov, I.V. Kostiukovschii, D.M. Valeev, V.A. Jbankov, A.V. Tabakov, V.V. Romaniuc, A.V. Butîrșcaia, A.V. Skaciko, D.A. Korețchii, A.S. Ovcinskii, V.N. Petrașev, M.I. Kovalev, V.V. Palii, A.V. Brilliantov, E.N. Fedik, A. Vozniuc, M.V. Kornienko, O.Y. Șostco, V.L. Groholiskii, V.V. Ucraineț, O.O. Kvașa, V.P. Kovaliciuc, F. Calderoni, V.V. Mercușin, M. Semukov, N. Kaziuc, N. Scrîț, F. Allum, R. Siebert, S. Gilmour, A.V. Orlova, I. Zabyelina, A. Markovska, J. Sheptycki, H.B. Jaffel, D. Bigo, S. Carrera, E. Guild, L. Vosyliūtė, A. Scherrer, V. Mitsilegas, P. Gounev, V. Ruggiero.

Domeniul prioritar al preocupărilor autorilor sus-indicați l-a constituit aspectul istoric, evolutiv, juridico-penal, criminologic, sociologic, statistic, prospectiv, delimitativ al conceptelor de crimă și criminalitate organizată, grup și organizație criminală, terorism și grup/ organizație teroristă. O atenție sporită a fost atrasă metodicii cercetării infracțiunilor comise în grupuri organizate de persoane, modalităților de documentare procesuală a activității grupurilor/ organizațiilor criminale, a activității de prevenire și combatere a acestui flagel social negativ, precum și a cooperării internaționale la diferite nivele.

S-a remarcat faptul că crima organizată interferează pe larg cu alte infracțiuni, preponderent cu cele de trafic de persoane, circulație ilegală a drogurilor, escrocherii, șantaje, tâlhării, fapte de corupție, spălare de bani, contrabandă, concurență neloială, fraudă la T.V.A., infracțiuni informatice, pariuri aranjate și meciuri/ competiții truate. Prospectiva fenomenului crimei organizate indică la unul dintre cele mai alarmante pericole – pericolul hibridizării organizațiilor teroriste cu cele ale rețelelor de crimă organizată. Totodată, se observă o tendință dominantă de transnaționalizare a activității grupurilor și organizațiilor criminale.

Cu toate că activitatea de investigare a criminalității organizate a căpătat un caracter multilateral și multiaspectual, totuși se observă un vid în cercetarea aprofundată a răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale, de cele mai dese ori studiul limitându-se la caracterizarea generală a preceptului incriminator de la art. 284 C. pen.

Problematica discutată în literatura de specialitate vizând activitatea grupurilor criminale organizate și a organizațiilor criminale ține de:

- ✓ Necesitatea explicării practice corespunzătoare, cu concursul autorității judecătorești (i.e. Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova), a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, a regulilor calificative aplicabile și aspectelor delimitative de alte infracțiuni sau alte forme de participare penală complexă;
- ✓ Lipsa de concordanță între prevederile legilor speciale (Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, Legea cu privire la prevenirea și combaterea terorismului etc.) cu prevederile Codului penal al Republicii Moldova;
- ✓ Lipsa consensului privind definirea conceptului de grup criminal organizat și organizație criminală și discordanța dintre reglementările normative interne și prevederile convenționale (spre exemplu, *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*).

Privită în această optică, abordarea științifică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale întâlnește disensiuni ireconciliabile privind atribuirea art. 284, alin. (2) C. pen. la categoria de infracțiuni separate sau tratarea acesteia ca o circumstanță agravantă a componenței de bază cuprinsă de alineatul (1) al aceluiași articol; privind constatarea tipului componenței de infracțiune, respectiv a momentului consumării acesteia; privind scopul infracțional ca semn facultativ sau obligatoriu, esențial ori irelevant calificării infracțiunii de la art. 284 C. pen.; privind definirea conceptelor de „criminalitate organizată”, „grup criminal”, „organizație criminală”, „terorism” și altele; privind criteriile de delimitare a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de alte infracțiuni înrudite.

De asemenea, este sensibilizată problema inaplicabilității modalității speciale de liberare de răspundere penală a membrilor organizației criminale în acord cu prevederile art. 47, alin. (6) C. pen.

În baza celor sesizate, pot fi conturate următoarele constatări generale, care, de altfel, vor constitui fundamentul cercetării prezentei teze de doctorat:

- 1) Este stringentă cercetarea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale sub aspect detaliat, aprofundat și plurivalent;

- 2) Este oportună elaborarea, la nivel legislativ, a unei noțiuni de „grup criminal organizat” și „organizație criminală”, reflectând trăsăturile prevăzute de Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, dar și a altor instrumente juridice internaționale;
- 3) Urmează de delimitat infracțiunea statuată la art. 284 C. pen. de alte infracțiuni omogene atât din punct de vedere juridico-penal, conform semnelor componente de infracțiune, cât și prin prisma trăsăturilor distinctive ale formelor de organizare criminală – grup criminal organizat și organizație criminală;
- 4) Asumarea angajamentelor față de organismele internaționale din partea Republicii Moldova, precum și considerentele de evoluție a formelor de manifestare a criminalității organizate impun incriminarea faptei de participare la un grup criminal organizat sau la activitatea acestuia;
- 5) Necesitatea unificării legislative dintre dispozițiile legilor speciale cu prevederile Codului penal și tendințele contopirii scopurilor organizațiilor criminale cu cele ale organizațiilor teroriste indică la necesitatea divizării acestor forme de participare penală, cu incriminarea separată a faptei de creare sau conducere a unui grup terorist sau a unei organizații teroriste, precum și participarea la activitatea acestuia/ acesteia.

2. CONSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE

2.1. Retrospectiva incriminării faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale în legislația penală a Republicii Moldova

După aserțiunea autorului D. Miclea: „în opinia majorității cercetătorilor, crima organizată, ca fenomen, este o creație a ultimelor secole ale acestui mileniu și a apărut în diverse puncte pe glob (S.U.A., China, Japonia, Italia) în condiții și având cauze specifice, de ordin istoric și social, sub diverse nume: mafia, yakuza, triade etc. Aceste organizații criminale au abordat criminalitatea aducătoare de înalt profit, în epocă, implicând în cele mai multe situații prostituția, traficul de orice fel (stupefiante, carne vie, arme, produse de contrabandă), jocurile de noroc etc.” [227, p. 9].

Cu toate acestea, afirmă I. Ciobanu, „problema criminalității organizate nu este o problemă nouă în istoria omenirii” [95, p. 22].

Considerăm că fenomenul crimei organizate a apărut cu mult înaintea acestei perioade, însă din varii considerente nu a preluat denumirea cunoscută astăzi. Este cazul traficului ilegal cu sclavi, jafurilor și tâlhăriilor, pirateriei – infracțiuni cunoscute din cele mai vechi timpuri.

Din considerentele indicate *supra*, urmărind scopul constatării formelor de criminalitate organizată sub aspect limitat, vizând doar infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale, în vederea cercetării evoluției istorice a cadrului normativ, ne propunem să inversăm gradientul privirii retrospective, pornind de la forma de incriminare actuală la cele perimate.

Așadar, conform legii penale în vigoare, art. 284 C. pen. are următoarea redacție:

„(1) Crearea sau conducerea unei organizații criminale, adică întemeierea unei astfel de organizații și organizarea activității ei, fie căutarea și angajarea de membri în organizația criminală, fie ținerea de adunări ale membrilor ei, fie crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației, fie înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni, fie organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept, fie coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate, se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani.

(2) Crearea sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 ani sau cu detențiune pe viață” [105].

După cum se observă din analiza versiunii originale a Codului penal [105], alineatul întâi, în partea dispoziției normei penale, nu a suferit nici o modificare timp de aproape 2 decenii. În ceea ce vizează sancțiunea normei, drept consecință a politicii de umanizare a legii penale, s-a diminuat considerabil pedeapsa penală [198], care inițial a fost instituită în limitele închisorii de la 16 la 25 de ani.

La momentul intrării în vigoare a Codului penal (12.06.2003), art. 284 avea un alineat unic, respectiv nu se incrimina infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist. Din acest punct de vedere, denumirea marginală a art. 284 C. pen. – *Crearea sau conducerea unei organizații criminale*, era una justificată completamente de conținutul dispoziției normei incriminatoare.

Odată cu introducerea în Codul penal a conceptului de infracțiuni cu caracter terorist (art. 134¹¹ C. pen.) [196], a apărut necesitatea de a incrimina și activitatea de orientare teroristă a unei organizații criminale/ grup criminal organizat, fapt ce a condiționat completarea art. 284 C. pen. cu alineatul (2), a cărui cuprins, în partea dispoziției normei penale, a rămas *ne varietur* (neschimbat) până la momentul de față.

Introducerea alineatului (2) la art. 284 C. pen. nu a avut nici o repercusiune asupra denumirii articolului, aceasta trecând în rândul deficiențelor de concepție, or, alin. (2) prevede răspundere inclusiv și pentru crearea sau conducerea unui grup criminal organizat, fapt ce nu se reflectă în titlul normei, respectiv, intră în disensiune de interpretare.

Intensificarea procesului globalizării la această etapă a dezvoltării omenirii, iar pe acest fundal, trasarea de către Republica Moldova a obiectivului central de euroconformizare [172], în plan internațional, a condiționat adoptarea unor dintre cele mai importante instrumente juridice de prevenire, combatere și cooperare în domeniul crimei organizate, în general și contracarării terorismului, în particular.

Dintre actele normative internaționale, cea mai semnificativă marjă de incidență asupra infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale o au: *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* [124], *Convenția europeană pentru reprimarea terorismului* [120], *Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor* [253].

Totodată, Republica Moldova a încheiat o serie de acorduri și declarații de colaborare în domeniul combaterii terorismului, a crimei organizate și altor infracțiuni grave, printre care cu Turcia [2, p. 255], Ungaria [3, p. 353], Ucraina [150, p. 280], Italia [4, p. 294], Letonia [5, p. 8], Cehia [6, p. 470], Polonia [7, p. 238], Bulgaria [8, p. 412], Rusia [1], C.S.I. [10], statele-membre GUUAM [9, p. 264].

În anul 1958, Sovietul Suprem al U.R.S.S. a adoptat Bazele legislației penale unionale și a republicilor unionale, iar în concordanță cu acestea a fost elaborat și Codul penal al R.S.S.M., votat de Sovietul Suprem al R.S.S.M. la 24.03.1961 [243, p. 23].

La adoptarea Codului penal din 1961 [104] nu era prevăzută nici noțiunea de organizație criminală, nici o componență de infracțiune separată care ar incrimina fapta de creare sau conducere a unei organizații criminale. Până la mijlocul anilor '80, în U.R.S.S. nu se practica referirea la conceptul de crimă organizată, deși fiecare a cincea infracțiune era comisă în componența unei grupe și, respectiv, dacă ar exista o bază normativă corespunzătoare, ar putea fi atribuită la criminalitatea organizată [381, p. 62].

Abia în anul 1994, prin Legea nr. 316-XIII din 9 decembrie 1994 [200] a fost introdusă infracțiunea de *Înființare sau conducere a unei organizații criminale și apartenența la ea*, fiind prevăzută la art. 74² C. pen., și avea următorul conținut: „Înființarea unei organizații criminale în scopul săvârșirii infracțiunilor, fie conducerea acesteia sau a subdiviziunilor subordonate, fie căutarea și angajarea de membri în organizația criminală ori antrenarea altor persoane în activitatea organizației criminale, fie crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru asigurarea activității criminale, fie înzestrarea organizației criminale cu arme și cu alte mijloace pentru săvârșirea infracțiunilor, fie organizarea culegerii de informații despre potențialele victime sau despre activitatea organelor de drept, fie coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații, grupuri criminale și infractori aparținând din țară sau străinătate,

– se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la zece la douăzeci și cinci de ani cu confiscarea averii.

Apartenența la o organizație criminală sau participarea la activitatea criminală a acestei organizații,

– se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la trei la zece ani cu sau fără confiscarea averii.

Acțiunile prevăzute la alineatele unu și doi ale prezentului articol, săvârșite de o persoană, folosind atribuțiile sale de serviciu,

– se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de la zece la douăzeci și cinci de ani cu sau fără confiscarea averii și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a practica anumite activități pe un termen de până la cinci ani” [104].

Codul penal, în redacția din 09.12.1994, în partea ce ține de infracțiunea de referință, este nu doar mai reușit, ci și mai desăvârșit în raport cu redacția actuală, iar concluzia dată se bazează pe următoarele argumente:

- 1) În dispoziția normei se face referință la scopul organizației criminale, care este orientat spre comiterea de infracțiuni, respectiv se încadrează în categoria semnelor obligatorii ale laturii subiective a componenței de infracțiune.

În varianta actuală a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, acest scop poate fi desprins doar din noțiunea de grup criminal organizat (art. 46 C. pen.), ca parte structurală a unei organizații criminale (art. 47 C. pen.).

- 2) În mod explicit se instituie răspunderea penală pentru conducerea atât a organizației criminale, cât și a subdiviziunilor subordonate acesteia.

În prezent, atragerea la răspundere penală în acord cu art. 284, alin. (1) C. pen. a conducătorilor subdiviziunilor organizației criminale nu este expres prevăzută de dispoziția normei penale, ci se face prin interpretarea modalităților faptice, adică stă la latitudinea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată.

- 3) Se incriminează apartenența la o organizație criminală sau participarea la activitatea criminală a acestei organizații.

Actualmente, membrii organizației criminale suportă răspunderea penală doar pentru infracțiunile pe care le-au săvârșit, astfel încât, în dependență de infracțiunea imputată, poate sau nu poate fi reținută la calificare circumstanța agravantă „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”.

În partea ce ține de participarea la activitatea criminală a organizației în cauză, astfel de activități precum sunt prestarea serviciilor medicale, acordarea consultației/ reprezentării juridice, oferirea spațiilor sau încăperilor pentru desfășurarea activității organizației criminale nu cad în vizorul legii penale, chiar în condițiile în care persoanele ce sunt implicate la activitatea organizației criminale sunt conștienți de natura activității criminale ale organizației și în mod intenționat desfășoară activitatea exemplificată.

Contrar opiniei expuse în doctrină, precum că în practica judiciară a Republicii Moldova nu sunt cunoscute cazuri de tragere la răspundere a persoanei vinovate în baza art.74² C. pen.al R.M. [92, p. 52], apartenența la o organizație criminală sau participarea la activitatea criminală a acestei organizații este reținută de practica judiciară a R.M. în cauza de condamnare a lui L.I.Ș.

de comiterea, printre altele, a infracțiunii prevăzute de art. 72², alin. (2) al Codului penal (în redacția Legii din 1961) [138], precum și în cauza de condamnare pe același alineat al art. 72² C. pen. (în redacția Legii din 1961) a lui L.V.Ș. și L.P.Ș. [139].

- 4) Folosirea atribuțiilor de serviciu agravează răspunderea/ pedeapsa penală a subiectului infracțiunii, în acest caz fiind o circumstanță agravantă.

Legislația penală în vigoare optează în cazuri similare, adică pentru folosirea adițională, abuzivă a atribuțiilor de serviciu, pentru un concurs de infracțiuni.

Totodată, prin Legea penală în redacția din 09.12.1994 a fost introdusă noțiunea de organizație criminală (art. 17¹ C. pen.), care după conținut se aseamănă cu redacția actuală a art. 47 C. pen.

Una din subtilitățile care interesează studiul comparat se identifică la art. 17¹, alin. (5) C. pen, conform căruia: „Membrii organizației criminale poartă răspundere pentru apartenența la ea, în cazurile prevăzute de Partea specială a prezentului cod, și pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire au participat” [104]. Din această perspectivă, Partea specială a Codului penal este concordată cu dispozițiile corelative din Partea generală sub aspectul răspunderii penale pentru apartenența la organizația criminală.

La data de 28.06.1940, Armata Roșie ocupă Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța, toate fiind anexate la U.R.S.S. Pe aceste teritorii a fost instaurat regimul comunist.

În perioada anilor 1940-1961, în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (R.S.S.M.), se aplicau codurile penal, civil, de procedură penală și procedură civilă, cel al muncii, familiei ale R.S.S.U. Această aplicare temporară a durat până când republicilor ce intrau în componența U.R.S.S. li s-a permis adoptarea propriilor coduri, create în conformitate cu prevederile legislației unionale [243, p. 23].

După cum indică autorul Aramă E.: „[d]upă unirea Basarabiei cu România, frontiera dintre România și Statele Sovietice trecea pe râul Nistru. În Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.), creată în 1924, se aplica atât legislația penală unională, cât și ucraineană. Până în 1927, în R.A.S.S.M. s-a aplicat Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene (R.S.S.U.) din 1922, iar din 1927 – un alt Cod penal al R.S.S.U. alcătuit în deplină concordanță cu bazele legislației penale ale U.R.S.S. și ale republicilor unionale din 1924” [21, p. 168].

În opinia întâlnită în doctrină [51, p. 317-318], Codul penal din 1922 reprezintă o copie aproape identică a C. pen. al R.S.F.S.R. din 26.05.1922, organele legislative ale R.S.S.U. au păstrat chiar aceeași ordine și conținut al articolelor.

Conform părții speciale a Codului penal al R.S.S.U. din 1922 erau recunoscute, printre altele, următoarele tipuri de participație penală: organizator și conducător al infracțiunii (art. 75, 77, 78, 80 C. pen. R.S.S.U.) [308, p. 199].

Particularitățile Legii penale din 1922 au constatat în aceea că limitele instituției de complicitate au fost extinse. Participanți ai infracțiunii se recunoșteau persoanele care nu se aflau în relație de cauzalitate cu acțiunile autorului infracțiunii. Astfel, potrivit alineatului 4 din art. 74 C. pen. al R.S.S.U. din 1922 se instituia răspundere penală pentru persoanele care nu participau în dezordini și acțiuni violente, dar au contribuit acțiunilor participanților la dezordini prin acordare de ajutor, ascundere de urme infracționale sau nemijlocit a infractorilor.

Din conținutul mai multor norme ale părții speciale a C. pen. al R.S.S.U. din 1922 se poate constata următoarele forme de coparticipare criminală, în dependență de momentul înțelegerii de comitere a infracțiunii: 1) la înțelegere prealabilă; 2) fără înțelegere prealabilă. În afară de aceasta, partea specială a C. pen. al R.S.S.U. din 1922 indica la următoarele forme de asociații criminale: detașament armat, organizație contrarevoluționară, bandă, grup (bandă) armat(ă), gașcă. Totuși, o definiție concretă a conceptelor de grupuri organizate nu era, astfel aceluiași termen de bandă atribuindu-i-se sensul fie de grup de persoane (art. 184, alin. (2)), fie de gașcă (art. 183, alin. (2)), fie se lăsa fără de careva explicații (art. 187, alin. (2)).

Ceea ce se remarcă, în acord cu prevederile art. 64, alin. (2) C. pen. al R.S.S.U. din 1922, este instituirea răspunderii penale egale pentru organizatorii unei organizații contrarevoluționare și cei ce se fac vinovați de comiterea unui act terorist, comis de o astfel de organizație, chiar dacă nu fac parte din această organizație [308, p. 201].

În mod exemplificativ, prezentăm dispoziția art. 64 C. pen. al R.S.S.U. din 1922: „Participarea la efectuarea în scopuri contrarevoluționare a actelor teroriste îndreptate împotriva reprezentanților puterii Sovietice sau a lucrătorilor organizațiilor revoluționar-lucrative, chiar și în cazul în care un participant apartine al unui asemenea act nu se afilia organizației contrarevoluționare, se pedepsește cu pedeapsa capitală și confiscarea întregii averi, cu posibilitatea reducerii pedepsei în caz de circumstanțe atenuante până la privarea de libertate pe un termen nu mai mic de 5 ani” [346, p. 82].

În sinteza prevederilor C. pen. al R.S.S.U. din 1922, se constată absența unei crimei separate de creare sau conducere a unei organizații criminale în sensul evocat astăzi, politica penală fiind orientată spre contracararea organizațiilor contrarevoluționare sau a bandelor armate.

La data de 08.06.1927, Comitetul Executiv Central Ucrainean a adoptat Codul penal al R.S.S.U. [345], care a intrat în vigoare la 01.07.1927.

În rândul altor tipuri de participanți, Codul penal al R.S.S.U. din 1927, în partea specială, a reținut și calitățile de organizator și conducător al infracțiunii (spre exemplu, art. 56-16 și art. 59 C. pen. al R.S.S.U. din 1927). În continuare, se menționa despre astfel de forme de participare, precum sunt: 1) un grup la înțelegere prealabilă; 2) un grup de persoane. Pe lângă acestea, C. pen. al R.S.S.U. din 1927 indica la formele de organizare criminală – organizația contrarevoluționară, organizația constituită pentru pregătirea sau comiterea unor infracțiuni aparte, banda, banda armată [308, p. 203].

Fiind de o profundă inspirație rusească, Codul penal al R.S.S.U. din 1927 a preluat o bună parte din practicile Codului penal al R.S.F.S.R. din 1926 [394], care prevedea astfel de forme de activitate criminală organizată ca: organizarea activității contrarevoluționare (art. 58¹¹), banditismul (art. 59³), înființarea și conducerea pseudo-cooperativelor (art. 129-a). Careva normă distinctivă care să incrimineze activitatea de creare sau conducere a unei organizații criminale nu a fost identificată. Capitolul VIII al părții speciale a Codului penal al R.S.F.S.R. din 1926, intitulat Încălcarea regulilor de protecție a sănătății publice și securității publice, nu a reținut nici o formă de manifestare a criminalității organizate.

Alungarea bolșevicilor din fosta Basarabie țaristă de către Armata Română, urmată de Proclamarea Unirii acestei provincii cu Patria Mamă – România (27.03.1918), de rând cu Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia (01.12.1918) și cruntul război româno-ungar (1919), i-au făcut pe delegații Franței, Imperiului Britanic, Italiei și Japoniei să semneze, la 28.10.1920, Tratatul de la Paris (numit și Tratatul Basarabiei, de la Paris [110, p. 64-85]), unde se recunoștea unirea Basarabiei cu România. Conform extrasului din textul Tratatului: „Considerând că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; Considerând că populațiunea Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România” [229], părțile contractante recunoșteau „suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei [...] [229]”. U.R.S.S.-ul și Japonia au fost statele care nu au ratificat niciodată tratatul din 1920 [223].

Actul de Unire din 1918, ce a unit toate provinciile istorice locuite de români, a dat dovadă de o conștiință națională inedită, formând un stat național unic, râvnit pretutindeni de locuitorii spațiului carpato-danubiano-pontic și, care, după 22 de ani de existență într-un segment important al istoriei naționale, a rămas să dăinuie în inimile, aspirațiile și faptele celui care se consideră a fi cu adevărat Român [78, p. 239].

Autorul Bențe C. explică că: „[u]na din marile probleme în legătură cu dreptul României între 1918 și 1938, a fost cea a unificării legislative. Provinciile reunite sub numele de România,

au avut altă organizare și un alt drept, operă a statelor sub puterea cărora s-au aflat până la actul istoric de la 1 decembrie 1918” [33, p. 13-17].

Codul penal al României, adoptat după realizarea Marii Uniri de la 01.12.1918, cunoscut și după denumirea „Codul penal al lui Carol al II-lea” (în vigoare din 18.03.1936), a avut un caracter generalizator de unificare.

Analiza dispozițiilor Codului penal din 1936 a scos în evidență prezența unor norme asemănătoare celor prevăzute de legislația penală în vigoare, în baza cărora ar putea fi, după caz, fie agravată răspunderea penală pentru orice formă de asociere în colectivitate de oameni, fie condamnată activitatea organizatorică propriu-zisă.

Astfel, în cadrul Codului penal din 1936, în Capitolului IV intitulat *Participarea mai multor persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni*, Secțiunea a II-a – *Participarea infractorilor majori și minori la săvârșirea aceleiași infracțiuni*, era prevăzut art. 125 cu următorul text legal: „Participarea infractorilor majori și minori la săvârșirea aceleiași infracțiuni, constituie o cauză de agravare pentru cei dintâi, sporindu-se minimum și maximum pedepsei prevăzute de lege pentru faptul ce li se impută, cu 1/4 din durata ei, fără a se putea depăși însă maximum general” [109].

De asemenea, art. 183, pct. 8) C. pen. din 1936 explica înțelesul unor termeni, printre care: „ceată sau bandă este adunarea sau întrunirea de cel puțin 3 persoane, întrucât legea nu dispune altfel”.

Considerăm că norma penală cu cel mai apropiat conținut de infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale o reprezenta art. 315 C. pen. din 1936 (Asocierea pentru comiterea de crime și delict), potrivit căruia: „Simplul fapt al asocierii, în scopul de a prepara sau de a executa crime sau delict contra vieții, integrității corporale sau libertății persoanelor, ori contra bunurilor, oricare ar fi durata asociației și numărul membrilor ei, precum și orice înțelegere stabilită în același scop, constituie delictul de asociațiune contra liniștei publice și se pedepsește cu închisoare corecțională de la 2 la 6 ani și amendă de la 5.000 la 50.000 lei. Dacă asociații sau acei care stabiliseră înțelegerea, aveau calitatea de funcționari publici sau erau plătiți sub orice formă de așezăminte puse sub controlul Statului, precum și în cazul când formarea asociației sau stabilirea înțelegerii s'a făcut într'un local consacrat cultului, învățământului sau educației, ori în localul unei instituții de Stat, județ, comună sau altei instituții pusă sub controlul vreuneia din aceste autorități, pedeapsa este închisoarea corecțională de la 3 la 8 ani și amenda de la 10.000 la 100.000 lei” [109].

Diferențele dintre crima de asociere pentru comiterea de crime și delict (art. 315 C. pen. din 1936) și infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284 C. pen.

actual) sunt evidente. Ceea ce urmează de atenționat este că art. 315 C. pen. din 1936 făcea parte din Capitolul I al Titlului VI denumit „Crime și delikte în contra liniștei publice”, adică se proteja nu securitatea publică, ci relațiile sociale cu privire la ordinea publică.

Totodată, prin art. 316 C. pen. din 1936 se incrimina activitatea de afiliere la asociația formată conform art. 315, iar prin intermediul art. art. 317-319 se instituia răspunderea penală pentru acțiunile de instigare, darea de instrucțiuni, respectiv, favorizare a crimei de asociere pentru comiterea de crime și delikte.

Norma penală de la art. 229 C. pen. din 1936 prevedea: „Când vreuna din infracțiunile prevăzute în prezentul titlu se comite de o ceată, instigatorii și conducătorii acesteia se pedepsesc cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, al cărei minimum și maximum se sporesc cu 1/4, fără a se putea depăși maximum general al pedepsei” [109].

Infracțiunile la care face referință norma de drept sunt cele prevăzute la articolele: 184, 185, 186, 188, 204, 207, 210, 211, 227 și 228 C. pen. din 1936. Spre exemplu, conform art. 210, alin. (1) C. pen. din 1936: „Acela care, în scopul de a provoca, războiu civil în țară, înarmează pe locuitori sau îi instigă de a se înarma unii contra altora, ori de a săvârși tâlhării și omoruri, oriunde pe teritoriul țării, comite crima de răzvrătire, și se pedepsește cu detențiune riguroasă de la 7 la 10 ani și cu degradare civică de la 3 la 5 ani” [109].

Infracțiunea statuată la art. 330 C. pen. din 1936 avea următorul conținut: „Când cete sau adunări, fie că aparțin ori nu vreunei asociații, săvârșesc acte de violență contra persoanelor sau bunurilor, în scopul de a manifesta, prin aceasta ură sau ostilitate contra unei clase sociale, naționalități sau confesiuni, comit delictul de violență contra armoniei sociale și se pedepsesc instigatorii și conducătorii cu închisoare corecțională de la unu la 2 ani și amendă de la 2.000 la 10.000 lei, iar ceilalți participanți cu închisoare corecțională de la 6 luni la un an și amendă de la 2.000 la 5.000 lei, întru cât nu s'au făcut vinovați de infracțiuni mai grave” [109].

La fel, o serie de articole din cadrul Codului penal din 1936 prevăd răspunderea pentru săvârșirea infracțiunilor în colectivități, benzi, cete de oameni: art. 332 – violența contra persoanei sau bunurilor comise de o ceată; art. 490 – comiterea unei crime sau unui delict de către o mulțime etc.

Codul penal românesc din 1864, cunoscut și după denumirea „Codul lui Cuza”, a fost aplicat inclusiv și în Basarabia, din 01.07.1919.

În opinia autorului Liviu P.: „la elaborarea acestui cod s-a folosit Codul penal francez din 1810, Codul prusian din 1851, fără a fi neglijate dispoziții ale Condicii criminalicești cu procedura ei din Moldova (1820, 1826) și ale Condicii criminale cu procedura din Țara Românească” [213, p. 200].

Astfel, în Cartea a II-a (*Despre crime și delictе în special și despre pedepsele lor*), Capitolul V (*Despre asocierea făcătorilor de rele și despre vagabonzi*), se regăsesc o serie de norme penale incriminatoare a activității vizând grupurile criminale organizate.

Prezintă interes pentru studiul nostru prevederile doar a unor articole (art. 213-216), care, după conținut, ar fi cele mai apropiate de prevederile art. 284, alin. (1) C. pen. actual.

Conform art. 213 al C. pen. din 1864: „Ori-ce asociere de făcători de rele, spre vătămarea persoanelor, sau a proprietăților, este crimă în contra liniștei publice” [107].

Potrivit art. 214 al aceluiași cod: „Acesta crimă există prin singurul fapt al organizării cetelor, ori al corespondenței între dânsese cu căpiteniile lor, ori al învoirei privitoare la darea de socotelă sau la împărțirea lucrurilor provenite din delictе” [107].

În acord cu articolele 215-216 C. pen. din 1864: „Când această crimă nu va fi însoțită, nici urmată de o altă crimă, autorii, directorii, asociații și căpeteniile sau sub-căpeteniile acestor cete, se vor pedepsi cu recludiunea” și „Se vor pedepsi cu doi ani închisoare ori-ce alte persoane cari vor fi fost însărcinate cu vre-un serviciu într'aceste cete, precum și aceia cari, cu bună știință sau voință, vor fi dat cetelor arme, munițiuni și instrumente pentru crime, locuință, scăpare sau loc de întâlnire” [107].

În raport cu infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale în redacția legii actuale, incriminarea din Codul penal din 1864 contura un scop anumit pentru care s-au asociat persoanele, se prevedea răspundere inclusiv pentru conducătorii subdiviziunilor structurale, asociațiilor, persoanele care acționau în interesul asociației criminale, precum și pentru cei care acordau ajutor acestor asociații.

În ceea ce privește alte reuniuni de persoane, Legea penală din 1864 folosea termenii de „ceată”, „bandă” și „adunare”, prevăzând infracțiuni similare rebeliunii armate (art. 175), banditismului (art. 88), dezordinilor în masă (art. 90).

Până la semnarea actului Marii Uniri, pe teritoriul actual al Republicii Moldova se aplica Codul penal rusesc din 1903 (Уголовное уложение).

În același context, se consideră că la categoria celor mai importante documente în istoria Rusiei ce cuprind norme juridico-penale se atribuie: *Russkaia pravda* (sec. XI), *Sudebniki* (1487 și 1550), *Pravila de Sobor* (1649), *Articolul militar* (1715), *Regulamentul despre pedepsele penale și corecționale* (1846), *Regulamentul despre pedepsele impuse de judecători* (1864), *Codul rusesc* (1903), *Codul R.S.F.S.R.* (1922, 1926, 1960) [344, p. 19].

Elaborarea unui nou act normativ codificat în domeniul dreptului penal a continuat timp de 11 ani, începând cu anul 1881 [384, p. 84]. La 22 martie 1903 acesta a fost adoptat. Codul penal din 1903 a fost pus în aplicare pe etape, dar nu momentan, începând abia cu anul 1904.

Deși s-a încercat punerea în aplicare instantanee a Codului penal (în anii 1905 și 1908), aceste eforturi nu au avut sorti de izbândă [400, p. 45-49].

Nici în acest act normativ nu a fost depistată vreo componentă de infracțiune care ar echivala creării sau conducerii unei organizații criminale. Cu toate acestea, unele articole din legea penală indică la formele de criminalitate organizată. Termenele folosite pentru desemnarea grupărilor ilegale de persoane au fost variate: mulțime (скопища), bandă (шайка), asociere (сообщества) etc.

Spre exemplu, art. 279 din C. pen. rus din 1903 prevedea: „Vinovatul de participarea în bandă, constituită: 1) pentru falsificarea, falsificarea și comercializarea monedei contrafăcute sau falsificate, a biletelor sau hârtiilor indicate la art. 427 și 428; 2) pentru deteriorarea proprietății străine, în cazurile prevăzute la art. 564; 3) pentru furturi, atacuri tâlhărești, șantajuri sau escrocherii; 4) pentru procurarea, primirea spre păstrare, ascunderea, comercializarea proprietății străine, obținută în prealabil pe cale criminală; 5) în scop de contrabandă, dacă nu se cuvine pentru această faptă o pedeapsă mai gravă, se pedepsește cu detențiune în casă corecțională” [355, p. 101].

În cadrul unei serii de norme penale, comiterea infracțiunii de către „o bandă” constituia o circumstanță de agravare a răspunderii/ pedepsei penale: art. 455, pct. 6) C. pen. – omorul, art. 584, pct. 2) C. pen. – furtul, art. 589, pct. 6) C. pen. – tâlhăria, art. 590, pct. 4) C. pen. – escrocheria.

O normă ce ar conține cele mai multe similitudini cu preceptul incriminator de la art. 284 C. pen. actual, se conține la art. 126 și art. 127 C. pen. din 1903.

Conform art. 126 C. pen. din 1903: „Vinovatul de participare la o asociație, care are scop anterior stabilit răsturnarea orânduirii de stat existente sau comiterea infracțiunilor grave prin intermediul substanțelor explozive sau grenadelor, se pedepsește cu munci corecționale pe un termen nu mai mare de 8 ani sau exilarea. Dacă o astfel de asociație a avut la dispoziție mijloace pentru explozie sau depozite de armament, atunci cel vinovat de participarea la o astfel de asociație se pedepsește cu muncă corecțională de urgență” [355].

Potrivit art. 127 C. pen. din 1903: „Vinovatul în admiterea asocierii ilegale în organizații, prevăzute la art. 124-126, în locurile sau încăperile ce îi aparțin ori sunt controlate de acesta, se pedepsește la fel ca și participanții asociației. Participantul asociației ilegale, prevăzute la art. 124-126, care a denunțat despre o astfel de organizație înaintea depistării acesteia, pedeapsa se atenuează în temeiul art. 53 sau persoana poate fi liberată de pedeapsă” [355].

După cum se observă, este penal condamnată atât activitatea de participare la o organizație ilegală, cât și acțiunile de contribuție la activitatea acesteia. Este notabil și faptul

existenței unei modalități de liberare de răspundere penală. Totuși, răspundere penală separată pentru organizatorul sau conducătorul unei astfel de asociații/ organizații ilegale nu se prevede.

Analiza minuțioasă a Capitolului X al părții speciale a C. pen. din 1903, cu denumirea marginală „Despre încălcarea decretelor privind protecția securității publice și personale” nu a scos în evidență vreo componentă de infracțiune prin care s-ar incrimina activitatea de creare sau conducere a careva forme de organizare criminală.

Referindu-ne la perioada 1818-1918 în raport cu Basarabia, se notează faptul că pe acest teritoriu se aplicau legile Imperiului Rus, fapt dictat de Regulamentul pentru înființarea regiunii Basarabia din 1818 [21, p. 94]. Se evidențiază un puternic caracter ecleziastic al legii penale rusești din această perioadă, astfel încât aproximativ jumătate din articole sunt orientate spre protecția, sub orice formă, a valorilor bisericești.

În 1845 a fost adoptată o nouă lege penală „Referitoare la pedepsele penale precum și a modului de reabilitare a infractorului”. Această lege, scrie Richard Pipes, „reprezintă pentru totalitarism ceea ce reprezintă Magna Carta pentru libertate” [244, p. 294-295].

Legislației penale ruse, aplicabile pe teritoriul Basarabiei, îi era caracteristică o anumită discriminare socială sub aspectul său punitiv. Astfel, se făcea o diferențiere clară în privința a două categorii de persoane: a) pentru nobili și cler; b) pentru toți ceilalți. Persoanele privilegiate nu erau pedepsite cu pedepse corporale, iar detenția acestora se înlocuia cu aflarea la domiciliu/ la serviciu [21, p. 95].

Codul de pedepse criminale și corecționale din 1845 [398], în Secțiunea a III-a (*Despre participarea la infracțiuni*) a divizat coparticipația în două categorii: fără înțelegere prealabilă (art. 14) și la înțelegere prealabilă (art. 15). Așadar, conform art. 14 C. pen. din 1845, principalul vinovat se considera acela care „în primul rând, a dirijat sau a comandat cu acțiunile altora [...]”. Dintre alte forme de participare se numărau: participanții, instigatorii (inițiatorii), coautorii, conspiratorii, instigatorii, compliciti (art. 15 C. pen.), îngăduitorii (art. 16 C. pen.), tăinuitori (art. 17 C. pen.).

În acord cu dispoziția art. 123 C. pen. din 1845: „Pentru infracțiunea, comisă de un grup de persoane fără înțelegere prealabilă, vinovații principali se condamnă la pedeapsa maximă pentru acea infracțiune, în limitele legii, iar pedeapsa participanților se stabilește în măsura contribuției fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, cu una sau cu două măsuri mai mici la care se supune vinovații principali” [398, p. 39].

Capitolul VI intitulat „Despre societățile secrete și adunări ilegale”, prevede o serie de articole dedicate protecției contra adunările ilegale de oameni (art. 347-353 C. pen.).

Conform art. 347 C. pen. din 1845: „Organizatorii sau conducătorii societăților secrete, indiferent de denumirea acestora, a căror scop este dăunător pentru liniștea și integritatea statului sau este contrar regulilor și ordinii de guvernământ prevăzute de normele legale sunt supuși, precum și criminalii de stat, pedepsei indicate la art. 264, 271 și 272. Membrii acestor societăți, care au fost la curent cu scopurile acestora din urmă, se condamnă la aceleași pedepse și în același temei. Acei care au cunoscut despre existența și despre adevăratele proprietăți și scopuri ale acestor societăți și, având posibilitatea de a aduce la cunoștința Guvernului despre acest fapt, nu au realizat această obligație, se supun pentru aceasta la: privarea de toate drepturile de proprietate și exilarea în locurile îndepărtate din Siberia, iar dacă nu se exclud prin lege de la pedepsele corporale, și la pedeapsa biciuirii prin intermediul călăului, în măsura stabilită în art. 22 al prezentului Cod pentru primul grad de pedepse de acest gen” [398].

Alte norme de drept penal incluse în Capitolul VI al C. pen. din 1845 se referă la uzurparea puterii de stat (art. 348), crearea sau conducerea societăților secrete expres interzise de lege (art. 349), nedenunțarea unor societăți secrete (art. 350), acordarea încăperilor pentru societățile secrete și alte asocieri ilegale de oameni (art. 351), confiscarea averii pentru comiterea infracțiunilor din respectivul capitol (art. 352), crearea sau conducerea societăților legale, dar neautorizate (nepermise expres) (art. 353).

Începând cu anul 1835, în Rusia, a intrat în vigoare Codul general „Svod zakonov”, codificare efectuată de M.M. Speranski, iar până atunci, în sfera penală, s-au aplicat o vastă gamă de legi și norme (e.g. „Pravila de Sobor” a lui Alexei Mihailovici și altele asemenea).

În conformitate cu prevederile Svod-ului zakonov din 1835 [377], art. 13-17 au prevăzut aceleași categorii de participanți precum au fost indicate *supra* de C. pen. din 1845.

Același Capitol VI, denumit *Despre societățile secrete și adunările ilegale*, în articolele 360-366 a prevăzut răspunderea penală și a specificat pedepsele penale pentru acei care au constituit sau au condus societăți secrete, indiferent de denumirea acestora și scopul activității lor.

Spre exemplu, art. 360 al Svod-ului zakonov din 1835 are o redacție identică cu norma de la art. 347 C. pen. din 1845, astfel încât până și sancțiunile normelor penale menționate sunt similare.

Art. 366 al Svod-ului zakonov din 1835 nu are specificat un scop *contra legem*, ceea ce indică la caracterul neautorizat al societății, nu și la unul ilegal. Așadar, conform art. 366: „Dacă cineva va înființa sau va conduce, sub oricare denumire, o societate, chiar fără scop contrar ordinii, liniștii, moralității și legii, și anume neinterzis de Guvern, dar fără permisiunea și încunoștințarea conducerii cuvenite, acela se va supune pentru aceasta ca și pentru încălcarea

regulilor instituite, cu sancțiuni pecuniară de la cinci la zece sau de la cincisprezece la o sută de ruble, în dependență de decizia judecății și stării vinovatului. Sub aceasta nu se subînțelege, chiar și cu stabilirea în prealabil a timpului întâlnirii, dar fără careva indicații concrete, adunări pentru practicarea științelor, artelor, retoricii sau distracții inocente, neinterzise de lege” [378, p. 104].

Articolul militar din 1715 (adoptat la 25.04.1715) constituie o piatră de temelie a reformei sistemului juridic al Imperiului Rus, care a avut loc în timpul domniei lui Petru I.

Din cele 209 articole cuprinse de Articolul militar, norma care cuprindea dispoziții privind organizarea criminală a mulțimii de oameni era prevăzută la articolul 133, cuprins în Capitolul XVII-lea (*Despre rebeliune, revoltă și bătaie*).

Conform art. 133 al Articolului militar din 1715: „Toate adunările sau întrunirile imorale și suspecte ale militarilor, chiar și pentru sfătuire (chiar și în afara de intenții rele) sau pentru plecăciune, în vederea întocmirii unei petiții, prin care poate fi creată o revoltă sau rebeliune, prin acest articol vor fi foarte interzise. Dacă cineva din soldații de rând în această activitate va participa, atunci pe inițiatorii, fără de milă, indiferent de au avut sau nu la această activitate atribuție, de a-i spânzura, iar cu ceilalți de a proceda precum cu fugarii acestuia. Dar dacă va avea nevoie cineva să se plece, atunci se permite fiecărui să se plece despre sine și supărările sale, dar nu în mod comun” [305]. Cu titlu de informare, remarcăm că termenul de „plecăciune” avea semnificație de plângere, preluând atât forma verbală, cât și în cea scrisă.

În anul 1645 a apărut Pravila lui Vasile Lupu, iar din anul 1652 – cea a lui Matei Basarab. Codurile formau compilații mixte, nu doar penale, și cuprindeau inclusiv dispoziții de drept civil.

În Pravila lui Vasile Lupu și în cea a lui Matei Basarab se admitea orice fel de convență și chiar complicitatea posterioară comiterii infracțiunii, și se da aceeași pedeapsă ca autorului principal: „Cela ce va făgădui celui vinovat, după ce va face greod, să-i ajute la ceva, și, de-i va da ceva ajutor, atunci acela se va certa întocmai ca și cel vinovat” [284, p. 10].

Pravila lui Vasile Lupu din 1645, care este de o profundă inspirație din Svitocul împăratului Iustinian, avea o înclinație vădită spre protecția sferei relațiilor agricole: via, țărâtimea, dobitoacele, slujitorii boierimii etc.

În tot textul Pravilei, se folosesc termenii de „cela” și „cine” care indică la un singur făptuitor, iar prin excepție, la art. 195 se întâlnește sintagma „doi oameni”.

Cu referire la conceptul de mulțime de oameni, Pravila lui Vasile Lupu dedică o glavă (capitol) întreagă descrierii cazului de participare a mulțimii la comiterea unei infracțiuni, aproape în toate cazurile această infracțiune apare sub formă de omor, atribuind circumstanța dată la categoria celor atenuante (în rând cu mânia, vârsta, beția, nebunia, obiceiul locului etc.)

Așadar, potrivit Glavei 57 a Pricinii 16-a denumită „Pentru a șaptea pricină ce micșurează certarea”, pct. 2 prevedea: „Cînd sînt niște oameni strînși la un loc și fac vreo greșală, drept această greșală să îndeamnă giudețul să mai micșureadze certarea, după cum scrie pravila; și mai vîrtos greșala ce vor fi făcut acei mulți să ceartă după pravilă cu moarte, atunci așijdere să îndeamnă giudețul să mai micșureadze certarea pentru să nu omoară pre mulți drept o greșeală” [63, p. 167].

Conform pct. 3 al aceleiași glave se specifica răspunderea în cazul conducătorilor mulțimilor de oameni implicate la comiterea infracțiunilor: „Cînd să va prileji în mijlocul a mulți de vor fi unii dentr-înși mai capete, cumu s-are dzice ispravnici, atunci la unii ca aceia nu va micșura giudețul certarea acei greșeale pentru cei mulți, pentru căce că fie la ce greșală ceia ce sînt capete după pravilă să ceartă de pururea deplin, numai ce înmicșurează certarea celora ce sînt toți într-un chip de vinovați și nice unul dentr-înși nu iaste mare sau mic” [63, p. 168].

Codul lui Matei Basarab din 1652 (cunoscut și sub denumirea de Îndreptarea legii, Pravila cea Mare, Pravila împărătească) conține prevederi aproape similare întâlnite în Pravila lui Vasile Lupu. Astfel, săvârșirea infracțiunii în cadrul unei mulțimi de oameni este privită, pe lângă dragoste, surzenie, somn și altele, drept o circumstanță atenuantă.

Spre exemplu, în Catastihul al doilea al Pravilei împărătești, Glava 362 (*A șaptea vină, pentru carea micșorează judecătoria certarea*) zacialo 2: „Cînd sînt niște oameni mulți strînși la un loc și fac vreo greșală, atunci drept acea greșală se îndeamnă judecătoria să mai micșoreaze certarea, după cum scrie pravila; iar mai vîrtos greșala ce vor fi făcut acei mulți se ceartă după pravilă, cu moarte, atunci așijderea se îndeamnă judecătoria să mai micșoreaze certarea pentru să nu omoară pre mulți numai pentru o greșală” [185, p. 338], iar conform zacialo 3: „Cînd se va prileji în mijlocul a mulți, de vor fi unii de într-înșii mai capete, cum se-ar zice ispravnici, atunci la unii ca aceia nu va micșora judecătoria certarea aceii greșale pentru cei mulți, pentru căce că, fie la ce greșală, ceia ce sînt capete după pravilă se ceartă de pururea deplin; numai ce înmicșorează certarea celora ce sînt toți într-un chip de vinovați și nice unul de într-înșii nu iaste mare sau mic” [185, p. 339].

Marele cronicar Grigore Ureche face următoarea mențiune: „[vă leato 7085 (1577)] Decii Copițchi avîndu mare cunoștință între cazaci, s-au dus la dînșii, pe unii cu făgăduințe umplîndu-i, pre alții cu bani ungîndu-le ochii, din ce a avut și el, din agonisita sa, i-au plecat și au mai lipit lîngă sine pre un moldovan ce-l cheamă Ceapă. Și cu nevoița lor s-au strîns 330 de cazaci și au pus hatman pre dînșii pre Șah și au intrat în țară. Așa oblicind Pătru-vodă, au strînsu țară și s-au gătit de dînșii și luund pușcile, au ieșit să meargă împotriva lor. Auzind cazacii de aceasta, au

apucat ce au putut de la margine și s-au întorsu înapoi, crușindu-să pe altă dată, să să gătească mai bine” [212, p. 108].

Se observă cu grupările/ organizările masive, de regulă sub formă de facțiuni boierești dornice de putere, aveau drept scop primordial ducerea de război (în plan secundar, jefuirea și oropsirea populației de baștină), ceea ce le subliniază aspectul de rivalizare contra puterii domnești. Însă, la această etapă, nu transpore criminalizarea anume a activității de organizare sau conducere a grupurilor de oameni cu scopuri contrare celor propagate de stat (țară) sau lege.

Nu putem să nu recunoaștem că infracțiunile comise de clici, mai cu seamă atacurile tâlhărești, vânzarea oamenilor, pirateria și altele, au fost condamnabile pe tot parcursul istoriei omenirii, însă activitatea propriu-zisă de organizare a acestor grupuri nu și-a găsit oglindire în textele legislative străvechi.

În urma analizei juridico-istorice a reglementărilor privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale se observă o lungă evoluție istorică până se ajunge la actuala cristalizare. Abordarea mai aprofundată a subiectului (care ar implica cercetarea Legii Salice, Digestelor și Pandectelor lui Iustinian, Legii celor XII Table, Legilor lui Manu, Legilor asiriene, Codului de legi a lui Hammurabi etc.) este una intempestivă, or, sancționarea formelor de organizare complexă a participației penale, în lipsa comiterii altor infracțiuni, reprezintă creații relativ recente, primii pași pe acest tărâm fiind făcuți abia în secolul XIX-lea.

Cu titlu de exemplu vom arăta că Codul de legi a lui Hammurabi, aproximativ anul 1760 î.e.n., nu conține norme vizând grupările de oameni. Astfel, articolul 109 din Codul de legi a lui Hammurabi prezintă următorul conținut: „Dacă cârciumarul în a cărei casă s-au adunat criminali, nu i-a capturat și nu i-a adus în palat către autorități, atunci acesta trebuie ucis” [331]. Aceasta din urmă este unica normă care folosește cuvântul „criminali” la forma plurală, în rest, textul normativ se referă la faptele unui „om”, „bărbat”, „cineva” etc. la forma singulară.

Legea celor XII Table (*Leges duodecim tabularum*), anii 451-450 î.e.n., în Tabla VIII-a prevedea „ca nimeni să nu organizeze adunări nocturne în oraș” [402, p. 29]. Considerăm, totuși, că această normă nu conturează vreo formă distinctivă de participație.

La o concluzie similară ajunge autorul Plujnikov A.V.: „[c]ele mai vechi actele normative ruse nu indică la existența instituției participației. Motivul dat se explică prin aceea că, la etapa timpurie a dezvoltării comunității rusești, proprietatea individuală lipsea (toată proprietatea, inclusiv cea feudală, fiind una colectivă), de aceea, în cazul comiterii infracțiunii, răspunderea era suportată nu de cel care a comis fapta, dar de colectivul din care ultimul făcea parte [...]. Odată cu apariția proprietății individuale (private), în ultimele redacții ale Pravilei ruse apare mențiunea privind răspunderea personală a făptuitorului pentru comiterea infracțiunii (în

cazul în care acesta dispunea de proprietate sau libertate)” [361, p. 9]. Aceeași opinie vine și de la autorul Raițki A.G., care afirmă că: „[p]rimele mențiuni despre participare pot fi regăsite în art. 31 și 40 a Pravilei Ruse” [369, p. 118-119] pentru comiterea sustragerii în grupuri de oameni. Cu toate acestea, Vladimirskii-Budanov M.F. concretizează că: „Pravila rusă cunoaște doar asocierea criminală și sancționează pe fiecare membru [...] precum el singur ar fi săvârșit infracțiunea. Pravila rusă nu agravează răspunderea pentru comiterea infracțiunii în asociații, spre deosebire de dreptul contemporan” [317, p. 371].

Dacă în unele teritorii existau prevederi legale de sancționare a asociațiilor ilegale, atunci acestea purtau un caracter excepțional și regional. Spre exemplu, în Anglia, conform art. 14 din Legile regelui Ine din Wessex (anul 690): „cine este învinuit de participare la bandă trebuie curățat prin intermediul jurământului de 120 de ghaiduri sau să răscumpere corespunzător acesteia [adică 120 șilingi]” [332]. Totuși, textul *Magna Carta Libertatum* din 1215 [216] deja nu prevede nicio formă de participare și atragere la răspundere pentru o asemenea grupare de oameni.

2.2. Abordări conceptuale privind noțiunile de „grup criminal organizat” și „organizație criminală”

Criminalitatea organizată reprezintă conform Națiunilor Unite „una dintre cele mai de temut provocări pe care le va întâlni colectivitatea mondială” [261, p. 9].

În ultimii 30 de ani, criminalitatea în lume a crescut de 4 ori, în fostul spațiu sovietic – de 8 ori [322, p. 86].

Dacă pentru anul 2014 din totalul de 39 562 de infracțiuni comise pe teritoriul Republicii Moldova – 87 au fost comise de grupuri infracționale organizate (0,22 %), atunci pentru anul 2015 din 37 846 de infracțiuni înregistrate doar 121 (0,32%) au fost atribuite grupurilor criminale organizate. Pentru anul 2016 pe teritoriul Republicii Moldova s-au înregistrat 39 734 de infracțiuni, dintre care 0,25 % au fost comise de grupuri criminale organizate (98 de infracțiuni), pentru anul 2017 cuantumul este și mai mic – la 33 520 de infracțiuni 0,23 % le revine celor vizate de criminalitatea organizată (77 de cazuri), pentru anul 2018, din totalul de 32 035 de infracțiuni, doar 0,17 % (55 de cazuri) sunt atribuite grupurilor organizate. Dintr-o altă perspectivă, pentru anul 2019, din totalul de 31657 de infracțiuni – 0,22 % (69 cazuri) sunt atribuite infracțiunilor comise în grupuri criminale organizate [182], pentru anul 2020, din totalul de 26 342 de infracțiuni – 0,99 % (262 cazuri). Primele 6 luni a anului 2021 înregistrează o mică

descreștere a infracțiunilor comise de grupuri organizate – 104 infracțiuni comise din 12 900 înregistrate, adică 0,81 % [182].

Considerăm această fluctuație a nivelului criminalității organizate reflectă eronat situația reală și tendințele actuale de manifestare a criminalității în general, care tinde în mod pregnant spre disimulare [274, p. 99], cibernetizare [50, p. 7] și internaționalizare [96, p. 35]. Unul din motivele acestei incertitudini își are sorgintele în deficiențele din cadrul normativ intern, iar un alt motiv l-ar constitui nihilismul juridic, în virtutea căruia este negată utilitatea noțiunilor de orientare progresivă în pofida celor perimate, dar exersate în răstimp. Mai mult decât atât, fluctuația nivelului criminalității organizate urmează a fi privită în conjunctura scăderii nivelului general al infracțiunilor, reducerea populației, interesul factorului politic în demonstrarea capacității de eradicare totală a criminalității organizate etc.

De asemenea, crearea sau conducerea unei organizații criminale poartă de regulă un caracter intelectual, respectiv nu lasă urme materiale de săvârșire a infracțiunii. De aici și practica de calificare a faptelor organizatorului/ conducătorului organizației criminale conform art. 284 C. pen. doar în cazul întrunirii în acțiunile acestuia, concomitent, a semnelor altor componente de infracțiuni [313, p. 11].

Ciobanu I. afirmă că: „[î]n pofida apartenenței, uneori chiar declarate, la o organizație criminală, poliția nu declanșează urmărirea juridică, deși membrii grupării pot fi urmăriți individual, pentru participarea la acțiuni criminale” [93, p. 112].

Astfel, în practica de aplicare a normelor legale vizând formele de criminalitate organizată persistă, pe de o parte, o frică de atribuire a unui colectivității de persoane implicate în comiterea infracțiunii la categoria grupului criminal organizat/ organizație criminală, iar pe de altă parte, un exces de reținere în procesul de calificare a normelor impropriei ce implică formele organizate de participare penală.

La caz, Procurorul General al Republicii Moldova, A. Stoianoglo, a punctat că „pentru majorarea indicatorilor cantitativi, în mod abuziv, inițial, majoritatea cauzelor penale se pornesc cu calificativul săvârșit de grup criminal organizat sau de o organizație criminală” [279].

Exempli gratia, cauza penală nr. 2015870005, intentată la 14.01.2015 de către Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, oficiul Nord, conform indiciilor calitative ale infracțiunii prevăzute de art. 190, alin. (4), art. 248, alin. (5), lit. b), c), d), art. 262 și **art. 284, alin. (1)** Cod penal, a inclus următoarea fabulă: „începând cu o perioadă nedeterminată de timp, o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe [...]. Astfel, au fost identificate mai multe grupuri criminale, care au drept scop primordial activitatea ilegală de fabricare, depozitare, organizare și

transportare prin contrabandă a produselor de tutungerie precum și alte obiecte și mărfuri peste frontiera de stat a Republicii Moldova pe segmentul moldo-român, moldo-ucrainean și transnistrean în proporții deosebit de mari” [267]. În final, niciun membru al organizației criminale nu a fost acuzat în instanța de judecată de participare/ conducere a unei asemenea structuri criminale, și nici pentru participarea la activitatea unei asemenea formațiuni. Astfel, conducătorului grupului criminal organizat S.L. i-a fost stabilită pedeapsă pentru comiterea infracțiunii în următoarea calificare: art. 42, alin. (2), (3), **46**, 248, alin. (5), lit. b), d) C. pen., sub formă de închisoare pe un termen de 4 ani, pedeapsa fiind suspendată pe un termen de probă de 5 ani [267]. Membrului unui grup criminal organizat, B.D., condus de o altă persoană decât S.L., pentru comiterea infracțiunii în următoarea calificare – art. 26, 42, alin. (5), **46**, 248, alin. (5), lit. b) C. pen., i-a fost stabilită pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 3 ani, cu suspendarea executării pedepsei pe un termen de probă de 3 ani [266].

Într-un caz din practica judiciară a Republicii Moldova, instanța de judecată a reținut la calificarea acțiunilor persoanei art. art. 42, alin. (2), art. 46, art. 362¹, alin. (3), lit. a) C. pen. La individualizarea răspunderii și pedepsei penale, în calitate de circumstanțe ce agravează răspunderea penală prevăzute de art. 77, alin. (1), lit. c) C. pen, a fost reținută săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație [264]. Bazându-ne pe prevederile pct. 7 al *Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale*, conform căruia: „[În cazurile în care circumstanța ce atenuează sau agravează răspunderea penală (art.76-77 CP) este indicată în dispozițiile articolului Părții speciale a Codului penal, ca semn al componenței infracțiunii, în conținutul variante-tip sau în conținutul variantelor agravate, ea nu poate fi luată în considerare la stabilirea pedepsei pentru această infracțiune” [174], considerăm că în acest caz aceleași situații de drept i s-a acordat o dublă valență juridică. În confirmare vine și următoarea aserțiune: „Dacă circumstanța se conține în calitate de calificativ al infracțiunii nu poate fi invocat drept circumstanță agravantă” [246, p. 364].

Prioritatea actelor normative internaționale asupra cadrului normativ național nu rezidă doar în forța juridică supremă în sine, ci și într-o practică universală, validă tuturor situațiilor abstractizate, în afară de contextul cultural, social, economic sau politic.

La moment, se atestă că definirea conceptului de grup criminal organizat conform legislației penale a Republicii Moldova constituie o reminiscență perimată pe fundalul prevederilor *Convenției împotriva criminalității transnaționale organizate* [124]. În acest caz, după cum afirmă Postovan D.: „actualul cadru legal poate fi neputincios în a preveni, a curma

sau a combate activitatea infracțională a unor grupări sau organizații criminale concrete” [250, p. 53].

Terminologia folosită de Convenția indicată *supra* cu referință la formele de manifestare a criminalității organizate diferă de cea utilizată în cadrul tehnicii legislative de incriminare autohtonă, fapt ce condiționează și o exegeză distinctă [234, p. 24].

La data de 17.05.2005 Republica Moldova a ratificat *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*, iar în acord cu art. 5 al legii de ratificare [201] și-a asumat angajamentul de aducere a legislației în vigoare în concordanță cu prezenta lege și cu prevederile convenționale. În același context, procesul de armonizare legislativă a fost demarat încă din anul 2006, odată cu apariția *Hotărârii de Guvern cu privire la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii europene* [170].

În vederea racordării legislației penale a Republicii Moldova la prevederile actelor normative de talie internațională la care face parte, întru evitarea disensiunilor semantice și divergențelor calificative care îngreuiază unele proceduri de asistență juridică internațională în materie penală și pentru armonizarea efectivă a legislației naționale la *acquis-ul comunitar* ne propunem să analizăm conceptele de criminalitate organizată, în special cel de „grup criminal organizat” și „organizație criminală”, în lumina necesităților dictate de transnaționalizarea fenomenului criminalității.

Investigațiile activității criminale organizate au demonstrat că este dificil de a defini criminalitatea organizată care ar reflecta concomitent aspectele ei juridico-penale, criminologice și criminalistice [36, p. 29; 39, p. 581]. Din această perspectivă, relevanță pentru studiul propus comportă doar aspectul juridico-penal al noțiunilor aferente criminalității organizate.

Conform *Legii privind prevenirea și combaterea criminalității organizate*, prin activitate criminală organizată se înțelege acele „acțiuni/ inacțiuni sau sistem de acțiuni/ inacțiuni orientate spre comiterea de către grupurile sau organizațiile criminale a unei sau mai multor infracțiuni prevăzute în Partea specială a Codului penal” [204]. Prin criminalitate organizată se prezumă „un fenomen social care cuprinde grupurile și organizațiile criminale, activitatea criminală a acestora, faptele infracționale comise de membrii grupurilor și organizațiilor criminale, actele preparatorii ale grupurilor și organizațiilor criminale și ale membrilor acestora în vederea comiterii de infracțiuni, precum și alte infracțiuni care, conform Codului penal, se consideră comise de un grup sau o organizație criminală” [204].

Legea sus-menționată antrenează 2 forme de criminalitate organizată: *organizație criminală* și *grup criminal*, ultimul concept nefiind definit în mod legal. Totuși, utilizarea sintagmei de „grup criminal” se întâlnește atât în textul infracțiunii de creare sau conducere a

unei organizații criminale, cât și în dispoziția art. 286 C. pen. (Acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor).

Este de menționat că în Codul penal din 1961 [104] nu se regăsește conceptul de „grup criminal organizat”, iar art. 17¹ C. pen. oferă noțiunea de „organizație criminală” drept: „o reuniune de persoane sau de grupuri criminale [...]”. Aceasta din urmă mențiune privind grupul criminal este prima și ultima, nefiind nici definită, nici întâlnită sub această formă în întreg text legislativ. Veriga ce lipsește în lanțul participației penale „de două sau mai multe persoane” – „organizație criminală”, atestată în cadrul circumstanțelor agravante ale diverselor componente de infracțiuni, se înfățișează prin expresiile: „un grup de persoane”, „un grup de persoane cu înțelegere prealabilă”, „grup organizat”. Forma de participație „grup organizat” este nu doar mai complexă, ci și cu mult mai periculoasă, fapt ce se desprinde prin regimul sancționator mai acerb (spre exemplu, art. 143¹ C. pen. din 1961 – Ocuparea samavolnică sau prin metode abuzive a lăcașurilor de cult – prevede o pedeapsă cu privațiunea de libertate pentru săvârșirea infracțiunii de un grup organizat mai mult de dublu în raport cu aceeași faptă comisă de un grup de persoane).

În conformitate cu art. 43 al Codului penal sunt generalizate 4 forme de participație penală: „participație simplă, participație complexă, grup criminal organizat, organizație (asociație) criminală” [105].

Totuși, legea penală operează și cu alte forme ale participației penale, printre care se înscriu, cu dislocarea în partea specială a Codului penal, următoarele: *banda armată* (art. 283 C. pen. – Banditismul), *grupurile sau organizațiile constituite în scopul de a contribui la comiterea unei sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist* (art. 279/1 C. pen.), *grupuri criminale* (art. 286 C. pen.), *formațiunile paramilitare ilegale* (art. 282 C. pen.), precum și alte forme de organizare a activității criminale: *un grup de administratori și/ sau de acționari* (art. 252, alin. (4), lit. a) C. pen.), *grup de propovăduire a credințelor religioase și de îndeplinire a riturilor religioase* (art. 185 C. pen.). Totodată, unele legi speciale, precum sunt *Legea cu privire la prevenirea și combaterea terorismului* [195], *Legea privind contracararea activității extremiste* [202], prevăd și alte forme de organizare criminală, spre exemplu grup terorist, organizație teroristă, organizație extremistă.

Așadar, din multitudinea formelor pe care le poate întruchipa criminalitatea organizată, infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale implică clarificarea aspectelor privind 2 forme tipice de participație – grupul criminal organizat și organizația criminală.

Absența definirii legale a acestor două concepte ar fi de natură să provoace dificultăți insurmontabile la percepția și calificarea corectă a unui număr de peste 60 de componente de

infracțiuni, în mod special a celor calificate, cărora li se atribuie astfel de circumstanțe agravante ca „săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” sau „în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale”. Sub acest aspect, autorul Sterschi F. menționează că: „faptele ce pot fi comise de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală nu pot fi epuizate decât prin infracțiunile ce se caracterizează prin acest semn calificativ” [277, p. 71].

În speță [132], acuzarea de stat a înaintat învinuirea în baza art. 27, 42, alin. (4), (5), 248, alin. (5), lit. b) și d) Cod penal (*tentativa săvârșirii infracțiunii de contrabandă, de două sau mai multe persoane, în proporții deosebit de mari*) lui Z.I., V.I., B.D. și C.I.

Prin Ordonanțele din 30.06.2017, învinuirea a fost modificată în sensul agravării prin prisma art. 326, alin. (1) Cod de procedură penală, astfel încât a rezultat următoarea calificare a faptei infracționale – art. 42, alin. (2), (3), 46, 248, alin. (5), lit. b) și d) Cod penal (*participarea în calitate de organizator și autor al trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova prin contrabandă a mărfurilor, obiectelor și altor valori, prin nedeclarare în documentele vamale în proporții deosebit de mari, acțiuni comise de către un grup criminal organizat, compus din două sau mai multe persoane*).

Pe lângă faptul corect notat de către instanța de apel și care a servit motiv de casare a sentinței instanței de fond – judecarea faptei a avut loc în afara limitelor învinuirii incluse în rechizitoriul cu care a fost sesizată instanța, or, art. 326, alin. (2) Cod de procedură penală instituie o procedură aparte în cazul în care se constată că inculpatul/ inculpații a/ au săvârșit o altă infracțiune, dar nu modificarea învinuirii în sensul agravării –, se remarcă și faptul că referirea la art. 46 Cod penal nu poate condiționa o agravare a răspunderii/ pedepsei penale nici prin prisma normei părții generale (art. 77 Cod penal), nici a normei materiale din partea specială (art. 248 Cod penal).

În doctrină se întâlnesc mai multe clasificări ale grupurilor criminale în contextul crimei organizate, însă o noțiune doctrinară unanimă a „grupului criminal organizat” din perspectiva științei dreptului penal nu se atestă în literatura de specialitate.

Așadar, criminologul M. Bârgău divizează următoarele formațiuni criminale organizate: „grup organizat simplu (2-4 persoane, fără o structură complexă, lideri și subordonare), grup structural organizat (5-10 persoane, cu o stabilitate mai mare, un conducător, caracter permanent), grupare criminală organizată (10 sau chiar sute de membri, organizare, disciplină, ierarhizare și subordonare), bandă criminală (grup armat, nivel înalt de organizare și subordonare nemijlocită căpeteniei), uniune mafiotă (o structură criminală, care după gradul de organizare și caracterul activității depășește hotarele propriei formațiuni)” [35, p. 200].

La rândul său, V. Bujor și V. Guțuleac clasifică grupurile criminale în dependență de nivelul de dezvoltare a acestora, deosebind următoarele forme: „pluralitatea de infractori, grupul difuz, grupul criminal, banda criminală, organizația criminală, asociația criminală” [311, p. 27].

Definiția legală de „grup criminal organizat” este statuată în art. 46 C. pen., în corespundere cu care acesta „este o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni” [105].

Reieșind din noțiunea legislativă se deduc trăsăturile constitutive ale unui grup criminal organizat, dintre care: reuniunea de persoane, stabilitatea grupului format, organizația prealabilă a acestora, scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni.

Cu toate acestea, trăsăturile menționate, după cum arată practica, nu sunt destule pentru delimitarea acestora de alte forme ale participației [221, p. 354].

Grupul criminal organizat constituie o reuniune de două sau mai multe persoane, formată din coautori, dar și din alți participanți, cu roluri strict determinate.

În același context, se reține că înțelegerea dintre membrii grupului criminal organizat are loc până la comiterea infracțiunii și are drept scop comiterea unei sau mai multor infracțiuni [311, p. 34].

În conjectura autorului Borodac Al.: „organizarea prealabilă a grupului criminal organizat presupune existența unui conducător (organizator), a unei discipline riguroase, care se menține prin metode foarte aspre de acțiune asupra membrilor grupului. Membrii grupului criminal se reunesc, de obicei, pentru comiterea mai multor infracțiuni, iar uneori chiar pentru comiterea unei singure infracțiuni, care cere o pregătire detaliată de lungă durată” [45, p. 329].

Nu putem fi de acord cu noțiunea prezentată, din considerentul că grupul criminal organizat nu întotdeauna are un conducător, această funcție poate apărea inclusiv și după o perioadă de activitate a grupului în lipsa vreunui lider. Totodată, existența unei discipline riguroase caracterizează doar unele grupuri criminale organizate și nu constituie o trăsătură comună tuturor formațiunilor organizate de acest gen.

Conform opiniei susținute în literatura de specialitate: „orice persoană care intră în componența grupului criminal organizat nu este un simplu participant la acțiunile acestui grup, ci membru al grupului, indiferent de locul și funcțiile ce i-au fost încredințate în cadrul desfășurării planului de activitate criminală” [29, p. 89].

În speță, *prima instanță a stabilit că probele administrate au dovedit faptul că inculpatul E. era în strânse legături de prietenie cu coinculpatul de rang I (T.T.), aceștia petrecându-și concediile împreună și având, așa cum s-a mai arătat, strânse legături de familie* [147].

Conform opiniei colectivului de autori în frunte cu Barbăneagră Al.: „[l]egea nu limitează participarea la grupul criminal organizat prin acțiuni de autorat sau coautorat, cum este cazul participației simple sau complexe” [29, p. 89].

Semnul distinctiv principal al grupului criminal organizat este stabilitatea formațiunii, ceea ce prezumă, din perspectiva aceluiași colectiv de autori:

- „un nivel înalt de organizare (elaborarea minuțioasă a planurilor de săvârșire a infracțiunilor; structură ierarhică și repartizarea rolurilor între participanți; o disciplină internă strictă; rolul activ al organizatorilor; un sistem bine chibzuit de aprovizionare cu arme și mijloace de comitere a crimelor etc.);
- stabilitatea nucleului grupului și structurii lui organizaționale, care permite participanților să conteze pe ajutorul reciproc la săvârșirea infracțiunii;
- prezența unor forme și metode originale și individuale de activitate, cum ar fi forma specială de alegere a obiectelor atentatelor, a procedeeleor de săvârșire a infracțiunilor, modul de comportare a membrilor grupului, de părăsire a locului infracțiunii etc.;
- prezența unor forme și metode stabile de activitate infracțională, care adesea sunt garanția săvârșirii cu succes a infracțiunii, deoarece ele reduc până la minimum probabilitatea unor greșeli ale participanților în situații imprevizibile” [29, p. 90].

În același timp, stabilitatea grupului organizat se caracterizează prin: „durata existenței în timp a acestui grup. Durata este dată fie de timpul ce s-a scurs de la formarea grupului până la săvârșirea primei infracțiuni din numărul celor planificate de membrii grupului, fie de timpul în care membrii grupului au săvârșit infracțiuni” [89, p. 121].

Dacă o formațiune de două sau mai multe persoane poate, la fel ca și în cazul grupului criminal organizat, dăinui în timp, atunci existența grupului criminal organizat totdeauna se circumstanțiază de existența într-o anumită perioadă de timp. Cu alte cuvinte, două sau mai multe persoane pot să se organizeze în prealabil, însă acest fapt nu este strict necesar, pe când participații grupului criminal organizat se reunesc în prealabil în mod obligatoriu.

Într-un caz din practica judiciară autohtonă s-a stabilit că „nu s-au constatat criteriile specifice grupului criminal organizat și anume, când acesta s-a format, și cât era de stabil, prin ce se caracterizează stabilitatea reuniunii, avea acest grup criminal un conducător și cine era acesta și prin care acțiuni și probe se demonstrează aceste circumstanțe” [133], fapt ce a determinat Colegiul penal al C.S.J. de a recalifica acțiunile făptuitorului din tâlhărie săvârșită de un grup criminal organizat în tâlhărie săvârșită de mai multe persoane.

După cum afirmă Tighineanu A.: „[n]oțiunea de «grup criminal organizat» din dreptul penal poate include noțiunile de «bandă criminală», «grup criminal», noțiunea de «participație complexă», poate include «pluralitatea de infractori»” etc. [289, p. 106].

La rândul său, Convenția împotriva criminalității transnaționale organizate operează cu următoarele noțiuni:

- 1) „grup infracțional organizat – desemnează un grup structurat alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă și acționează în înțelegere, în scopul săvârșirii uneia ori mai multor infracțiuni grave sau infracțiuni prevăzute de prezenta convenție, pentru a obține, direct ori indirect, un avantaj financiar sau un alt avantaj material” [124];
- 2) „grup structurat – desemnează un grup care nu s-a constituit la întâmplare pentru a comite neapărat o infracțiune și care nu deține neapărat un anumit rol de continuitate sau de structură elaborată pentru membrii săi” [124].

Similitudinea conceptuală rezidă în termenii utilizați de „grup criminal organizat”, prevăzut de legislația penală națională, și „grup infracțional organizat”, statuat astfel în textul convențional [de aici înainte sintagma „grup infracțional organizat” va desemna conceptul definit în textul *Convenției împotriva criminalității transnaționale organizate*].

Merită de menționat faptul că termenii de „criminal” și „infracțional” nu sunt tratați drept sinonime clasice [60, p. 61; 263, p. 93], iar conform DEX-ului crima este „[i]nfracțiune care prezintă un grad ridicat de pericol social și pe care legea o sancționează cu pedepsele cele mai mari” [154].

Respectiv, din punct de vedere lingvistic, folosirea în sintagma „grup criminal organizat” a termenului de „crimă”/ „criminal” nu este reușită.

Analiza C. pen. al R.M. indică la faptul că legiuitorul nu utilizează lexemul de „crimă” în niciun context al legii penale, dar folosește în schimb noțiunea de „infracțiune”.

Cu toate acestea, după părerea noastră, traducerea oficială a textului sintagmei „Organized criminal group” din *Convenția O.N.U. împotriva criminalității transnaționale organizate*, nu prezumă o deosebire dintre lexemele „criminal” și „infracțional”.

Totodată, în legislația penală a Republicii Moldova nu se face vreo deosebire dintre „infracțiune” și „crimă”.

Prin urmare, termenul „criminal” folosit în definirea conceptelor de „grup criminal organizat” și „organizație criminală” nu contrează prevederilor convenției onusiane.

Pentru a desluși, fără de echivoc, diferențele dintre noțiunea de „grup criminal organizat” din legislația penală națională cu cel de „grup infracțional organizat”, atestat în textul *Convenției*

împotriva criminalității transnaționale organizate, urmează de analizat trăsăturile componente ale acestora, prin intermediul cărora se pot trasa punctele de tangență comună.

Dacă grupul criminal organizat conține trei trăsături de bază: 1) stabilitatea (statornicia) grupului; 2) organizarea în prealabil a membrilor grupului; 3) scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni, atunci grupul infracțional organizat conține o paletă mai vastă de trăsături, printre care: 1) grup structurat; 2) componența minimă din 3 persoane; 3) dănuirea în timp; 4) operarea cu înțelegere; 5) scopul primordial de comitere a unor infracțiuni grave sau altor infracțiuni prevăzute de Convenție; 6) scopul subsidiar de obținere a unui avantaj financiar sau a altui avantaj material.

Din start, stabilitatea/ statornicia grupului și structuralitatea acestuia sunt trăsături cu puncte de tangență comună, or, conform prevederilor convenționale „grupul structurat desemnează un grup care nu s-a constituit la întâmplare pentru a comite neapărat o infracțiune și care nu deține neapărat un anumit rol de continuitate sau de structură elaborată pentru membrii săi” [124].

Totuși, opinăm că stabilitatea și structuralitatea grupului sunt concepte diferite, astfel încât un grup structurat nu întotdeauna este și stabil. Chiar noțiunea de grup structurat arată că acesta nu deține neapărat un anumit rol de continuitate. De aceea, în speță, întâlnirea ocazională (sporadică) a persoanelor în scopul comiterii unei infracțiuni îi conferă grupului caracter structurat, dar nu stabil.

Componența grupului, de asemenea, delimitează grupul criminal organizat de grupul infracțional organizat. Astfel una din condițiile obligatorii necesare existenței grupului criminal organizat este ca acesta să fie alcătuit din două sau mai multe persoane. Faptul care singularizează grupul criminal organizat de un simplu grup, format din cel puțin doi coautori, este stabilitatea [309¹, p. 389], statornicia [277, p. 56] și unitatea [54, p. 267], iar această din urmă situație implică dificultăți practice la delimitarea agravării răspunderii penale în baza circumstanțelor agravante: „săvârșit de un grup criminal organizat” și „săvârșit de două sau mai multe persoane”.

În acest sens, Curtea Supremă de Justiție a statuat: „[s]ăvârșirea sustragerii de un grup criminal organizat are loc în cazul în care această faptă e comisă de o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni. Spre deosebire de două sau mai multe persoane, care s-au înțeles în prealabil despre săvârșirea sustragerii, grupul criminal organizat se caracterizează, în special, prin stabilitate, prin prezența în componența lui a unui organizator și printr-un plan dinainte elaborat al activității infracționale

comune, precum și prin repartizarea obligatorie a rolurilor între membrii grupului criminal organizat, în timpul pregătirii sustragerii” [175].

Înțelegerea prealabilă cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni este posibilă și în cazul circumstanței agravante „săvârșit de două sau mai multe persoane” [178]. În speță, *inculpatul T.N. este învinuit că, la 4 mai 2013, aproximativ la ora 23:30, împreună și după o înțelegere prealabilă cu S.V., în urma unor relații ostile apărute, intenționat, având scopul vătămării intenționate grave a integrității corporale, în timp ce se afla în pădurea din apropierea satului Dolinnoe, raionul Criuleni, i-au aplicat lovituri cu pumnii și picioarele în regiunea capului cetățeanului P.G., în rezultatul cărora, ultimului i-au fost cauzate, leziuni corporale sub formă de traumă acută cranio-cerebrală, fractură liniară a osului temporal de dreapta, hematom subdural care se califică ca vătămări corporale grave periculoase pentru viață* [140].

Aceasta constatare implică delimitarea grupului simplu de grupul criminal organizat doar în baza criteriului stabilității/ statorniciei grupului, activitate greu de probat din punct de vedere practic în cazul componentei minime din 2 membri. În speță, *rezultatele interceptării comunicărilor și rezultatele urmăririi tainice efectuate în privința lui B.G. și Z.Ș., atestă durata în timp a grupului criminal organizat, existența unui plan bine determinat de activitate infracțională, cu desemnarea rolurilor și funcțiilor membrilor grupului, a unor acte și operațiuni concrete.* Pentru calificarea acțiunilor participanților grupului criminal organizat conform art. 217, alin. (4), lit. b), d) C. pen., instanța a reținut că grupul a fost „compus din cetățeni ai RM, I.V., Z.Ș., A.I. și B.G., organizat stabil și statornic, cu un înalt grad de coordonare între ei, cu caracter retras și nivel de izolare de societate, cu regulile sale de comunicare, de subordonare, disciplină, având un plan bine determinat de activitate infracțională, cu desemnarea rolurilor și funcțiilor membrilor grupului, a unor acte și operațiuni concrete, cu intenția de a săvârși mai multe infracțiuni, grup format cu scopul de păstrare, expediere, transportare și distribuire a substanțelor narcotice, psihotrope și a analogelor lor, săvârșite în scop de înstrăinare precum și înstrăinarea ilegală a substanțelor narcotice [...]” [141].

Așadar, în exemplul comiterii unei infracțiuni de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății, variația calificativă – de la art. 151, alin. (1) C. pen. pentru autorul comiterii infracțiunii la instigare din partea altei persoane, la art. 151, alin. (2), lit. d) C. pen. pentru comiterea infracțiunii de către 2 coautori și, în final, la art. 151, alin. (2), lit. k) C. pen. în cazul stabilității și unității de acțiune a celor doi coautori la săvârșirea infracțiunii, poate fi evitată doar prin revizuirea noțiunii de „grup criminal organizat”, iar în caz contrar abuzurile de drept sunt inevitabile.

Privită în această optică, componența numerică a grupului infracțional organizat în conformitate cu prevederile *Convenției împotriva criminalității transnaționale organizate* instituie plafonul minimum la 3 membri ai grupului. În rând cu alte trăsături distinctive ale grupului infracțional organizat, această din urmă trăsătură reprezintă o expresie a principiului *in dubio mitius* și permite probarea cu o mai mare precizie a formei de participare penală, în sensul că participarea doar a două persoane la comiterea infracțiunii în niciun caz nu se va atribui la conceptul de criminalitate organizată. Această constatare rezultă direct din cercetarea cauzelor penale din practica judiciară autohtonă. Întrucât nu putem pretinde că cercetarea noastră a jurisprudenței naționale a fost exhaustivă, nu excludem însă că ar fi putut exista grupuri criminale organizate alcătuite din 2 membri, însă o calificare expresă în acest sens nu a fost depistată.

Minimum 3 membri a grupului infracțional/ criminal organizat este instituit și în legislația penală a României (art. 367 C. pen.), Bulgariei (art. 321 C. pen.), Italiei (art. 416 C. pen.), Irlandei de Nord (art. 2 al Legii din 1989) ș.a. [191, p. 171-180]. Într-un caz din practica judiciară românească s-a decis că „[n]u ne aflăm în prezența unui grup de cel puțin trei persoane, constituit cu reguli și structură bine determinată, întrucât din probele dosarului rezultă, în mod cert, că doar doi inculpați au ajuns la un moment dat pe perioada infracțională, să aibă legături aparent coordonate pentru realizarea comercializării drogurilor și nici un moment, nu a fost antrenată cea de a treia inculpată, respectiv D.T.P., care, în fapt, este concubina inculpatului P.C. și spre finalul realizării unor acte din lanțul infracțional, a fost nevoită, în virtutea conjuncturii și legăturilor preexistente de concubinaj cu inculpatul P.C., să aducă la îndeplinire cerințele acestuia, astfel că în cauză nu este îndeplinită latura obiectivă a infracțiunii” [148].

Notorie cazului este locuțiunea preluată din Pandectele (Digestele) lui Iustinian, autoratul căreia se atribuie lui Marcellus (secolul IV al erei noastre) – „*tres faciunt collegium*”, ceea ce în traducere înseamnă: trei (membri) sunt necesari pentru a forma o uniune (asociație).

În aceeași ordine de idei, număr de cel puțin 2 membri ai grupului criminal organizat se reține în legislația penală a Franței, Maltei, Olandei, Spaniei și Britaniei, iar în Danemarca și Suedia nu este specificată o limită cantitativă minimă de membri ai unui grup criminal organizat [61, p. 125].

Iese în evidență faptul că angajații organului specializat în combaterea infracționalității organizate pe teritoriul R.M. – P.C.C.O.C.S. – pledează unanim pentru reținerea trăsăturii grupului criminal organizat – alcătuirea grupului din minim 3 persoane (a se vedea Anexa nr. 5) în cadrul unei definiții modificate a „grupului criminal organizat”, racordate celei prevăzute de Convenția onusiană.

Următoarele două trăsături ale grupului infracțional organizat – dăinuirea în timp și operarea cu înțelegere – sunt absorbite de semnificația degajată de noțiunea grupului criminal organizat, fie de caracterul organizării în prealabil a membrilor grupului, fie de însuși noțiunea de participație prevăzută expres la art. 41 C. pen.: „cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate” [105].

Discrepanța finală dintre noțiunile de „grup criminal organizat” și „grup infracțional organizat” se desprinde din scopul în care se reunesc/ asociază membrii grupărilor de referință.

Dacă „grupul criminal organizat” prescrie în calitate de scop comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni, păstrând cea mai vastă interpretarea posibilă pentru acest element subiectiv al coparticipării infracționale, atunci conceptul de „grup infracțional organizat” divizează elementul subiectiv în două planuri:

- a. scopul primar de comitere a unei infracțiuni grave sau a unei infracțiuni prevăzute de Convenția împotriva criminalității transnaționale organizate;
- b. scopul subsidiar de obținere, directă ori indirectă, a unui avantaj financiar sau a unui alt avantaj material.

În sensul Convenției vizate de prezenta cercetare, „prin infracțiuni grave se desemnează infracțiunile pasibile de o pedeapsă privativă de libertate al căror maximum nu trebuie să fie mai mic de 4 ani sau de o pedeapsă mai grea” [124]. Infracțiunile prevăzute de Convenție sunt spălarea produsului infracțiunii, spălarea banilor, corupția.

Scopul obținerii avantajului financiar/ material restrânge semnificativ raportarea grupurilor simple la forma de grup infracțional organizat, concentrând atenția asupra tipului de infracționalitate caracteristic formelor criminalității organizate – infracțiunile contra patrimoniului persoanei și cele comise în legătură cu acesta (tâlhării, șantaje, vătămări ale integrității corporale și a sănătății, răpiri, trafic de ființe umane, circulație ilegală de droguri, fabricare ilegală de bani falși, acte de terorism etc.).

Constituit sub formă de binom, scopul grupului infracțional organizat prescris de Convenție nu își găsește reflecție în legislația penală a Republicii Moldova. Or, comiterea infracțiunilor în cadrul unui grup criminal organizat este pasibil și de pedepse sub minimum de 4 ani de închisoare (spre exemplu, art. 179, alin.(2), lit. b) C. pen., adică violare de domiciliu săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 5 ani) și este realizat în cadrul infracțiunilor care nu urmăresc obligatoriu un interes patrimonial (spre exemplu, art. 151, alin. (2), lit. k) C. pen. – vătămarea intenționat gravă a integrității corporale sau a sănătății săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație

criminală –, care în esență atentează asupra relațiilor sociale existența cărora este condiționată de protejarea sănătății persoanei și a integrității corporale a acesteia).

Suprapunerea noțiunilor de „grup criminal organizat” și „grup infracțional organizat” denotă o sferă mai restrânsă de aplicabilitate a ultimului concept, însă, *per se*, această concretizare oferă o protecție mai reușită, atribuind legii un caracter de previzibilitate corespunzător standardelor Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) [119]. În acest context, conform practicii CtEDO: „este deosebit de important să fie respectat principiul general al certitudinii juridice, conform căruia instituțiile dreptului urmează să fie clar definite și ca înseși legea să fie previzibilă atunci când este aplicată, încât să corespundă standardului de „legalitate” stabilit de Convenția indicată mai sus, un standard care cere ca legea respectivă să fie suficient de exactă încât să permită unei persoane – în caz de necesitate, cu o consultare adecvată – să prevadă, într-o măsură rezonabilă, ținând cont de circumstanțe, consecințele pe care o anumită faptă le poate provoca” [74].

Din altă perspectivă, ținând cont de vectorul de integrare europeană trasat de Republica Moldova în politica sa internă și externă [257], este interesantă, în conjunctura cercetată, practica statelor care relativ recent au aderat la U.E.: România și Bulgaria.

Codul penal al României [108], în partea generală, nu operează cu formele organizate a participației penale, Capitolul VI limitându-se strict la autorii și participanții la comiterea infracțiunii și forma participației improprie, neglijată de legea penală autohtonă. Așadar, la art. 367 C. pen. al României, intitulat *Constituirea unui grup infracțional organizat*, se instituie răspunderea penală pentru inițierea, constituirea, aderarea sau sprijinirea unui grup infracțional organizat. Alineatul 6 al art. 367 C. pen. intervine cu definirea grupului infracțional organizat, instituind următoarea noțiune: „Prin grup infracțional organizat se înțelege grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, constituit pentru o anumită perioadă de timp și pentru a acționa în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni” [108].

Din câte se observă, terminologia folosită de legislativul român coincide perfect prevederilor Convenției împotriva criminalității transnaționale organizate, iar definirea conceptului de grup infracțional organizat, cu excepția categoriei și scopului infracțiunilor, este preluat din textul convențional.

În cazul Bulgariei, articolul 93 C. pen. conține explicația unor termeni folosiți, care, *inter alia*, prevede la pct. 20 definiția grupului infracțional organizat: „este o asociație structurată, permanentă, alcătuită din 3 sau mai mulți membri, care acționează cu înțelegere, în interiorul țării sau în afara ei, la comiterea infracțiunilor care se pedepsesc cu închisoarea pe un termen mai mare de 3 ani. O asociație, de asemenea, urmează a fi considerată structurată în absența oricărei

distribuții formale a rolurilor dintre participanții săi, durata implicării lor sau oricărei structuri interne dezvoltate” [99]. Sintagma „grup infracțional organizat” este folosită în mai multe componente calificate de infracțiuni, iar la art. 321 C. pen. se incriminează însăși activitatea de creare, conducere, participare în cadrul unui grup infracțional organizat.

Este de menționat că și Bulgaria, prin definirea conceptului de „grup infracțional organizat” a pledat pentru varianta înscrisă în cadrul Convenției de la Palermo, cu particularizarea categoriei de infracțiuni și evitarea specificării unui scop concret.

În cazul definirii altor infracțiuni convenționale (genocidul [123], traficul de ființe umane [117], atacul asupra persoanei care beneficiază de protecție internațională [125] etc.) Republica Moldova a păstrat aproape intact definiția și textul incriminator, fapt ce ne servește ca *ultima ratio* în justificarea necesității păstrării consecvenței la instituirea și definirea expresiei „grup infracțional organizat” în forma prestabilită de *Convenția împotriva criminalității transnaționale organizate*.

În definitiv, respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale, prevedere statuată la art. 8 al Legii fundamentale [116], implică realizarea angajamentelor asumate pe plan mondial, care se impun nu doar prin consiliere, ci și prin obligativitate.

Urmează a fi reținută și concluzia CtEDO potrivit cu care, cadrul legislativ ce nu permite unui „acuzat” să cunoască sensul și întinderea legii penale este necorespunzător nu numai prin raportare la noțiunile generale de „calitate” a „legii”, ci și prin luarea în considerare a exigențelor specifice noțiunii de o legalitate penală [73].

Noțiunea de grup infracțional organizat în forma proclamată de *Convenția împotriva criminalității transnaționale organizate* comportă un suflu inovativ cu o orientare progresivă și în strictă concordanță cu tendințele dezvoltării fenomenului criminalității contemporane.

Totodată se reține că, în materia de drept penal, o definiție exhaustivă a tuturor termenilor relevanți nu se impune în chip absolut [67, p. 119]. Oricât de clară ar apărea o dispoziție din legea penală, în orice sistem de drept există întotdeauna elemente de interpretare judiciară ci au a fie elucidate și prin raportare a schimbărilor intervenite în viața socială a unui stat [72].

De lege ferenda intervenim cu inițiativa de a modifica prevederile art. 46 C. pen. în acord cu prevederile instrumentelor juridice internaționale, cu adaptarea la contextul național, după cum urmează:

„Articolul 46. Grupul criminal organizat

Grupul criminal organizat este un grup structurat, alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă de timp și acționează în mod coordonat, în scopul săvârșirii uneia ori mai multor infracțiuni”.

Așadar, noțiunea propusă de „grup criminal organizat” este o variantă trunchiară a conceptului similar definit de textul convențional, în care sunt excluse trăsăturile privind categoria infracțiunilor (infracțiuni grave sau cele prevăzute de convenție) și scopul secundar (obținerea, directă ori indirectă, a unui avantaj financiar sau alt avantaj material) [234, p. 30].

În ceea ce privește organizația criminală, aceasta este o formă a grupului criminal care se întâlnește practic în toate clasificările doctrinare, dar și în reglementările legislative [289, p. 111].

V. Bujor și V. Guțuleac definesc organizația criminală ca „fiind o uniune stabilă de persoane (până la 30-40 persoane) care au intenția de a se angaja în activități criminale (intenția de a comite atât infracțiuni concrete, cât și tipuri nedeterminate de crime)” [311, p. 37, 40].

Menționăm faptul că limitarea unei organizații criminale la un anumit număr maxim de participanți nu este corectă, întrucât definiția legală nu instituie vreun criteriu în acest sens. La polul opus, numărul minim de participanți ai unei organizații criminale nu poate fi mai mic de 4 persoane, fapt ce reiese din interpretarea coroborată a prevederilor art. 46 și art. 47 Cod penal.

V.D. Malkov definește organizația criminală drept „formațiunea stabilă cu caracter permanent, care dispune de o structură ierarhică ramificată, ce include uniuni de infractori relativ autonome și diferențiate după rolul funcțional, activitatea cărora este coordonată și orientată de un organ administrativ unic, iar scopul acestora este comiterea infracțiunilor grave și deosebit de grave” [350, p. 404].

Criminologul A.I. Dolgova consideră organizația criminală ca fiind „o simbioză (asociere) de bande criminale, alte forme ale grupurilor criminale, organizații comerciale, instituții, întreprinderi, având o conducere comună. Conducătorul organizației criminale realizează administrarea generală a organizației, dar este oarecum neutru față de fiecare element în parte, realizându-și scopurile prin intermediul subalternilor săi, care conduc structuri separate” [328, p. 598].

Atât timp cât există o noțiune legală a conceptului de „organizație criminală”, considerăm definiția reținută de lege, în momentul de față, cea mai reușită, or, interpretarea oficială are loc anume în funcție de dispozițiile legale.

Reieșind din prevederile art. 47, alin. (1) C. pen., „[s]e consideră organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o

controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice” [105].

Autorul V. Rezinkin susține că asociația criminală este: „o uniune a liderilor organizațiilor criminale și lideri ai mediului criminal [...]” [372, p. 607], afirmație cu care suntem în dezacord, datorită distorsionării esenței formei de participare penală.

Conform legislației penale a Ucrainei, asociația criminală este: „reunirea a două sau mai multe organizații criminale” [396].

În cazul de față, spre deosebire de legislația altor state (spre exemplu, art. 255 C. pen. al Ucr. care divizează răspunderea pentru crearea sau conducerea organizației criminale – alin. (1), de crearea sau conducerea asociației criminale – alin. (4)), considerăm că legiuitorul autohton tratează drept sinonime cuvintele „organizație” și „asociație”.

După autorul Al. Borodac: „trăsăturile distinctive ale organizației criminale sunt reuniunea de grupări criminale deja formate, coeziunea lor maximală, cu caracter de stabilitate permanentă și prezența unor intenții criminale bine determinate. În cadrul organizației criminale se formează, de regulă, legături organizatorice durabile, organizația criminală planificând activități infracționale în vederea săvârșirii mai multor infracțiuni, fără a se limita la săvârșirea unei infracțiuni destul de impertinente, care cere o pregătire îndelungată. Activitatea infracțională devine pentru membrii ei o îndeletnicire, adică o meserie, profesie, ocupație” [45, p. 330].

În opinia aceluiași autor: „[s]tabilitatea și durabilitatea organizației criminale presupun și prezența unei structuri de administrare, o ierarhie severă a grupărilor criminale organizate care au intrat în asociație, norme unice de conduită și răspundere, o bază financiară pentru rezolvarea problemelor care stau în fața organizației criminale, o repartizare clară a obligațiilor fiecărui membru, o disciplină riguroasă cu subordonarea obligatorie pe verticală” [45, p. 330].

În speță, *din ansamblul probelor administrate în cauză, așa cum au fost prezentate anterior, Curtea a apreciat că rezultă existența unui grup infracțional organizat, toate probele din dosar demonstrând faptul că grupul nu a fost constituit ocazional, date fiind rolurile și pozițiile din ierarhia acestuia, care au avut timp să se structureze, fiecare inculpat acționând concordant cu înțelegerea prestabilită și în funcție de poziția asumată în cadrul grupării* [144].

Organizația criminală, pe lângă conexiune, stabilitate și durabilitate, se mai caracterizează prin calificarea deosebită a acțiunilor comise de membrii acesteia [89, p. 122; 90, p. 74], în sensul că art. 47, alin. (2)–(4) C. pen. instituie răspundere diferențiată pentru membrii organizației criminale și conducătorii/ organizatorii acesteia.

Pentru organizația criminală este caracteristic faptul că: „după comiterea infracțiunii, acest grup nu se lichidează, ci acționează mai departe în calitate de structură criminală” [89, p. 121].

Uniunea Europeană, fiind la fel amenințată și îngrijorată de pericolul organizațiilor criminale, a adoptat, la 21 decembrie 1998, *Acțiunea comună 98/733/JAI referitor la incriminarea participării la o organizație criminală în statele membre ale Uniunii Europene* [12], precum și *Decizia-cadru a Consiliului U.E. din 24 octombrie 2008 privind lupta împotriva crimei organizate* [149, p. 42-45].

În cadrul *Acțiunii comune 98/733/JAI*, Consiliul a definit organizația criminală ca fiind: „o asocierie structurată, a mai mult de două persoane, stabilită în timp, care acționează concertat în vederea comiterii de infracțiuni pasibile de o pedeapsă privativă de libertate sau de aplicarea unei măsuri de siguranță privative de libertate de maximum patru ani, sau de o pedeapsă mai severă, indiferent dacă aceste infracțiuni reprezintă un scop în sine sau un mijloc de obținere a unor avantaje materiale și, după caz, de influențare ilegală a funcționării autorităților publice” [12, p. 83-84].

Definiția „organizației criminale” din *Decizia-cadru privind lupta împotriva crimei organizate* [149, p. 42-45] este cvasisimilară noțiunii de grup infracțional organizat din Convenția onusiană, prezentată anterior.

Astfel, potrivit articolului 1 din *Decizia-cadru nr. 2008/841/JAI din 24 octombrie 2008*: „«organizație criminală» desemnează o asociație structurată, stabilită în timp, de mai mult de două persoane, care acționează concertat în vederea comiterii de infracțiuni pasibile de o pedeapsă privativă de libertate sau de aplicarea unei măsuri de siguranță privative de libertate cu o durată maximă de cel puțin patru ani, sau de o pedeapsă mai severă, pentru a obține, direct sau indirect, un beneficiu financiar sau de altă natură materială” [149, p. 42-45].

În concordanță cu același articol: „«asociație structurată» desemnează o asociație care nu este formată la întâmplare pentru comiterea imediată a unei infracțiuni și care nu prezintă în mod necesar roluri definite formal pentru membrii săi, continuitatea membrilor sau o structură dezvoltată”.

Deosebirea noțiunii *organizației criminale* din *Decizia-cadru nr. 2008/841/JAI din 24 octombrie 2008* față de noțiunea cu denumirea similară din *Acțiunea comună nr. 98/733/JAI din 21 decembrie 1998* consistă în prevederea scopului constituirii grupului structurat: în decizia-cadru scopul ce trebuie să existe pentru ca grupul structurat să fie organizație criminală este săvârșirea unor infracțiuni de o anumită gravitate pentru obținerea, direct sau indirect, a unui beneficiu financiar sau de altă natură materială; în cazul *Acțiunii comune*, scopul este, de

asemenea, săvârșirea unor infracțiuni de o anumită gravitate, nefiind însă absolut necesar ca acestea să constituie un mijloc de obținere a unor avantaje materiale [87, p. 195].

Așadar, *Decizia-cadru nr. 2008/841* cere cumulativ atât intenția, cât și cunoașterea scopului și a activității generale a organizației criminale, sau intenția de a comite infracțiunile respective și participare activă [189, p. 202].

Spre exemplu, într-un caz din domeniul concurenței, Curtea (de Justiție a UE) a acceptat, ca bază suficientă pentru constatare, că întreprinderea a acționat în mod intenționat și că întreprinderea „trebuie să fi fost pe deplin conștientă de faptul că comportamentul său a fost de natură să încurajeze restricții privind concurența” [75].

În concepția noastră, în lumina modificării legislative alecate în raport cu noțiunea de „grup criminal organizat”, noțiunea de „organizație (asociație) criminală” urmează, la rândul său, a se debarasa de scopul dublu, care restricționează sfera sa de aplicabilitate, în spiritul definiției aceluiași concept consacrat prin *Decizia-cadru nr. 2008/841/JAI* [149, p. 42-45].

Astfel, scopul „de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme” îl considerăm drept o reminiscență a timpurilor sovietice (cu aluzie la infracțiunile ce caracterizau anii '90 a secolului trecut: atacurile raider, șantajurile cunoscute sub denumirea „пакет” etc.). Totodată, acest scop se încadrează într-o noțiune mai largă de „obținere, directă ori indirectă, de avantaje financiare sau de alte avantaje materiale”.

În această linie de analiză, potrivit propunerii noastre, art. 47 C. pen. va avea următorul conținut:

„Articolul 47. Organizația (asociația) criminală

(1) Se consideră organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației, în scopul obținerii, directe ori indirecte, de avantaje financiare sau de alte avantaje materiale și realizării de interese economice, financiare sau politice.

(2) Infracțiunea se consideră săvârșită de o organizație (asociație) criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia.

(3) Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație. Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat”.

Modalitatea specială de liberare de răspundere penală (art. 47, alin. (6) C. pen.) urmează a fi transpusă la norma stipulată la art. 284 C. pen., acest raționament fiind argumentat din perspectiva unei analize care va fi decelată *infra*.

2.3. Concluzii la Capitolul II

Participația penală sub formă de grupuri organizate de persoane a fost cunoscută istoriei omenirii din timpurile străvechi, manifestându-se printr-o serie concretă de infracțiuni: traficul ilegal cu sclavi, jafurile și tâlhăriile, pirateria etc.

În cursul evoluției incriminării faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale, valoarea socială proteguită prin norma penală corespundătoare ținea fie de liniștea publică, fie de securitatea socială, ori de integritatea statului. Conceptul de „securitate publică”, deși nu este unul nou (spre exemplu se întâlnește în Codul penal din 1903), nu se bucura anterior de protecția contra constituirii sau conducerii asociațiilor criminale indiferent de forma și/ sau denumirea acestora.

Din perspectiva diacronică, Codul penal în redacția legii din 09.12.1994, în partea ce ține de infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale, este mai cuprinzător, fapt ce rezultă din: prezența unui scop orientat spre săvârșirea infracțiunilor, instituirea răspunderii pentru conducerea subdiviziunilor subordonate organizației criminale, incriminarea apartenenței la o organizație criminală sau participarea la activitatea criminală a acestei organizații.

Până în anul 1994 nu exista un concept legiferat distinctiv de „organizație criminală” și, prin urmare, nici nu se incrimina răspunderea separată pentru crearea sau conducerea acesteia. Totuși forme asemănătoare unei organizații criminale au fost identificate în mai multe legi penale aplicabile în teritoriul actualei Republici Moldova.

Astfel, în componența U.R.S.S.-ului, legislației penale ale Moldovei îi erau cunoscute mai multe forme de participație organizată, precum sunt: detașamentul armat, banda, grupul sau banda armată, gașca, organizația constituită pentru pregătirea sau comiterea unor infracțiuni aparte, organizația contrarevoluționară.

În urma Actul de Unire din 1918, în Moldova apar astfel de forme de criminalitate organizată ca cetele, adunările, colectivitățile și mulțimile de oameni.

Pe parcursul sec. XIX-lea, legislația penală aplicabilă pe teritoriul actualei republici folosea următoarele concepte privind formele de criminalitate organizată: asocieri de răufăcători, ceți, benzi, adunări, asocieri, mulțimi. Organizatorul grupului astfel constituit avea numele de căpetenie, principalul vinovat, ispravnic.

Pe parcursul întregii istorii a Moldovei, săvârșirea infracțiunilor în colectivități de oameni, în spirit gregar, era tratată fie ca o circumstanță agravantă (spre exemplu, conform Codului penal din 1936), fie ca o circumstanță atenuantă (Codul lui Matei Basarab din 1652, Pravila lui Vasile Lupu din 1645).

Întotdeauna sancționarea activității organizatorului grupului criminal era însoțită, în mod subsidiar, de condamnarea și pedepsirea activității participanților acestui grup. De regulă, participanții la grupul criminal se bucurau de un regim sancționator diminuat în raport cu organizatorul și/ sau conducătorul.

Incursiunea istorică evidențiază conjunctura în care se recunoaște drept infracțiune activitatea de ajutorare a unei organizații criminale, în special prin formele de oferire a locuințelor și încăperilor pentru nevoile acesteia, admiterea unei asociații ilegale din partea persoanelor responsabile.

Cu toate acestea, formele de organizare complexă a participației penale reprezintă creații relativ recente, primii pași pe acest tărâm fiind făcuți abia în secolul XIX-lea, iar până în această perioadă, simpla asociere dintre persoane în scopuri criminale, nu era o activitate condamnată în afara contextului altor infracțiuni.

La momentul de față se atestă o discrepanță vădită dintre infracțiunea cuprinsă de art. 284, alin. (2) C. pen. și denumirea normei incriminatoare (articolului propriu-zis), fapt condiționat de introducerea acestui alineat abia în anul 2008, fără racordarea strictă la esența infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.

În acord cu legislația în vigoare, criminalitatea organizată cunoaște următoarele forme de manifestare: grup criminal organizat, organizație criminală, banda armată, grupurile sau organizațiile criminale constituite în scopul de a contribui la comiterea unei sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist, grupuri criminale, formațiunile paramilitare ilegale, un grup de administratori și/ sau de acționari, grup de propovăduire a credințelor religioase și de îndeplinire a riturilor religioase, grup terorist, organizație teroristă, organizație extremistă.

Actualmente, activitățile de prevenire, combatere a crimei organizate și de cooperare/ colaborare pe plan internațional sunt asigurate de un vast arsenal juridico-normativ la care pot apela statele în cazul crimelor transnaționale, în cazul necesității inițierii procedurilor de extrădare sau transfer al persoanelor condamnate, formarea echipelor comune de lucru. În acest context, armonizarea legislației naționale în acord cu normele internaționale devine un obiectiv de importanță majoră.

Din acest punct de vedere, se atestă că definirea conceptului de „grup criminal organizat” și „organizație criminală” conform legislației penale a Republicii Moldova constituie o

reminiscență perimată pe fundalul prevederilor *Convenției împotriva criminalității transnaționale organizate* [124], a *Deciziei-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind lupta împotriva crimei organizate* [149, p. 42-45], a *Acțiunii comune privind incriminarea participării la o organizație criminală în statele membre ale Uniunii Europene* [12].

Actele normative internaționale menționate *supra* operează cu noțiunea de „grup infracțional organizat” și „organizație criminală”, iar definirea acestor concepte în concordanță cu instrumentele juridice internaționale constituie o practică deja aplicată de legislația penală a mai multor state europene, dintre care România, Bulgaria și altele.

Suprapunerea noțiunilor de „grup criminal organizat”, în forma prevăzută de legislația autohtonă, și „grup infracțional organizat”, prevăzută de Convenția de la Palermo din 15.11.2000, denotă o sferă mai restrânsă de aplicabilitate a ultimului concept, însă, *per se*, această concretizare oferă o protecție mai reușită, atribuind legii un caracter de previzibilitate corespunzător standardelor CEDO.

Compararea noțiunilor de „organizație criminală” în forma prevăzută de legislația actuală a R.M. și prevederile legislative comunitare denotă aspectul superfluu al scopului „de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme”, care nu întotdeauna caracterizează activitatea unei asemenea forme de participare penală.

3. ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT PRIVIND INFRAȚIUNEA DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE

3.1. Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale în sistemul de drept romano-germanic

După cum afirmă Popescu S.: „[d]in punct de vedere al logicii, comparația este o operațiune realizată de cercetător sau analist, care are ca scop constatarea unor elemente identice sau diferite la două fenomene. În domeniul dreptului se poate realiza compararea sistemelor de drept ale diferitelor state, ramurile unui sistem de drept dat între ele, instituțiile unei ramuri de drept unele cu altele, ori normele juridice una cu alta” [248].

Președintele Curții de Justiție a Uniunii Europene, dl. Lenaerts Koen, a accentuat că „[m]etoda dreptului comparat reprezintă un valoros instrument de interpretare, utilizat în vederea atingerii scopului interpretării uniforme a legii” [211, p. 15].

Analiza comparativă nu este un scop în sine, ci s-a dezvoltat ca o metodologie robustă în urma unor nevoi de analiză sistematică a unor fenomene de interes [160, p. 47]. Pierre Legrand afirmă că: „[c]omparatistul preocupat de calitatea întreprinderii comparative va urmări, deci, mai degrabă decât o multiplicare a unor studii care se pretind comparative, emergența unor analize aprofundate consacrate teoriei practicii comparației în drept” [208, p. 79]. Totodată, potrivit aserțiunii distinsul penalist N.D. Sergheievskii: „Cercetările științifice nu se pot baza doar la elementele dreptului pozitiv ale unui stat (drept autohton). Promovarea exclusivă doar a elementului național înseamnă negarea și înlocuirea realităților istorice cu propria utopie samavolnică” [380, p. 278].

Așadar, lumea contemporană se prezintă împărțită în câteva mari sisteme (familii) de drept pe criteriul tipului istoric de drept căruia îi aparțin, soriginetele discrepantei izvorând din apropierea sistemelor de drept ale diferitor țări ca urmare a transformărilor sociale petrecute. În panorama marilor sisteme de drept contemporan o deosebită importanță îi revine sistemului de drept romano-germanic, care este răspândit nu numai în Europa, ci și în America Centrală, America de Sud, precum și în Africa.

În țările sistemului de drept romano-germanic, răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale este cuprinsă de textul dispozițiilor legii, ca izvor principal al dreptului.

În vederea optimizării studiului de comparativism, prezentarea textului normativ al statului străin va fi urmată de trasarea principalelor diferențe în raport cu legislația penală autohtonă, ceea ce va permite în final obținerea concluziilor prin abstragere, clasificarea normelor în funcție de anumite criterii distinctive, fără a devia de la obiectul cercetării.

Federația Rusă. Conform art. 210 Cod penal al Federației Ruse (C. pen. al F.R.) se prevede răspunderea penală pentru organizarea comunității criminale (organizației criminale) sau participarea la ea.

La alin. (1) al art. 210 C. pen. al F.R. se prevede: „Crearea comunității criminale (organizației criminale) cu scopul comiterii a uneia sau a mai multor infracțiuni grave sau deosebit de grave ori conducerea acestei comunități (organizații) sau a subdiviziunilor structurale constitutive, precum și coordonarea acțiunilor grupelor organizate, crearea legăturilor stabile între ele, elaborarea planurilor și crearea condițiilor pentru comiterea infracțiunilor de grupurile organizate, împărțirea sferelor de influență criminală și (sau) veniturilor criminale între aceste grupe” [395].

Alineatul (1¹) al aceluiași articol prevede: „Participarea la întâlnirea organizatorilor, conducătorilor (liderilor) sau a altor reprezentanți ai comunităților criminale (organizațiilor criminale) și (sau) grupuri organizate pentru a comite cel puțin una din infracțiunile prevăzute în primul alineat al acestui articol” [395].

Alineatul 2 al articolului pre-citat instituie răspundere pentru: „Participarea la comunitatea criminală (organizația criminală)” [395].

La alin. (3) al articolului de referință se instituie răspundere penală pentru: „Faptele prevăzute de alin. (1), (1¹) și (2) al acestui articol, săvârșite de persoana cu folosirea situației de serviciu” [395].

Alineatul 4 al art. 210 C. pen. al F.R. stipulează: „Faptele, prevăzute de alin. (1) sau (1¹) al acestui articol, comise de către persoana care ocupă locul de frunte în ierarhia criminală” [395].

O deosebită atenție merită Notele de la finele articolului, conform cărora:

„Nota 1. Fondatorii, participanții, conducătorii, membrii organelor de conducere și angajații unei organizații înregistrate ca persoană juridică și (sau) conducătorii, angajații unității sale structurale nu sunt supuși răspunderii penale în temeiul prezentului articol numai în virtutea structurii organizatorice a organizației și (sau) a subdiviziunii sale structurale și săvârșirea oricărei infracțiuni în legătură cu exercitarea atribuțiilor lor de gestionare a organizației sau în legătură cu activitatea antreprenorială sau de altă natură economică a organizației, cu excepția

cazului în care această organizație și (sau) subdiviziune structurală a fost creată în mod intenționat pentru a comite una sau mai multe infracțiuni grave sau mai deosebit de grave”

„2. Persoana care a săvârșit cel puțin una dintre infracțiunile prevăzute în acest articol, care a încetat benevol participarea la comunitatea criminală (organizația criminală) sau la o subdiviziune structurală a acesteia, sau care a informat despre pregătirea întâlnirii a organizatorilor, conducătorilor (liderilor) sau a altor reprezentanți ai comunităților criminale (organizațiilor criminale) și (sau) grupurilor organizate și a contribuit activ la descoperirea sau prevenirea activităților comunității criminale (organizației criminale) sau a unității sale structurale și (sau) divulgarea și (sau) prevenirea infracțiunilor comise de comunitatea criminală (organizația criminală) sau de unitatea sa structurală este liberată de răspundere penală, dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune” [395].

Distincțiile dintre norma corespondentă ale legislației penale ale Republicii Moldova și cea a Federației Ruse sunt vădite:

- 1) În cadrul art. 210, alin. (1) C. pen. al F.R. este bine evidențiat scopul creării comunității criminale (organizației criminale), *id est* scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni grave sau deosebit de grave.

În art. 284, alin. (1) C. pen. al R.M., doar o singură modalitate normativă de comitere a infracțiunii comportă un scop determinat, și anume înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente, care circumscrie scopul săvârșirii de infracțiuni. În celelalte cazuri, scopul nu este un semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii, iar în consecință se poate de presupune că astfel de modalități de comitere a infracțiunii, precum este acumularea de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept poate include și un alt scop decât comiterea de infracțiuni – pentru elaborarea dărilor de seamă, obținerea datelor statistice, pentru satisfacerea curiozității etc.

- 2) Art. 284, alin. (1) C. pen. al R.M. se caracterizează printr-un număr mai mare de modalități normative de comitere a infracțiunii în comparație cu art. 210 C. pen. al F.R., fapt condiționat de descrierea modalităților de creare a unei organizații criminale sau conducere a acesteia.

În cazul legiuitorului rus, modalitățile de comitere a respectivei infracțiuni nu sunt limitate de dispoziția normei, ci se interpretează de doctrină, spre exemplu: „crearea organizației criminale se poate manifesta prin înțelegere prealabilă, căutare și racolare de coparticipanți, finanțare, achiziționare de arme și altele” [386, p. 687].

- 3) Spre deosebire de C. pen. al R.M., art. 210 C. pen. al F.R. prevede circumstanțe agravante: „săvârșite de persoana cu folosirea situației de serviciu” și, de asemenea,

„comise de persoana care ocupă locul de frunte în ierarhia criminală”. Acest moment delimitează și dozează în mod rațional răspunderea penală pentru comiterea faptei de către persoane cu anumite calități ce facilitează comiterea infracțiunii [113, p. 7].

- 4) La art. 210, alin. (2) C. pen. al F.R. este prevăzută o componentă de infracțiune distinctivă și independentă – participarea la comunitatea criminală (organizația criminală) [386, p. 689].

Așadar, în Republica Moldova, în condițiile lipsei unei astfel de modalități normative de comitere a infracțiunii, membrii comunității (organizației) criminale, în acțiunile cărora nu se conțin alte infracțiuni, nu pot fi atrași la răspundere penală. Spre exemplu, acei membri ai organizației criminale care acordă servicii medicale, juridice sau altele asemenea, nu pot fi atrași la răspundere penală nici conform art. 284 C. pen. al R.M., nici în conformitate cu art. 42, alin. (5) (complicitate) raportat la această normă [334, p. 240].

Cu titlu de informare, se menționează că regimul sancționator al art. 210, alin. (2) C. pen. al F.R. este redus aproape la jumătate comparativ sancțiunii instituite la art. 210, alin. (1) al aceluiași cod. Dacă art. 210, alin. (1) C. pen. al F.R. prevede pedeapsa „cu privare de libertate pe un termen de la douăsprezece la douăzeci de ani, cu amendă în mărime de până la cinci milioane de ruble sau în mărimea salariului sau a altui venit al condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani sau fără aceasta și cu limitarea libertății pe un termen de la unu la doi ani” [395], atunci art. 210, alin. (2) C. pen. al F.R. prevede „privarea de libertate pe un termen de la șapte la zece ani, cu amendă în mărime de până la trei milioane de ruble sau în mărimea salariului sau a altui venit al condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani sau fără aceasta și cu limitarea libertății pe un termen de la unu la doi ani” [395].

- 5) Nota de la art. 210 C. pen. al F.R. permite liberarea de răspundere penală a membrilor comunității (organizației) criminale într-o conjunctură mai restrictivă decât dispoziția cu orientare similară din legislația moldovenească.

Astfel, art. 47, alin. (6) C. pen. al R.M. – normă care prevede cazurile de liberare de răspundere penală a membrilor organizației criminale – nu obligă membrul organizației criminale să înceteze participarea la aceasta din urmă, nu ia în calcul contribuția alternativă la încetarea activității infracționale, nu prescrie absența în acțiunile realizate de către membrul organizației criminale a unei alte componente de infracțiune. Din această perspectivă, carențele descriptive a liberării de răspundere penală a membrilor organizației criminale poate duce inevitabil la abuz atât din partea organelor de drept, cât și din partea altor forțe cointeresate în dănuirea criminalității organizate.

Potrivit autorilor Stăncilă C.L., Gîrleanu C.G.: „[l]egătura strânsă dintre infracțiunile cu caracter terorist și formele complexe de organizare a activității criminale se accentuează într-un mod indubitabil. Relaționarea dintre organizațiile teroriste și cele criminale se realizează prin angrenarea nemijlocită a rețelelor teroriste în acțiuni conexe ale crimei organizate precum traficul de droguri, contrabanda cu arme, muniții, explozibili, substanțe interzise - de natură toxică sau radioactivă -, economia subterană, migrația ilegală etc.” [276, p. 66]. Așadar, orientarea teroristă a organizației criminale sau a grupului criminal organizat condiționează agravarea răspunderii penale conform art. 284, alin. (2) C. pen. al R.M.

Merită de atenționat faptul că simplul scop de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist nu determină existența obligatorie a unui concurs de infracțiuni dintre art. 284, alin. (2) C. pen. și a uneia sau a mai multor infracțiuni atribuite de legiuitor la categoria infracțiunilor cu caracter terorist. În acest caz, pentru existența componenței de infracțiune este suficientă doar constatarea urmăririi respectivului scop de către făptuitor (făptuitori) [113, p. 8].

Altă situație este atestată în cazul în care scopul infracțiunii cunoaște o realizare efectivă, adică mai întâi se creează grupul criminal organizat sau organizația criminală, iar ulterior se pregătește, se atentează sau se comite o altă infracțiune. În cazul dat ne aflăm în prezența unui concurs real de infracțiuni. În speță, *cet. L.C. a creat o organizație criminală și în cadrul căreia, împreună cu cet. V.M., l-au amenințat pe cet. A.B. cu răfuială fizică întru comiterea omorului cet. N.S. Ulterior, A.B. a refuzat să ducă până la capăt realizarea planului criminal al condamnaților V.M. și L.C., fapt pentru care, la data de 05.11.2010, a fost maltratat de către ultimul. Acțiunile inculpatului L.C. au fost încadrate conform prevederilor art. 284 alin. (1) și art. 26, 42 alin. (4), 145 alin. (2) lit. i), p) C. pen.* [136].

În cazul legislației penale a Federației Ruse răspunderea penală pentru organizarea comunității teroriste și participarea la ea se instituie printr-o normă prohibitivă statuată la art. 205.4 C. pen. (Organizarea unei comunități teroriste și participarea la aceasta). Conform conținutului acestui articol:

„1. Crearea comunității teroriste, adică a unui grup stabil de persoane, care s-au reunit în prealabil în scopul desfășurării activității teroriste sau pentru pregătirea sau comiterea uneia sau mai multor infracțiuni prevăzute la articolele 205.1, 205.2, 206, 208, 211, 220, 221, 277, 278, 279 , 360 și 361 din prezentul cod, sau a altor infracțiuni în scop de propagandă, justificare și sprijinire a terorismului, precum și conducerea unei astfel de comunități teroriste, a unei părți a acesteia sau a unităților structurale ce intră într-o astfel de comunitate –

se pedepsește cu închisoare pe nu termen de la 15 la 20 de ani, cu (sau fără) amendă de până la un milion de ruble sau în mărimea salariului ori altor venituri pentru o perioadă de până la 5 ani, și cu o limitare a libertății pentru o perioadă de la 1 la 2 ani, sau detențiune pe viață.

2. Participarea la comunitatea teroristă –

se pedepsește cu închisoare pe nu termen de la 5 la 10 de ani, cu (sau fără) amendă de până la 500 000 de ruble sau în mărimea salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la 3 ani.

Notă. 1. Persoana care a încetat benevol participarea la comunitatea teroristă și care a informat despre existența acesteia se liberează de răspundere penală, dacă acțiunile acesteia nu conțin semnele unei alte componente de infracțiune. Nu poate fi considerată încetare benevolă a participării la comunitatea teroristă dacă este făcută în momentul reținerii sau în momentul de după reținere a persoanei ori după începerea urmăririi penale în privința acesteia sau în cazul desfășurării acțiunilor de urmărire penală sau a acțiuni procesuale dacă persoana cunoștea acest fapt.

3. Prin sprijinirea terorismului [...] se înțelege prestarea de servicii, de ajutor material, financiar sau de altă natură care facilitează activitatea teroristă” [395].

Cercetarea minuțioasă a normei de la art. 205.4 C. pen. al F.R. permite de a trage următoarele constatări cu valență juridică, raportate la prevederile legislative din C. pen. al R.M.:

a) Pentru organizațiile/ asociațiile/ comunitățile criminale orientate spre comiterea infracțiunilor teroriste se apelează la o nouă formă de participare penală – organizația teroristă.

Conform art. 24, alin. (2) al Legii federale nr. 35-FZ din 06.03.2006 cu privire la combaterea terorismului [399], organizația este recunoscută ca teroristă și urmează a fi supusă lichidării (iar activitatea ei este interzisă) [...] în cazul în care în numele sau în interesul acesteia se realizează organizarea, pregătirea și comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 205-206, 208, 211, 220, 221, 277-280, 282.1-282.3, 360 și 361 din Codul penal al Federației Ruse, precum și în cazul în care aceste acțiuni sunt efectuate de către persoana care realizează controlul drepturilor și obligațiilor organizației. În legislația R.M. termenului de „organizație teroristă” i se atribuie înțelesul de: „organizație creată în scopul desfășurării activității teroriste sau organizație care admite recurgerea la terorism în activitatea sa. Organizația se consideră teroristă dacă măcar una din subdiviziunile sale structurale desfășoară activitate teroristă” [195].

b) Norma ce incriminează organizarea unei comunități teroriste este distinctă de ceea ce instituie răspundere penală pentru organizarea unei comunități (organizații) criminale, acestea din urmă fiind prevăzute la articole diferite din C. pen.

- c) Este supusă răspunderii și pedepsei penale atât organizarea comunității (organizației) criminale sau comunității teroriste, cât și participarea la o asemenea formă de organizare a activității infracționale.
- d) Participantul la o comunitate (organizație) criminală sau la o organizație teroristă este liberat de răspundere penală doar dacă acțiunile sale nu conțin semnele unei alte componente de infracțiune și doar dacă a încetat benevol participarea la respectivele entități criminale.
- e) Dacă, pentru legislația penală a R.M., lista infracțiunilor cu caracter terorist este una exhaustivă și scopul de comitere a unei infracțiuni cu caracter terorist implică o limitare vădită la un număr concret de infracțiuni, atunci construcția legislativă a art. 205.4 C. pen. al F.R. nu presupune o limită în ceea ce privește infracțiunile pentru care se constituie comunitatea teroristă [84, p. 29-30].

Scopul creării comunității teroriste înglobează nu doar comiterea infracțiunilor cu caracter terorist, ci și a celor de propagandă, justificare și sprijinire a terorismului. Or, conform art. 63. alin. (1), lit. r) C. pen. al F.R., comiterea infracțiunii în scop de propagandă, justificare și sprijinire a terorismului este prevăzută drept circumstanță agravantă legală. Respectiv, spre exemplu, crearea unui grup criminal organizat pentru realizarea unui furt în scop de contribuire la activitatea teroristă, conform legislației în vigoare a R.M., urmează a fi calificat strict în conformitate cu art. 26, 186 alin. (3) lit. b) C. pen., fără antrenarea răspunderii penale conform art. 284 alin. (2) C. pen. Aceeași situație se va atesta și în cazul altor infracțiuni neincluse în lista de la art. 134¹¹ C. pen. [111, p. 70-71].

Este remarcabil și faptul că pentru organizarea activității unei organizații teroriste și participarea la activitatea unei asemenea organizații legiuitorul rus a prevăzut răspundere penală separată conform art. 205.5 C. pen. al Federației Ruse. Reiese în mod logic că organizarea comunității teroriste nu absoarbe și organizarea activității unei organizații teroriste. Dacă distincția dintre termenele de comunitate (teroristă) și organizație (teroristă) este de natură sintactică (nici C. pen. al F.R., nici legea specială [399] și nici Plenul Curții Supreme [362] nu delimitează acești doi termeni), atunci diferența dintre organizare și organizare a activității este vădită, fapt demonstrat și de regimul sancționator mai sever în cazul participării la activitatea organizației teroriste comparativ cu simpla participare la organizația teroristă.

Republica Ucraina. În Codul penal al Ucrainei (C. pen. al Ucr.), răspunderea penală pentru crearea, conducerea organizației criminale, dar și participarea la aceasta este prevăzută la art. 255.

În acord cu art. 255, alin. (1) C. pen. al Ucr.: „Crearea organizației criminale, conducerea unei asemenea organizații sau cu unitățile sale structurale, - se pedepsește cu privare de libertate pe un termen de la 7 la 12 ani, cu confiscarea averii” [396].

Articolul 255, alin. (2) C. pen. al Ucr. prevede răspundere penală pentru: „Participarea la o organizație criminală, - care se pedepsește cu privare de libertate pe un termen de la 5 la 12 ani, cu confiscarea averii” [396].

Alineatul (3) al aceluiași articol prevede: „Faptele prevăzute de alineatele 1 și 2 ale acestui articol comise de o persoană cu funcție de răspundere, cu folosirea situației de serviciu, - se pedepsește cu privarea de libertate pe un termen de la 8 la 13 ani, cu confiscarea averii” [396].

Alineatul (4) din același articol statuează: „Crearea unei comunități criminale, adică reunirea a două sau mai multe organizații criminale, conducerea unei asemenea comunități, - se pedepsește cu privare de libertate pe un termen de la 10 la 15 ani, cu confiscarea averii”.

Conform art. 255, alin. (5) C. pen. al Ucr.: „Faptele prevăzute de alineatele 1, 2 sau 4 din prezentul articol, săvârșite de o persoană care exercită influență criminală sau este o persoană care se află în statutul de subiect de influență criminală sporită, inclusiv cu statut de „hoț în lege”, - se pedepsește cu privarea de libertate pe un termen de la 12 la 15 ani, cu confiscarea averii” [396].

Potrivit art. 255, alin. (6) din același cod: „Se liberează de răspundere penală persoana, alta decât organizatorul sau conducătorul organizației criminale, pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzută la alineatul 2 sau 3 al acestui articol, dacă ea a informat o în mod benevol despre suspiciunea de săvârșire a acestei infracțiuni și despre crearea unei organizații criminale sau participarea la ea, și a contribuit activ la dezvăluirea acesteia” [396].

Notele finale ale art. 255, alin. (5) C. pen. al Ucr. definesc conceptele de „influență criminală” și „subiect cu statut de influență criminală sporită, inclusiv cu statut de «hoț în lege»”.

Comparând art. 255 C. pen. al Ucr. și art. 284 C. pen. al R.M., ajungem la următoarele concluzii:

1. Legislația penală a Ucrainei nu face o enumerare a modalităților de realizare a creării sau conducerii unei organizații criminale;
2. Forma de liberare de răspundere penală pentru membrii organizației criminale prevăzută la art. 255, alin. (6) C. pen. al Ucr. este mai apropiată de forma prevăzută în partea generală a C. pen. al R.M., decât de cea instituită la Nota de la art. 210 C. pen. F.R.
3. Spre deosebire de normele corespondente din legislația Ucrainei și a Rusiei, crearea sau conducerea organizației criminale sau conducerea ei în legea penală națională nu prevede:

- răspundere penală pentru participarea la o astfel de formă de organizare a activității criminale sau la activitățile desfășurate de aceasta;
 - agravarea răspunderii penale pentru comiterea infracțiunii de către o persoană cu funcție de răspundere [113, p. 10].
4. În cazul în care crearea sau conducerea organizației criminale este însoțită de scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist, răspunderea penală în acord cu legislația penală a R.M. este agravată conform art. 284, alin. (2) C. pen., în timp ce legiuitorul ucrainean a prevăzut în secțiunea 9-a a părții speciale a C. pen. (*Infracțiuni contra securității publice*), o normă separată – Crearea grupului terorist sau a organizației teroriste (art. 258-3 C. pen. al Ucr.) [334, p. 241].

Conform art. 258-3 C. pen. al Ucrainei:

„1. Crearea grupului terorist sau a organizației teroriste, conducerea respectivului grup sau a respectivei organizații ori participarea la ele, precum și sprijinul organizațional sau de altă natură în vederea creării sau funcționării grupului terorist sau organizației teroriste –

se pedepsește cu închisoare pe un termen de la 8 la 15 ani cu (sau fără) confiscarea averii.

2. Se liberează de răspundere penală, pentru faptele prevăzute de alin. (1) a respectivului articol, persoana, cu excepția organizatorului și conducătorului grupului terorist și organizației teroriste, care a informat benevol organul de drept despre activitatea teroristă corespunzătoare, a contribuit la încetarea acestei activități sau descoperirii infracțiunilor, comise în legătură cu crearea sau funcționarea unui asemenea grup sau organizații, dacă în acțiunile acestuia nu sunt semnele altei componente de infracțiune” [396].

Suprapunerea art. 284, alin. (2) C. pen. al R.M. cu art. 258-3 C. pen. al Ucr. denotă următoarele particularități:

- a) legiuitorul din R. Ucraina operează cu sintagmele „grup terorist” și „organizație teroristă”, pe când în cazul R.M. – „organizație criminală” și „grup criminal organizat”. Acest fapt evidențiază o dată în plus caracteristicile organizației teroriste în raport cu organizația criminală, care, datorită specificului său, comportă o semantică mai restrânsă;
- b) legislația penală a R. Ucraina incriminează fapta de participare la grupul terorist sau organizația teroristă, fapt nereglementat și de legislația penală națională;
- c) liberarea de răspundere penală a participanților la grupul terorist și la organizația teroristă, fiind prevăzută nemijlocit în cadrul normei incriminatoare, prevede și cazurile de excepție, când în acțiunile participanților se întrunesc semnele altei/ altor componente de infracțiune [84, p. 31; 111, p. 71].

Notabil este faptul că C. pen. al Ucr. instituie răspundere penală pentru următoarele fapte: Instalarea sau răspândirea influenței criminale (art. 255-1); Organizarea, asistența în organizarea sau participarea la o adunare (întrunire) criminală (art. 255-2); Asistența membrilor organizațiilor criminale și tănuirea activităților lor criminale (art. 256).

Analiza legislațiilor penale ale altor țări ale Comunității Statelor Independente (CSI), spre exemplu art. 262 C. pen. al Republicii Kazahstan [393], art. 285 C. pen. al Republicii Belarus [392], art. 218 C. pen. al Republicii Azerbaidjan [390], arată aceleași diferențe în raport cu C. pen. al R.M.

Totodată, la art. 262, alin. (2) C. pen. al Republicii Kazahstan se incriminează fapta de participare la o grupare criminală, cât și la o organizație criminală. Nota de la finele articolului citat prevede liberare de răspundere penală cu condițiile că persoana a încetat participarea la o asemenea organizație și în faptele sale nu se conțin semnele altei infracțiuni.

Aceste prevederi sunt valabile și pentru art. 223 C. pen. al Republicii Armenia (Crearea comunității criminale și participarea la aceasta) [391]. Spre deosebire de alte forme de liberare de răspundere penală pentru infracțiunea supusă cercetării, a fost identificată la art. 223, alin. (4) C. pen. al Republicii Armenia, posibilitatea aplicării respectivei instituții asupra oricăror participanți ai organizației (comunității) criminale: organizator, conducător, membru-participant [334, p. 242-243].

România. Răspunderea penală pentru constituirea unui grup infracțional organizat, conform art. 367 Cod penal al României (C. pen. al Ro.), include:

„(1) Inițierea sau constituirea unui grup infracțional organizat, aderarea sau sprijinirea, sub orice formă, a unui astfel de grup

se pedepsește cu închisoare de la unu la cinci ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) Când infracțiunea care intră în scopul grupului infracțional organizat este sancționată de lege cu pedeapsa detențiunii pe viață sau cu închisoare mai mare de 10 ani, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Dacă faptele prevăzute în alin. (1) și alin. (2) au fost urmate de săvârșirea unei infracțiuni, se aplică regulile privind concursul de infracțiuni.

(4) Nu se pedepsesc persoanele care au comis faptele prevăzute în alin. (1) și alin. (2), dacă denunță autorităților grupul infracțional organizat, înainte ca acesta să fi fost descoperit și să se fi început săvârșirea vreuneia dintre infracțiunile care intră în scopul grupului.

(5) Dacă persoana care a săvârșit una dintre faptele prevăzute în alin. (1)-(3) înlesnește, în cursul urmăririi penale, aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală a unuia sau mai

multor membri ai unui grup infracțional organizat, limitele speciale ale pedepsei se reduc la jumătate.

(6) Prin grup infracțional organizat se înțelege grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, constituit pentru o anumită perioadă de timp și pentru a acționa în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni” [108].

Analizând minuțios discrepanțele dintre art. 367 C. pen. al Ro. cu art. 284 C. pen. al R.M., ies în vizor următoarele constatări de ordin juridico-penal:

1. Legislația penală a României instituie răspundere penală, *inter alia*, pentru aderarea sau sprijinirea, sub orice formă, a grupului infracțional organizat.
2. Forma participației penale, preluând conotațiile convenționale [124], reține denumirea de grup infracțional organizat, deplasându-se de la formele tipice statelor din spațiul ex-sovietic de grup criminal organizat și organizație criminală.

Este reușită și definirea conceptului de grup infracțional organizat la art. 367, alin. (6) C. pen. al Ro., noțiunea fiind preluată aproape în mod intact din Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate.

3. Clauza de impunitate inserată la art. 367, alin. (4) C. pen. al Ro. operează doar dacă grupul infracțional organizat nu a fost descoperit anterior denunțului și nu a fost începută săvârșirea vreuneia dintre infracțiunile care intră în scopurile grupului.
4. Norma de incriminare a constituirii unui grup infracțional organizat prevede, drept inovație, circumstanțe atenuante a răspunderii penale în cazul înlesnirii desfășurării anchetei penale, aflării adevărului, tragere la răspundere penală a membrilor grupului de referință.
5. Codul penal al României nu instituie răspundere penală pentru constituirea, asocierea sau conducerea unei entități teroriste [84, p. 32].

În cazul României, cadrul legal de prevenire și combatere a terorismului își găsește reflectare într-o lege specială – Legea privind prevenirea și combaterea terorismului nr. 535 din 25.11.2004 [207], care, în Capitolul IV, intitulat „Infracțiuni și contravenții”, incriminează un șir de fapte cu orientare teroristă, prevăzând totodată și sancțiunea pentru comiterea acestora.

Conform art. 35 al Legii sus-indicate:

„(1) Fapta de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii de acte de terorism ori aderarea sau sprijinirea, sub orice formă, a unei astfel de asocieri –

se pedepsește cu închisoare de la 5 la 12 ani și cu interzicerea unor drepturi, fără a se putea depăși maximul pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea ce intră în scopul asocierii.

(2) Fapta de a conduce o entitate teroristă –

se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani și interzicerea unor drepturi” [207].

Prin „entitate teroristă”, conform art. 4 al aceleiași legi, se are în vedere: „persoana, gruparea, grupul structurat sau organizația care: a) comite sau participă la acte teroriste; b) se pregătește să comită acte teroriste; c) promovează sau încurajează terorismul; d) sprijină, sub orice formă, terorismul” [207].

Binevenite sunt și explicațiile definițiilor de grup structurat, grupare teroristă, organizație teroristă:

„*Grup structurat* – un grup care nu este format aleatoriu pentru săvârșirea imediată a unui act terorist, nu presupune un număr constant de membri și nu necesită stabilirea, în prealabil, a rolului acestora sau a unei structuri ierarhice” [207].

„*Grupare teroristă* – grup structurat mai mare de două persoane, înființat pe o anumită perioadă de timp și care acționează concertat pentru comiterea de acte teroriste” [207].

„*Organizație teroristă* – structură constituită ierarhic, cu ideologie proprie de organizare și acțiune, având reprezentare atât la nivel național, cât și internațional și care, pentru realizarea scopurilor specifice, folosește modalități violente și/ sau distructive” [207].

Compararea art. 284 C. pen. al R.M. cu art. 35 al Legii 535/2004 a României, scoate în evidență următoarele subtilități:

- a) Crearea sau conducerea entității teroriste, prezentând un grad diferențiat de pericol social, sunt sancționate în mod diferit. Acest fapt nu se atestă în nici una din legislațiile penale examinate.
- b) Se supune răspunderii penale și fapta de aderare sau sprijinire a unei asocieri cu scop de comitere a actelor de terorism.

O dată în plus se conturează regula de incriminare și sancționare inclusiv a acțiunilor participanților la asocierea teroristă, fapt exceptat de legea penală actuală a Republicii Moldova.

- c) Entitatea teroristă presupune și forme de grupare nestructurate și neorganizate.

Prin aceasta se lărgeste considerabil cercul persoanelor ce pot fi supuse răspunderii penale pentru participarea la orice fel de asociere în scopul comiterii actelor de terorism [111, p. 72-73].

Franța. Codul penal al Franței (C. pen. al Fr.) conține clasificarea faptelor existentă încă în legea penală din 1810, actualmente perimată: crime, delictе și contravenții [309, p. 171], criteriul de delimitare fiind desprins din gravitatea faptelor comise. O altă particularitate a C. pen francez o constituie reglementarea legislativă pe teritoriile de peste mări: Noua Caledonie, insulele Wallis-et-Futuna, Departamentul Mayotte. Toate aceste particularități, precum și multe

alte, fac ca legea penală să fie constituită dintr-un număr de peste 1500 de articole, fapt ce se impune prin grandoare.

Cu referire la subiectul de studiu, se menționează că legislația penală franceză nu conține o normă independentă care ar reglementa răspunderea pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale, în sensul înțeles de legiuitorul autohton. Totuși, odată prevăzându-se noțiunea pentru „banda organizată”, care conform art. 132-71 constituie: „[o]rice grupare formată sau orice înțelegere stabilită în vederea pregătirii, caracterizată prin una sau mai multe fapte materiale, a uneia sau a mai multor infracțiuni” [102], se impune concluzia logică despre necesitatea sancționării formelor complexe de manifestare a criminalității organizate.

După cum arată autorul Pașca Ioana-Celina: „Codul penal francez din 1994 definește conceptul de «crimă organizată» prin două norme penale distincte, respectiv asocierea în vederea săvârșirii de infracțiuni și banda organizată” [238, p. 69].

Astfel, participarea la o grupare formată sau la o înțelegere stabilită în vederea pregătirii unor infracțiuni precum crimele împotriva umanității (art. 212-3), crima de eugenie (art. 214-4), fapte de violențe voluntare împotriva persoanelor (art. 222-14-2), delictul de război (art. 461-18), este pedepsită în mod separat conform sancțiunilor instituite de articolele pre-citate.

Comiterea faptelor în bande organizate, de asemenea, se sancționează în mod particular, în sensul agravării răspunderii penale pentru infracțiunea comisă în componența sa de bază: art. 214-3 C. pen. al Fr. pentru eugenie și clonaj, art. 222-4 C. pen. al Fr. pentru tortură și acte de barbarie, art. 222-35, alin. (2) C. pen. al Fr. pentru fabricarea de stupefiante etc.

Un alt mod de organizare a activității criminale o constituie asocierile de răufăcători [în funcție de traducere, termenul „răufăcători” echivalează cu cel de „infractori”]. Astfel potrivit art. 450-1 C. pen. al Fr.: „Constituie o asociere de infractori orice grupare formată sau convenită constituită în vederea pregătirii, caracterizată de una sau mai multe fapte materiale, de una sau mai multe crime sau de unul sau mai multe delictul de cel puțin 5 ani închisoare” [102].

Dacă infracțiunile pregătite sunt crime sau delictul pedepsite cu 10 ani de închisoare, participarea la o asociere de infractori se pedepsește cu 10 ani de închisoare și cu amendă de 150 000 euro.

Dacă infracțiunile pregătite sunt delictul pedepsite cu cel puțin 5 ani de închisoare, participarea la o asociere de infractori se pedepsește cu 5 ani de închisoare și cu amendă de 75 000 euro” [102].

Clauza de nepedepsire în acest caz se instituie prin prevederile art. 450-2 C. pen. al Fr.: „Orice persoană care a participat la gruparea sau înțelegerea definite la articolul 450-1 este

scutită de pedeapsă dacă, înainte de orice urmărire, a dezvăluit gruparea sau înțelegerea autorităților competente și a permis identificarea celorlalți participanți” [102].

În definitiv, se ajunge la concluzia că legislația penală franceză nu prevede răspundere penală concretizată și autonomă pentru forma de participare penală – organizația criminală, în înțelesul atribuit de legislația penală a R.M.. Cu toate acestea, alte forme de asociere sunt pedepsite fie izolat (grupările formate pentru pregătirea anumitor crime, delictelor sau contravențiilor, sau, la general, a crimelor ori delictelor de o anumită gravitate, ca în cazul asociațiilor de răufăcători) fie în calitate de componente calificate de infracțiune, intervenind în calitate de circumstanțe agravante [113, p. 13].

Asocierea în vederea săvârșirii de infracțiuni, spre deosebire de banda organizată, întrucât este o infracțiune autonomă, permite reprimarea participanților înainte de comiterea infracțiunii scop, incriminând de fapt actele preparatorii în vederea comiterii infracțiunilor scop. În plus, legea prevede posibilitatea reținerii infracțiunii și în cazul unei înțelegeri care, evident, va putea fi dovedită prin „existența unuia sau mai multor acte materiale” [238, p. 72].

Nu în ultimul rând, Codul penal francez prevede în mod expres răspunderea persoanei juridice în cazul comiterii infracțiunii de asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni (art. 450-4 C. pen. al Fr.).

În ceea ce privește dirijarea sau organizarea unui grup în vederea pregătirii a unuia din actele de terorism se instituie răspundere penală prin intermediul art. 421-5 C. pen. al Fr., iar în ceea ce privește participarea la un asemenea grup sau înțelegere în vederea pregătirii actului de terorism este prevăzută norma de la art. 421-2-1 C. pen. al Fr.

Astfel, conform art. 421-2-1 C. pen. al Fr.: „Constituie de asemenea un act de terorism participarea la o grupare formată sau la o înțelegere stabilită în vederea pregătirii, caracterizată de una sau mai multe acte materiale, a unuia din actele de terorism menționate la articolele precedente” [102].

Potrivit art. 421-5 C. pen. al Fr.: „Dirijarea sau organizarea grupării sau înțelegerii definite la articolul 421-2-1 se pedepsește cu 30 ani de închisoare penală și cu amendă de 500 000 euro” [102].

În conformitate cu art. 422-1 C. pen. al Fr.: „Orice persoană care a încercat să comită un act de terorism este scutită de pedeapsă dacă, avertizând autoritatea administrativă sau judiciară, a permis evitarea realizării infracțiunii și identificarea, dacă este cazul, a celorlalți vinovați” [102].

Concluziile desprinse din cercetarea meticuloasă a legislației penale franceze, în partea ce vizează organizațiile criminale/ teroriste, sunt următoarele:

1. Legislația penală a Franței nu conține o normă independentă care ar reglementa răspunderea pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale, în sensul înțeles de legiuitorul moldav.
2. Incriminarea și sancționarea grupării sau înțelegerii criminale are loc doar pentru un anumit tip de infracțiuni, prevăzut în mod exhaustiv de C. pen. În același mod, activitatea asociației de răufăcători devine penal-condamnabilă doar pentru infracțiunile/ delictele pedepsite cu închisoare mai mare de 5 ani.
3. Pentru asocierea la comiterea unei infracțiuni inclusiv și persoana juridică devine subiect al infracțiunii.
4. Dirijarea, organizarea, participarea la o grupare în scopul pregătirii actelor de terorism constituie o componentă de infracțiune separată de acelea care incriminează faptele infracționale aferente grupurilor criminale.
5. Atât normele ce instituie răspundere penală pentru grupările criminale, cât și cele ce vizează grupurile teroriste, prevăd modalități speciale de liberare de pedeapsă penală [113, p. 13].

Republica Federală Germania. Ca și în cazurile anterior cercetate, în legislația penală a Germaniei răspunderea penală pentru constituirea de grupări infracționale (art. 129 C. pen.) și constituirea de grupări teroriste (art. 129a C. pen.) este statuată la norme de drept diferite.

Astfel, conform art. 129, alin. (1) Codul penal al Republicii Federale Germane (C. pen. al R.F.G.): „Cu închisoare de până la 5 ani sau cu amendă se pedepsește persoana care constituie o grupare sau participă în calitate de membru la o grupare al cărei scop sau a cărei activitate este săvârșirea de fapte penale sancționate cu pedeapsa cu închisoare de maximum 2 ani. Cu închisoare de până la 3 ani sau cu amendă se pedepsește persoana care sprijină o astfel de grupare sau recrutează pentru aceasta membri sau susținători” [101].

Definiția grupării criminale este prevăzută imediat de alin. (2) al aceluiași articol, potrivit căruia: „O grupare este o asociere independentă de lungă durată, caracterizată prin stabilirea unor roluri ale membrilor acesteia, continuitatea apartenenței și specificitatea structurii, de mai mult de două persoane în scopul urmăririi unui interes comun” [101].

Articolul 129, alin. (3) C. pen. al R.F.G. instituie cazuri de neaplicare a normei juridico-penale: „1. Dacă gruparea este un partid politic pe care Curtea Constituțională Federală nu l-a declarat neconstituțional, 2. dacă săvârșirea de fapte penale este doar un scop sau o activitate de importanță periferică sau 3. dacă scopurile sau activitatea grupării se referă la faptele penale de la art. 84 – art. 87” [101]. La articolele 84-87 C. pen. al R.F.G. sunt stipulate infracțiunile ce țin

de continuarea activității partidelor declarate neconstituționale, propaganda organizațiilor neconstituționale, sabotaj etc.

Alineatele (4) și (5) ale normei pre-citate fac referire la susceptibilitatea sancționării formelor neconsumate de infracțiune (pregătirea și tentativa), precum și înăsprirea sancțiunii în cazurile deosebit de grave, la care se atribuie activitatea organizatorului sau susținătorul grupului infracțional.

Alineatele (6) și (7) ale art. 129 C. pen. al R.F.G. intervin cu circumstanțele de liberare și atenuare a pedepsei penale.

Astfel, conform art. 129, alin. (6) C. pen. al R.F.G.: „În cazul participanților al căror grad de vinovăție este redus și a căror contribuție este de importanță periferică instanța poate renunța la aplicarea pedepsei conform dispozițiilor alin. 1 și 4” [101], iar potrivit mențiunii de la finele articolului nominalizat: „Dacă făptuitorul își îndeplinește scopul de a împiedica continuarea existenței grupării sau dacă acesta este îndeplinit fără implicarea sa făptuitorul nu se pedepsește” [101].

Conform alin. (7) al aceluiași articol: „Instanța poate dispune reducerea pedepsei conform propriilor convingeri (art. 49 alin. 2) sau poate renunța la aplicarea acestor dispoziții dacă făptuitorul: 1. se străduiește în mod benevol și serios să împiedice continuarea existenței grupării sau săvârșirea unei fapte penale corespunzător unuia dintre scopurile acesteia sau 2. informează în mod benevol o instituție competentă cu privire la cunoștințele sale atât de devreme încât faptele penale a căror pregătire o cunoaște mai pot fi împiedicate” [101].

În urma suprapunerii normelor penale de la art. 284 C. pen. al R.M. și art. 129 C. pen. al R.F.G. se reliefează următoarele particularități ale celei din urmă incriminări:

1. Este supusă sancționării atât constituirea, cât și participarea la un grup infracțional organizat.
2. Scopul grupării constituite rezidă în comiterea faptelor penale de o anumită gravitate.
3. Activitatea de sprijin a grupului infracțional organizat nu este restrânsă printr-o enumerare exhaustivă a acțiunilor constitutive.
4. Se diferențiază răspunderea penală pentru organizare, sprijinire, participare în ceea ce vizează grupul infracțional organizat.
5. Clauzele de impunitate, de liberare de pedeapsă penală și reducere a acesteia acordă un spațiu operațional de mare anvergură organelor de drept în vederea descoperirii și documentării eficiente a infracțiunii [113, p. 14].

Norma de la art. 129a C. pen. al R.F.G. prezintă interes pentru studiul în cauză doar sub aspectul alin. (1) și (2), întrucât alin. (3)-(9) al art. 129a sunt conforme dispozițiilor analogice ale art. 129 C. pen. al R.F.G.

Astfel, conform art. 129a, alin. (1) C. pen. al R.F.G.: „Persoana care constituie o grupare (art. 129 alin. 2) ale cărei scopuri sau a cărei activitate vizează săvârșirea unor fapte de 1. omor (art. 211) sau lovituri cauzatoare de moarte (art. 212) sau genocid (art. 6 din Codul infracțiunilor de drept internațional) sau fapte penale împotriva umanității (art. 7 din Codul infracțiunilor de drept internațional) sau infracțiuni de război (art. 8, art. 9, art. 10, art. 11 sau art. 12 din Codul infracțiunilor de drept internațional) sau 2. fapte penale contra libertății persoanei în cazurile prevăzute la art. 239a sau art. 239b, sau 3. persoana care participă la o astfel de grupare în calitate de membru se pedepsește cu închisoare de la 1 an la 10 ani” [101].

Conform art. 129a, alin. (2) C. pen. al R.F.G.: „Cu aceeași pedeapsă se pedepsește persoana care constituie o grupare ale cărei scopuri sau a cărei activitate vizează 1. producerea de vătămări corporale sau psihice grave unei alte persoane, în special de tipul celor prevăzute la art. 226, 2. săvârșirea de fapte penale conform art. 303b, art. 305, art. 305a sau fapte penale care reprezintă un pericol pentru ordinea publică în cazurile prevăzute la art. 306 – art. 306c sau art. 307 alin. 1 – 3, art. 308 alin. 1 – 4, art. 309 alin. 1 – 5, art. 313, art. 314 sau art. 315 alin. 1, 3 sau 4, art. 316b alin. 1 sau 3 sau art. 316c alin. 1 – 3 sau art. 317 alin. 1m, 3. fapte penale contra mediului înconjurător în cazurile prevăzute la art. 330a alin. 1 – 3, 4. fapte penale conform art. 19 alin. 1 – 3, art. 20 alin. 1 sau 2, art. 20a alin. 1 – 3, art. 19 alin. 2 punctul 2 sau alin. 3 punctul 2, art. 20 alin. 1 sau 2 sau art. 20a alin. 1 – 3, fiecare și coroborat cu art. 21 sau art. 22a alin. 1 – 3 din Legea privind controlul armelor de război sau 5. fapte penale conform art. 51 alin. 1 – 3 din Legea privind regimul armelor sau persoana care participă la o astfel de grupare în calitate de membru dacă una dintre faptele menționate la punctele 1 – 5 vizează intimidarea populației în mod semnificativ, constrângerea unei autorități publice sau a unei organizații internaționale prin violență sau prin amenințare cu violența sau îndepărtarea sau limitarea considerabilă a structurilor fundamentale politice, constituționale, economice sau sociale ale unui stat sau ale unei organizații internaționale și care prin modul de săvârșire sau efecte poate dăuna considerabil unui stat sau unei organizații internaționale” [101].

Prin urmare, se remarcă 2 subtilități semnificative ale art. 129a C. pen. al R.F.G. în coraport cu art. 284, alin. (2) C. pen. al R.M. și anume:

1. Constituirea sau participarea în calitate de membru la o grupare teroristă urmărește scopul comiterii unor anumitor infracțiuni: omor, vătămări ale integrității corporale, infracțiuni de război, infracțiuni contra libertății persoanei, fapte penale contra ordinii publice,

mediului înconjurător ori fapte penale prin care se aduce atingere regimului armelor și altele asemenea.

2. Faptele penale care reprezintă scopul constituirii grupării teroriste vizează, alternativ, intimidarea populației în mod semnificativ ori constrângerea unei autorități publice sau a unei organizații internaționale. Modalitățile de intimidare/ constrângere sunt: violență, amenințare cu violența, îndepărtarea sau limitarea considerabilă a structurilor fundamentale politice, constituționale, economice sau sociale ale unui stat sau ale unei organizații internaționale. Condițiile în care are loc săvârșirea intimidării sau constrângerii le constituie susceptibilitatea de a dăuna considerabil unui stat sau unei organizații internaționale.

Se menționează că scopul comiterii faptelor penale descrise la art. 129a, alin. (1) și (2) C. pen. al R.F.G., modalitățile și condițiile de realizare a acestora, într-o formă cvasi-similară, sunt prevăzute la art. 278, alin. (1) C. pen. al R.M. Respectiv, legiuitorul german nu s-a limitat la noțiunea de „grupare teroristă”, ci a purces la descrierea activității teroriste ca formă de manifestare a participăției penale în cauză. Or, spre exemplu, omorul comis în cadrul unei grupări teroriste, pentru calificarea în corespundere cu art. 129a C. pen. al R.F.G., urmează să fie susținut de un anumit scop, realizat prin anumite modalități și în anumite circumstanțe.

Italia. În cazul legislației penale a Italiei există o dihotomie atât a noțiunii, cât și a incriminării răspunderii penale pentru crearea unei organizații criminale: art. 416 Cod penal al Italiei (C. pen. al It.) prevede răspundere pentru constituirea unui grup infracțional organizat, iar art. 416-bis C. pen. al It. – pentru gruparea de tip mafiot.

În conformitate cu prevederile art. 416 C. pen. al It.: „Atunci când trei sau mai multe persoane se asociază în scopul de a comite mai multe infracțiuni, cei care promovează sau constituie sau organizează grupul sunt pedepsiți, doar pentru asta, cu închisoare de la 3 la 7 ani.

Pentru simplul fapt de a participa la grup, pedeapsa este cu închisoarea de la 1 la 5 ani.

Șefii sunt supuși la aceeași pedeapsă stabilită pentru promotori.

Dacă asociații străbat înarmați pământurile sau străzile publice, se aplică închisoarea de la 5 la 15 ani.

Pedeapsa este majorată dacă numărul asociaților este de 10 sau mai mulți.

Dacă grupul este destinat comiterii unuia din infracțiunile prevăzute la art. 600, 601, 601-bis și 602, precum și la art. 12, alin. 3-bis din legea-cadru a dispozițiilor privind reglementarea imigrării și normele asupra condiției de străin, potrivit Decretului-lege nr. 286 din 25 iulie 1998, precum și la art. 22, alin. 3 și 4 și 22-bis, alin. 1 din Legea nr. 91 din 1 aprilie 1999, se aplică

închisoarea de la 5 la 15 ani în cazurile prevăzute de primul alineat și de la 4 la 9 ani în cazurile prevăzute de alin. 2.

Dacă grupul are drept scop comiterea unuia din infracțiunile prevăzute la art. 600-bis, 600-ter, 600-quater, 600-quater.1, 600-quinquies, 609-bis, atunci când fapta este comisă în dauna unui minor în vârstă de până la 18 ani, 609-quater, 609-quinquies, 609-octies atunci când fapta este comisă în dauna unui minor de 18 ani și 609-undecies, se aplică închisoarea de la 4 ani la 8 ani în cazurile prevăzute de primul alineat și închisoarea de la 2 la 6 ani în cazurile prevăzute de alin. 2” [103].

Potrivit art. 416-bis C. pen. al It.: „Cel care face parte dintr-o grupare de tip mafiot formată din trei sau mai multe persoane, este pedepsit cu închisoare de la 10 la 15 ani.

Cei care promovează, conduc sau organizează gruparea sunt pedepsiți, doar pentru asta, cu închisoare de la 12 la 18 ani.

Gruparea este de tip mafiot când cei care fac parte din ea se folosesc de puterea de intimidare a legăturii prin asociere, de condiția de supunere și de complicitate care decurg din aceasta pentru a săvârși infracțiuni, spre a dobândi în mod direct sau indirect gestionarea ori controlul activităților economice, concesiunilor, autorizațiilor, antreprenariatelor și serviciilor publice sau pentru a realiza profituri sau avantaje nemeritate pentru sine sau pentru alții ori în scopul împiedicării sau îngreunării exercitării libere a votului sau obținerii de voturi pentru sine sau pentru alții cu ocazia consultărilor electorale.

Dacă gruparea este înarmată se aplică pedeapsa cu închisoare de la 12 la 20 ani în cazurile prevăzute la alin. (1) și de la 15 la 26 ani în cazurile prevăzute la alin. (2).

Gruparea este considerată înarmată atunci când participanții au la dispoziție, pentru atingerea scopurilor grupării, arme sau materiale explozibile, chiar dacă sunt ascunse sau ținute într-un loc de depozitare.

Dacă activitățile economice al căror control intenționează să-l preia sau să-l păstreze asociații sunt finanțate în întregime sau în parte cu prețul, produsul sau profitul infracțiunilor, pedepsele prevăzute la alineatele precedente sunt majorate de la o treime la jumătate.

Față de condamnat este întotdeauna obligatorie confiscarea bunurilor care au servit sau au fost destinate comiterii infracțiunii și a bunurilor care reprezintă prețul, produsul, profitul sau obligația acestuia.

Dispozițiile prezentului articol se aplică și grupărilor camorra, ‘ndraghetta și altor grupări, indiferent de denumirea lor pe plan local, inclusiv cele străine care, folosindu-se de forța de intimidare a legăturii prin asociere urmăresc scopuri corespunzătoare acelorale grupărilor de tip mafiot” [103].

Deosebiriile dintre legislația penală a Italiei și a Republicii Moldova, la capitolul incriminării și sancționării organizației criminale, rețin, *inter alia*, următoarele:

1. Este sancționată activitatea de promovare a grupului infracțional organizat, plasând-o în rând cu constituirea și organizarea acesteia.
2. În dependență de constituirea numerică fie nu se atestă componența de infracțiune de la art. 416 C. pen. al It (< 3 persoane), fie se agravează răspunderea și, corelativ, pedeapsa penală (> 10 persoane).
3. Scopul pentru care se constituie, organizează, promovează sau se ia parte dintr-un grup infracțional organizat agravează răspunderea și pedeapsa penală.
4. Disparitățile dintre grupul infracțional organizat și gruparea de tip mafiot, bazându-se pe anumite mijloace, legături, circumstanțe și scopuri concrete, determinate doar pentru ultima formă a criminalității organizate, demonstrează pericolul social majorat și justifică o sancționare mai aspră anume în cazul grupului de tip mafiot.
5. Înarmarea grupului infracțional organizat sau, după caz, a grupului de tip mafiot, condiționează agravarea răspunderii penale [113, p. 16].

Interes științific prezintă și norma de la art. 418 C. pen. al It.: „Cel care, în afara cazurilor de complicitate la infracțiuni sau de favorizare, oferă adăpost sau hrană, ospitalitate, mijloace de transport, instrumente de comunicare uneia din persoanele care participă la grupare este pedepsit cu închisoare de la 2 la 4 ani.

Pedeapsa este majorată dacă asistența este acordată permanent.

Nu se pedepsește cel care comite fapta în favoarea unei rude apropiate” [103].

Așadar, asistența acordată asociațiilor unui grup infracțional organizat sau a unui grup de tip mafiot, în modalitățile strict reglementate de lege, este supusă răspunderii și, respectiv, pedepsei penale.

În ceea ce privește asociațiile constituite în scop de terorism, inclusiv internațional sau de răsturnare a ordinii democratice, art. 270-bis intervine cu următorul text legislativ:

„Cel care promovează, constituie, organizează, conduce sau finanțează asociații care își propun să comită acte de violență în scop de terorism sau de răsturnare a ordinii democratice este pedepsit cu închisoare de la 7 la 15 ani.

Oricine participă la aceste asociații este pedepsit cu închisoare de la 5 la 10 ani.

În înțelesul legii penale, scopul de terorism intervine atunci când actele de violență sunt îndreptate împotriva unui stat străin, o instituție sau un organism internațional.

Față de condamnat este întotdeauna obligatorie confiscarea bunurilor care au servit sau au fost destinate comiterii infracțiunii și a bunurilor care reprezintă prețul, produsul, profitul din aceasta sau constituie folosirea acestora” [103].

Alte forme de manifestare a criminalității organizate în cazul legislației penale ale Italiei țin de: asociații subversive (art. 270), grupuri înarmate (art. 306), grupuri înarmate fără scopul de a comite infracțiuni (art. 653).

Republica Federativă a Braziliei. Din punct de vedere al apartenenței la marile sisteme de drept ale lumii, Brazilia aparține sistemelor de inspirație germanică [183, p. 10].

La art. 288 Cod penal al Republicii Federative Brazilia (C. pen. al R.F.B.), denumit *Asociația criminală*, se instituie în esență răspunderea penală pentru infracțiunea de conspirație, după cum urmează: „Asocierea a 3 sau mai multe persoane într-un grup sau bandă în scop de comitere a infracțiunilor. Pedepsa – reclusiune de la 1 (unu) la 3 (trei) ani. Pedepsa se dublează dacă asociația este înarmată sau dacă la aceasta participă copii sau adolescenți” [131].

Infracțiunea de constituire a miliției private, prevăzute la art. 288-A C. pen. al R.F.B., dispune de următorul conținut: „Crearea, organizarea, reunirea, susținerea sau finanțarea unei organizații militare, miliției private, grupului sau echipei cu scopul comiterii oricăror infracțiuni prevăzute de prezentul Cod. Pedepsa – reclusiune de la 4 (patru) la 8 (opt) ani” [131].

Din rândul altor infracțiuni care se încadrează în Capitolul IX (*Infracțiuni contra păcii publice*) al C. pen. al R.F.B. fac parte Instigarea la infracțiune (art. 286) și Justificarea infracțiunii sau a infractorului (art. 287).

Legea R.F.B. nr. 12.850 din 02.08.2013 [209], definește „organizația criminală”, prevede metodele de investigație și urmărire penală, modalitățile de obținere a probelor, infracțiunile penale conexe organizației criminale, precum și procedura urmăririi penale aplicate în cazul acestor organizații. Totodată, dispozițiile acestei legi se aplică și organizațiilor teroriste (art. 1, par. 2).

Conform art. 1, par. 1 al legii nominalizate *supra*, prin „organizație criminală” se înțelege „[o] asociație de 4 sau mai multe persoane, structural organizate și caracterizate prin diviziunea muncii, în scop de obținere, direct sau indirect, a unui avantaj de orice gen prin practicarea infracțiunilor a căror pedeapsă maximă depășește 4 ani de închisoare sau care sunt transnaționale prin caracterul lor” [209].

Această definiție largă, cu toate acestea, încorporează diferite tipuri de organizații criminale, începând de la ierarhiile verticale rigide ale membrilor cu angajamente pe viață, la rețele mai mici, mai efemere și neierarhice, precum și diverselor variații și combinații între acestea [26, p. 5-6].

Conform art. 2 al aceleiași legi: „Promovarea, stabilirea, finanțarea sau integrarea, personal sau prin intermediar, a unei organizații criminale se pedepsește cu închisoare de la 3 la 8 ani și o amendă, fără a aduce atingere sancțiunilor suplimentare pentru comiterea altor infracțiuni conexe.

§1 Aceleași sancțiuni se aplică și celor care împiedică sau opresc în vreun fel investigarea unei infracțiuni care implică o organizație criminală.

§2 Sancțiunile sunt dublate dacă se folosește o armă de foc în timpul unei operațiuni desfășurate de organizația criminală.

§3 Pedepsa este majorată pentru cei care exercită conducerea, individual sau colectiv, a organizației criminale, chiar dacă conducătorul nu efectuează personal astfel de acte.

§4 Pedepsa crește cu $1/6$ (o șasime) – $2/3$ (două treimi):

- I. dacă participă copii sau adolescenți;
- II. dacă participă un funcționar public, iar această condiție este folosită de organizația criminală pentru comiterea infracțiunii;
- III. dacă produsul sau beneficiul din infracțiune este îndreptat, total sau parțial, în străinătate;
- IV. dacă organizația criminală are alte legături cu organizațiile criminale independente;
- V. în cazul în care se demonstrează caracterul transnațional al organizației” [209].

Existența posibilității suspendării condiționate a executării pedepsei pentru comiterea infracțiunilor de terorism (art. 83, pct. V C. pen. al R.F.B.), în condițiile absenței vreunei norme în cadrul legii penale, și aplicarea Legii nr. 12.850/2013 organizațiilor de tip terorist, induce spre ideea incriminării răspunderii penale pentru activitatea unei organizații teroriste într-o lege penală specială.

Definiția „organizației teroriste” se regăsește la art. 19, par. II al Legii 13.260 din 16.03.2016, conform căruia: „Organizațiile teroriste sunt cele care vizează practicarea unor acte de terorism definite în mod legal” [210]. Definiția actului terorist și formele de realizare a acestuia sunt statuate la art. 2 al legii de referință, însă citarea acestuia ar excede obiectul studiului realizat.

În acord cu art. 3 al Legii 13.260/2016: „Oricine promovează, creează, ia parte, oferă asistență, personal sau prin intermediar, unei organizații teroriste va fi pedepsit după condamnare cu închisoare de la 5 la 8 ani și amendă” [210].

În urma cercetării minuțioase a legislației penale a Republicii Federative a Braziliei în privința formelor complexe de organizare criminală, se constată următoarele:

1. Faptele de creare, conducere, participare la organizațiile criminale și la cele teroriste sunt prevăzute în legi penale speciale, fiind excluse din Codul penal;
2. Infracțiunea de creare, conducere, reunire, susținere sau finanțare a unei organizații militare sau miliției private (art. 288-A C. pen. al R.F.B.), fiind un corespondent al art. 282 C. pen. al R.M. (Organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea), are trasat un scop determinat – comiterea infracțiunilor stipulate în Codul penal, ceea ce îi conferă un caracter corelativ unei organizații criminale.
3. Pedepsa pentru conspirația criminală se dublează în cazul în care membrii asociației, după caz doar unii dintre aceștia, sunt înarmați sau sunt copii.
Înarmarea membrilor asociației și constituirea acesteia din copii sau adolescenți determină un regim sancționator înăsprit și în cazul unei organizații criminale.
4. Existența unei organizații criminale, prin definiție, este condiționată de comiterea infracțiunilor de o anumită gravitate (cele pedepsite cu închisoare pe un termen mai mare de 4 ani).
5. Conducerea unei organizații criminale este sancționată diferențiat de restul activităților aferente organizației criminale, în sensul agravării răspunderii și pedepsei penale [113, p. 18].
6. Printre altele, se supune pedepsei penale orice activitate de promovare și finanțare a organizației criminale, zădărnicirea activităților de investigație a infracțiunilor comise de aceasta.
7. Implicarea unui funcționar public în activitatea desfășurată de către o organizație criminală, precum și caracterul transnațional al acesteia sunt privite ca circumstanțe de agravare a răspunderii penale.

4.2. Incriminarea creării sau conducerii unei organizații criminale în sistemul de drept anglo-saxon (Common-Law)

În țările familiei juridice anglo-saxone, izvor de bază al dreptului este norma formulată de judecători și exprimată în precedente judiciare. Dreptul anglo-saxon are o structură triptică, formată din dreptul comun bazat pe precedent, în calitate de izvor de bază – *common-law*; dreptul de echitate, care completează și corectează izvorul de bază – *equity*; dreptul statutar, care este dreptul scris de sorginte parlamentară – *statutory-law* [186].

Actualmente, aproximativ o treime din populația mondială locuiește în cadrul jurisdicțiilor common-law-ului or în sisteme cu implicații ale acestuia [186].

Marea Britanie. După cum afirmă Miclea D.: „[t]ările avansate, cu o stabilitate economico-socială și posibilități de studiu criminologic pe termen lung, din rândul cărora face parte și Anglia, au adoptat destul de târziu mijloacele penale pentru combaterea crimei organizate” [227, p. 134].

În Anglia și Wales, secția 1 al Actului justiției penale din 1977 (Criminal Justice Act) prevede infracțiunea de conspirație în următorii termeni: „(1) Sub rezerva următoarelor dispoziții din prezenta parte a prezentului act, dacă o persoană se înțelege cu altă persoană sau persoane să urmărească un comportament care, dacă acordul este în conformitate cu intențiile lor, fie –

(a) va reprezenta în mod necesar sau va implica comiterea oricărei infracțiuni de către una sau mai multe părți ale acordului, ori

(b) ar face acest lucru, cu excepția existenței circumstanțelor care fac imposibilă comiterea infracțiunii,

este vinovată de conspirație la săvârșirea infracțiunii sau infracțiunilor în cauză” [128].

Totuși legea de bază care reglementează prevenirea și combaterea prin mijloace legale a criminalității organizate este *Serious Crime Act 2015* [268] (Actul Criminalității Grave), care a succedat legii *Serious Organised Crime and Police Act 2005* [269] (Actul Crimei Organizate Grave și Poliției din 2005). Ultimul, în Partea a 4-a, intitulată „Ordinea publică și comportamentul în locuri publice”, enumera un șir de infracțiuni, printre care: art. 125-127 – hărțuirea; art. 128-131 – infracțiuni privind încălcarea zonelor cu acces limitat; art. 132-138 – demonstrații în vecinătatea Parlamentului; art. 139-143 – comportamentul antisocial [269], însă nici conceptul de organizație criminală și nici răspunderea distinctivă pentru crearea, conducerea, înlesnirea activității sau participarea la activitatea unei organizații criminale nu erau regăsite.

Astfel, în Partea 3 a Actului Criminalității Grave din 2015, secțiunea 45 se incriminează fapta de participare la activitatea unei grupe criminale organizate, după cum urmează:

„(1) Persoana care participă la activitatea criminală a unui grup criminal organizat comite o infracțiune.

(2) Pentru acest scop, se consideră că persoana participă la activitatea criminală a unui grup criminal organizat, dacă persoana ia parte la orice activități pe care cunoaște că sunt rezonabile de suspectat precum:

(a) sunt activități criminale a unui grup criminal organizat, ori

(b) vor ajuta un grup criminal organizat în desfășurarea activităților criminale.

(3) „Activitățile criminale” sunt activitățile descrise în subsecțiunea (4) și (5), care sunt desfășurate în scop de obținere (directă sau indirectă) a oricărui câștig sau beneficiu.

(4) Activitățile fac parte din respectiva subsecțiune, dacă –

(a) sunt desfășurate în Anglia sau Wales, și
(b) constituie o infracțiune în Anglia și Wales pedepsită cu închisoare pentru o perioadă de 7 ani și mai mult.

(5) Activitățile fac parte din respectiva subsecțiune, dacă –
(a) sunt desfășurate în afara Angliei sau Wales-ului,
(b) ele constituie infracțiuni în acord cu legea în vigoare a țării unde ele se desfășoară, și
(c) ele ar constitui o infracțiune în Anglia sau Wales din rândul acelor menționate în subsecțiunea (4)(b), dacă ar fi fost desfășurate în Anglia sau Wales.

(6) „Grupul criminal organizat” înseamnă grupul care –
(a) are drept scop, sau unul din scopuri, desfășurarea activității criminale, și
(b) este constituit din trei sau mai multe persoane care acționează împreună pentru atingerea acestui scop.

(7) Pentru ca o persoană să fie vinovată pentru o infracțiune din respectiva secțiune nu este necesar –

(a) pentru persoana ca să cunoască oricare persoane care sunt membrii grupului criminal organizat,

(b) pentru toate acțiunile sau inacțiunile cuprinzând participarea în activitățile grupului criminal să se desfășoare în Anglia sau Wales (atât timp cât cel puțin una a fost), ori

(c) pentru câștigul sau beneficiul indicat în subsecțiunea (3) să fie de natură financiară.

(8) Este o apărare pentru persoana acuzată de o infracțiune descrisă în respectiva secțiune demonstrarea că participarea ei era necesară pentru scopul legat de prevenirea sau descoperirea infracțiunii.

(9) O persoană vinovată de o infracțiune descrisă în respectiva secțiune este pasibilă de condamnare cu închisoare pentru un termen ce nu va depăși 5 ani” [268].

În partea ce ține de organizațiile teroriste, actul normativ de bază este Actul privind terorismul din 2006 (Terrorism Act 2006 [288]). Deși în cadrul acestei legi nu sunt incriminate în mod direct acțiunile de creare, organizare, înlesnire sau participare la acțiunile unei organizații teroriste, totuși dispozițiile normelor penale sunt aplicabile membrilor unei astfel de organizații pentru acțiuni de: încurajare a terorismului, propagandă a acestuia, pregătire și instruire pentru comiterea actelor teroriste, crearea și posesia materialelor explozive în scop terorist etc.

În aceeași ordine de idei, legea anterioară – Actul privind terorismul din 2000 (Terrorism Act 2000) –, în Secțiunea a 3-a, a prevăzut direct răspundere penală pentru participarea la o organizație teroristă, iar în Secțiunea 52, a fost instituită răspundere penală pentru conducerea

organizației teroriste [288], fapt pentru care dispozițiile acestei din urmă legi au fost păstrate și amplasate la anexele Actul privind terorismul din 2006, *i.e.* Anexa cu nr. 1 intitulată „Infrațiuni convenționale”. Totodată, punctul 12 al Anexei nr. 1 la Actul privind terorismul din 2006 atribuie calitate de infracțiune faptei de conspirație la: incitarea, comiterea, încercarea de comitere, sprijinirea, abuzul, consilierea sau determinarea comiterii unei infracțiuni convenționale (se au în vedere infracțiunile de terorism, așa cum sunt definite de Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului din 16 mai 2005 [118]).

Nu în ultimul rând, prin intermediul Secțiunii 18 a legii nominalizate *supra*, se instituie răspundere penală a conducătorului, administratorului, secretarului sau altui membru al persoanei juridice, în cazul în care aceasta se face vinovată de complicitatea sau consimțământul la comiterea actului de terorism.

Analizând prevederile legislative ale Marii Britanii, sub aspectul eradicării prin mijloace juridico-penale a criminalității organizate, se constată următoarele particularități:

1. Deplasarea de la noțiunea de „organizație criminală”, cu reținerea doar a celei de „grup criminal organizat”.
2. Sancționarea activității de participare la grupul criminal organizat.
3. Susceptibilitatea sancționării participării la grupul criminal organizat doar în condițiile săvârșirii infracțiunilor de o anumită gravitate (cele ce se pedepsesc cu închisoare pe un termen de 7 ani și mai mult).
4. Descrierea cantitativă a componenței obligatorii a unui grup criminal organizat (cel puțin 3 persoane).
5. Diferențierea răspunderii penale pentru participarea la activitățile criminale ale unui grup criminal organizat de conducerea și participarea la o organizație teroristă [77, p. 331].

Statele Unite ale Americii. Conform opiniei lui Călian S.: „[f]ăcând parte din dreptul anglo-saxon, sistemul de drept american este considerat cel mai elastic și performant, cel mai complicat și dificil de înțeles” [86, p. 102].

În sistemul de justiție al S.U.A., legislația codificată prevalează în raport cu practica creată de sistemul judecătoresc.

Sistemul penal american incriminează infracțiunile din sfera crimei organizate la nivel de stat, cât și federal, fără a fi definită denumirea juridică a acesteia. Pentru a lupta împotriva fenomenului prin mijloace de drept penal, legiuitorul pune la dispoziție precizări, privind instituția „conspirației” și condițiile R.I.C.O. (The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations [255] – Statutul organizațiilor influențate și corupte de gangsteri).

Notabil este faptul că traducerea legii R.I.C.O. întâlnită în literatura de specialitate drept „Statutul privitor la influența gangsterilor și organizațiilor complete” [227, p. 74] o găsim eronată și contrară esenței normelor legale ce o constituie.

Titlul 18, Partea I (Crimes), Capitolul 19 (Conspiracy) al Codului Federal al Statelor Unite ale Americii [285] (C.S.U.A.) instituie răspundere penală pentru infracțiunea de conspirație, care este divizată în 3 categorii: § 371 (conspirația la comiterea infracțiunii sau fraudării Statelor Unite); § 372 (conspirația pentru obstacularea sau vătămarea ofițerului), § 373 (Solicitarea săvârșirii unei crime de violență).

Conform § 371 C.S.U.A.: „Dacă două sau mai multe persoane conspiră fie la comiterea unei infracțiuni contra Statelor Unite, ori fraudarea Statelor Unite, sau oricare organ al acestora în orice mod și cu orice scop, și una sau mai multe din aceste persoane efectuează orice act ce constituie obiect al conspirației,

se sancționează cu amendă conform prezentului titlu sau închisoare pe un termen ce nu depășește cinci ani, sau ambele.

Dacă, totuși, infracțiunea, comiterea căreia face obiect al conspirației, este doar un delict, sancțiunea pentru o astfel de conspirație nu trebuie să depășească pedeapsa maximă pentru un astfel de delict” [285].

Potrivit § 372 C.S.U.A.: „Dacă două sau mai multe persoane în orice stat, teritoriu, posesie sau district conspiră să împiedice, prin forță, intimidare sau amenințare orice persoană de la acceptarea sau deținerea oricărei funcții, de la încrederea ori siguranța în Statele Unite, sau de la îndeplinirea oricăror îndatoriri, sau să incite în orice mod orice ofițer al Statelor Unite să părăsească locul unde sunt solicitate îndatoririle lui în calitate de ofițer, ori vătămarea lui sau a proprietății acestuia din cauza îndeplinirii legale a îndatoririlor sale sau în timpul desfășurării acestora, ori vătămarea proprietății lui cu scop de molestare, întrerupere, stânjenire sau împiedicare în realizarea îndatoririlor legale,

fiecare dintre aceste persoane urmează a fi sancționată cu amendă conform prezentului titlu sau cu închisoare pe un termen nu mai mare de 6 ani, ori ambele” [285].

În acord cu prevederile § 373, lit. a) C.S.U.A.: „Oricine, cu intenția ca altă persoană să se angajeze într-un comportament care constituie o felonie care are ca element aplicarea, tentativa de aplicare sau amenințare cu aplicarea forței fizice în privința proprietății sau a altei persoane în violarea legilor Statelor Unite, și în condiții care confirmă cu tărie intenția respectivă, cere, ordonă, instigă sau în alt fel convinge o altă persoană la angajarea într-un astfel de comportament,

urmează să fie încarcerat pe un termen ce nu va depăși o jumătate din maximum al termenului încarcerării (în ciuda secțiunii 3571) ori amendat în mărime ce nu va depăși o jumătate din amenda maximă prescrisă de sancțiunea infracțiunii solicitate, or ambele; sau dacă infracțiunea solicitată este sancționată cu detențiunea pe viață sau moarte, urmează să fie încarcerat pe un termen ce nu va depăși 20 de ani” [285].

La § 373, lit. b) și c) C.S.U.A. se prevăd cazurile de renunțare de bună-voie la comiterea infracțiunii și, respectiv, impunitatea în caz de incompetență, iresponsabilitate sau imunitate contra condamnării [285].

Așadar, după autorul Blakesley L. „acordul are în vedere atât actele preparatorii, tentativa, cât și realizarea conspirației. Actele preparatorii sunt pedepsite prin ele însele, dacă sunt de natură a fi interzise într-un anume fel. Conspirația nu se absoarbe cu infracțiunea principală, iar părțile participante la conspirație pot fi pedepsite atât pentru conspirație, cât și pentru infracțiunea principală” [38, p. 55].

Totodată, în cadrul C.S.U.A. se identifică și o formă particulară de organizație criminală, cu denumirea marginală de „bande criminale de stradă” (§ 521).

Așadar, prin „bandă criminală de stradă”, potrivit § 521, lit. a) C.S.U.A. se înțelege: „un grup, un club, o organizație sau o asociație permanent de 5 sau mai multe persoane, care a) are unul din scopurile de bază comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni descrise în subsecțiunea (c), b) membrii căreia/căruia sunt sau au fost antrenați pe parcursul ultimilor 5 ani într-o serie continuă de infracțiuni descrise în subsecțiunea (c), c) activitatea căreia/căruia afectează comerțul interstatual sau străin” [285].

În subsecțiunea (3) al § 521 C.S.U.A. sunt enumerate următoarele infracțiuni: „felonie federală care implică o substanță controlată (cum este definită în secțiunea 102 Actului de Control al Substanțelor (21 U.S.C. 802)), pentru care pedeapsa maximă nu este mai mică de 5 ani; felonie federală de violență ce are ca element aplicarea sau amenințarea cu aplicarea forței asupra unei terțe persoane; conspirația la comiterea unei infracțiuni descrise în paragraful (1) și (2)” [285].

Legea R.I.C.O. a fost adoptată drept o pavăză împotriva crimei organizate, având atât prevederi de drept penal, cât și cele de drept civil. Conform preambulului legii nominalizate: „Congresul găsește crima organizată în S.U.A. foarte sofisticată, diversificată și pe larg răspândită, care anual scurge milioane de dolari din economia statului prin conduită ilegală și folosire ilegală a forței, fraudei și corupției” [255, p. 922].

Capitolul 96 al R.I.C.O. stabilește răspundere penală pentru organizațiile influențate de racket și corupție.

Pentru încălcarea R.I.C.O., este necesară îndeplinirea a cinci condiții: „a) în cauză trebuie să fie o „întreprindere”; b) să fi comis cel puțin două infracțiuni prealabile de racket în zece ani precedenți; c) trebuie demonstrată obișnuința unei asemenea activități; d) trebuie demonstrată atingerea adusă circuitului interstatal sau internațional; e) trebuie să se fi comis un act ilegal” [190, p. 310].

O „întreprindere” este definită ca fiind „orice individ, societate, asociație sau o altă entitate legală și orice uniune sau grup de indivizi asociați în fapt sau de drept” [227, p. 75].

Activitatea de „racket” enumeră anumite acte sau infracțiuni locale sau federale prealabile care trebuie probate de procurorul federal. Aceste infracțiuni prealabile, în acord cu prevederile art. 1961, alin. (1) R.I.C.O., sunt: „acte sau amenințări cu moartea; răpirea; jocurile de noroc; incendierea voluntară; furtul cu violență; furtul prin efracție; extorcarea; corupție; falsificarea; fraudă poștală sau telegrafică; obstrucționarea justiției; gangsterismul; prostituția; producția sau traficul de droguri” [227, p. 75].

Conform expunerii autorului Miclea D.: „[o]bișnuința activității ilicite desfășurate și atingerea adusă comerțului interstatal sau internațional (punctele 3 și 4 din Legea R.I.C.O.) trebuie demonstrate de procurorul federal” [227, p. 76].

Actul ilegal comis (pct. 5 din Legea R.I.C.O.) este reprezentat de activitățile de racket interzise în art. 1962, acestea fiind: „a) folosirea sau investirea fondurilor sau produselor fondurilor care derivă dintr-un mod obișnuit de activitate de racket pentru a achiziționa sau a înființa o întreprindere angajată în comerțul interstatal sau care poate să-l afecteze; b) de a deține un interes într-o asemenea întreprindere prin mijloacele unei activități de racket în mod obișnuit; c) să angajezi sau să te asociezi cu o întreprindere care face uz în mod obișnuit de activitate de racket” [227, p. 77].

Legea R.I.C.O. este aplicabilă atât întreprinderilor constituite legal, dar care își împletesc activitățile cu cele de racket, cât și organizațiilor (întreprinderilor) criminale [227, p. 77].

Sanțiunea penală pentru violarea prevederilor art. 1962 R.I.C.O. (normă ce descrie cu lux de amănunte activitățile concrete, interzise de a fi realizate de organizațiile influențate de racket și corupție) este „amendă în mărime de până la 25 000 dolari, închisoare pe o perioadă de timp nu mai mare de 20 de ani, ori ambele, precum și confiscarea specială”.

Așadar, spre deosebire de legislația penală a R.M., în cazul S.U.A. răspunderea penală pentru activitatea în cadrul organizației criminale:

1. Se instituie prin intermediul unei legi speciale, cu denumirea marginală de R.I.C.O.

Aceasta prevăzând dispoziții de drept material (penal, civil) și de drept formal (competența, procedura, măsurile aplicate), acordă un instrumentar vast acuzării de stat în probarea învinuirii, impunerea cooperării și stimularea acesteia.

2. Se pedepsește pentru un anumit tip de infracțiuni, preluând conceptul general de „racket”;
3. Permite atragerea la răspundere penală a persoanei juridice;
4. Rezidă în aplicarea unei game întregi de instituții cu orientare penală, procesual-penală și civilă [77, p. 335-336].

Totodată, pattern-uri elocvente de manifestare a criminalității sub formă de conspirații și grupuri criminale de stradă, deși comportă un nivel de pericol social și o sancționare mai redusă, urmează să fie privite drept forme incipiente de dezvoltare a infracționalității organizate, iar pe acest fundal, măsurile întreprinse la eradicarea lor trebuie să fie prioritare.

În final, legislația federală este susținută prin norme de drept local, *i.e.* fiecare din cele 50 de state și Districtul Federal Columbia posedă o legislație proprie. Spre exemplu, art. 105.00 – 105.35 al Codului penal al statului New York [232, p. 95-96], instituie răspundere penală pentru infracțiunea de conspirație, care are particularitățile sale în raport cu legislația federală.

Cu titlu de exemplu, art. 105.17 C. pen. al statului New York, denumit *Conspirație de gradul I*, are următorul text normativ: „O persoană este vinovată de o conspirație de gradul întâi când, cu intenția să realizeze un comportament ce constituie o felonie de gradul A, aceasta, având împlinită vârsta de optsprezece ani, se înțelege cu una sau mai multe persoane cu vârsta de până la șaisprezece ani să se angajeze sau să realizeze un astfel de comportament” [232, p. 95].

În S.U.A. frica pentru situația în care un act terorist poate să nu constituie un act criminal în corespundere cu legislația în vigoare, conform criteriilor de atragere la răspundere penală, a îngrijorat angajații organelor de forță și a puterii judecătorești [273, p. 29], fapt ce a determinat adoptarea unei întregi game de acte normative în acest sens: Legea privind unirea și întărirea Americii prin furnizarea de instrumente adecvate pentru interceptarea și obstrucționarea terorismului [294], Legea privind protecția frontierei, antiterorismul și controlul imigrației ilegale [43], Actul privind terorismul în industria animalelor [18], Legea libertății S.U.A. [293], Legea justiției împotriva sponsorilor terorismului [187].

În secțiunea 411 a Legii Patriot (Legea privind unirea și întărirea Americii prin furnizarea de instrumente adecvate pentru interceptarea și obstrucționarea terorismului), organizația teroristă este definită drept: „o organizație – (I) desemnată în conformitate cu secțiunea 219; (II) altfel desemnată, după publicarea în Registrul Federal, prin Secretarul de stat în consultare cu sau la cererea procurorului General, ca organizație teroristă, după ce a constatat că organizația se angajează în activitățile descrise în subclauzele (I), (II) sau (III) ale clauzei (iv), sau că

organizația acordă sprijin material pentru ulterioara activitate teroristă; (III) este un grup de doi sau mai mulți indivizi, indiferent de organizare, care se angajează în activități descrise în subclauzele (I), (II), sau (III) din clauza (iv)” [294].

Urmează a fi menționat că aceeași lege instituie răspundere penală pentru asocierea cu organizația teroristă, adăpostirea și ascunderea teroriștilor, finanțarea organizațiilor teroriste străine, conspirația teroristă.

Australia. Timp îndelungat, sistemul izvoarelor de drept și conținutul dreptului penal al Australiei au fost determinate de 2 principii: principiul supremației parlamentare, care fundamentează expresia „statutul poate tot”, și principiul „precedentului rigid”, care limitează crearea noilor precedente. Actualmente, starea dreptului penal se caracterizează prin lăsarea deschisă a întrebării supremației legii sau a precedentului. În realitate, practica judiciară poate institui o adevărată „supremație a precedentului” în contrapunere teoretică „supremației a legii” [337, p. 161].

Actualmente, toate statele în Australia au o legislație penală; în unele state legislația penală a fost supusă codificării, pe când în altele, cea mai mare parte din normele de drept penal au rămas acelea din common-law, parțial fiind exprimate în legi. Cu toate acestea, un corp de lege penală este, de asemenea, făcut și administrat de guvernul federal.

Drept model de cercetare propunem Codul penal al Australiei de Nord (C. pen. al Au. N.), care conține dispoziții atât privitoare la normele de drept material, cât și cu privire la normele de drept formal.

Astfel, Diviziunea 2 (*Conspirație: complicitate după fapt*) a Părții VIII (*Tentative și pregătiri pentru comiterea infracțiunilor: conspirație: complicitate*) al C. pen. al Au. N., instituie răspundere penală pentru infracțiunile de conspirație. Din rândul acestora fac parte: conspirația la comiterea infracțiunilor (art. 282), conspirația la comiterea contravențiilor (art. 283), conspirația la înșelăciune sau fraudare (art. 284), conspirația la declarații false (art. 285), conspirația la pervertirea justiției (art. 286), conspirația la constituirea unei întreprinderi rebele (art. 287), conspirația la comiterea a mai mult de 2 infracțiuni (art. 293) [152, p. 214-215].

Cu titlu de exemplu, art. 282 C. pen. al Au. N. prevede: „Orice persoană care conspiră cu o altă persoană de a comite o infracțiune condamnată, ori de a executa orice act, de a întreprinde orice omisiune sau de a cauza orice eveniment din orice parte a lumii, dacă realizat în Teritoriu ar constitui o infracțiune condamnată, și dacă este o infracțiune conform legii în vigoare în locul unde se propune de a fi realizată, este vinovată în comiterea unei infracțiuni și este pasibilă, dacă nu se prevede o altă pedeapsă, la închisoare pentru un termen de 7 ani, iar dacă o altă sancțiune la care poate fi supusă persoana vinovată de infracțiunea în cauză este mai

mică decât închisoarea pentru un termen de 7 ani, la o astfel de pedeapsă mai mică” [152, p. 214-215].

Interes științific prezintă și prevederile art. 291 C. pen. al Au. N., conform căruia: „Orice supremație a legii prin care soțul și soția sunt declarați incapabili să conspire împreună sunt abolite” [152, p. 215].

În diviziunea 2-a (Terorism) a Părții III (Infrațiuni contra ordinii publice) a C. pen. al Au. N., art. 51 stipulează răspundere penală pentru participarea la o organizație criminală. Conform textului de lege al art. 51, alin. (1) C. pen. al Au. N.: „(1) Orice persoană care, cunoscând caracterul ilegal al unei organizații: (a) aparține sau pretinde că aparține acesteia; (b) solicită sau atrage suport financiar sau de altă natură pentru aceasta, ori, în mod conștiincios, face ori primește contribuții bănești sau în alt tip de proprietate pentru resursele acesteia, ori (c) organizează sau asistă la organizarea ori gestionarea unei întâlniri a 3 sau mai multe persoane care știu că întâlnirea este pentru susținerea sau prelungirea activității acelei organizații ilegale, sau este adresată de o persoană care aparține sau pretinde că aparține acelei organizații ilegale, este vinovată de comiterea infracțiunii și este pasibilă de închisoare pentru o perioadă de 2 ani” [152, p. 80-81].

Noțiunea de „organizație criminală”, cu referire strictă la diviziunea a 2-a a Părții III a C. pen. al Au. N., semnifică: „o organizație care folosește, amenință să folosească sau susține folosirea violenței ilegale pe Teritoriu pentru a-și atinge scopurile” [152, p. 214-215].

În final, dacă la articolul 66 C. pen. al Au. N. se incriminează infracțiunile legate de rebeliune, inclusiv constituire/ organizarea unei grupări rebele, atunci răspundere penală separată pentru constituirea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat nu a fost identificată. Nu a fost identificată nici o normă care ar incrimina fapta de creare, conducere sau participare la gruparea, asociația, organizația teroristă.

Cercetarea legislației penale a Australiei, în partea ce vizează incriminarea formelor complexe de organizare criminală, scoate în evidență următoarele particularități în raport cu legislația penală a Republicii Moldova:

1. Înțelegerea de comitere a infracțiunilor (contravențiilor) constituie o infracțiune de sine stătătoare, timp în care legislația penală a R.M. prevede răspundere penală pentru înțelegerea prealabilă doar în cazul pregătirii unor infracțiuni (cu excepția ce lor ușoare).
2. Din punct de vedere a supremației în aplicarea legii, precedentul judiciar poate depăși prevederile normative create de Legislativul australian, pe când în R.M., precedentul judiciar, în cel mai bun caz [98], are rol de consiliere, dar în nici un caz ca normă generală obligatorie [64, p. 25].

Fără a purcede la polemizarea subiectului, ne raliem opiniei destinsului judecător al R. Modlova, Șterbeț V, potrivit căreia: „hotărârile Curții Constituționale, *de jure*, constituie un precedent cu caracter normativ, iar hotărârile interpretative – precedent judiciar cu caracter interpretativ” [282], iar pe acest fundal se evidențiază tendința de accepție a jurisprudenței (Curții Supreme de Justiție, Curții Constituționale, Curții Europene a Drepturilor Omului [98]) ca și izvor de drept. Or, „[d]eși *in terminis* precedentul juridic în R.M. nu este recunoscut ca izvor de drept formal, în mod indirect acest rol deja i-a fost legitim conferit date fiind modificările legislative recente” [246,p. 157], opinie la care ne alăturăm *de plano*.

3. Răspunderea penală pentru participarea, înlesnirea activității, organizarea întâlnirilor membrilor organizației ilegale, care, potrivit definiției, poate avea un caracter terorist, se incriminează și sancționează separat de alte forme de activitate criminală organizată [77, p. 340].

India. Codul penal al Indiei (C. pen. Ind.), spune Philips Edward, „reprezintă o «întreprindere de codificare» în ambițioasa sa încercare de a codifica legislația penală din întreg Imperiul Britanic; cu siguranță, acesta este de o cea mai lungă existență (și în continuare el se aplică) dintre toate codurile penale ale lumii common-law-lui. Impactul acestui cod este unul monumental. În afară de faptul că Codul penal al Indiei reprezintă încă forma definitivă a dispozițiilor legii penale în India, Pakistan, Bangladesh și Sri Lanka, acesta a fost direct aplicat la numeroase jurisdicții din Africa (Nigeria și alte state din vestul și estul Africii), Asia (inclusiv Malaysia, Singapore și Brunei). În mod indirect, C. pen. al Ind. a influențat codificarea în Canada și Australia, iar impactul acestuia este resimțit și în modelul Codului penal al S.U.A.” [242, p. 166].

Se pune în evidență faptul că, C. pen. al Ind. conține ilustrații la diverse situații descrise, prin ce este inovativ în raport cu celelalte legislații penale studiate. Spre exemplu, ilustrația de la art. 80 C. pen. (Accident în realizarea unei activități legale) intervine cu următoarea specificare: „A lucrează cu un topor; lama acestuia sare, nimerind într-o persoană ce stă alături. Aici, dacă nu se constată o lipsă de precauție din partea lui A, actul acestuia este scuzabil și nu constituie o infracțiune” [286].

Capitolul VA al C. pen. al Ind., denumit *Conspirația criminală*, intervine cu incriminarea, definiția, explicarea și sancționarea infracțiunii de conspirație criminală.

Astfel, conform art. 120 A (Definiția conspirației criminale): „Când două sau mai multe persoane se înțeleg să facă: (1) un act ilegal, ori (2) un act ce nu este ilegal prin mijloace ilegale, o astfel de înțelegere constituie conspirație criminală:

Se prevede că nici un acord, cu excepția unui acord de a comite o infracțiune, nu se atribuie la o conspirație criminală, cu excepția cazului în care un act, în afara acordului, este realizat de una sau mai multe părți la o astfel de înțelegere în conformitate cu aceasta.

Explicație. Nu are importanță dacă actul ilegal este obiectul final al unui astfel de acord sau este incidental pentru obiectul dat” [286].

În continuare, art. 120 B C. pen. al Ind. stipulează pedeapsa pentru conspirația criminală, după cum urmează: „(1) Oricine face parte la o conspirație criminală la săvârșirea unei infracțiuni pasibile de pedeapsa capitală, detențiunea pe viață sau închisoare în regim riguros [care include munca silnică] pentru un termen de 2 ani și mai mult, în cazul în care nu sunt prevederi exprese în prezentul cod privind sancționarea lui, urmează a fi pedepsit în același mod ca și când ar fi comis o asemenea infracțiune. (2) Oricine face parte la o conspirație criminală alta decât conspirație criminală la săvârșirea unei infracțiuni pasibile de pedepsele indicate mai sus, urmează a fi pedepsit cu închisoare de orice natură pentru o perioadă ce nu va depăși șase luni, sau cu amendă, sau ambele” [286].

Analiza meticuloasă a C. pen. al Ind. permite de a concluziona că acesta din urmă nu conține nici definirea și nici incriminarea oricărui concept de terorism, act terorist, organizație teroristă.

Totodată, nu se prevede răspundere penală distinctivă pentru crearea, conducerea, participarea, înlesnirea organizațiilor criminale. O normă generală în acest sens o constituie art. 141 C. pen. al Ind. (Adunarea ilegală), care continuă cu art. 142 (participarea la o adunare ilegală), art. 149 (Fiecare membru al unei adunări ilegale vinovat de o infracțiune comisă în urmărirea scopului comun) și art. 150 (Angajarea sau racolarea persoanelor la adunări ilegale), art. 154 (Proprietarul sau posesorul locului în care are loc adunarea ilegală) art. 157 (Adăpostirea persoanelor angajate pentru o adunare ilegală), art. 158 (Angajatul unei adunări ilegale sau rebeliuni), toate fiind grupate în Capitolul VIII (*Infracțiuni contra liniștii publice*) al Codului penal al Indiei.

Așadar, conform art. 141 C. pen. al Ind.: „O adunare de cinci și mai multe persoane constituie o „adunare ilegală”, dacă scopul comun al persoanelor care constituie adunarea dată este –

Primul – A intimida prin forța criminală sau a demonstra forța criminală [Guvernului sau Parlamentul central sau Legislativului oricărui stat] sau oricărui funcționar public în exercitarea puterii legale; sau

Al doilea – A se opune executării oricărei legi ori ale oricărui proces legal; sau

Al treilea – A comite orice pagubă sau fărâdelege, ori infracțiune; sau

Al patrulea – Prin mijloacele forței criminale ori prin demonstrarea forței criminale, oricărei persoane, a lua sau obține posesia oricărei proprietăți, ori privarea oricărei persoane de dreptul la libera circulație, ori de folosirea surselor acvatice sau oricărui alt drept imaterial, ori pentru a impune orice drept real sau presupus; sau

Al cincilea – Prin mijloacele forței criminale ori prin demonstrarea forței criminale, a constrânge orice persoană să facă ceea ce nu intră în obligațiile sale legale, ori să omită ceea ce este obligat să facă.

Explicație – O adunare care nu a fost ilegală când s-a format, poate deveni ulterior o adunare ilegală” [286].

În calitate de sancțiune penală care urmează a fi aplicată pentru participarea la adunările ilegale, în cazul componentei de bază a infracțiunii, este „închisoare de orice fel pentru o perioadă de până la 6 luni, ori cu amendă, ori ambele” (art. 143 C. pen. al Ind.).

Concluziile generale desprinse din analiza legislației penale ale Indiei sunt următoarele:

1. Conspirația criminală este o infracțiune de sine stătătoare, pe când formele de participare simplă, spre exemplu instigarea, se descriu în partea generală a C. pen. al Ind., la caz, în Capitolul V (Instigarea).
2. Lipsa incriminării separate a faptelor de creare, conducere, înlesnire, participare la o organizație criminală/ teroristă este compensată de norma generală ce instituie răspundere penală pentru adunările ilegale și, subsecvent, prin normele penale ulterioare, ce descriu participarea la adunările ilegale, participarea la acțiunile adunării ilegale, angajarea și/ sau adăpostirea participanților la adunările ilegale etc.
3. Dacă pentru conspirația criminală numărul minim de persoane este 2 (doi), atunci pentru adunările ilegale – 5 (cinci).
4. Scopul adunării ilegale este un semn calificativ esențial, care atribuie adunării de persoane caracter ilegal și, respectiv, răspundere penală pentru fapta comisă. Cu toate acestea, infracțiunea de adunare ilegală are o orientare mai pronunțată spre fenomenele dezordinilor în masă, decât a formelor complexe de organizare criminală.

Canada. Codul penal al Canadei (C. pen. al Ca.) se caracterizează nu doar prin întrunirea normelor de drept material (drept penal) cu normele dreptului formal (dreptul de procedură penală), ci și includerea formelor/ formularelor pentru îndeplinirea unei vaste game de acte/ acțiuni de ordin procesual (spre exemplu, forma 5.06 – Autorizarea spre luarea mostrelor corporale pentru analiza medico-legală ADN), descrierea probelor cu care poate înainta acuzarea, a competențelor procurorului general al Canadei și a procurorului general al unei provincii, precum și a factorilor care urmează să fie luate în considerare de curte la pronunțarea

hotărârii. Totodată, în temeiul Codului penal sunt adoptate un șir de Regulamentele (spre exemplu, Ordinul SOR/2014-56 de declarare a perioadei de amnistie 2014).

Codul penal al Canadei conține doar unele norme de drept, însă cele mai multe fac parte din legea comună și nu din statut. La aceasta se atribuie: *Legea armelor de foc, Legea privind drogurile și substanțele controlate, Legea probelor, Legea privind alimentele și drogurile, Legea privind justiția juvenilă și Legea privind contravențiile*.

Așadar, răspunderea penală pentru adunările ilegale de persoane se instituie prin intermediul art. 63 C. pen. al Ca.

Potrivit art. 63 C. pen. al Ca. (Adunarea ilegală): „(1) O adunare ilegală este o reunire de 3 sau mai multe persoane care, având intenția de a realiza un scop comun, se întrunesc într-o astfel de manieră sau acționează în așa mod ca să provoace persoanelor din vecinătatea adunării frică, pe temeiuri rezonabile, că ei:

(a) vor tulbura liniștea publică; sau

(b) vor provoca, în mod inutil și fără temeiuri rezonabile, alte persoane să tulbure liniștea publică.

(2) Persoanele întrunite în mod legal pot deveni o adunare ilegală, dacă acționează cu un scop comun într-o manieră ce ar condiționa ilegalitatea adunării în cazul întrunirii în astfel de mod și cu un astfel de scop.

(3) Persoanele nu sunt ilegal adunate doar în cazul în care s-au întrunit cu scopul protecției locuinței a oricărui din ele împotriva persoanelor care amenință să distrugă și să pătrundă în ea cu scopul comiterii unei infracțiuni condamnabile” [127].

Conform art. 66, alin. (1) C. pen. al Ca.: „Oricine face parte dintr-o adunare ilegală este vinovat de săvârșirea infracțiunii pasibile de o condamnare sumară” [127].

Data fiind prezența răspunderii penale separate pentru participarea, recrutarea de noi membri, realizarea activităților organizației criminale în cadrul Părții VIII a C. pen. al Ca., se ajunge, prin digresiune, la două concluzii importante:

1. Conceptul de adunare generală nu echivalează cu acel de organizație criminală, iar ultima nu are legătură de tip gen-specie cu prima.

De altfel, în cazul Indiei, lipsind vreo normă distinctivă care ar contura răspunderea penală pentru orice tip de organizație criminală, devine aplicabilă norma ce instituie răspundere penală pentru adunările ilegale, cărora, în dependență de scopul trasat, le pot fi asimilate formele complexe de organizare criminală.

2. Adunarea ilegală de oameni, în condiții de risc de tulburare a liniștii publice, nu este penal condamnabilă în cazul Republicii Moldova.

Or, în prezența dispozițiilor art. 8 al Legii Republicii Moldova privind întrunirile [203], întrunirile interzise fie se sancționează în mod contravențional (art. 67 C. contr. – încălcarea legislației privind întrunirile, art. 354 C. contr. – huliganism nu prea grav, art. 357 – tulburarea liniștii), fie se urmărește existența altor semne suplimentare, care ar condiționa apariția răspunderii penale (dezordinile în masă incriminate la art. 285 C. pen. al R.M., huliganismul de la art. 287 C. pen. al R.M. ș.a.).

În acord cu prevederile art. 467.1, alin. (1) C. pen. al Ca.: „Organizația criminală înseamnă un grup, organizat într-un anumit mod, care

(a) este compus din trei sau mai multe persoane de pe teritoriul Canadei sau din afara acesteia, și

(b) urmărește drept scop principal sau are o activitate de bază ce constă în înlesnirea sau comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni grave, care, fiind comise, ar duce la obținerea directă sau indirectă a unui avantaj material, inclusiv a unui beneficiu financiar, pentru grup sau pentru oricare membru al grupului.

Aceasta nu include un grup de persoane care se întrunesc sporadic pentru săvârșirea imediată a unei infracțiuni” [127].

Prin infracțiuni grave, în cazul legislației penale ale Canadei, se înțeleg acele fapte condamnabile, atât conform Codului penal, cât și a altor acte ale Parlamentului, pentru care pedeapsa maximală este închisoare pentru o perioadă de 5 ani și mai mult ori altă infracțiune indicată în regulament.

Conform art. 467.11, alin. (1) C. pen. al Ca. (Participarea la activitatea organizației criminale): „Orice persoană care, în scopul sporirii capacității organizației criminale de a înlesni sau de a comite infracțiuni condamnabile conform respectivului Cod sau a oricărei alte legi ale Parlamentului, în mod conștient, prin acțiune sau omisiune, participă sau contribuie la orice activitate a organizației criminale, este vinovată de o infracțiune condamnabilă și pasibilă de închisoare pentru o perioadă ce nu va depăși 5 ani” [127].

Potrivit art. 467.111 C. pen. al Ca. (Recrutarea membrilor organizației criminale): „Orice persoană care, în scopul sporirii capacității organizației criminale de a înlesni sau de a comite infracțiuni condamnabile conform respectivului Cod sau a oricărei alte legi ale Parlamentului, recrutează, solicită, încurajează, constrânge sau invită o persoană să ia parte la organizația criminală, este vinovată de o infracțiune condamnabilă și pasibilă:

(a) în cazul în care persoana recrutată, solicitată, încurajată, constrânsă sau invitată are sub 18 ani, la pedeapsă cu închisoare pentru un termen ce nu va depăși 5 ani, dar la o pedeapsă minimă cu închisoare pentru un termen de 6 luni; și

(b) în orice alt caz, la închisoare pentru un termen ce nu va depăși 5 ani” [127].

În conformitate cu art. 467.12, alin. (1) C. pen. al Ca. (Săvârșirea infracțiunii pentru organizația criminală): „Orice persoană care comite o infracțiune condamnată conform respectivului Cod sau a oricărei alte legi ale Parlamentului, în beneficiul, la comanda, sau în colaborare cu o organizație criminală, este vinovată de o infracțiune condamnată și pasibilă de închisoare pentru o perioadă ce nu va depăși 14 ani” [127].

Art. 467.13, alin. (1) C. pen. al Ca., cu denumirea de „Instruirea la săvârșirea infracțiunii pentru o organizație criminală”, stipulează: „Orice persoană care face parte dintr-o organizație criminală și care în mod conștient instruieste, direct sau indirect, orice persoană la săvârșirea unei infracțiuni incluse în respectivul Cod sau oricare altă lege a Parlamentului, în beneficiul, la comanda, sau în colaborare cu organizația criminală, este vinovată de o infracțiune condamnată și pasibilă la detențiune pe viață” [127].

Totodată, Codul penal al Canadei admite o diferențiere dintre entitățile organizației criminale și ale grupului terorist, fapt ce se reflectă atât asupra incriminării, cât și asupra regimului sancționator al acestora.

Potrivit art. 83.03 (1) C. pen. al Ca., prin grup terorist se înțelege: „(a) o entitate care are unul din scopuri ori activități înlesnirea sau efectuarea oricărei activități teroriste, sau (b) o entitate din listă, și care include o asociere de entități respective” [127].

Prin termenul de „entitate” se înțelege o persoană, grup, trust, parteneriat sau fond ori o asociație sau o organizație fără personalitate juridică.

Prin „listă a entităților” se are în vedere lista stabilită de Guvernator în cadrul Consiliului, în conformitate cu secțiunea 83.05 a C. pen. al Ca.

Participarea la activitatea unui grup terorist se incriminează la art. 83.18, alin. (1) C. pen. al Ca., care prevede: „Oricine participă sau contribuie în mod conștient, direct sau indirect, la orice activitate a unui grup terorist cu scopul de a spori capacitatea oricărui grup terorist de a înlesni sau realiza o activitate teroristă, este vinovat de o infracțiune condamnată și pasibil de închisoare pentru o perioadă ce nu va depăși 10 ani” [127].

Conform art. 83.18, alin. (3) C. pen. al Ca.: „Participarea sau contribuirea la o activitate a unui grup terorist include:

(a) asigurarea, primirea ori recrutarea persoanei care urmează cursuri de instruire;

- (b) asigurarea ori oferirea unor abilități sau competențe în beneficiul, la îndrumarea sau în colaborare cu un grup terorist;
- (c) recrutarea persoanei în scopul înlesnirii sau săvârșirii
 - (i) a unei infracțiuni teroriste, sau
 - (ii) o acțiune sau omisiune în afara teritoriului Canadei, dacă fiind comisă pe acest teritoriu ar constitui o infracțiune teroristă;
- (d) intrarea sau rămânerea în orice țară în beneficiul, la îndrumarea sau în colaborare cu un grup terorist; și
- (e) pregătirea unei persoane, ca răspuns la indicațiile unui membru al grupului terorist, la înlesnirea sau săvârșirea
 - (i) a unei infracțiuni teroriste, sau
 - (ii) o acțiune sau omisiune în afara teritoriului Canadei, dacă fiind comisă pe acest teritoriu ar constitui o infracțiune teroristă” [127].

În consecință, studiul asupra legislației penale a Canadei permite evidențierea următoarelor constatări de ordin juridico-penal, cu relevanță pentru studiul desfășurat:

1. Adunările ilegale de persoane, organizațiile criminale, grupurile teroriste reprezintă trei forme diferite de realizare a participației penale complexe.
- În legislația penală a Canadei, răspunderea pentru participarea, recrutarea noilor membri, instruirea la comiterea infracțiunilor și săvârșirea infracțiunilor pentru organizația criminală se delimitează de participarea la activitatea unui grup terorist.
2. Componenta numerică a unei organizații criminale se cuantifică începând de la 3 persoane, pe când în cazul grupului terorist – de la 2 persoane.
3. Scopul unei organizații criminale este determinat de comiterea/ înlesnirea infracțiunilor de o categorie strictă, i.e. a infracțiunilor grave.
4. Recrutarea, solicitarea, încurajarea, constrângerea sau invitarea noilor membri la organizația criminală se sancționează în funcție de împlinirea vârstei majoratului (18 ani) a persoanei recrutate, solicitate, încurajate, constrânse sau invitate.
5. Săvârșirea unei infracțiuni în beneficiul, la comanda, sau în colaborare cu o organizație criminală, determină un concurs de infracțiuni dintre art. 467.12, alin. (1) C. pen. al Ca. și articolul corespunzător al infracțiunii săvârșite.
6. Instruirea la săvârșirea infracțiunii pentru o organizație criminală este una din cele mai grave forme ale contribuirii la activitatea unei astfel de entități criminale.

3.3. Crearea sau conducerea unei organizații criminale în alte sisteme de drept

După părerea autorilor Zlătescu M.I. și Bulgaru A.: „[e]xistența sistemelor religioase și tradiționale încurcă toate clasificările, ele scăpând oricărui criterii ce sunt puse la baza acestora” [300, p. 13].

În aserțiunea acelorași autori: „[s]istemele religioase și tradiționale, se caracterizează prin faptul că nu se aplică tuturor persoanelor rezidente într-un anumit stat sau teritoriu, ci tuturor celor care, având o anumită religie, indiferent în ce stat ar domicilia, sunt supuse unui statut personal care își găsește temeiul în preceptele acelei religii. Un exemplu, în acest sens, îl reprezintă dreptul islamic care într-o unitate de norme practic inseparabilă cu religia și cu morala mahomedană, se adresează tuturor adepților islamului, indiferent unde s-ar afla ei în lume” [300, p. 8]. Alături de el, trebuie menționate și alte construcții juridice interesante cum sunt dreptul ebraic, cel hindus, dreptul chinez tradițional, cel japonez etc. [300, p. 13].

Evident, esența cercetării științifice realizate și tema supusă investigării nu admite și nu poate cuprinde studierea tradițiilor și obiceiurilor, dogmelor și canoanelor statelor unde există o aplicare largă a sistemelor de referință. Însă influența exercitată de sistemele religioase și tradiționale asupra normelor legale poate avea repercusiuni inedite, apte să ducă la unele constatări cu valențe juridico-penale, originale contextului legislației penale naționale.

Republica Populară Chineză. Viteza impresionantă de schimbare a conjuncturii sociale și a dreptului penal în China, au dus la necesitatea adoptării unui nou Cod penal în 1997, dată până la care au fost adoptate 107 legi dedicate altor probleme de reglementare a relațiilor sociale, dar conținând norme de drept penal (130 de norme) [351, p. 59].

La art. 26 Cod penal al Republicii Populare Chineze (C. pen. al R.P.C.) se oferă noțiunea de „organizator” și „sindicat criminal”. Astfel, conform alin. (1) al articolului pre-citat: „Principalul infractor este acela care organizează și conduce un grup criminal în desfășurarea activităților criminale sau joacă un rol principal într-o infracțiune comună”, iar potrivit alin. (2): „Sindicatul criminal este o organizație criminală relativ permanentă, compusă din trei sau mai multe persoane în scopul comiterii infracțiunilor comune” [129].

Răspunderea penală nemijlocită pentru activitățile tangențiale unei organizații criminale se prevede la art. 294 C. pen. al R.P.C.: „Oricine organizează, conduce sau participă în mod activ la o organizație cu caracteristicile unui sindicat criminal, care desfășoară activități ilegale într-o manieră organizată prin violență, amenințări ori alte metode, cu scop de tiranie într-o localitate, săvârșind toate tipurile de infracțiuni, agresarea și dăunarea populației, efectuarea de activități de subminare a ordinii economice și sociale, urmează a fi condamnat la nu mai puțin de 3 ani, dar

nu mai mult de 10 ani de închisoare pe termen fix. Alți participanți urmează să fie condamnați la nu mai mult de 3 ani de închisoare pe termen fix, detențiune penală, control, privare de drepturi politice.

Membrii sindicatelor criminale din străinătate, care au venit în Republica Populară Chineză spre a recruta noi membri, urmează să fie condamnați la nu mai puțin de 3 ani, dar nu mai mult de 10 ani de închisoare pe termen fix.

Oricine comite alte infracțiuni, suplimentar la cele din paragrafele precedente, urmează a fi condamnat în acord cu regulile sancționării infracțiunilor multiple.

Funcționarii de stat care înlesnesc o organizație cu caracteristicile unui sindicat criminal, ori care încuviințează activitățile ilegale ale organizației urmează să fie condamnați la nu mai mult de 3 ani de închisoare pe termen fix, detențiune penală, privare de drepturi politice; când circumstanțele sunt grave, condamnarea nu poate fi mai mică de 3 ani, dar nu mai mare de 10 ani de închisoare pe termen fix” [129].

Cu referință la organizațiile teroriste, art. 120 C. pen. al R.P.C. statuează: „Oricine organizează, conduce și participă în mod activ la o organizație teroristă, urmează a fi condamnat la nu mai puțin de 3 ani, dar nu mai mult de 10 ani de închisoare pe termen fix; alți participanți urmează să fie condamnați la nu mai mult de 3 ani de închisoare pe termen fix, detențiune penală, control.

Oricine comite infracțiunea din paragraful precedent și, de asemenea, săvârșește omor, explozie sau răpire de persoane, urmează a fi condamnat în acord cu regulile sancționării infracțiunilor multiple” [129].

Suprapunerea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, în forma prevăzută de art. 284 C. pen. al R.M, asupra răspunderii penale instituite prin art. 120 și 294 C. pen. al R.P.C., permite de a trasa următoarele concluzii utile în perspectiva perfecționării legislației autohtone:

1. Este instituită o nouă formă de organizare criminală, alta decât organizația criminală, cu denumirea de „sindicat criminal”.

În absența unei noțiuni explicative a conceptului de „organizație criminală”, devine imposibilă de comparat organizația criminală și sindicatul criminal în accepțiunea legislației penale a Chinei. Din noțiunea sindicatului criminal, însă, se percepe că acesta din urmă este o formă de manifestare a unei organizații criminale.

2. Pe lângă fapta de organizare și conducere a unei organizații cu caracteristicile sindicatului criminal, se incriminează de legiuitorul chinez și activitatea de participare la o astfel de organizație.

Merită atenție faptul că participarea este circumstanțiată de sintagma „în mod activ”, ceea ce aduce la ideea că nu orice participare la activitatea organizației cu caracteristicile unui sindicat criminal este penal condamnată.

3. În aceeași ordine de idei, legislativul chinez instituie răspundere penală pentru activitatea de recrutare a noilor membri ai sindicatului criminal, în mod separat și doar cu aplicabilitate față de membrii sindicatelor criminale din afara R.P.C. În acest caz, la fel, sancțiunea penală este identică cu cea pentru activitatea de organizare sau conducere a organizației cu caracteristicile unui sindicat criminal.

Totodată, se supune incriminării și sancționării separate activitatea de înlesnire și încuviințare a activității sindicatului criminal de către funcționarii de stat.

4. Codul penal al R.P.C. divizează răspunderea penală pentru organizarea, conducerea, participarea la un sindicat criminal de aceleași fapte infracționale în cadrul organizației teroriste.

Cu toate acestea, sancțiunea penală este identică, atât la art. 120 C. pen. al R.P.C., cât și la art. 294 C. pen. al R.P.C., ceea ce echivalează aplicarea legii penale în ambele cazuri.

5. Analiza minuțioasă a Codului penal chinez nu a permis identificarea unei norme aparte ce ar prevedea răspundere pentru activitatea teroristă, aceasta din urmă făcând parte, în mod intrinsec, din alte componente de infracțiuni, semnul determinativ al căruia fiind scopul.

Japonia. Sistemul legislativ japonez este format din 6 coduri (*roppo*): Constituția, Codul civil, comercial, penal, de procedură penală, de procedură civilă [283, p. 82]. Legile speciale includ, *inter alia*, legea contra crimei organizate [230, p. 4], denumită și legea anti-boryokudan.

Așadar, cum afirmă Gragert A. Bruce: „organizația criminală Yakuza originară din Japonia și răspândită în întreaga lume, este una dintre cele mai complexe și mai prospere organizații criminale” [165, p. 148], inclusă de către S.U.A. în lista celor 4 organizații criminale transnaționale care „facilitează și agravează conflictele civile” [256, p. 801], care își are până și revistele sale proprii, dintre care Jitsuwa Jidai, Jitsuwa Jiho, Jitsuwa Document și Asahi Geino, accesibile la orice gheretă, magazin, bibliotecă locală [256, p. 805].

Întru eradicarea fenomenului criminalității organizate, Codul penal al Japoniei (C. pen. al Jp.) nu oferă un instrumentar eficient. Or, Capitolul XI (Complicitate) nu oferă noțiunea de grup criminal, organizație criminală sau careva noțiuni corelative, iar partea a II-a a C. pen., intitulată „Infracțiuni”, nu instituie răspundere penală pentru crearea, conducerea, participarea, înlesnirea activității etc. a unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale [240].

Astfel, violul în grup (art. 178-2 C. pen. al Jp.), complicitatea la insurecție (art. 79 C. pen. al Jp.), întrunirea ilegală armată (art. 208-3 C. pen. al Jp.) sunt exemple de infracțiuni comise de

mai multe persoane la înțelegere prealabilă, care sunt mai degrabă modele de componente de infracțiuni calificate, decât componente de infracțiuni de sine stătătoare (de bază).

Totuși Japonia, atașându-se modelului etichetării/ înregistrării [262, p. 3] anumitor organizații drept criminale, în rând cu Hong Cong, Singapore, Malaysia, Queensland și Australia de Sud, incriminează răspunderea penală atribuită grupurilor criminale organizate și organizațiilor criminale în legea specială: Legea privind prevenirea activității ilegale a membrilor grupului criminal organizat [11].

La art. 2 al Legii nominalizare *supra*, se oferă noțiunea de „grup” și „organizație”, după cum urmează: „În această lege, un «grup» înseamnă o reuniune de persoane cu scopuri comune, unite în mod continuu, a căror activitate realizată, total sau parțial, având scop sau voință repetată, se caracterizează prin organizare (O «organizație» înseamnă o reuniune de persoane unite între ele, a căror membri acționează ca un tot întreg, în acord cu rolurile repartizate în prealabil, bazată pe conducere și ordine)” [11].

Conform art. 3 (*Omorul organizat și alte crime organizate*) al Legii pre-citate: „Când un act constituie una sau mai multe infracțiuni prevăzute în respectivul articol, este realizat ca o activitate de grup (O «activitate de grup» înseamnă un act bazat pe voința decisă de grup, cu efecte și câștiguri obținute prin acest act spre bunăstarea grupului), printr-o organizație necesară realizării actului, persoana care comite infracțiunea urmează a fi pedepsită după cum urmează în fiecare caz specificat [...]” [11].

Alineatele (1)-(11) ale art. 3 al legii sus-indicate expun într-o formă exhaustivă lista infracțiunilor din Codul penal al Japoniei și pedepsele corelativ acestora. Întru evitarea redundanței, prezentăm doar lista infracțiunilor vizate de art. 3: jocurile de noroc, deschiderea unui loc destinat jocurilor de noroc, omorul, arestul și încarcerarea ilegală, constrângerea, răpirea unei persoane și răpirea în scop de răscumpărare, obstrucționarea afacerii, obstrucționarea forțată a afacerii, fraudă, extorcarea, distrugerea sau deteriorarea structurii.

Aceeași este răspunderea penală pentru persoanele care săvârșesc respectivele infracțiuni în scopul realizării interesului ilegal al grupului (art. 2 al Legii nr. 77/1991), pentru tentativa (art. 4) și pregătirea (art. 6) infracțiunilor în aceste circumstanțe.

Potrivit art. 7 al Legii nr. 77/1991 (*Înlesnirea infracțiunii și alte chestii ce implică crima organizată*): „Când un act, constituind o infracțiune ce se pedepsește cu închisoare fără muncă silnică sau cu o pedeapsă mai gravă, a fost realizat ca o activitate a unui grup, printr-o organizare de realizare a actului, oricine îl comite urmează să fie pedepsit cu închisoare cu muncă silnică pe un termen nu mai mare de 3 ani sau cu amendă nu mai mare de 200 000 yen” [11].

Alte prevederi ale Legii nr. 77/1991 instituie proceduri de confiscare/ sechestrare, proceduri de securizare, raportare a operațiunilor suspecte, procedurile cooperării internaționale în materie penală etc.

Drept concluzii desprinse din examinarea legislației penale a Japoniei sunt reținute următoarele:

1. Legea specială, dar nu Codul penal al Japoniei, este responsabilă de incriminarea și sancționarea infracțiunilor aferente activității grupurilor și organizațiilor criminale.
2. Răspunderea și pedeapsa penală pentru infracțiunea neconsumată (tentativa/ pregătirea) comisă în cadrul sau în beneficiul unei organizații criminale nu se diferențiază de cea consumată.
3. Semnele distinctive ale organizației criminale sunt: componența numerică de minim 2 persoane, existența legăturilor de reuniune a membrilor grupului, repartizarea prealabilă a rolurilor, caracterul organizatoric și structură ierarhică bine pronunțate.
4. Sancționarea membrilor organizației criminale are loc doar la comiterea unui anumit tip de infracțiuni, enumerate de art. 3 al Legii nr. 77/1991, sau de infracțiuni de o anumită gravitate, conform art. 7 al Legii nr. 77/1991.

Republica Islamică Iran. Religia islamică, spune Akilov F.I., „a devenit fundamentul dreptului penal în Iran și, în condițiile specifice ale țării, determină natura acestuia drept o reflecție a voinței zeiești, în rezultat al revelației înțelegerii omului cu Allah” [303, p. 142].

Potrivit Constituției Republicii Islamice Iran (R.I.I.): „Judecătorul este obligat să găsească o hotărâre în fiecare caz în legile codificate, iar dacă nu o poate face, urmează să pronunțe hotărârea în baza izvoarelor islamice autoritare sau fetve-lor (فتویٰ) recunoscute” [339] (art. 167 al Constituției), principiul guvernării în stat fiind „velayat-e-faqlh”, în traducere – conducerea de către teologul islamic (Preambulul Constituției) [339].

Articolul 130 al Părții a II-a (*Infracțiuni*) a Capitolului 4 (*Conducerea unui grup de infractori organizați*) a C. pen. al R.I.I., conține următorul text legislativ: „Oricine deține poziția de conducător a unei grupări criminale urmează să fie condamnat la pedeapsa maximă prevăzută de cea mai gravă infracțiune săvârșită de membrii grupării, în conformitate cu scopurile grupării date; cu excepția cazului în care infracțiunea săvârșită este pasibilă de pedepsele had, qisas sau diya, caz în care el ori ea urmează să fie condamnat la pedeapsa maximă prevăzută pentru instigare/ complicitatea la respectiva infracțiune. În caz de *moharebeh* sau *efsad-e-fel-arz*, dacă conducătorul grupului poate fi considerat drept *moharebeh* sau *mufsed-e-fel-arz*, el sau ea urmează să fie condamnați la pedeapsa prevăzută, respectiv, pentru *mohareb* sau *efsad-e-fel-arz*.

Nota 1 – O grupare criminală reprezintă un grup relativ organizat, constituit din mai mult de 3 persoane, care a fost format pentru săvârșirea unei infracțiuni, sau în cazul în care scopul este îndreptat spre comiterea unei infracțiuni imediat după formarea sa.

Nota 2 – Conducerea este definită ca formarea, planificarea, organizarea sau dirijarea unui grup criminal” [41, p. 31].

Pentru clarificarea termenelor vizând sancțiunea penală, cităm dispozițiile art. 14-18 ale Codului penal al R.I.I.:

„Pedepsele prevăzute de respectiva lege sunt divizate în 4 categorii: (a) Hadd, (b) Qisas, (c) Diya, (d) Ta’zir.

Hadd este pedeapsa pentru care temeiul, tipul, mărimea și condițiile de executare sunt specificate în sfânta scriptură Shari’a.

Qisas este pedeapsa principal pentru infracțiunile intenționate contra integrității corporale și abilităților persoanei, care urmează să fie aplicată în acord cu Prima carte a respectivei legi.

Diya, indiferent de caracterul fix, este o sumă bănească sub sfânta scriptură Shari’a, care este determinate prin lege și urmează a fi achitată pentru infracțiunile din imprudentă contra integrității corporale și abilităților persoanei sau pentru infracțiunile intenționate când, din orice cauze, *qisas* este inaplicabilă.

Ta’zir este pedeapsa care nu cade sub incidența categoriilor de *hadd*, *qisas*, sau *diya* și se determină prin lege pentru comiterea faptelor interzise de Shari’a sau violarea legilor de stat. La art. 19 C. pen. al R.I.I., *Ta’zir* se divizează în 8 categorii, conținând astfel de sancțiuni precum: închisoarea, amenda, confiscarea tuturor bunurilor, dizolvarea persoanei juridice, privarea de drepturi sociale, interzicerea unor activități sociale, interdicția de majorare a capitalului persoanelor juridice, biciuirea, publicarea actului de condamnare în sursele mass-media, interdicția la emiterea facturilor fiscale.

Așadar, sistemul pedepselor penale în acord cu dreptul musulman este aplicabil doar pedepselor de categoriile *hadd* și *qisas*, deoarece pedepsele de categoria *ta’zir* se aplică după voința și alegerea instanței de judecată [407, p. 11].

Hadd sunt „pedepsele dumnezeiești” (infracțiuni contra lui Dumnezeu), ceea ce înseamnă că judecătorul și statul nu are dreptul să schimbe pedeapsa, iar victima nu are dreptul să ierte infractorul. Pedepsirea *hadd*-ului se face în baza Koranului și Sunnei. Exemple de *hadd* sunt: adulterul, calomnia, consumul băuturilor alcoolice. Pe de altă parte, *qisas* sunt infracțiuni cu o pedeapsă specificată, iar victima sau familia victimei poate pleda pentru iertarea infractorului [14, p. 63]. Prin definiție *qisas* (echivalent) preia principiul biblic „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”, ceea ce implică pedepsirea infractorului în același mod în care a fost prejudiciată victima.

Exemple de *qisas* sunt: omor intenționat, lipsirea de viață din imprudență, infracțiuni contra persoanei [14, p. 71-72].

În mod normal, judecătorii aplică diferite standarde în ceea ce ține de probatoriul acumulat și procedura desfășurării procesului, în dependență de faptul dacă cazul este *ta'zir*, pe de o parte, sau *hadd* și *qisas*, pe de altă parte. Astfel, în majoritatea cazurilor, condamnarea unui acuzat de *ta'zir* necesită un standard mai scăzut față de probatoriu, decât condamnarea acuzatului de *hadd* [188].

În scopul percepției clare a excepțiilor în regimul sancționator al infracțiunii de referință, urmează să fie explicate termenele de *moharebeh* și *efsad-e-fel-arz*.

Potrivit art. 279 C. pen. al R.I.I.: „Moharebeh se definește drept aplicarea armei împotriva vieții, proprietății, demnității oamenilor sau cauzarea terorii ca urmare a creării atmosferei de insecuritate. Când o persoană aplică arma asupra unei sau a mai multor persoane anumite, din cauza ostilității personale, iar actul acestuia nu este împotriva publicului și, de asemenea, persoana care aplică arma asupra oamenilor, dar, datorită incapacității, nu cauzează insecuritate, nu urmează să fie considerată drept mohareb [*i.e.* persoana care comite moharebeh]” [41, p. 31]. Art. 282 C. pen. al R.I.I., prevede pedeapsa *hadda* pentru *moharebeh*, după cum urmează: „(a) pedeapsa cu moartea (spânzurarea), (b) crucificarea, (c) amputarea mâinii drepte și a piciorului stâng, (d) exilare”, judecătorul fiind acela care este liber să aleagă, în dependență de circumstanțe, un anumit tip de pedeapsă.

Interpretarea dispozițiilor Capitolului 9 al Părții a II-a a C. pen. al R.I.I., intitulat *Baqy* și *Efsad-e-fel-arz*, scoate în evidență semantica termenilor uzitați, atribuindu-le la infracțiunile de rebeliune (*Baqy*) și corupție pe Pământ (*Efsad-e-fel-arz*). Întrucât infracțiunea de corupție este descrisă în textul a 8 articole distincte, găsim prezentarea textului normativ al acestora intempestiv scopului studiului de față.

Capitolul 16 al Părții a II-a a C. pen. al R.I.I. instituie răspunderea penală pentru săvârșirea conspirației și înțelegerii la comiterea infracțiunii.

Astfel, conform art. 610 C. pen. al R.I.I.: „Când doi sau mai mulți indivizi se înțeleg și conspiră să comită infracțiuni contra securității naționale, precum și a celei străine, a țării, sau pregătesc să înlesnească săvârșirii infracțiunilor menționate, cu excepția cazului în care sunt considerați drept mohareb, urmează să fie condamnați la închisoare pe un termen de la 2 la 5 ani” [42, p. 22].

Articolul 611 C. pen. al R.I.I., intervine cu următoarea dispoziție normativă: „Când doi sau mai mulți indivizi se înțeleg și conspiră să comită infracțiuni contra vieții sau demnității

oamenilor și ei au pregătit mijloacele de comitere [a crimei], dar nu au reușit să o realizeze contrar voinței lor, urmează să fie condamnați la închisoare de la 6 luni la 3 ani” [41, p. 31].

Printre constatările de ordin juridico-penal desprinse din analiza legislației penale a Republicii Islamice Iran, în partea ce vizează criminalitatea organizată, se enumeră următoarele:

1. Normele religioase și tradiționaliste au un impact colosal asupra modalității de stabilire (în partea ce vizează excepțiile de *moharebeh* și *efsad-e-fel-arz*), sancționare (pedepse specifice doar scripturii sfinte a musulmanilor Hadd, Qisas, Diya, Ta’zir, precum și cele abolite pe teritoriul țărilor înalt industrializate: exilarea, biciuirea (flagelare), crucificarea, amputarea, moartea) și condamnare (judecătorii sunt liberi în deciderea normei penale sau, după caz, a normei din alte izvoare religioase de drept) a faptelor penale în Iran.

Așadar, dacă în alte țări ale sistemului de drept religios și tradițional, normele morale, regulile și principiile religioase, uzanțele etc. se pot aplica în exclusivitate în sfera dreptului civil, atunci în cazul Iranului, acestea formează o parte proeminentă a întregii legislații, inclusiv a celei penale.

2. Conducerea unui grup criminal organizat nu implică o sancționare separată pentru această activitate infracțională, ci stabilește o pedeapsă penală desprinsă din infracțiunile comise de membrii grupului dat.

Spre deosebire de prevederile C. pen. al R.I.I, art. 47, alin. (4) C. pen. al R.M. incumbă în răspunderea penală a organizatorului și conducătorului organizației criminale „toate infracțiunile săvârșite de această organizație”.

Totodată, în cazul săvârșirii de către membrii grupului criminal organizat a unei anumite infracțiuni, *i.e.* a celor pasibile de pedepsele *hadd*, *qisas*, *diya*, sau a celor de *moharebeh* și *efsad-e-fel-arz*, conducătorul grupării va răspunde în conformitate cu o anumită calitate la infracțiunile realizate, ca instigator ori ca complice al acestora, sau, în mod corespunzător, ca *mohareb* sau *efsad-e-fel-arz*.

3. În legislația penală a Iranului se incriminează doar fapta de conducere a grupului criminal organizat, nu și activitatea de participare, înlesnire și altele asemenea.

Totuși conceptul de conducere a unui grup criminal organizat include activități precum sunt formarea, planificarea, organizarea sau dirijarea grupului criminal organizat.

4. În aceeași ordine de idei, în C. pen. al R.I.I. nu există careva prevederi legale prin care s-ar institui răspundere penală pentru activitățile legate de grupurile criminale organizate sau organizațiile criminale cu caracter terorist.

5. Conspirația la pregătirea de săvârșire a infracțiunilor reprezintă componentă de infracțiune separată, sancționarea căreia este interdependentă nu de o careva infracțiune concretă, ci de o categorie anumită de infracțiuni, fie îndreptate contra securității naționale, fie contra vieții și demnității persoanei.

Așadar, potrivit art. 81, alin. (2) C. pen. al R.M. sancționarea pregătirii de infracțiune este în legătură directă cu infracțiunea a cărei pregătiri s-a realizat, or: „[m]ărima pedepsei pentru pregătirea de infracțiune ce nu constituie o recidivă nu poate depăși jumătate din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod pentru infracțiunea consumată” [105].

Regatul Arabiei Saudite. Hikmat H.H. spune că: „[a]cțiunea normelor dreptului penal musulman asupra legislațiilor penale contemporane a majorității țărilor arabe este una nesemnificativă, cedând locul tradițiilor legislative practicate de țările vestice, în special dreptului francez” [401, p. 15].

Legile cu caracter penal totdeauna trebuie să corespundă la Shari'a [184, p. 1094]. Astfel, în Arabia Saudită sunt în vigoare legile privind răspunderea penală pentru consumul băuturilor alcoolice și despre răscumpărarea pentru sânge [371, p. 383].

Conform art. 293, cu titlul de „Grup criminal și cooperarea între infractori”, al Secțiunii a V-a (*Infracțiuni și contravenții contra securității publice*) al Codului penal al Regatului Arabiei Saudite (C. pen. al R.A.S.): „Orice bandă sau înțelegere, indiferent de durata existenței sau numărul de participanți, care a fost creată sau fondată pentru pregătirea sau comiterea de infracțiuni împotriva persoanelor sau proprietății, se consideră bandă criminală din momentul înțelegerii mutuale de aplicare a violenței” [100].

Potrivit art. 294 C. pen. al R.A.S.: „Oricine face parte la o bandă sau înțelegere criminală este pasibil de pedeapsa închisorii pe un termen de la 5 la 10 ani. Pedeapsa cu închisoarea pe un termen de la 10 la 20 de ani se stabilește pentru conducătorul bandei sau a înțelegerii criminale și pentru aceia care au început conducerea” [100].

În acord cu art. 295 C. pen. al R.A.S.: „În alte cazuri de participare la o bandă criminală, decât cel instituit la art. 129, pedeapsa este cu închisoarea pe un termen de la 5 la 10 ani” [100]. Aceste cazuri sunt: asigurarea bandei criminale cu arme, muniții, instrumente de altă natură, ajutor financiar, corespondență, loc pentru întâlniri sau adăpost, precum și în cazurile de asistență în conducerea bandei criminale.

Liberarea de pedeapsă penală, în acord cu același articol, poate interveni în cazul: „înțelegerii criminale între rude de până la gradul 4 sau în cazul contribuirii la activitatea grupului criminal, dacă membrii grupului îi acordă loc de trai și mijloace de existență” [100].

Un alt caz de impunitate este prevăzut la art. 296 C. pen. al R.A.S.: „Se bucură de exonerare de pedeapsa penală, în conformitate cu condițiile art. 143-145, infractorul care denunță autorităților publice existența unei grupări sau înțelegeri criminale, dacă denunțul este făcut înaintea tentativei sau infracțiunii consumate” [100].

Analiza C. pen. al R.A.S. nu a permis identificarea vreunei norme distinctive care ar incrimina activitatea unei organizații teroriste. Pe cale de consecință, atât noțiunea de „organizație teroristă”, cât și răspunderea și pedeapsa penală pentru activitățile aferente unei organizații teroriste sunt instituite în Legea privind combaterea finanțării terorismului, din 2014.

La art. 1, pct. 6 al legii nominalizate *supra* se oferă noțiunea de „entitate teroristă”, prin care se înțelege: „orice grup de persoane, aflate pe sau în afara teritoriului Regatului Arabiei Saudite, care comite oricare act instituit de prezenta lege” [193].

La art. 32 al aceluiași act normativ se prevede: „Oricine creează sau conduce o entitate teroristă ori își asumă o poziție conducătoare, urmează să fie condamnat la închisoare pe un termen ce nu va depăși 25 de ani și nu va fi mai mic de 15 ani. Dacă făptuitorul este un ofițer în forțele armate, sau face parte din personalul acestora, sau a fost instruit de către o entitate teroristă, condamnarea cu închisoarea nu poate fi mai mică de 20 de ani sau nu mai mare de 30 de ani” [193].

În același context, art. 33 al legii pre-citate stipulează: „Oricine se alătură unei entități teroriste sau participă la aceasta urmează să fie condamnat la închisoare pe un termen nu mai mare de 20 de ani sau nu mai mic de 3 ani. Dacă făptuitorul este un ofițer în forțele armate, sau face parte din personalul acestora, sau a fost instruit de către o entitate teroristă, condamnarea cu închisoarea nu poate fi mai mică de 15 de ani sau nu mai mare de 30 de ani” [193].

Concluziile aferente studiului legislației penale a Regatului Arabiei Saudite sunt:

1. Înțelegerea de comitere a unei infracțiuni și reuniunea în cadrul unui grup criminal se incriminează și se sancționează în cadrul aceleiași norme penale.
2. Componenta numerică și durata existenței bandei/ înțelegerii criminale nu comportă relevanță pentru constatarea existenței componentei de infracțiune.
3. Scopul pregătirii sau comiterii unui anumit tip de infracțiuni, *i.e.* infracțiunilor împotriva persoanei sau a proprietății, este un semn esențial al laturii subiective a infracțiunii ce vizează banda/ înțelegerea criminală.
4. Se prevede atât răspundere penală pentru fapta de participare și înlesnire a bandei/ înțelegerii criminale, cât și pentru crearea sau conducerea acesteia, ultimele activități fiind sancționate într-un regim mai aspru.

5. Liberarea de pedeapsă penală are loc nu numai pentru denunțul făcut autorităților publice, ci și în cazul legăturilor de rudenie sau relațiilor specifice dintre infractor cu alți membri ai bande/ înțelegerii criminale.
6. Crearea, conducerea, participarea la o organizație teroristă reprezintă o infracțiune distinctivă de cea care vizează banda/ înțelegerea criminală, se prevede într-o lege penală specială și prevede un regim punitiv mai sever.

În scopul definitivării tabloului abstractizat asupra modului de incriminare și sancționare a faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale în cele mai dezvoltate țări musulmane, în continuare, propunem o prezentare generalizată a legislației penale a Sudanului și a Emiratelor Arabe Unite.

Republica Sudan. Nici una din țările în dezvoltare, inclusiv din rândul țărilor arabe, nu are o experiență legislativă atât de diversificată ca aceea a Sudanului. În mod succesiv, în perioada de timp 1899-1991, aici au fost emise 5 coduri penale: 2 au fost introduse în timpul conducerii coloniale din partea Angliei, când a fost impus modelul englez de drept cu a lui incoerență și cazuistică, caracteristică dreptului comun, și 3 coduri penale ce au fost adoptate în condițiile de independență. Anume în această de-a doua perioadă a istoriei Sudanului a avut loc înlocuirea legislației penale de un anumit tip (anglo-saxon) cu altul – Shari’a sau musulman. De menționat faptul că, în anul 1996, în Republica Cecenă Ichkeria a fost adoptat un cod penal care, în esență, constituie o traducere a Codului penal al Sudanului din 1991 [306, p. 17].

În Capitolul VII (*Fitnah* - Sedițiune) al Codului penal al Republicii Sudan (C. pen. al R. Su.), este regăsit art. 65 (*Organizația criminală și teroristă*), cu următorul text normativ: „Oricine formează sau conduce o organizație care are scop de comitere a unei infracțiuni, precum și oricine participă în mod intenționat sau asistă la o astfel de organizație, indiferent dacă lucrează pe sau în afara teritoriului Sudanului, urmează să fie pedepsit cu închisoare pe un termen ce nu va depăși 5 ani sau cu amendă ori cu ambele. Dacă infracțiunea comisă de o astfel de organizație este Haraba, jaf sau orice infracțiune îndreptată spre intimidarea autorității publice, el urmează să fie pedepsit cu închisoare pe un termen ce nu poate depăși 10 ani și, de asemenea, este pasibil de pedeapsa amenzii” [287].

„Haraba” este un jaf grav, comis în regiunile șoselelor magistrale, răspunderea penală pentru comiterea căruia este statuată la art. 167 C. pen. al R.Su.

„Conspirația criminală” este o infracțiune separată, prevăzută la art. 24 C. pen. al R. Su.: „(1) Conspirația criminală este o înțelegere între două sau mai multe persoane la comiterea unei infracțiuni. (2) Cu excepția infracțiunilor de omor, Haraba, infracțiunilor contra statului pedepsite cu moartea, conspirația criminală urmează să fie pedepsită ca o tentativă la o

infracțiune și, în toate cazurile, conspirația inversată nu este o infracțiune. (3) Oricine comite o conspirație criminală urmează să fie pedepsit cu închisoare pe un termen care nu va depăși 5 ani, iar în cazul în care infracțiunea este săvârșită ori tentativa realizată, pedeapsa este cea prescrisă pentru tentativa sau, după caz, comiterea infracțiunii” [287].

Cele mai importante momente la care urmează să fie atrasă atenția în urma studiului legislației penale a Republicii Sudan sunt următoarele:

1. În cazul Republicii Sudan, faptele de creare, conducere sau participare fie la o organizație criminală, fie la organizație teroristă, constituie o singură infracțiune. În acest sens, se remarcă faptul că dreptului penal al Sudanului nu îi este cunoscut conceptul de componentă de infracțiune, pentru calificare fiind suficient stabilirea de *actus reus* – fapta infracțională – și *mens rea* – vinovăția [306, p. 20].
2. Diferența dintre activitățile aferente organizației criminale și a organizației teroriste se desprind din scopul urmărit de făptuitor și din sancțiunea normei penale.
3. Infracțiunile privind activitatea teroristă sunt examinate și condamnate de instanțe de judecată specializate în anti-terorism, pentru aceasta fiind adoptate Legi [19] și Regulamente speciale pentru Curțile anti-terorism [260].
4. Conspirația criminală constituie o infracțiune de sine stătătoare, cu o pedeapsă penală proprie, iar dacă aceasta transgresează în forma tentativei de infracțiune sau a infracțiunii consumate, urmează să fie sancționată conform normelor corespunzătoare.

În aceste circumstanțe, persoana, care pur și simplu asistă la locul comiterii unei infracțiuni, este susceptibilă răspunderii penale în calitate de autor al conspirației criminale [306, p. 20].

Emiratele Arabe Unite. După cum susțin autorii Cesnokov M.V. și Oleinic E.N.: „[s]istemul de drept în Emiratele Arabe Unite, alcătuite din 7 Emirate, fiecare reprezentând o monarhie absolută, are un caracter mixt. În corespundere cu Constituția țării, Shari’a este izvorul principal de drept, reglementând, printre altele, unele aspecte ale relațiilor dreptului penal și procesual-penal” [403, p. 177].

Capitolul 2 denumit *Infracțiuni de violare a securității interne a statului* al Codului penal al Emiratelor Arabe Unite (C. pen. al E.A.U.), prevede o serie de infracțiuni susceptibile de a fi raportate la faptele de creare sau conducere a grupului (organizației) criminal.

Astfel, la art. 186 C. pen. al E.A.U. se statuează: „Urmează să fie condamnat la moarte ori la detențiune pe viață, oricine creează o bandă care atacă un grup de locuitori sau opune rezistență armată ofițerilor reprezentanți ai autorităților publice, cu scopul zădărnirii implementării legilor, precum și oricine conduce un astfel de grup sau ocupă o poziție de

conducere în el. Pentru acei care s-au alăturat grupului, dar nu au participat la crearea lui și nu au ocupat oricare poziții de conducere, urmează o condamnare la detențiune pe viață sau cu termen” [241, p. 100].

Articolul 187 al aceluiași cod intervine cu următorul text normativ: „Urmează să fie condamnat la moarte ori la detențiune pe viață, oricine se desemnează conducător al grupului armat sau ocupă în acesta orice poziție de conducere, gestionează sau organizează operațiunile acestuia, în scopul uzurpării sau jefuirii terenurilor sau proprietății guvernamentale sau a grupurilor de oameni, opune rezistență forțelor armate însărcinate cu urmărirea acestor infractori. Alți membri ai grupului urmează să fie condamnați la detențiune cu termen” [241, p. 100].

La art. 188 C. pen. al E.A.U. se conține următoarea normă legală: „Urmează să fie condamnat la detențiune pe viață sau cu termen, oricine, în mod conștiincios, oferă sau asigură bandei menționate în precedentul articol, arme, echipamente sau instrumente prin care banda poate să-și atingă scopul; asigură sporirea fondurilor acestei bande sau intră în contact criminal de orice tip cu liderii sau conducătorul bandei; precum și asigură localuri sau adăposturi pentru refugiarea sau ținerea de adunări, cunoscând despre scopurile și identitățile membrilor bandei” [241, p. 102].

Instituția liberării de pedeapsă penală se aplică în concordanță cu prevederile de la art. 200 și 201 C. pen. al E.A.U.

Astfel, potrivit art. 200 C. pen. al E.A.U.: „Nu se aplică nici o pedeapsă membrilor bandei, asociației, organizației sau formațiunii prevăzute de respectivul capitol, care nu are poziție de conducere în aceasta și a părăsit-o la primul avertisment al autorităților civile sau militare ori după avertisment fiind reținut departe de la locul adunării acestora și fără opunere de rezistență. În aceste două cazuri, el nu urmează a fi pedepsit pentru infracțiunile pe care personal le-a pregătit”, iar conform art. 201 al aceluiași act normativ: „Oricare din făptuitorii vreunei infracțiuni statuate la acest capitol, care a preluat inițiativa de a informa autoritățile judiciare sau administrative despre pregătirea unei astfel de infracțiuni până la descoperirea acesteia, urmează a fi liberat de pedeapsă. În cazul în care denunțul are loc ulterior descoperirii infracțiunii, instanța poate să îl libereze de pedeapsă dacă denunțul a dus la arestul făptuitorilor rămași” [241, p. 102].

În acord cu afirmația autorului Ali-Asumi N.A.: „[s]e pare că anume sub influența dreptului penal englez, legislația penală a Emiratelor Arabe Unite prevede răspundere pentru conspirație. Totuși aceasta nu determină conținutul termenului „conspirație” și, de aceea, se poate de presupus că răspunderea pentru ea, la fel ca și în Anglia, poate surveni chiar dacă înțelegerea criminală nu a fost susținută de careva fapte. În acest caz, ar fi rațional și oportun de

folosit construcția americană a „conspirației”, care include cerința de „faptă explicită” (art. 105 C. pen. al New York-ului)” [304, p. 131].

Răspunderea penală pentru activitățile aferente unei organizații teroriste este prevăzută de Legea privind combaterea infracțiunilor de terorism [161].

Prin „organizație teroristă” se înțelege: „[u]n grup de două sau mai multe persoane, care a dobândit personalitate juridică ipso jure, sau este creată ipso facto, care comite un act terorist, participă direct, amenință, urmărește, planifică, caută, promovează sau ajută la comiterea unui astfel de act, fără a ține cont de nume, formă, loc de origine, locație, naționalitate sau loc de aflare a membrilor săi” [161].

Întreg Capitolul 2 (*Infracțiuni privind organizația teroristă*) al legii indicate *supra* este dedicat incriminării și sancționării faptelor celui care creează, organizează, gestionează, preia conducerea organizației teroriste (art. 21), caută să se afilieze sau participă la activitatea organizației teroriste (art. 22), constrânge sau impune în alt mod pe cineva să se alăture, participe sau să rămână într-o organizație teroristă (art. 23), constituie sau gestionează un centru de instruire pentru infracțiuni teroriste (art. 24), instruiește sau este instruit în scopuri de comitere a unei infracțiuni teroriste (art. 25, alin. (1)), se antrenează în utilizarea armei convenționale, artelor militare sau marțiale, a securității generale în scopul comiterii unei infracțiuni teroriste (art. 25, alin. (2)), contribuie la pregătirea unei întâlniri sau asocieri a participanților organizației teroriste sau a persoanelor orientate spre comiterea unui act terorist, precum și participă la o astfel de adunare fiind în cunoștință de scopul acesteia (art. 26, alin. (2)).

Reflecția asupra legislației penale a Emiratelor Arabe Unite în partea ce vizează tipurile, construcția legislativă a normelor de incriminare, modalitățile de liberare de pedeapsă penală pentru activitățile constitutive ale unei organizații criminale, scoate în evidență următoarele constatări:

1. Nu sunt definite și reglementate formele concrete de organizare criminală.

Crearea, conducerea și participarea în cadrul bandelor și grupurile armate se încadrează în sfera ilicitului penal datorită acțiunilor întreprinse – atacarea un grup de locuitori sau opunerea de rezistență armată ofițerilor reprezentanți ai autorităților publice; opunerea de rezistență forțelor armate însărcinate cu urmărirea acestor infractori –, precum și a unui scop determinat – zădărnicirea implementării legilor; uzurparea sau jefuirea terenurilor sau proprietății guvernamentale sau a grupurilor de oameni.

2. Se instituie răspundere penală separată pentru persoanele care au un loc de conducere în cadrul bandei/ grupului armat, fapt prin care se delimitează activitatea de conducere propriu-zisă a grupării criminale în cauză.

3. Participarea în calitate de membru al bandei/ grupului armat urmează a fi sancționată mai blând în raport cu cea de organizator, conducător, persoană ce ocupă loc de conducere. În același context, activitatea de înlesnire a activității unei astfel de bande criminale prevede un regim punitiv preferențial.
4. În calitate de condiție pentru liberarea de pedeapsă penală a participanților grupului criminal se prevede, *inter alia*, părăsirea bandei, asociației, organizației sau formațiunii criminale.
5. Activitățile aferente unei organizații teroriste sunt descrise și sancționate conform unei legi penale speciale, fără mențiuni tangențiale în Codul penal al E.A.U.
6. Fiind admisă posibilitatea deținerii personalității juridice *ipso jure* de către organizația teroristă, Legea privind combaterea infracțiunilor de terorism incumbă în obligația instanțelor judecătorești luarea de măsuri în vederea desființării acesteia din urmă.
7. Se instituie răspundere penală nu doar pentru activitatea de creare, conducere, participare la o organizație teroristă și infracțiunile comise de ea, ci și pentru fapte specifice de instruire, antrenare, creare a centrelor specializate, înlesnire, pregătire și participare la adunările organizației teroriste, constrângerea la alăturarea, participarea, rămânerea în cadrul organizației teroriste etc.

3.4. Concluzii la Capitolul III

Privirea generalizată asupra aspectelor semnificative ale legislațiilor penale, vizând răspunderea penală pentru formele complexe de organizare criminală, ale statelor din toate sistemele de drept existente, de pe toate continentele populate ale lumii, permite constatarea unor legități și trasarea unor concluzii semnificative.

Astfel, în majoritatea țărilor supuse cercetării (73,91 %), legislația penală prevede răspundere pentru activități aferente grupului sau organizației teroriste, aceasta din urmă reprezentând o formă a participației penale de sine stătătoare. Cu mici excepții, are loc o scindare a răspunderii penale pentru grupul/ organizația criminală de cea a grupului/ organizației teroriste, fie prin norme juridice diferite în același Cod penal (Franța și Sudan), fie prin incriminarea și sancționarea faptelor ce vizează o grupare/ organizație teroristă în cadrul legilor penale speciale (România, Brazilia, Marea Britanie, S.U.A., Iran, E.A.U.).

Cu atât mai mare (86,95 %) este tendința de criminalizare a activității de participare la un grup/ organizație criminală, unele state făcând diferență dintre participarea la grupul/ organizația criminală (Ucraina, Canada) sau teroristă (Rusia) de participarea la activitățile sau

infracțiunile comise de aceste asociații de persoane. La rândul său, un singur stat (China) admite răspundere penală pentru activitatea de participare la un grup/ organizație criminală doar în condițiile în care aceasta se caracterizează printr-o implicare „activă”.

Fiind parte la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (prin excepție doar Iran a semnat, dar nu a ratificat Convenția de la Palermo), aproape toate statele, legislațiile cărora au format obiectul de studiu, s-au distanțat de conceptul organizației criminale, cu păstrarea formelor generale de participare complexă caracteristice grupului sau asociației criminale, iar în unele cazuri cu nuanțe de colorit național: grup mafiot (Italia), adunări ilegale cu caracter organizat (India), sindicat criminal (China), gangsteri (S.U.A.), asocierile de răufăcători (Franța).

O parte din statele implicate în studiu (56,52 %) condiționează răspunderea penală pentru activitățile aferente grupului/ organizației criminale de comiterea unor anumite categorii de infracțiuni, după criteriile: gravității faptei, pedepselor prevăzute sau sfera valorilor/ relațiilor sociale protejate de lege. Pe de altă parte, se aplică diferențierea răspunderii penale în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor săvârșite de membrii grupului/ organizației criminale, povara individualizării speciale fiind pusă prioritar pe seama legislativului.

În toate sistemele de drept cercetate, nu și în toate statele, se reține răspunderea penală separată pentru conspirația (asocierea/ înțelegerea) criminală, această înclinație fiind caracteristică sistemului de drept anglo-saxon. În aceste cazuri, înțelegerea prealabilă de a comite infracțiuni anumite (conspirația criminală) urmează a fi sancționată în mod particular de infracțiunea-scop, doar la reținerea faptelor explicite (legislația Emiratelor Arabe Unite conține prevederi deficitare în acest sens).

Doar două din 23 state legislația penală a cărora a fost analizată instituie răspundere penală inclusiv pentru persoanele juridice (Franța și S.U.A.).

Prezintă interes științific și circumstanțele de agravare a răspunderii penale pentru activitățile legate de grupurile/ organizațiile criminale, pe criterii de folosire a situației de serviciu (Rusia, Ucraina, Armenia, Brazilia, China), apartenența la forțele armate (Regatul Arabiei Saudite), înarmare a membrilor grupului/ organizației (Italia, Brazilia), vârsta participanților grupului/ organizației (Brazilia, Canada, New York).

Găsim inaplicabile, în conjunctura politicii penale a Republicii Moldova, unele subtilități ale legislației penale ale statelor lumii, în partea ce vizează incriminarea și sancționarea faptelor conexe grupului/ organizației criminale. Din cadrul acestor particularități fac parte: etichetarea anumitor grupuri/ organizații criminale (teroriste) în textul legii, or în acest caz se diminuează implicarea organelor de drept la calificarea infracțiunilor, și delimitarea răspunderii penale

pentru crearea grupului/ organizației criminale de activitatea de conducere a acesteia (asemenea României, Braziliei, Iranului), ceea ce se datorează unor aspecte mutuale ale activităților de referință.

Clauzele de impunitate pentru faptele conexe grupurilor/ organizațiilor criminale, sub formă de modalități speciale de liberare de răspundere/ pedeapsă penală, sunt reținute doar în cazul unor state ale Europei și Peninsulei Arabe. Așadar, în toate aceste cazuri aplicarea instituției liberării de răspundere/ pedeapsă penală este condiționată de lipsa în acțiunile/ inacțiunile persoanei a semnelor altei componente de infracțiune, fapt omis de legislația penală a R.M. (art. 47, alin. (6) C. pen.). Nu în ultimul rând, importanță practică la aplicarea instituției liberării de pedeapsă penală prezintă și condiția părăsirii grupului/ organizației criminale (teroriste), fapt atestat doar în legislația penală a Federației Ruse și a Emiratelor Arabe Unite.

Doar în 21,73 % din statele legislația cărora a fost examinată, conducătorul și/ sau organizatorul grupului/ organizației criminale pot beneficia de exonerarea răspunderii/ pedepsei penale.

4. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRAȚIUNII DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE

4.1. Semnele obiective ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale

Desfășurarea studiului juridico-penal asupra infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale are la bază reflecții vizând temeiul juridic al răspunderii penale, *id est* componența de infracțiune.

Așadar, în acord cu dispoziția art. 52, alin. (1) Cod penal: „Se consideră componență a infracțiunii totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept infracțiune concretă” [105]. Semnele ce caracterizează elementele infracțiunii sunt: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă (art. 15 C. pen.) [105].

Totuși, considerând că explicarea conceptelor privind componența de infracțiune depășește limitele studiului propus, în vederea evitării redundanței sub forma surplusului superfluu de informație care nu ține de obiectul lucrării de referință, vom evita cu perseverență analiza în contradictoriu a noțiunilor, definițiilor, particularităților și trăsăturilor semnelor și elementelor componenței de infracțiune, limitându-ne la formele notorii și general acceptabile ale acestora.

Totodată, contrar opiniei exprimate în literatura de specialitate, precum că alin. (2) al art. 284 C. pen. este o agravantă a componenței de infracțiune de la alin. (1) al art. 284 C. pen. [271, p. 89; 106, p. 627], ținem să remarcăm natura distinctivă a dispozițiilor normei penale de la alin. (1) și (2) al art. 284 Cod penal, care relevă fără echivoc prezența a două componente de infracțiuni de sine stătătoare, fapt ce va fi prezentat și argumentat în detaliu *infra*.

În această ordine de idei, considerăm oportun de a supune analizei diferențiate a semnelor componențelor de infracțiuni enunțate, în baza cărora acestea se și delimitează în mod implacabil.

În cele ce urmează ne vom referi la ***obiectul juridic al infracțiunii***.

Autorul Boroi Al. arată că: „[p]entru apărarea valorilor sociale statul, prin organul legislativ, a reglementat prin lege organică numeroase relații sociale care se referă la conduita oamenilor față de aceste valori. Când o manifestare umană sub formă de acțiune-inacțiune aduce atingere unei relații sociale privitoare la o valoare socială care este ocrotită pe cale penală, fapta

săvârșită capătă caracter infracțional, și dacă întrunește și celelalte condiții prevăzute de lege, ea va fi considerată infracțiune, având ca obiect relația socială respectivă” [47, p. 164].

Obiectul infracțiunii îl formează valorile sociale și relațiile sociale create în jurul acestor valori care sânt prejudiciate ori vătămăte prin fapta infracțională [168, p. 176].

Doctrina penală divizează obiectul infracțiunii în 2 categorii distinctive: obiectul juridic al infracțiunii, drept o expresie a aspectelor insesizabile ale valorilor și relațiilor sociale ocrotite, și obiectul material al infracțiunii, drept o expresie materializată a valorilor sociale protejate.

Obiectul juridic al unei infracțiuni nu este altceva decât valorile și relațiile sociale amenințate sau vătămăte efectiv [159, p. 7], adică acele valori și relații sociale împotriva cărora este îndreptată fapta prejudiciabilă nemijlocită.

Obiectul juridic, la rândul său, se subdivide în 3 categorii aparte: obiectul juridic general, obiectul juridic generic, obiectul juridic special.

Este de menționat că ultima categorie de obiect juridic, adică obiectul juridic special, poate fi subclasificată în mai multe grupe, numărul și denumirile cărora variază de la autor la autor. Cu privire la acest aspect, fără a intra în polemici, ne raliem opiniei expuse de Borodac Al. [45, p. 116] și Mihlin A.S. [353, p. 14], care disting două categorii de obiect juridic special – de bază (principal) și facultativ (secundar).

Obiectul juridic general al infracțiunii presupune un ansamblu al relațiilor sociale privitoare la ordinea de drept, adică privitoare la totalitatea valorilor sociale apărute de legea penală [168, p. 180]. Valorile sociale astfel apărute de legea penală împotriva infracțiunilor sunt enumerate în mod exhaustiv la art. 2 C. pen.: „persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept” [105].

Pe calea deducției logice desprindem că **obiectul juridic general al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale** (art. 284, alin. (1) C. pen.) îl constituie totalitatea valorilor sociale și a relațiilor sociale create în jurul lor, apărute de legea penală împotriva infracțiunilor.

Infracțiunea de creare sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terrorist (art. 284, alin. (2) C. pen.) dispune de un obiect juridic general identic.

Obiectul juridic generic (de grup), ca o parte integrantă a obiectului juridic general [30, p. 145], este alcătuit dintr-un grup de relații sociale omogene, dependente între ele, la care atentează un grup omogen de infracțiuni [354, p. 151].

Determinarea obiectului juridic generic al infracțiunii are loc potrivit denumirii capitolului părții speciale a Codului penal, or, anume denumirea marginală a capitolului determină criteriul de grupare a infracțiunilor în cadrul acestuia.

Privită în această optică, infracțiunea prevăzută și pedepsită de art. 284 C. pen. face parte din Capitolul XIII al părții speciale a Codului penal intitulat „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”.

Securitatea publică și ordinea publică sunt două valori sociale intercondiționate și strâns legate reciproc [52, p. 47], fiind componente de sine stătătoare ale ordinii de drept, apărute de legea penală în rând cu alte valori sociale.

Dacă noțiunea de ordine publică are caracteristici comune în toate societățile democratice, ea nu are un conținut identic peste tot din cauza particularităților și caracteristicilor naționale [69, p. 525].

Securitatea publică înglobează conceptele de securitate națională și securitate statală. Astfel, art. 4, alin. (2) din Legea securității statului nr. 618 din 31.10.1995 atribuie la categoria amenințărilor la adresa securității statului, *inter alia*, constituirea de organizații sau grupări ilegale [...] sau participarea la activitatea acestora (lit. k), precum și cazurile de crimă organizată [...] (lit. l) [206].

În Republica Moldova nu există doctrina ordinii și securității publice ca demers de structurare și sistematizare integrată a conceptelor, ideilor, noțiunilor, experiențelor și bunelor practici. Cu scopul de a iniția omogenizarea teoretică și de practică în domeniul ordinii și securității publice și a asigura, totodată, unitatea de sens, Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 [171] a propus definirea următoarelor concepte:

„1) ordine publică – componenta ordinii de drept care exprimă starea de funcționare eficace a instituțiilor statului de drept, de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății publice și private, asigurată prin ansamblul necesar de reglementări juridice, norme comportamentale, valori sociale și instituții specifice, inclusiv pentru restabilirea echilibrelor perturbate” [171];

„2) securitate publică – starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsă de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate” [171].

Astfel, **obiectul juridic generic al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale** (art. 284, alin. (1) C. pen.) este format din ansamblul relațiilor sociale a căror existență și normală desfășurare este condiționată de protecția securității publice și a ordinii publice [81, p. 47].

Obiectul juridic generic al infracțiunii de creare sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.) este analogic celui descris mai sus.

Autorul Manea V. a consemnat că: „nu toți autorii percep corect corelația dintre ordinea publică și securitatea publică, privite ca valori sociale ocrotite de legea penală” [217, p. 16].

De exemplu, A.V. Gotovțev susține că „[d]acă ordinea publică constituie asigurarea securității oamenilor, atunci securitatea publică reprezintă și asigurarea integrității patrimoniului, și activitatea normală a surselor de pericol sporit, prezentând pericol pentru persoană și societate. Din aceasta derivă concluzia că noțiunea de securitate publică este mai largă decât noțiunea de ordine publică” [324, p. 13; 217, p. 16].

Suntem în dezacord și cu A.V. Kudelici, care privește ca sinonime noțiunile „ordinea publică” și „securitatea publică” [347, p. 15].

Considerăm justă opinia autorului Manea V. potrivit căreia: „denumirea Capitolului XIII al părții speciale a Codului penal indică cu claritate că legiuitorul a conceput cele două valori sociale ca fiind de sine stătătoare una față de cealaltă. Noțiunile care desemnează cele două valori sociale sunt complementare, însă semantismul lor nu se intercalează” [217, 16].

Obiectul juridic special al infracțiunii îl constituie relațiile sociale, reglementate de legea penală, vătămate sau amenințate efectiv printr-o faptă prejudiciabilă comisă [45, p. 113]. Această categorie de obiect servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup [228, p. 85].

În opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, obiectul juridic special al infracțiunii specificate la alin. (1), art. 284 C. pen. îl constituie relațiile sociale cu privire la neadmiterea creării sau conducerii unei organizații criminale [55, p. 514].

Profesorul M. Kovalev și academicianul V. Petrașev pledează pentru securitatea publică, corespunzător securitatea statală, drept obiect de atentare al infracțiunii examinate. Or, criminalitatea organizată prezintă un pericol real anume pentru stat, întrucât zădărnicește și paralizează activitățile acestuia de organizare și funcționare a diferitelor structuri de stat, publice sau privat-politice, comerciale, socio-culturale, sportive etc. [389, p. 313].

Autorul autohton X. Ulianovschi [53, p. 549] consideră că obiectul infracțiunii prevăzute la art. 284 C. pen. îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică.

Autorii ruși Brilliantov A., Fedik E. [386, p. 685], Borovicov V., Smerdov A. [387, p. 468], Kudreavțev V. și Naumov A. [375, p. 128] atribuie la obiectul infracțiunii analizate – securitatea publică.

Originile termenului de securitate provin de la latinescul *securitas* ori *securitatis* și presupune starea în care te simți la adăpost de orice pericol.

Securitatea denotă sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărei primejdii, vulnerabilități sau oricărui pericol. Richicinski Iu. Invocă următoarele: „pentru ca mediul de securitate să fie unul real și efectiv, acesta, în mod ideal, ar trebui să fie lipsit de riscuri și amenințări sau asigurat de existența capacităților statului de înlăturare a acestora sau, cel puțin, ținerea lor sub control” [259, p. 128].

Prin „securitate publică” Borodac Al. înțelege: „un sistem de reguli care asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoanei, valori materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării” [44, p. 399].

Securitatea publică, conform opiniei autorilor Brînză S. și Stati V.: „este starea de fapt creată de normele de drept, destinată să asigure colectivității cele mai prielnice condiții de conviețuire, astfel încât interesele membrilor colectivității să fie la adăpost de orice pericol” [55, p. 455]. Deci, „securitatea publică privește colectivitatea în ansamblul ei (*ut universi*), spre deosebire de securitatea personală, care vizează indivizii luați în parte (*ut singuli*). Normele care incriminează fapte contra securității publice apără interesele nu ale unei persoane aparte expuse pericolului. Nu este neapărat ca numărul acestor persoane să fie foarte mare. Important este ca acestea să fie privite sub un unghi depersonalizat, doar ca parte a colectivității, a mulțimii, a publicului” [55, p. 455].

Securitatea publică poate fi privită atât în sens larg (*lato sensu*), cât și în sens îngust (*stricto sensu*).

Colectivul de autori ghidat de destinsul Vetrov N.I. expun următoarea opinie: „[s]ecuritatea publică privită în sens larg este compusă din mai multe grupuri de relații sociale în domeniul: condițiilor neprimejdioase pentru viața întregii societăți; securității ecologice; sănătății populației și al moralei întregii societăți; securității intereselor proprii, sociale sau de stat în procesul manipulării obiectelor periculoase pentru societate; securității intereselor proprii, sociale sau de stat în procesul utilizării mijloacelor de transport etc.” [388, p. 477].

Lato sensu, în opinia acelorași autori: „securitatea publică reprezintă un sistem al relațiilor sociale ce asigură condiții neprimejdioase de viață fiecărui membru al societății, securitatea propriilor interese etc.” [388, p. 448].

În baza opiniei întâlnite în doctrină [356, p. 42], autorul Pilat S. explică că: „securitatea, ca o condiție a funcționării și dezvoltării societății, are la bază două criterii: obiectiv și subiectiv. Criteriul obiectiv este reprezentat de nivelul ocrotirii reale realizate prin: sistemul reglementării legislative, măsuri organizatorice privind folosirea mijloacelor materiale, realizarea acestor

măsurile de către organele de ocrotire a normelor de drept și alte organe competente. Criteriul subiectiv al securității publice este un element al psihologiei sociale, adică liniștea publică; sentimentul de protejare, de siguranță personală și a persoanelor apropiate, inviolabilitatea bunurilor; încrederea în funcționarea normală a organizațiilor și instituțiilor de stat sau obștești” [243, p. 54].

Fenomenul crimei organizate devine o amenințare crescândă la adresa securității naționale a Republicii Moldova [197], iar prevenirea și combaterea infracțiunilor din sfera criminalității organizate constituie un obiectiv important al Strategiei naționale de prevenire și combatere a criminalității organizate [172].

Astfel, noțiunea de „securitate publică” se subsumează unei noțiuni mai largi de „securitate națională”. Or, conform pct. 7 al Hotărârii nr. 445/1995 [173] (actualmente abrogată): „Prin securitate publică se subînțelege acea partea a securității naționale care reprezintă un sistem de măsuri statale și nestatale, bazate pe lege, cu caracter politic, social, economic, juridic și organizatoric, orientate spre suprimarea cauzelor și condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor și a altor contravenții, prevenirea, curmarea, anchetarea lor, precum și înfăptuirea justiției” (sublinierea ne aparține – n.a.) [173].

Ne pare reușită definiția securității publice analizată într-un recent studiu de Cojocaru V. (la care subscriem): „prin securitate publică trebuie de înțeles partea componentă a securității naționale ce constă în starea de siguranță, de protecție a unei colectivități ori a unui grup de indivizi priviți ca membri neconcretizați ai societății, a drepturilor și libertăților lor, de diverse influențări infracționale” [114, p. 64].

Așadar, atât timp cât obiectul juridic special al infracțiunii se desprinde, *per se*, din denumirea capitolului care grupează valorile și relațiile sociale omogene, considerăm că **Obiectul juridic special al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale** (art. 284, alin. (1) C. pen.) îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică [90, p. 70], care este grav pusă în pericol de actele de creare sau conducere a unor organizații criminale.

Dintr-o altă perspectivă, **Obiectul juridic special al infracțiunii de creare sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist** (art. 284, alin. (2) C. pen.) îl formează totalitatea relațiilor sociale privitoare la securitatea publică, pusă în pericol prin actele de creare sau conducere a grupărilor criminale organizate sau organizațiilor criminale cu tendințe teroriste.

Obiectul material al infracțiunii constă în entitatea materială asupra căreia se îndreaptă fapta nemijlocită infracțională, prin al cărui intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii [168, p. 180].

La caz, infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.) nu dispune de obiect material.

Nu se atestă obiect material al infracțiunii nici la fapta infracțională de creare sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.).

Întrucât obiectul infracțiunii presupune, la unele componente de infracțiuni, existența victimei, urmează să clarificăm dacă norma de la art. 284 C. pen. presupune victimă a infracțiunii.

Așadar, prin *victimă* a infracțiunii se înțelege: „persoana vătămată penal, adică cea care suferă sau asupra căreia se răsfrânge nemijlocit urmarea materială ori starea de pericol creată prin săvârșirea infracțiunii” [20, p. 87].

După cum arată autorul A. Boroș: „[c]a o condiție de ordin general, se cere ca persoana fizică sau juridică, pentru a fi subiect pasiv al infracțiunii, să fie titulara valorii sociale ocrotite penal” [47, p. 172].

În acest caz, notăm că nici infracțiunea de la art. 284, alin. (1) Cod penal, nici cea de la art. 284, alin. (2) Cod penal, datorită esenței lor și a naturii valorii sociale ocrotite, nu specifică vreo victimă a infracțiunii.

În continuare ne propunem să analizăm elementul compoentei de infracțiune denumit ***latura obiectivă a infracțiunii***.

Prin *latura obiectivă* a infracțiunii (*actus reus*) se înțelege activitatea persoanei fizice care prin urmările ei periculoase vătămă sau pune în pericol anumite relații sociale apărute de normele dreptului penal [47, p. 181].

Autorul Botnaru S. definește latura obiectivă drept „unul din cele patru elemente ale compoentei infracțiunii și constă în totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii” [168, p. 185].

Latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează printr-un grup de semne ce determină aspectul exterior al comportamentului persoanei. Cercetarea laturii obiective a infracțiunii se face prin examinarea semnelor sale componente, recunoscute în doctrina penală ca fiind: a) fapta prejudiciabilă (elementul material); b) urmarea prejudiciabilă; c) legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă [168, p. 186]; d) condiții de loc, timp, metodă (mod) și mijloace de comitere a faptei.

Teoria dreptului penal clasifică convențional semnele laturii obiective în două categorii, *i.e.* obligatorii și facultative [89, p. 65]. Autorul Chirița V. indică că: „[s]emnele obligatorii persistă în orice componentă de infracțiune, adică fără de care nu poate exista nici o infracțiune, iar semnele facultative se întâlnesc doar la unele componente de infracțiune” [89, p. 65], în cazul în care sunt expres prevăzute în dispoziția normei penale.

Studiul prin abstragere a normelor de drept cuprinse de partea specială a Codului penal denotă faptul că numai unul dintre semnele obiective caracterizează absolut toate componentele de infracțiune – fapta prejudiciabilă. În lipsa acestui semn infracțiunea nici nu poate să existe, întrucât principiul roman *cogitationis poenam nemo patitur* prevede impunitatea pentru idei/gânduri nematerializate.

De altfel, infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale, privită din perspectiva conținutului laturii obiective, se caracterizează în mod univoc doar prin elementul material (fapta prejudiciabilă) a infracțiunii.

Elementul material este componenta principală a laturii obiective a infracțiunii și consistă în actul material săvârșit, adică conduita umană interzisă de legea penală. Acest act poate apărea fie în forma acțiunii, fie viceversa – în forma inacțiunii.

După cum precizează penalistul Boroș Al.: „[î]n norma de incriminare, elementul material este desemnat printr-un cuvânt, printr-o expresie ce arată acțiunea sau inacțiunea interzisă, este așa-numitul *verbum regens*” [47, p. 181] (verbul conducător).

Fapta prejudiciabilă prevăzută la alin. (1) al art. 284 C. pen. constă în crearea sau conducerea unei organizații criminale. Ambele fapte sunt forme active de manifestare a comportamentului infracțional, prin urmare sunt acțiuni.

Așadar, acțiunea reprezintă o comportare pozitivă, o conduită a făptuitorului prin care se face ceva de natură să producă o schimbare în sfera relațiilor sociale [301, p. 123].

În cazul de față, legiuitorul a prevăzut două acțiuni alternative care formează actul de conduită interzis. Respectiv, latura obiectivă se consideră realizată suficient chiar prin îndeplinirea unei singure acțiuni incriminate, cumularea ambelor acțiuni infracționale nefiind de natură să atragă incidența concursului de infracțiuni, însă influențează individualizarea răspunderii și pedepsei penale în rând cu criteriile generale expuse la art. 75 C. pen.

Legislația penală autohtonă nu conține vreo noțiune legiferată a acțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.

DEX-ul oferă, *inter alia*, următoarele definiții ale acțiunii de creare: „1. A face ceva ce nu exista înainte; a întemeia, a produce, a înființa; a organiza; 2. A pregăti, a instrui pe cineva, a forma pentru o carieră sau pentru o misiune” [153].

La rândul său, acțiunea de *conducere* presupune: 1. „a fi în fruntea unui grup de oameni, a unei instituții, organizații etc., având întreaga răspundere a muncii în domeniul respectiv” [226]; 2. „a îndruma un grup de oameni, o instituție, o organizație etc., având întreaga răspundere a muncii în domeniul respectiv” [153].

Este remarcabil faptul că în dispoziția normei de la art. 284, alin. (1) C. pen. este oferită o explicație concisă a celor două acțiuni prin care se realizează fapta prejudiciabilă a infracțiunii. Astfel, drept modalități normative prin care se materializează acțiunile de creare sau conducere a organizației criminale sunt:

1. „întemeierea unei astfel de organizații;
2. organizarea activității ei;
3. căutarea și angajarea de membri în organizația criminală,
4. ținerea de adunări ale membrilor ei;
5. crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației;
6. înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni;
7. organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept;
8. coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate” [105].

Cu toate că modalitățile normative de realizare a activității infracționale de creare sau conducere a unei organizații criminale sunt exclusiv și completamente cuprinse de dispoziția normei de incriminare, totuși acestora le revin variate modalități faptice.

Astfel, *întemeierea a unei organizații criminale*, potrivit autorilor Brînză S. și Stati V., presupune: „luarea deciziei de creare a unei astfel de organizații; selectarea persoanelor care vor dirija activitatea unor subdiviziuni ale organizației criminale; stabilirea structurilor interne ale organizației criminale; trasarea scopurilor, formelor și metodelor de activitate a organizației criminale” [55, p. 515]. Întemeierea include săvârșirea oricăror acțiuni, rezultatul cărora este crearea organizației criminale [386, p. 687]. După cum se exemplifică în literatura de specialitate, acestea pot fi: înțelegere sub formă de coluziune, conspirație și altele asemenea, identificarea și racolarea participanților, finanțarea activității planificate, achiziționarea de arme, crearea subdiviziunilor/ unităților structurale etc.

Într-o speță din practica Federației Ruse, „T. a fost atras la răspundere penală pentru întemeierea unei organizații criminale, fiindu-i imputate acțiunile de determinare a schemei tip

de comitere a infracțiunilor, elaborarea planului activității criminale, controlul executării ordinelor sale, asigurarea activității organizate ale asociației (organizației) criminale, inclusiv a subdiviziunilor structurale, pe care el le conducea, controla și repartiza veniturile obținute în urma activității criminale între membrii asociației criminale” [364].

Într-un caz din jurisprudența națională s-a constatat că: „A.A. de comun acord și printr-o înțelegere prealabilă cu persoane neidentificate de organul de urmărire penală, intenționând să creeze o comunitate criminală stabilă, care să activeze o perioadă îndelungată de timp, cu un înalt grad de organizare și să coordoneze cu acțiunile lor, a unit membrii grupurilor criminale într-o organizație criminală stabilă cu denumirea unică „C.”, cu o construcție ierarhică și anume lui A.A. și unor persoane neidentificate (organizatorul și conducătorul organizației criminale „C.”) i se supunea B.E., A.G.P. și C.T.I., ultimului fiind supuși A.R., T.G.V. și alte persoane neidentificate” [135].

Organizarea activității unei organizații criminale presupune un ansamblu vast de acțiuni, din rândul cărora fac parte: repartizarea însărcinărilor; darea ordinelor și dispozițiilor de rigoare; coordonarea acțiunilor conform unui plan apropiat; stabilirea și coordonarea mijloacelor tehnice, economice, administrative; controlul asupra executării însărcinărilor repartizate; dirijarea efectuării activităților curente necesare funcționării organizației de referință etc.

În cazul din practica judiciară autohtonă prezentat mai sus, organizarea activității organizației criminale s-a realizat prin: „înzestrată de către organizatorul și conducătorul A.A. și alte persoane cu cele necesare pentru buna desfășurare a activității criminale întru procurarea, păstrarea, transportarea, folosirea cu scop de comercializare lumii interlope a materialului nuclear Uraniu 235 (U-235) și anume; o cantitate de aproximativ 6-7 gr. de Uraniu 235 (U-235), containerul specializat pentru păstrarea, transportarea lui, angajarea lui A.G.P., B.E., prin intermediul lui C.T.I. a lui T.G.V., A.R. și altor persoane neidentificate, ca membri ai organizației criminale, asigurarea cu transport, după cum s-a stabilit cu automobilul de model „B.” cu n/î „X”, care aparține membrului grupării criminale B.E. și cu telefoanele mobile de model „N.”, telefon mobil „S.”, telefon mobil de model „L.”, telefon mobil de model „A.”, calculator de model „A.”, telefon mobil de model „N.”, precum și alte obiecte, inclusiv calculatoare prin care membrii organizației duceau convorbiri ce țin de dirijarea, organizarea și petrecerea acțiunilor îndreptate la procurarea cu scop de comercializare lumii interlope, păstrarea, transportarea prin contrabandă, folosirea cu scop de comercializare lumii interlope a materialului nuclear Uraniu 235 (U-235)” [135].

Într-un alt caz din jurisprudența națională s-a stabilit că „activitatea organizației este structurată pe următoarele trepte: Educație (sunt admiși copii deștepți cu potențial de studiu din

societate și copii din familii influente și asigurate financiar); Finanțare (se deschid asociații de business); Activități media; Infiltrarea membrilor în sistemul național de stat și privat; Controlul asupra organelor de stat și altor organizații influente; Concentrarea asupra recrutării și prelucrării ideologice a persoanelor de vârstă fragedă; Cooperarea cu alte organizații teroriste „H.”, „P.”, „F.” ș.a.” [158, vol I, p. 115].

Căutarea și angajarea de membri în organizația criminală implică activități de recrutare/racolare a căror metode pot varia de la promisiune și determinare prin prezentarea avantajelor unei vieți criminale la presiuni și amenințări.

În speță, *D.G. a fost învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 284, alin. (1) C. pen. prin aceea că, fiind organizatorul și conducătorul organizației criminale cu denumirea „M.” întemeiate de către el în perioada anului 2007 în zona de sud a Republicii Moldova și având ca scop mărirea numărului de membri ai organizației criminale, a lansat procesul de recrutare și angajare a persoanelor noi, inclusiv a minorilor, cu ajutorul lui N.F., care avea funcția și de coordonator al grupărilor criminale, ce activau în zona respectivă, prin intermediul lui M.F., care știind cu certitudine că C.A. este minor, l-au îndemnat, prin dare de sfaturi și influențare psihică, la săvârșirea infracțiunilor în vederea obținerii de avantaje și a realizării intereselor economice și financiare a organizației criminale, cu scopul de a crea fonduri bănești și de altă natură, determinându-l să participe la 07 aprilie 2008 la șantajul săvârșit în privința cet. R.C. și la 21 aprilie 2008 în privința cet. A.P., atrăgându-l în așa mod în organizația criminală „M.” în calitate de membru al acesteia* [137].

Se atrage atenție că, în calitate de membri ai organizației criminale, pot fi recrutate și persoanele angajate în organele de drept, în structurile de resort specializate în combaterea fenomenului criminalității organizate. Este și cazul din practica judiciară a R.M., când a fost racolat inspectorul Departamentului pentru combaterea crimei organizate și a corupției a Ministerului Afacerilor Interne, L.Iu. [358], în acțiunile căruia, pe lângă componența infracțiunii de apartenență la o organizație criminală sau participare la activitatea criminală a acestei organizații, s-au reținut infracțiunile de coparticipare la omorul premeditat săvârșit cu circumstanțe agravante, coparticipare la tentativa de omor premeditat, privațiunea ilegală de libertate și coparticiparea la privațiunea ilegală de libertate.

Într-un alt caz recent, fostul angajat al Ministerului Afacerilor Interne, A.D., acționând ca participant al unui grup criminal organizat (format din cel puțin 13 membri), a coordonat activitatea grupului criminal organizat, prin darea de indicații, dirijarea acțiunilor și repartizarea rolurilor membrilor acesteia, precum și a participat nemijlocit la realizarea acțiunilor infracționale vizând traficul de substanțe narcotice [265].

Implicația angajaților Poliției în bande organizate nu este o tendință de ultimă oră, fiind atestată și în spețe timpurii pentru practica judiciară autohtonă: banda organizată în vara anului 1992 de cet. C.C. și C.M. a implicat doi polițiști (dosarul nr. 2-47/94); în perioada anilor 1992-1993 o bandă specializată în comiterea atacurilor banditești a fost constituită inclusiv din doi polițiști M.A. și C.N. (dosarul nr. 2-18/95); șeful Centrului de pregătire a cadrelor al Departamentului de Control Vamal T.I. și un împuternicit operativ al MSN D.V., împreună cu alte persoane, prin organizare și înțelegere prealabilă au săvârșit o contrabandă în proporții deosebit de mari (dosarul nr. 2-37/98) etc. [93, p. 122-123].

Ținerea de adunări ale membrilor organizației criminale implică activități de planificare, asigurare, desfășurare și conducere a întrunirilor/ ședințelor/ asocierilor realizate cu participarea membrilor organizației criminale.

Se atestă o lipsă de concizie, după caz, de consecvență în opinia lansată de unii autori [55, p. 515] precum că „ținerea de adunări ale membrilor unei organizații criminale reprezintă întrunirea acestora pentru a discuta unele probleme de interes comun și a lua decizii asupra planurilor și sarcinilor organizației criminale”. Or, întrunirea membrilor organizației criminale comportă inclusiv conotații de ordin de participare, iar fapta de participare la organizația criminală nu este incriminată prin dispoziția normei penale cercetate. *A fortiori*, acțiunea de tinere de adunări ale membrilor organizației criminale se desprinde din conceptul general de conducere a organizației criminale, deci nu poate contrazice esenței acestuia.

Astfel, crearea și/ sau conducerea unei organizații criminale prin modalitatea normativă cercetată a fost reținută în următoarea speță: „P.(G.)P. a fost învinuit pentru faptul că, în perioada ianuarie 1998 – februarie 2000, prin înțelegere prealabilă cu R.I. și S.P., au înființat și au condus o organizație criminală, înrolând în această organizație mai mulți membri. Conducând organizația criminală, P.(G.)P, S.(P.)P. și R.(J.)I. convocau întruniri, unde, distribuind rolurile între membrii grupului, au numit persoane responsabile pentru coordonarea acțiunilor membrilor grupului, au închiriat apartamente, au procurat automobile, armament, mijloace de legătură radio cu scopul de a lichida concurenții în sferele comerțului și redistribuirii sferelor de influență în lumea criminală” [181].

Crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației presupune acumularea sau rezervarea valorilor materiale, reprezentate prin bani au alte bunuri economice, în scopurile trasate de organizația criminală.

De menționat este că noțiunea de fond indică la o totalitate de bunuri materiale și mijloace bănești de care dispune organizația [281, p. 13] criminală și, pe cale de consecință, nu poate fi limitat la un anumit tip: de capital, de comerț, de depozit etc.

Cu titlu de exemplu, desprinzând din conținutul textului normativ sintagma: „crearea fondurilor de altă natură pentru susținerea activității criminale a organizației”, putem deduce că crearea unui fond de arme sau a unui fond de informații cu privire la potențialele victime și despre activitatea organelor de drept se încadrează acestei modalități normative de manifestare a elementului material al infracțiunii.

Această concretizare comportă o importanță deosebită asupra stabilirii gradului prejudiciabil concret al infracțiunii, cu repercusiuni inevitabile asupra individualizării răspunderii/ pedepsei penale. Aceasta întrucât organizarea culegerii de informații cu conținutul specificat de lege sau înzestrarea organizației criminale cu arme sunt unele din modalitățile normative de comitere a faptei infracționale, iar crearea de fonduri de stocare a acestor informații sau a fondului de arme antrenează o altă modalitate de epuizare a laturii obiective a infracțiunii.

După cum se recunoaște în literatura de specialitate, în special autorii Arădăvoaice Gh., Iliescu D., Niță D: „principala sursă de finanțare a organizațiilor (criminale/ teroriste) este reprezentată de donațiile directe sau prin intermediul unor fonduri centrale de caritate, precum «Fondul Palestinian de Eliberare și Dezvoltare» din Marea Britanie, «Fundația Țara Sfântă» din S.U.A., «Fundația Al-Aqsa» (cu ramuri în Belgia și Olanda) din Germania, «Comitetul de Binefacere și Solidaritate cu Palestina» din Franța” [22, p. 86-87] etc.

În speță, instanța de judecată a reținut în vina făptuitorului infracțiunea prevăzută de art. 284, alin. (1) C. pen., care s-a realizat, *inter alia*, prin crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației. *Exempli gratia*, vom prezenta doar un episod infracțional care se racordează modalității normative examinate de realizare a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale:

„La indicația lui V.M., dată prin intermediul lui L.C. (conducătorul grupării criminale din I.P.-16), care avea și rolul de «polojeneț» sau supraveghetor, precum și fiind responsabil de acumularea mijloacelor financiare, urmărind intenția sustragerii bunurilor de la condamnatul L.P., întru acumularea mijloacelor financiare pentru susținerea materială a persoanelor din penitenciare și atragerea lor de partea organizației criminale «M.», împreună cu S.M. și o persoană în privința căruia procesul penal a fost disjuns în procedură separată, care erau membrii grupării criminale din I.P.-16 Pruncul, îndeplinind indicațiile primite, de la începutul lunii august 2009 și până la 18.08.2009, au cerut de la condamnatul L.P., prin amenințare și aplicarea violenței periculoase, bani în sumă de 1 850 euro și un telefon mobil «N.» la prețul de 520 euro, echivalentul a 38 722 lei, cauzându-i totodată și leziuni corporale medii” [136].

Înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni – prevederea, acordarea sau dotarea organizației cu entități materiale sub formă de arme sau instrumente uzitate la desfășurarea activității criminale.

Potrivit art. 129 Cod penal: „[p]rin arme se înțeleg instrumentele, piesele sau dispozitivele astfel declarate prin dispoziții legale” [105]. În acest sens, în calitate de dispoziții legale pertinente evoluează prevederile Legii nr. 130 din 08.06.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, care la art. 2 statuează: „[a]rmă – obiect sau dispozitiv, conceput sau adaptat, prin care un plumb, un glonț ori un alt proiectil sau o substanță nocivă gazoasă, lichidă ori în altă stare, pot fi descărcate cu ajutorul unei presiuni explozive, gazoase sau atmosferice ori prin intermediul unor alți agenți propulsori, în măsura în care se regăsește în una din categoriile prevăzute la anexa nr. 1” [205].

Organizația criminală poate avea arme (arme albe sau de foc), însă acestea, de regulă, sunt destinate pazei și apărării de la atacurile altor grupări criminale, dar nu și pentru acțiuni agresive. Dacă însă gruparea criminală se ocupă nu doar, spre exemplu, de comercializarea drogurilor, dar și cu atacurile banditești, atunci este evidentă încadrarea juridică conform a mai multor infracțiuni distincte [389, p. 314], prevăzute de art. 283 și 284 C. pen. Această alegație este indicată și la pct. 21, alin. (2) al Hotărârii Plenului Curții Supreme a Federației Ruse nr. 12 din 10.06.2010 *„despre practica judiciară la examinarea cauzelor penale privind organizarea asociației criminale (organizației criminale) sau participarea la aceasta”* [363].

Așadar, părerea expusă în doctrină, precum că dacă se va constata că membrii organizației criminale sunt înarmați, iar armele le au pentru a săvârși atacuri asupra persoanelor fizice sau juridice, acțiunile făptuitorilor vor fi calificate conform art. 283 C. pen. ca banditism, și nu conform art. 284 C. pen. [53, p. 550], se aplică doar în raport cu membrii-participanți ai organizației criminale, nu și conducătorului/ organizatorului acesteia. Or, se neglijează diferențele dintre o bandă armată și o organizație criminală, care se raportează una față de cealaltă ca o parte față de întreg, astfel încât banda armată este o formă specifică a grupului criminal organizat.

Respectiv, în cazul cumulării de către un grup de persoane a semnelor atât a bandei armate, cât și a unui grup criminal organizat, ca parte structurală a unei organizații criminale, se impune calificarea activității organizatorului/ conducătorului organizației criminale conform ambelor norme – banditism și crearea sau conducerea unei organizații criminale [335, p. 137], fapt recomandat inclusiv de Hotărârea Plenului Curții Supreme a Republicii Belarus [367].

Dispoziția normei de incriminare a circumstanțiat răspunderea/ pedeapsa penală pentru înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente, în acord cu art. 284, alin. (1) C. pen.,

doar în cazul atestării scopului special de săvârșire a infracțiunilor. Astfel, simpla înzestrare a organizației criminale cu arme și instrumente nu este de natură să rețină în acțiunile făptuitorului fapta de creare sau conducere a organizației criminale.

Nu putem fi de acord cu soluția instanței superioare de justiție din Moldova potrivit căreia: „referitor la acuzația privind păstrarea armelor de foc în calitatea sa de organizator și conducător al organizației criminale, instanța de judecată [Curtea Supremă de Justiție] a conchis că această acuzație nu trebuie examinată separat, ci ca parte a acuzației cu privire la crearea sau conducerea organizației criminale [71, p. 452]”.

Legiuitorul nu a făcut referință la posesia legală sau ilegală a armelor, respectiv, ambele variante sunt fezabile, însă nu ambele sunt compatibile calificării exclusive potrivit dispoziției art. 284, alin. (1) C. pen.

Așadar, cum reiese din pct. 19 al Hotărârii Plenului Curții Supreme a Federației Ruse indicate mai sus: „[d]acă organizatorul, conducătorul (liderul) sau un alt participant al asociației (organizației) criminale deține în mod ilegal arme de foc, acțiunile acestuia în această parte urmează a fi calificate conform a două articole aparte” [363], ceea ce racordat la legislația penală națională ar institui un concurs real de infracțiuni dintre art. 284 și 290 C. pen.

În confirmare vine și următorul caz din practica judiciară națională, conform căruia P.(G).P. a fost învinuit, printre altele, de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 74², alin. (1) C. pen. (în redacția legii din 09.12.1994 [104]), adică crearea sau conducerea unei organizații criminale, și art. 227 C. pen. (în redacția legii 09.12.1994), adică purtarea, păstrarea, transportarea, procurarea, fabricarea sau desfacerea ilegală a armelor, a munițiilor, a dispozitivelor sau a substanțelor explozive.

În speță s-a reținut că, *activând în componența organizației criminale înființate de R.I., S.P. și P.(G).P., cei trei, având intenția de a-l omorî pe G.E., au elaborat un plan, implicându-i în realizarea lui pe O.S., L.P., L.V., G.D. și o persoană neidentificată. Întru realizarea acestui plan, au procurat un automobil, două automate AKM-74, muniții, aparate optice și două stații radio. La 30.03.1999, aproximativ la ora 12:30, când G.E., împreună cu J.V., au ieșit din oficiul aflat în clădirea Profilatorului „C.” de pe str. Zelinski, mun. Chișinău, O.S. și persoana neidentificată au început să împuște în automobilul în care s-au urcat G.E. și J.V., însă nu și-au dus intenția până la capăt din cauze independente de voința lor.*

În aprilie 1999, P.(G).P., G.D., S.P. și R.I., împreună cu O.S., L.V., L.P., V.L., C.A., C.O., E.G., P.A. și L.I. au întocmit un alt plan de omor, de data aceasta ca victimă a fost ales G.E. Întru realizarea acestui plan, au procurat armament și muniții, uniforme de polițiști, veste antiglonț, măști și un automobil, pe care l-au vopsit și l-au dotat cu semne de distincție ale unei

ambulanțe. Stabilind locul de aflare lui G.E., toți participanții, îmbrăcați în forme polițienești, fiind înarmați și cu măști, au intrat cu automobilul pe teritoriul Profilatorului „C.” de pe str. Zelinski, mun. Chișinău. Când a apărut G.E., însoțit de D.E. și O.C., la semnalul lui L.I. ceilalți participanți s-au năpustit asupra lor, le-au pus cătușe și i-au urcat în automobil, privându-i de libertate. În timpul deplasării, într-un loc neaglomerat, S.P. l-a împușcat pe G.E. Apoi participanții au părăsit locul infracțiunii, lăsându-i pe D.E. și O.C. în automobil. A doua zi după săvârșirea omorului, G.D. i-a transmis lui R.I., pentru L.I., 30 000 dolari SUA, pe care i-a primit de la organizatorul acestei infracțiuni – P.(G).P. [...] [181].

Prin „alte instrumente destinate săvârșirii de infracțiuni” se înțeleg acele obiecte care sunt adecvate executării unei anumite operații, dintre care fac parte obiectele folosite în calitate de armă ori obiectele special adaptate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății victimei, precum și pentru înfricoșarea acesteia (toporul, fereastră, pumnalul, ranga, cuțitul de bucătărie, aparatele electroșoc, masca antigaz etc.).

Organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept constituie un proces de planificare, coordonare, dotare tehnică cu mijloace speciale de obținere și stocare a informației, săvârșite în vederea obținerii datelor relevante privind starea financiară, proprietatea deținută, locul de domiciliu sau de serviciu, legăturile familiale și profesionale, graficul/ programul zilei, rutele de deplasare, subordonarea ierarhică, punctele vulnerabile, inclusiv a materialului compromițător, a modalităților de pătrundere și de evacuare din încăperi și altor informații ce vizează potențialele victime, angajații unor organe de drept sau, nemijlocit, a organelor de drept propriu-zise.

Adunarea respectivelor informații poate prelua diverse forme: interceptarea convorbirilor telefonice sau a înștiințărilor telegrafice, ridicarea corespondenței sau a trimiterilor poștale, înregistrarea audio/ video, fotografierea, interogarea cercului apropiat de rude, prieteni, colegi de serviciu, vecini și alții, interpelarea autorităților de resort sau a bazelor de date corespunzătoare, spargerea conturilor poștei electronice, profilurilor de pe rețelele de socializare și alte asemenea etc.

Într-o speță din practica judiciară națională s-a constatat că: „Membrii organizației criminale, folosind contractele cu reprezentanții corupți ai organelor de drept, R.I.G. și S.P.T., au organizat culegerea de informații despre potențialele victime”. Astfel, în unul din episoadele criminale: „R.I. și S.P. împreună cu condamnatul G.E., în luna ianuarie 1999, au întocmit un plan de omor al cetățeanului L., în legătură cu activitatea lui comercială. În acest scop, au procurat autovehiculul „O.” nr. de înmatriculare „X”. și un pistol de calibrul 7,65 mm, au cules date și au stabilit urmărirea lui L., au ales momentul potrivit pentru omor. La 29 ianuarie 1999, L. se afla în

restaurantul „L.” pe str. Naberejnaia, or. Chișinău. Pe la ora 24:00, conducând automobilul „O.”, G.I. a parcat automobilul lângă ieșirea din restaurant și când L. a ieșit din restaurant, din automobil au fost efectuate 7 împușcături din pistol; ca rezultat, L. a decedat pe loc” [180].

Într-o speță din jurisprudența română s-a stabilit că: „inculpații A.D.L., B.I., B.G.M. și P.C.A.M. au accesat fără drept baza de date din sistemul informatic al S.C.„D.C”. S.A., în scopul obținerii de date informatice pentru a le furniza grupului infracțional organizat, în mod continuu, în realizarea aceleiași rezoluții infracționale” [145].

Coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate reprezintă o totalitate de acțiuni de dirijare, conciliere, consultare și recomandare, precum și punerea de acord a eforturilor organizațiilor și/sau a grupurilor criminale organizate sau a infractorilor aparte în vederea atingerii scopurilor reliefate de planurile și orientările infracționale ale organizației criminale.

În context, prezintă relevanță exemplul următor din practica judiciară: „C.A. a fost învinuit în aceea că a contribuit în calitate de autor la săvârșirea conducerii unei organizații criminale în următoarele circumstanțe: fiind membru al grupării criminale din or. Comrat, care este partea componentă a organizației criminale „M.”, creată în perioada anului 2007 în zona de sud a Republicii Moldova de către D.G., și fiind instigat de către N.F. - organizatorul și conducătorul grupării criminale sus-menționate, care avea și rolul de supraveghetor pe zona de sud a Republicii Moldova și coordonator al grupărilor criminale, la indicația ultimului, pentru realizarea sarcinilor puse de către D.G., a contribuit la conducerea organizației criminale prin coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale privind divizarea zonelor de influență și menținerea pozițiilor sale, participând în acest sens aproximativ în luna martie 2008, în or. Rezina împreună cu alți membri ai organizației respective la o întâlnire cu reprezentanții organizației criminale „M.” privind clarificarea faptului intimidării activității organizației criminale „M.”, precum și repartizarea zonelor de influență pe teritoriul autoproclamatei Republici Transnistrene” [137].

Faptul că organizațiile criminale, grupurile criminale și infractorii aparte pot fi atât în țară, cât și în afara acesteia, induce la ideea de infracționalitate internațională, mai cu seamă transnațională, drept vector preluat de lumea interlopă în secolul XXI.

Pentru ca o faptă prejudiciabilă să fie trecută la rang de infracțiune transnațională, în baza art. 12 C. pen., aceasta: „trebuie să fie săvârșită pe teritoriul Republicii Moldova:

a) și pe teritoriul a încă, cel puțin, unui alt stat;

b) dar o parte substanțială a organizării și controlului acesteia să fi avut loc într-un alt stat, și invers;

c) cu implicarea unui grup criminal organizat sau a unei organizații (asociații) criminale care desfășoară activitate infracțională în mai mult de un stat, și invers;

d) dar să aibă consecințe grave într-un alt stat, și invers” [105].

Cu toate că infracțiunea transnațională a făcut obiectul unui studiu relativ recent [277] și ar exceda obiectul de studiu al prezentei lucrări, cu titlu de digresiune, vom reține următoarele raționamente, cu implicații directe asupra fenomenului crimei organizate.

După cum susține autorul Godunov I.: „[c]riminalitatea transnațională determină oportunitatea creării unei criminologii internaționale, obiectul de studiu al căreia ar trebui să îl constituie infracțiunile internaționale, infracțiunile cu caracter internațional, determinantele economice, politice și culturale ale acestor infracțiuni care acționează în plan internațional și, de asemenea, măsurile universale de combatere a fenomenului infracționalității transnaționale” [323, p. 10].

Margaret E. Beare opinează că: „[c]riminalitatea transnațională, crima organizată, spălarea banilor și corupția sunt patru concepte de bază care au câștigat, câștigă și vor continua să câștige tot mai largi spații de acțiune atât în plan intern, cât și în cel internațional. Aceste patru concepte urmează să fie examinate ca un tot întreg, ca un ansamblu de activități practicate de organizațiile criminale transnaționale” [220, p. 14].

Multe organizații criminale transnaționale se aseamănă cu niște corporații mari multinaționale și deseori au și o structură managerială asemănătoare. În același timp, ele mențin o structură flexibilă care le permite să transfere rapid mijloace și fonduri, precum și să reacționeze instantaneu la aplicarea legii sau la schimbarea direcțiilor de obținere a veniturilor ilicite [233, p. 169].

Criteriile de determinare a unei infracțiuni la categoria infracțiunilor transnaționale sunt expuse în *Convenția O.N.U. împotriva criminalității transnaționale organizate din 2000* [124], și anume la art. 3.

În raportul Secretarului General al O.N.U. întrunit în cadrul celui de-al VIII-lea Congres O.N.U. pentru prevenirea criminalității, infracțiunile transnaționale au fost divizate în 5 grupe de bază:

1. „infracțiunile teroriste cu caracter transnațional (deturnarea sau capturarea unei garnituri de tren, a unei nave aeriene, maritime sau fluviale; luarea de ostatici, pirateria, atacul asupra persoanelor ce beneficiază de protecție internațională ș.a.);
2. crimele internaționale organizate pe bază mafiotă constituite în scopul dobândirii veniturilor materiale (circulația ilegală a substanțelor narcotice, traficul de ființe

umane, organizarea migrației ilegale, contrabanda cu armament și cu mijloacele de transport, răspândirea pornografiei și proxenetismul etc.);

3. infracțiunile economice, care presupun realizarea operațiunilor și acțiunilor transnaționale în două sau mai multe țări (legalizarea veniturilor criminale, falsificarea banilor);
4. comercializarea transnațională a obiectelor și valorilor culturale ca părți a patrimoniului național;
5. faptele care, prin poluare, încalcă echilibrul ecologic și starea mediului înconjurător în mai mult de un stat” [316, p. 569-570].

Drept răspuns la apelurile criminalității organizate a sec. XXI-lea a fost crearea Centrului pentru cercetarea criminalității transnaționale și corupției (Washington) în scopul informării, cercetării, instruirii și formulării soluțiilor pentru lupta și combaterea urmărilor criminalității transnaționale, a terorismului și corupției. Rezultatele principale ale cercetărilor criminalității organizate transnaționale sunt reflectate pe paginile edițiilor științifice, atât rusești, cât și a celor din străinătate, în mod particular în ziarul științific: „Tendențele criminalității organizate”, editura: Springer [373, p. 100].

Revenind la modalitatea normativă de comitere a infracțiunii examinate, sub forma de coordonare a planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte, apare întrebarea de apartenență a organizațiilor, grupurilor, infractorilor la organizația criminală propriu-zisă sau exceptarea de la această apartenență.

Dacă doctrina penală autohtonă este taciturnă la acest capitol, atunci literatura de specialitate și jurisprudența Federației Ruse exprimă în contradictoriu ideea că coordonarea activităților criminale și crearea legăturilor stabile dintre diverse grupuri organizate care acționează de sine stătător presupune că acestea nu fac parte din asociația criminală [314, p. 19] sau fac parte din asociația (organizația) criminală [386, p. 688; 389, p. 314; 363].

Cu privire la acest aspect, suntem de părere că coordonarea planurilor și acțiunilor criminale poate viza atât organizațiile, grupurile, infractorii din cadrul organizației criminale date, cât și a celor din afara acesteia. Or, aceasta ar fi interpretarea autentică a lexemului „alte” din cadrul expresiei „alte organizații și grupuri criminale”, precum și a lexemului „aparte” cu referință la infractorii din afara organizației criminale de a cărei creare sau conducere se învinuiește făptuitorul (rii).

Merită de atenționat că toate acele opt modalități de realizare a faptei prejudiciabile ale infracțiunii cuprinse de art. 284, alin. (1) C. pen. se intercalează mutual, astfel încât, spre

exemplu, întemeierea organizației poate avea loc prin crearea de fonduri bănești, iar organizarea activității ei poate lua forma organizării culegerii de informații etc.

Totuși limitarea faptei prejudiciabile la un număr concret de modalități normative prin care se poate manifesta *actus reus*, este de natură să determine scutirea de pedeapsă a unor activități cu un nivel sporit de prejudiciabilitate (pericol social).

Or, lista acestor modalități de săvârșire a infracțiunii este una exhaustivă și nu poate fi lărgită, fapt ce rezultă din prevederile directe ale principiului legalității dreptului penal stipulate la art. 3, alin. (2) C. pen.: „interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise” [105]. Astfel de acțiuni cum sunt: oferirea spațiilor locative sau încăperilor de serviciu, prestarea serviciilor juridice, medicale și de altă natură membrilor organizației criminale, precum și alte activități ce nu sunt incluse în lista de la art. 284, alin. (1) C. pen. nu sunt suficiente pentru constatarea existenței componente de infracțiune, respectiv, conform principiului *nullum crimen sine lege* nu pot fi sancționate penal [111, p. 67-68]. O altă tratare a subiectului ar constitui o încălcare flagrantă a principiului legalității (interpretarea extensivă defavorabilă este interzisă) și principiului interpretării restrictive *in dubio mitius* [225] (în caz de dubiu se pledează pentru o hotărâre mai blândă).

Pentru ameliorarea situației atestate se impune cu stringență adoptarea a uneia din următoarele trei hotărâri posibile:

1. Reducerea dispoziției normei penale de la art. 284, alin. (1) C. pen. la conceptele generalizate de „creare” sau „conducere” a organizației criminale și excluderea modalităților alternative de realizare a acestora, explicarea conținutului termenilor în cauză fiind incumbată în sarcina legislativului (spre exemplu, prin completarea *Legii nr. 50 din 22.03.2012 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate* cu interpretările de rigoare), sau a jurisprudenței (la acest capitol se identifică un vid sub forma absenței a unei Hotărâri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica examinării cauzelor penale privind crearea sau conducerea unei organizației criminale).
2. Includerea sintagmei finale „precum și altele” în textul incriminator, astfel încât lista modalităților normative de realizare a faptei prejudiciabile de creare sau conducere a unei organizații criminale să nu fie una fixă, ci exprimată *exempli gratia*, lăsând la latitudinea instanțelor de judecată interpretarea textuală a modalităților de materializare a infracțiunii examinate, în funcție de circumstanțele concrete ale faptei constatate. În acest caz, în mod analog propunerii preopinate, interpretarea trecând în povara legislativului sau desprinzându-se din practica judiciară.

3. Includerea modalității alternative de săvârșire a infracțiunii „fie asigurarea logistică sau acordarea serviciilor de orice natură” în dispoziția normei de incriminare.

La caz, pledăm pentru cea de-a treia modalitate de corijare a textului normativ, ceea ce convine în cel mai prielnic mod politicii penale actuale și corespunde tehnicii legislative utilizate la modificarea/ incriminarea faptelor cu caracter penal.

Așadar, reducerea textului normei penale, în absența unor explicații legale sau jurisprudențiale de rigoare, comportă un potențial negativ asupra aplicabilității normei, iar includerea sintagmei „precum și altele” diminuează standardul de previzibilitate și claritate a legii, astfel încât principiul legalității incriminării (art. 7, § 1 CEDO [119], art. 3 Cod de procedură penală [98]) va fi afectat iremediabil.

Pornind de la prevederile art. 25, alin. (1) C. pen.: „Infracțiunea se consideră consumată dacă fapta săvârșită întrunește toate semnele constitutive ale componenței de infracțiune” [105], ajungem la concluzia că **componența infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale este una formal-redusă**.

Într-o opinie împărtășită pe larg în literatura de specialitate: „[c]omponențele formal-reduce constituie o modalitate a componentelor formale și se caracterizează prin faptul că legiuitorul a inclus în latura obiectivă a acestora nu numai descrierea faptei prejudiciabile, ci și pericolul real de survenire a unor urmări prejudiciabile concrete, care, de fapt, nu constituie un semn obligatoriu al componenței respective” [48, p. 144; 168, p. 173].

Formal reduce se consideră componentele care prevăd consumarea infracțiunii la etapa pregătirii sau tentativei de infracțiune [46, p. 74]. Acestea sunt cunoscute și sub denumirea de componente trunchiate sau atipice, corespunzător formelor atipice ale infracțiunii (tentativa, pregătirea, complicitatea) [221, p. 64].

Astfel, infracțiunea prevăzută la art. 284, alin. (1) C. pen. se consideră consumată din momentul creării sau conducerii unei organizații criminale, opiniei susținută și de autorii Bujor V. și Telipiz K. [310, p. 26], adică la realizarea, chiar și nedefinitivă, a acțiunilor prejudiciabile în oricare din cele opt modalități normative: „întemeierea unei astfel de organizații; organizarea activității ei; căutarea și angajarea de membri în organizația criminală, ținerea de adunări ale membrilor ei; crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației; înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni; organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept; coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate” [105].

În cele din urmă, urmând obiectivul din exordiu dat în partea ce ține de evitarea polemizării conceptelor întărite și recunoscute în doctrina penală, ne opunem opiniei, care în concepția noastră nu este una irefragabilă, conform căreia „nici din punct de vedere terminologic, nici în fond, nu există infracțiuni formal-reduse (trunchiate)” [55, p. 644].

Merită de atras atenția asupra faptului că modalitățile normative de creare sau conducere a unei organizații criminale indică la săvârșirea, în esență, a unei pregătiri de infracțiune/infracțiuni, care în acest caz preia forma de infracțiune consumată [326, p. 26]. Așadar, crearea sau conducerea unei organizații criminale, spre exemplu prin înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente, *a fortiori* în cazul respectării procedurii legale de autorizare, este prejudiciabilă anume prin pericolul real de survenire a unor urmări concrete, care, în esență, nu constituie un semn obligatoriu al laturii obiective. De altfel, înzestrarea legală a organizației criminale cu arme și instrumente nu este susceptibilă calificării conform art. 284, alin. (1) C. pen. în absența scopului conex de săvârșire a infracțiunilor.

În practica judiciară națională, cu privire la acest aspect al infracțiunii de la art. 284, alin. (1) C. pen., s-a reținut că: „Infracțiunea de care este învinuit Z.S.I. se consideră drept una cu un pericol social sporit, iar faptele de acest fel trezesc ecouri de dezaprobare în conștiința socială, deoarece este pusă în pericol viața și sănătatea persoanelor, cât și drepturile patrimoniale ale acestora” [134].

Totuși nici doctrina, care în majoritatea cazurilor rămâne taciturnă la acest aspect, nici practica de aplicare a normei penale stipulate la art. 284 C. pen. (a se vedea Anexa cu nr. 4, nr. 5 și nr. 6), nu denotă un consens în privința specificului structurii componentei de infracțiune analizate.

Atât timp cât doctrina penală recunoaște existența componentelor formal-reduse și acest concept comportă relevanță calificativă (bunăoară, tentativă la infracțiuni formal-reduse nu există [221, p. 317; 46, p. 178]), neglijarea acestuia ar fi de natură să prejudicieze înțelegerea corectă și deplină a esenței infracționale.

În final, vom reflecta că, în prezent, persistă o situație incertă la calificarea faptelor organizatorului/ conducătorului organizației criminale în cazul în care acesta a comis o altă infracțiune care prevede semnul calificativ: „săvârșite de [...] o organizație criminală”. Nucleul problemei constă în aprecierea greșită a principiului *non bis in idem* în asemenea cazuri și „evitarea” reținerii la calificare de două ori a aceleiași circumstanțe – comiterea infracțiunii în cadrul organizației criminale.

Cu toate acestea, după cum reiese din pct. 16 al Hotărârii Plenului Curții Supreme a F.R. nr. 12 din 10.06.2010 [363], ipoteză susținută parțial de prevederile pct. 26 al Hotărârii Plenului

Curții Supreme de Justiție al R.M. nr. 23 din 28.06.2004 [175] și pct. 19 al Hotărârii Plenului C.S.J. nr. 6 din 07.11.2005 [176], atunci când organizatorul/ conducătorul organizației criminale comite o infracțiune în componența organizației criminale, acțiunile sale sunt supuse calificării în concurs stabilit dintre art. 284, alin. (1) C. pen. și alineatul, punctul, litera din articolul din Codul penal care prevede semnul calificativ „săvârșite de [...] o organizație criminală”. Dacă componența de infracțiune comisă nu prevede semnul calificativ „săvârșite de [...] o organizație criminală”, atunci fapta persoanei se va califica conform art. 284, alin. (1) C. pen. și alineatul, punctul, litera din articolul din Codul penal care conține semnul calificativ „de două sau mai multe persoane”.

O altă situație problematică constă în săvârșirea infracțiunii de către o persoană care nu face parte din grupul criminal organizat sau organizația criminală alături de membrii unei astfel de grupări infracționale.

Conform jurisprudenței naționale [175, 176, 177], o asemenea persoană este atrasă la răspundere penală conform semnelor calificative „săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” doar în cazul în care acționează la însărcinarea acestor entități.

Dintr-o altă perspectivă, pct. 8, alin. (2) din Hotărârea Plenului Curții Supreme a Republicii Belarus [367] arată că: „[o] persoană care nu este membru al unui grup organizat sau bandă, dar care a participat direct la săvârșirea oricărei infracțiuni în componența acestora, știind că acționează împreună, este responsabilă de săvârșirea unei infracțiuni de către un grup organizat sau bandă”.

Așadar, în concepția noastră, săvârșirea infracțiunii de către o persoană care nu face parte din grupul criminal organizat sau organizația criminală alături de membrii unei astfel de grupări infracționale implică semnul calificativ „săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” nu doar în cazul unei însărcinări din partea acestor grupări/ organizații, dar și în cazul în care conștientizează că acționează împreună cu o astfel de grupare/ organizație.

Din această perspectivă, intervenim cu propunerea de completare a textului hotărârilor plenare – pct. 19 din Hotărârea Plenului C.S.J. *cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj*, pct. 26 din Hotărârea Plenului CC.S.J. *cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor*, pct. 6.5 din Hotărârea Plenului C.S.J. *cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii* –, cu următorul text: „Persoana care nu este membru al unui grup criminal organizat sau organizație criminală, dar care a participat la săvârșirea oricărei infracțiuni în componența acestora, știind că acționează împreună, este responsabilă de săvârșirea unei infracțiuni de către un grup criminal organizat sau organizație criminală”.

În același sens, se observă că în pct. 6.5, teza 1, enunțul 2 din Hotărârea Plenului C.S.J. *cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii* nr. 37 din 22.11.2004, oferă definiția de „grup criminal organizat” potrivit *Convenției O.N.U. privind crima organizată transnațională din 15.11.2000*. Acest fapt este în măsură să creeze confuzii la aplicarea agravantei „săvârșit de un grup criminal organizat [...]”, or, aceeași noțiune în legislația autohtonă (art. 46 C. pen.) comportă o altă semantică. De aceea propunem excluderea din hotărârea plenară a acestei definiții irelevante la caz.

Fapta prejudiciabilă prevăzută la alin. (2) al art. 284 Cod penal se realizează prin următoarele modalități alternative:

- *Crearea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat* (cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist);
- *Conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat* (cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist).

În vederea deslușirii conținutului modalităților alternative de realizare a faptei prejudiciabile statuate la art. 284, alin. (2) C. pen., este binevenită elucidarea schițată a trăsăturilor care determină diferența, dar și coexistența la art. 284 C. pen. a două infracțiuni autonome.

Construcția legislativă specifică a normei juridico-penale de la art. 284, alin. (2) C. pen, exprimată prin lipsa descrierii modalităților normative de realizare a creării sau conducerii organizației criminale sau a grupului criminal organizat, scopul concret de comitere a unei sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist, atribuirea separată a normei la categoria infracțiunilor cu caracter terorist – indică nu doar discrepanța dintre prevederile alin. (1) și alin. (2) art. 284 C. pen., ci și esența infracțională distinctă a normelor menționate.

Astfel, infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (alin. (1), art. 284 C. pen.) se delimitează de infracțiunea de crearea sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist (alin. (2), art. 284 C. pen.), prin:

- 1) Scopul comiterii infracțiunii.

Doar scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist atribuie norma de la art. 284, alin. (2) C. pen. la infracțiunile cu caracter terorist, lista exhaustivă a căroră este prevăzută de art. 134¹¹ C. pen. Tot scopul circumstanțiază existența unei infracțiuni consumate în cazul creării sau conducerii unui grup criminal organizat. În celelalte cazuri, spre deosebire de organizația criminală a cărei creare și conducere se pedepsește indiferent de scop, existența grupului criminal organizat este susceptibilă de sancționare, la constatarea unor semne

suplimentare, doar conform pregătirii de infracțiunea pentru realizarea căreia s-au reunit persoanele [111, p. 66-67].

- 2) Stabilirea exhaustivă a modalităților normative de realizare a faptei prejudiciabile sub forma de creare sau conducere a unei organizații criminale.

Lipsa coerenței dintre prevederile alin. (1) și alin. (2) a art. 284 C. pen. se demonstrează prin imposibilitatea determinării concrete a conținutului faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist. Așadar, art. 284, alin. (2) C. pen. nu oferă nici o explicație cu privire la formele de manifestare a creării sau conducerii organizației criminale și a grupului criminal organizat, fapt ce duce la o interpretare confuză a prevederilor acestuia. Totodată, aplicarea prin analogie a legii penale, cu referire la prevederile de la alin. (1) al aceluiași articol, este interzisă.

Conform jurisprudenței constante ale Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO), urmărirea căreia este obligatorie pentru Republica Moldova (art. 1, alin. (3) C. pen.; art. 7, alin. (8) C. proc. pen. [98], art. 4, alin. (2) Constituție [116]), cerințele de bază înaintate actului normativ sunt accesibilitatea, claritatea și previzibilitatea. Caracterul accesibil este analizat în funcție de anumite elemente: posibilitatea persoanei de a dispune de informații suficiente, în circumstanțele cauzei, cu privire la existența și conținutul normei juridice aplicabile, cunoașterea normei în condițiile rezonabile, astfel încât persoana să poată înțelege care este sensul acesteia și faptul că i se aplică [74]. Caracterul clar este întrunit atunci când legea nu conține prevederi vagi [70]. Previzibilitatea legii impune ca persoana să poată deduce din conținutul legii comportamentul interzis și consecințele ce decurg din actele sale din partea autorităților, astfel încât să se conformeze prescripțiilor legii [66].

Într-un caz din practica judiciară a instanței de contencios european (cauza *E.K. vs. Turcia*, cererea nr. 28496/95, 07 februarie 2002), Curtea a constatat că: „[În acest caz, se pare, mai degrabă, că articolul 8, alineatul 2 este *lex specialis* valabil pentru redactorii șefi și editorii publicațiilor periodice și condamnarea reclamantei în calitate de editor al unei publicații neperiodice se fondează în aceste împrejurări pe o interpretare extensivă, prin analogie, a normei enunțate în același alineat. În aceste condiții, Curtea consideră că condamnarea reclamantei [...] nu era compatibilă cu principiul *nulla poena sine lege*, prin urmare a fost violat articolul 7 din Convenție” [224, p. 251].

În această situație, întru racordarea legislației penale naționale la cerințele de accesibilitate, claritate și previzibilitate, intervenim cu propunerea de a suplini textul legii, astfel încât art. 284, alin. (2) C. pen. să conțină o referință la prevederile alin. (1), și anume să preia

următoarea formă: „Crearea sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat prin modalitățile stipulate la art. 284 alin. (1) cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 de ani sau cu detențiune pe viață” [111, p. 68].

3) Lipsa incriminării faptei de creare sau conducere a unui grup criminal organizat.

După cum s-a menționat *supra*, crearea sau conducerea unui grup criminal organizat nu este o infracțiune de sine stătătoare conform legislației penale moldave, decât dacă este realizat în scopul comiterii a uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist. Mai mult, denumirea marginală a art. 284 C. pen. nu reține forma complexă de participație penală – grup criminal organizat, ceea ce denotă o dată în plus natura independentă a infracțiunii de la art. 284, alin. (2) C. pen.

4) Excepția de la categoria infracțiunilor cu caracter terorist.

Gradul prejudiciabil al infracțiunilor cu caracter terorist este extrem de mare. Acesta este determinat, pe de o parte, de faptul că infracțiunile date atentează atât la securitatea publică, pacea, securitatea omeniilor, transporturi, autoritățile publice și securitatea de stat, cât și la viața, sănătatea, integritatea, libertatea persoanei, patrimoniul, mediul înconjurător, iar pe de altă parte, de faptul că respectivele fapte au obținut în ultimul timp o răspândire largă [90, p. 6], în rândul altor fenomene sociale negative cu care s-a ciocnit secolul XXI: problema refugiaților [79, p. 87], criminalitatea cibernetică [159, p. 43], crimele organizate [327, p. 50-51], infracțiunile transnaționale [277, p. 8] etc.

Conform art. 134¹¹ C. pen.: „Prin infracțiune cu caracter terorist se înțelege una din infracțiunile prevăzute la art. 140¹, 142, 275, 278, 278¹, 279¹, 279², 279³, 280, 284 alin. (2), art. 289¹, 292 alin. (1¹) și alin. (2) în partea ce vizează faptele prevăzute la alin. (1¹), art. 295, 295¹, 295², 342 și 343” [105].

După cum rezultă în mod peremptoriu din dispoziția art. 134¹¹ C. pen., doar infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist se atribuie la categoria infracțiunilor cu caracter terorist.

Dacă, la prima vedere, s-ar părea că atribuirea uneia sau alteia infracțiuni la categoria cu caracter terorist nu aduce o relevanță decât în sens etimologic, atunci prevederile art. 3 al *Legii cu privire la prevenirea și combaterea terorismului* [195], care definește activitatea teroristă, *inter alia*, ca: „constituirea unei formațiuni armate ilegale, a unei organizații criminale, a unui grup organizat în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist” [195], justifică clar aplicabilitatea legii date, în calitate de *lex specialis*, în partea ce ține de interpretarea

noțiunilor, trasarea cadrului instituțional, descrierea măsurilor de prevenire și combatere a terorismului, precum și cu referire la unele norme de protecție juridică și socială a persoanelor care participă la activități de prevenire și combatere a terorismului, precum și repararea prejudiciului și reabilitarea persoanelor care au avut de suferit de pe urma activității teroriste.

În același context, doar legea specială implică dispoziții privind răspunderea și sancționarea persoanelor juridice, asociațiilor obștești sau religioase, a altor organizații și a mijloacelor de informare în masă pentru desfășurarea de activități teroriste.

În ceea ce ține de răspunderea și sancționarea persoanelor juridice, asociațiilor obștești sau religioase, a altor organizații și a mijloacelor de informare în masă antrenate în activități ce țin de organizațiile criminale, grupurile criminale organizate, formațiunilor paramilitare ilegale, bandelor armate etc., nici legea penală și nici legea specială – *Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate* [204] – nu oferă explicații utile, călăuzitoare, executorii și opozabile tuturor subiectelor de drept.

Pe această linie de analiză și apreciere, găsim intempestiv de a examina conceptele de „creare” sau „conducere” a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat, dat fiind păstrarea aceluiași sens, cuprins de dispoziția art. 284, alin. (1) C. pen. și explicat cu lux de amănunte *supra*.

Pentru săvârșirea infracțiunilor cu caracter terorist de către un grup criminal organizat sau o organizație criminală este caracteristică existența unui plan de realizare a faptei, în care sunt reflectate următoarele aspecte:

- locul și timpul săvârșirii infracțiunii date;
- repartizarea rolurilor, cu stabilirea unei consecutivități stricte de îndeplinire a acțiunilor criminale de către fiecare membru al grupului sau organizației;
- mijloacele și instrumentele de comitere a infracțiunilor cu caracter terorist (echipamentul, armamentul, transportul, mijloacele de legătură etc.);
- regulile și metodele de adresare reciprocă (adresarea pe nume, poreclă sau număr);
- comportamentul fiecărui membru în cazul schimbării planurilor, eșecului infracțiunii, desfășurării unei operațiuni antiteroriste etc. [90, p. 74].

În final, notăm că **componenta de infracțiune în cazul infracțiunii prevăzute la art. 284, alin. (2) C. pen. este una formal-redusă**, aceasta consumându-se din momentul creării sau conducerii unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat a cărei scop este comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist.

4.2. Semnele subiective ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale

Din categoria semnelor subiective ale infracțiunii fac parte subiectul infracțiunii și latura subiectivă a infracțiunii.

Literatura de specialitate română, atribuie calitate de subiect al infracțiunii: „persoanelor implicate în săvârșirea unei infracțiuni, fie prin comiterea actului de executare, fie prin suportarea consecințelor, a răului cauzat prin săvârșirea acesteia” [59, p. 81]. Respectiv, se face distincție între subiectul activ (făptuitorul) și subiectul pasiv (victima) al infracțiunii.

Conform doctrinei penale naționale, în calitate de subiect al infracțiunii este recunoscută: „persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de legea penală pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală” [168, p. 207].

Conform opiniei autorului Mariș A.: „[s]ubiectul infracțiunii este omul, a cărui personalitate se formează în virtutea unor condiții concrete ale vieții sociale. Studiarea subiectului infracțiunii presupune determinarea criteriilor sale juridice, precum și stabilirea caracteristicilor sociale, a moralității persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni” [222, p. 127].

În ceea ce privește subiectul infracțiunii, din punct de vedere juridico-penal, au relevanță următoarele semne constitutive (condiții a răspunderii penale): categoria subiectului infracțiunii (subiectului de drept), responsabilitatea, vârsta și semnele speciale ale subiectului infracțiunii.

Conform prevederilor art. 21 C. pen., în calitate de subiect al infracțiunii pot evolua următoarele categorii de persoane: persoane fizice și persoane juridice.

Persoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile (art. 17 Cod civil [97]).

Potrivit legislației naționale (art. 55, alin. (1) Cod civil), „[p]ersoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri” [95].

În doctrina civilă, atât statul, cât și unitățile administrativ-teritoriale participă la raporturi juridice ca persoane juridice [25, p. 257], însă în sfera dreptului penal, atribuirea persoanei juridice a calității de subiect al infracțiunii exclude ferm autoritățile publice (art. 21, alin. (3) C. pen.).

Atât timp cât art. 21, alin. (4) C. pen. instituie regula conform căreia: „[p]ersoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul cod” [105], prin coroborare cu sancțiunile de la art. 284 C. pen., deducem că răspunderii și pedepsei penale pentru comiterea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale este pasibilă doar persoana fizică, în exclusivitate.

Responsabilitatea este cea de-a doua facultate a persoanei fizice pentru a se putea constitui în calitate de subiect al infracțiunii.

Articolul 24 C. pen. definește responsabilitatea drept: „starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile” [105]. Totodată, potrivit art. 23, alin. (1) C. pen: „Nu este pasibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate” [15].

Conform opiniei lui Boroș Al: „[p]ersoanele cărora le lipsesc semnele responsabilității nu pot fi considerate ca subiecți ai infracțiunilor, deoarece faptele lor nu oglindesc o poziție conștientă, astfel că pedeapsa ce li s-ar aplica nu ar fi în măsură să le corijeze” [47, p. 167].

În această linie de analiză, se poate de afirmat că iresponsabilitatea persoanei (făptuitorului) în timpul săvârșirii infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale înlătură posibilitatea recunoașterii acesteia din urmă drept subiect al infracțiunii în cauză.

Așadar, subiectul infracțiunii prevăzute și pedepsite de art. 284 Cod penal este persoana fizică responsabilă.

Responsabilitatea este strâns legată de vârsta persoanei care a comis o faptă socialmente periculoasă, deoarece posibilitatea de a controla comportamentul său depinde de dezvoltarea de vârstă. Vârsta aplicabilă răspunderii penale nu este o simplă determinare a numărului de ani trăiți, dar și caracteristica obiectivă a posibilității persoanei de a înțelege caracterul acțiunilor (inacțiunilor) sale și de a le dirija [338, p. 38].

Penalistul Bulai C. explică situația în care: „[c]alitatea de subiect al infracțiunii presupune aptitudinea biopsihică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele dreptului penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și dirija în mod conștient actele de conduită în raport cu cele existente” [59, p. 140; 20, p. 81].

Potrivit art. 40, alin. (3), lit. a) al Convenției internaționale cu privire la Drepturile Copilului: „Statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi [...] special concepute pentru copiii suspectați, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în

special: vor stabili o vârstă minimă sub care copiii vor fi presupuși a nu avea capacitatea de a încălca legea penală” [121].

Având în vedere particularitățile biopsihice ale minorului, legislația penală autohtonă prevede că minorul care nu a atins vârsta de 14 ani nu este subiect al infracțiunii, astfel că nu va putea răspunde penal.

Regula generală de atragere la răspundere penală indică la vârsta minimă de 16 ani (art. 21, alin. (1) C. pen.), însă, prin excepție, sânt pasibile de răspundere penală persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani, doar în cazul comiterii a uneia/ unora din infracțiunile statuate la art. 21, alin. (2) C. pen.

Este și cazul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, care este inclusă în lista exhaustivă a infracțiunilor pentru care plafonul-minimum al vârstei de atragere la răspundere penală este coborât la limita de 14 ani.

În acest context, conform practicii judiciare autohtone, „instanțele de judecată sunt obligate să constate exact vârsta persoanei (ziua, luna, anul nașterii). Se consideră că persoana a atins vârsta respectivă nu în ziua nașterii, ci începând cu ziua următoare acesteia” [179]. În cazul în care documentele care ar indica vârsta persoanei (certificat de naștere, buletin de identitate, pașaport, mențiuni în cartea de înregistrare a actelor stării civile etc.) lipsesc, aceasta și, după caz, incapacitate legată de vârstă, se stabilește prin intermediul unei expertize medico-legale sau psihiatrice (art. 97, pct. 5 C. proc. pen.) [179]. De asemenea se indică că: „[I]a constatarea vârstei de către expertiza medico-legală ziua nașterii inculpatului urmează a fi considerată ultima zi a acelui an, care este stabilit de experți, iar în cazul constatării vârstei printr-un număr minimal și un număr maximal de ani, instanța de judecată urmează să reiasă din vârsta minimală a persoanei, presupusă de expertiză” [179].

Menționăm că răspunderea penală pentru fapta similară în cadrul legislației penale ale statelor vecine se instituie de la vârsta de 16 ani: art. 20 C. pen. al F.R. [395], art. 22 C. pen. al Ucr. [396], art. 113 C. pen. al Ro. [108]. În ultimul caz, prin excepție, minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. Totuși în cadrul acestor state, infracțiunile cu caracter terorist rețin vârsta de 14 ani, drept vârstă minimă de atragere la răspundere penală a persoanei.

Considerăm corectă alegația legiuitorului de a institui plafonul vârstei minime de tragere la răspundere penală a persoanei care a săvârșit infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale la indicele de 14 ani, dat fiind următorii factori determinanți:

- a) Periculozitatea sporită a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale;

- b) Incriminarea infracțiunii de la art. 284 C. pen. doar sub aspectul formei de vinovăție – intenția directă;
- c) Capacitatea unui minor de 14 ani de a înțelege gradul prejudiciabil al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale și caracterul faptic al acțiunilor săvârșite.

Deși aspectul empiric al infracțiunii de la art. 284 C. pen. prezintă situația de creare sau conducere a unei organizații criminale de către un minor – drept unul imposibil, totuși acest fapt nu poate fi exclus. În această situație, conform legislației în vigoare (art. 475 C. proc. pen.), „se impune necesar de a stabili, de rând cu alte circumstanțe care urmează să fie dovedite în procesul penal, următoarele: gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a minorului; particularitățile caracterului și temperamentului minorului; interesele și necesitățile minorului; influența adulților sau altor minori asupra minorului; cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii” [98].

Astfel, dacă minorul a fost instigat de un adult să comită infracțiunea, ultimul neparticipând la săvârșirea acesteia, minorul va răspunde potrivit faptei respective, iar adultul pentru instigarea la săvârșirea infracțiunii respective [179], și în conformitate cu art. 208 C. pen. (Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale). Totodată, dacă organizatorul unei grupări/ organizații criminale racolează un minor, atunci acțiunile acestuia se vor califica conform regulilor concursului de infracțiuni [368, p. 37] dintre 284 C. pen. și art. 208 C. pen.

Organizator sau conducător al organizației criminale se consideră persoana care a creat organizația criminală sau o dirijează (art. 47, alin. (3) C. pen.) [105].

În practică, este foarte dificilă identificarea organizatorului, de regulă fiind trași la răspundere penală doar autorii, coautorii și complicii [299, p. 28].

În ceea ce privește titulatura sau apelativele folosite față de organizatorii sau conducătorii organizației criminale (denominații gen șef, boss, director, președinte etc.), inclusiv cele de argou („smotreași”, „polojeneț” și altele), acestea un comportă nici o importanță nici *ipso jure* și nici *ipso facto*.

Dacă organizația criminală are structuri subordonate (filiale, sucursale, puncte, departamente etc.), atunci conducătorii acestor subdiviziuni vor răspunde ca conducători ai întregii organizații criminale [389, p. 314].

În speță, N.F. a fost atras la răspundere penală, printre altele, conform art. 42, alin. (2), (4), (5) raportat la art. 284, alin. (1) C. pen., fiind „conducătorul grupării criminale din Comrat, având și rolul de supraveghetor pe zona de sud a Republicii Moldova, precum și fiind

responsabil de acumularea mijloacelor financiare, pentru realizarea sarcinilor puse de către D.G., conducătorul organizației criminale nominalizate” [137].

Crearea sau conducerea organizației criminale poate fi realizată atât unipersonal, cât și de două sau mai multe persoane, care s-au reunit pentru desfășurarea comună a activității de referință. Întru realizarea conducerii organizației criminale, pot să se reunească: conducătorul propriu-zis al organizației, conducătorul unei subdiviziuni structurale, conducătorul unui grup criminal organizat [363].

În ceea ce privește răspunderea membrilor organizației criminale, găsim relevante dispozițiile art. 47, alin. (2), (4) și (5) Cod penal, la care se prevede: „Infrațiunea se consideră săvârșită de o organizație criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia. Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație. Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat” [105].

Cu privire la acest aspect, remarcăm că răspunderea membrilor și organizatorului (lor)/ conducătorului (lor) organizației criminale este diferențiată.

Astfel, spre exemplu, la comiterea unei infracțiuni de contrabandă de către un membru al organizației criminale în interesul sau din însărcinarea acesteia, autorul infracțiunii (membrul organizației criminale) va răspunde strict conform art. 248 C. pen., pe când organizatorul sau conducătorul organizației criminale va răspunde atât pentru infracțiunea de contrabandă (art. 248 C. pen.), cât și pentru infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.).

După cum rezultă din textul normativ, răspunderea organizatorului/ conducătorului organizației criminale pentru faptele comise de membrii sau participanții acesteia nu este una absolută, deci nu operează în cazul în care infracțiunea: nu este comisă în interesul organizației criminale, nu este comisă la însărcinarea acesteia, este săvârșit excesul de autor. În confirmare vin și prevederile art. 48, C. pen: „[...] Pentru excesul de autor, ceilalți participanți nu sânt pasibili de răspundere penală” [105].

Astfel, într-o cauză penală din jurisprudența României instanța a apreciat „cu privire la preținsele fapte de lipsire de libertate și viol asupra părții vătămate M.I., chiar dacă acestea ar fi fost reținute de instanță în chiar modalitatea descrisă în actul de sesizare, nu a rezultat în niciun mod că acestea ar fi avut legătură cu activitatea vreunui grup infracțional ori că ar fi fost generatoare de foloase materiale injuste” [143].

Într-o altă optică, nu putem fi de acord cu poziția la care apelează uneori partea apărării, potrivit căreia „nevinovăția [...] poate fi, de asemenea, confirmată prin faptul că el [făptuitorul] nu a fost acuzat de toate infracțiunile săvârșite de organizația criminală, ceea ce, în mod normal, trebuia să fi fost făcut, dacă acuzarea credea, într-adevăr, că el era conducătorul organizației criminale” [71, p. 450].

În acest sens ne raliem raționamentelor Curții Supreme de Justiție care „[...] l-a găsit vinovat pe reclamant de crearea și conducerea unei organizații criminale și a constatat că faptul prin care anumite infracțiuni (omoruri și tentative de omor) nu au fost incriminate unuia dintre organizatorii organizației criminale, nu poate constitui temei pentru achitarea acestuia [71, p. 454]”.

Mai mult decât atât, pot beneficia de liberare de răspundere penală, în acord cu prevederile art. 47, alin. (5) C. pen., doar membrii organizației criminale, nu și organizatorul/ organizatorii sau conducătorul/ conducătorii acesteia.

Studiul comparativ a scos în evidență că doar în două state (România și Republica Federală Germană) pot fi liberați de răspundere penală organizatorul/ conducătorul organizației criminale.

În cele din urmă considerăm injustă omiterea incriminării ca infracțiune distinctivă a activității de participare în cadrul unei organizații criminale, or această activitate (de aderare și contribuire la activitatea unei organizații criminale) determină, *per se*, un pericol social sporit.

Privită în această lumină, circumstanța agravantă „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”, întâlnită în cadrul a 46 de componente de infracțiuni din partea specială a Codului penal, indică anume la gradul prejudiciabil majorat al infracțiunii în conjunctura comiterii acesteia anume de persoanele reunite în cadrul unei organizații criminale.

De asemenea, art. 5, alin. (1), lit. a), pct. ii) al *Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* [124] indică fiecărui „Stat Parte adoptarea măsurile legislative și a altor măsuri necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, dacă a fost săvârșită cu intenție: [...] ca infracțiuni distincte de cele care implică o tentativă de activitate infracțională ori consumarea acesteia: participării active a unei persoane care are cunoștință fie de scopul și de activitatea infracțională generală a unui grup infracțional organizat, fie de intenția sa de a săvârși infracțiunile în cauză: - activităților infracționale ale grupului infracțional organizat; - altor activități ale grupului infracțional organizat, când această persoană știe că participarea sa va contribui la realizarea scopului infracțional sus-menționat” [124].

După cum s-a văzut anterior, legislația penală a majorității statelor lumii, dintre care Federația Rusă, Ucraina, România, Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, S.U.A., Australia,

India, Canada, China, Japonia, Emiratele Arabe Unite etc., prevede răspundere penală separată pentru participarea la activitatea organizației criminale.

Astfel, într-o speță din practica judiciară a F. Ruse: „L., în calitate de membru, și Ș., în calitate de conducător, împreună au luat decizia de creare a unei asociații (organizații) criminale în scopul comiterii infracțiunilor grave și deosebit de grave, pe teritoriul or. Korolyovși or. Lyubertsy, legate de circulația ilegală a substanțelor stupefiante. Astfel L. dirija comercializarea stupefiantelor pe teritoriul or. Lyubertsy” [365]. Astfel, acțiunile participantului organizației criminale L. au vizat atât norma ce incriminează circulația ilegală a drogurilor în proporții deosebit de mari (art. 228.1, alin. (3), lit. a) C. pen.), cât și participarea la organizația criminală (art. 210, alin. (2) C. pen.).

Dat fiind faptul că Obiectul juridic special al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale se desprinde din valoarea socială protejată – securitatea publică, considerăm că aderarea la o organizație criminală pune în pericol grav existența și normala desfășurare a relațiilor sociale create în jurul acestei valori sociale.

Prin fapta de aderare la o asemenea organizație se amplifică insecuritatea publică, răspândindu-se sentimentul de frică în rândul societății civile. Or, cu câți mai mulți membri are o organizație criminală, cu cât mai influenți (autoritari) sunt aceștia, cu cât mai mare este potențialul de acționare a organizației, cu atât sporește în progresie nesiguranța publică.

Situația este identică și în cazul aderării la un grup criminal organizat. Fapta prejudiciabilă de aderare comportă un impact direct și imediat asupra securității publice.

Supoziția este justificată inclusiv prin prevederile instrumentelor juridice comunitare (spre exemplu, art. 2, lit. b) din Decizia-cadru nr.2008/841/JAI din 24 octombrie 2008 [149, p. 42-45] și art. 2, alin. (1), lit. b) din Acțiunea comună nr. 98/733/JAI din 21 decembrie 1998 [12, p. 83-84] propune statelor-membre spre incriminare fapta de încheiere a acordului cu privire la exercitarea activităților organizației criminale, chiar dacă persoana nu participă la executarea acestor activități), dar și rezultă din analiza de drept penal comparat (spre exemplu, Codul penal al României [108] instituie răspundere penală la art. 367 pentru fapta de aderare la un grup infracțional organizat).

De lege ferenda, propunem includerea faptei de aderare la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea la activitatea acestora în dispoziția normei penale de la art. 284 C. pen., care va avea următorul conținut:

„(1²) Aderarea la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea, sub orice formă, la activitatea acestora,

se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani” [85, p. 88].

La capitolul pedepsei pentru activitatea de aderare la o organizație criminală sau grup criminal organizat și participarea la activitatea acestora punctăm asupra prevederilor relevante din art. 3, pct. 1 din Decizia-cadru 2008/841/JAI [149, p. 42-45], în care limitele pedepsei sunt cuprinse de intervalul 2-5 ani de închisoare.

Conform opiniei lui Postoan D.: „[c]ât privește criminalitatea organizată, apoi în anumite situații, fără colaborare, fără această politică a statului, ea nu poate fi nici prevenită, nici combătută. Statul este constrâns să meargă la compromis pentru a evita consecințe mult mai grave decât excepția de la unele norme generale” [250, p. 34].

Bîrsan Corneliu afirmă că: „[î]n contextul luptei împotriva crimei organizate, organele Convenției [CEDO] au declarat că, adeseori, colaborarea cu persoanele din interiorul acestor structuri, care au decis să denunțe faptele comise de alți membri ai structurilor incriminate în schimbul ușurării situației lor reprezintă un instrument util în cadrul acestei lupte” [37, p. 266].

Totuși utilizarea declarațiilor lor poate pune probleme delicate, deoarece, prin însăși natura lor, asemenea declarații sunt susceptibile de a fi rezultatul unor manipulări, al unor sentimente de răzbunare personală împotriva altor persoane sau, pur și simplu, sunt date pentru a beneficia de anumite măsuri de clemență prevăzute de lege. De aceea, autoritățile naționale trebuie să țină seama de natura, uneori ambiguă, a acestor declarații și de riscul ca o persoană să fie arestată pe bază de alegări discutabile [68].

De lege lata, se identifică o problemă de perspectivă în posibilitatea liberării de răspundere penală a membrului organizației criminale indiferent de comiterea sau nu a altor infracțiuni, de categoria acestora, de încetarea participării la activitatea organizației criminale la momentul aplicării instituției liberării de răspundere penală.

Așadar, spre exemplu, în Rezoluția Consiliului UE din 20.12.1996 privind persoanele care cooperează în procesul judiciar în lupta împotriva crimei organizate internaționale, se prevede acordarea, printre altele, a stimulării doar în condițiile părăsirii/ ieșirii anterioare din organizația criminală [235, p. 2].

În contextul propunerii înaintate *supra*, având ca fundament tehnica legislativă de instituire a liberării de răspundere penală a unor state ale lumii precum sunt Federația Rusă, Ucraina, România, Germania, Regatul Arabiei Saudite etc., considerăm stringentă includerea sintagmelor „în cazul în care a încetat benevol participarea la activitatea organizației criminale sau a grupului criminal organizat” și „dacă acțiunile sale nu conțin semnele altei infracțiuni” în conținutul modalității de liberare de răspundere penală a membrului organizației criminale.

Modalitatea specială de liberare de răspundere penală urmează a fi dislocată la art. 284, alin. (3) C. pen. și va avea următorul conținut: „Membrul organizației criminale sau a grupului

criminal organizat poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a încetat benevol participarea la activitatea organizației criminale sau a grupului criminal organizat, a declarat benevol despre existența acestora și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ele ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației sau grupului respectiv, dacă acțiunile sale nu conțin semnele altei infracțiuni”.

În ceea ce vizează semnele speciale ale subiectului infracțiunii, norma penală de la art. 284 C. pen. nu implică calitatea de subiect calificat.

Într-o viziune de sinteză, **subiectul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale este persoana fizică, responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 14 ani.**

În cele ce succed ne propunem să analizăm *latura subiectivă a infracțiunii* de creare sau conducere a unei organizații criminale.

După cum notează Boroș Al.: „[l]atura subiectivă a infracțiunii constă într-o anumită atitudine psihică, alcătuită din elemente intelective, volitive și afective, care determină și însoțesc actul fizic de executare” [47, p. 187].

Latura subiectivă a conținutului oricărei infracțiuni constă în totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea psihică a făptuitorului – sub raportul conștiinței și voinței sale – față de materialitatea faptei săvârșite (acțiune sau inacțiune, rezultat, raport de cauzalitate) pentru ca acea faptă să constituie infracțiune [157, p. 128].

Semnele laturii subiective se subdivid în următoarele categorii: obligatorii și facultative. Semnele facultative au importanță pentru calificarea infracțiunii, iar cele obligatorii sunt relevante doar individualizării răspunderii penale. În această ordine de idei, vinovăția este trecută la semnul obligatoriu al laturii subiective, celelalte semne – scopul, motivul (mobilul), emoțiile, sunt considerate facultative. Prin excepție, legiuitorul utilizează în textul infracțiunii concrete unele semne facultative ale laturii subiective, în acest caz considerându-le obligatorii pentru calificarea faptei.

În acord cu principiul incriminării subiective (caracterului personal al răspunderii penale) statuat la art. 6 C. pen.: „Persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție. Răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală” [105].

Acest din urmă principiu extrapolează într-un alt pilon primordial al justiției – principiul prezumției de nevinovăție, consfințit în toate instrumentele juridice internaționale [151, 236], comunitare [119] și naționale [98, 116].

În doctrina penală se face deosebirea între vinovăția ca trăsătură esențială a infracțiunii (întipărită în noțiunea legiferată a infracțiunii de la art. 14 C. pen.) și vinovăția ca element al conținutului unei anumite infracțiuni [59, p. 140; 20, p. 128].

Potrivit autorului Boroș Al.: „[o] asemenea deosebire se impune pentru că existența vinovăției ca trăsătură esențială nu presupune întotdeauna și existența vinovăției ca element al laturii subiective” [47, p. 187] (săvârșirea faptei din imprudență, în cazul incriminării acesteia doar în forma intenționată, spre exemplu contaminarea din imprudență cu maladia SIDA), și viceversa (comiterea infracțiunii în una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei: legitima apărare, extrema necesitate etc.).

Așadar, vinovăția reprezintă atitudinea psihică (conștientă și volitivă) a persoanei față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau imprudență [168, p. 235].

Pentru tragerea la răspundere penală a unei persoane care a comis o infracțiune și pentru individualizarea strictă a pedepsei, nu este suficient a se stabili că persoana respectivă a comis fapta cu vinovăție, ci mai este necesar a se stabili și forma de vinovăție cu care aceasta a acționat.

În cazul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.), **latura subiectivă se exprimă prin vinovăție, care preia forma intenției directe.**

În conformitate cu art. 17 C. pen.: „Se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări” [105].

În contextul în care infracțiunea prevăzută la art. 284, alin. (1) C. pen. are o componentă formal-redusă, pentru calificarea faptei nu comportă careva importanță existența și natura urmărilor prejudiciabile. Cu toate acestea, ne alăturăm opiniei expuse de autorul Al. Borodac, precum că: „fiecare infracțiune este materială, iar descrierea legislativă a componentelor formale nu exclude survenirea urmărilor sau a pericolului real de survenire a acestora” [45, p. 72].

Penalistul Rarog A. concretizează că: „[i]ntenția directă în cadrul infracțiunilor cu componentă formală se exprimă prin aceea că făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al faptei sale, a prevăzut că prin săvârșirea acesteia atentează la relațiile sociale ocrotite de legea penală și a dorit săvârșirea faptei respective” [370, p. 39].

Notăm în acest context că în literatura de specialitate se evită în mod cras referirea la momentul (factorul) intelectual al intenției sub formă de previziune, și anume că prin săvârșirea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale se atentează la relațiile sociale

ocrotite de legea penală. Așadar, fie se specifică că „făptuitorul înțelege că formează sau conduce o organizație criminală, și dorește săvârșirea unor asemenea acțiuni” [53, p. 550], fie „vinovatul conștientizează că creează organizația criminală, conduce cu aceasta și dorește acest fapt” [214, p. 319; 389, p. 314].

În cazul art. 284, alin. (1) C. pen., deducem că intenția directă a făptuitorului presupune următoarele: **persoana care a săvârșit infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale, a prevăzut pericolul determinat de crearea sau conducerea unei organizații criminale proiectat asupra relațiilor sociale de protejare a securității publice, a voit realizarea unei asemenea fapte prejudiciabile** [80, p. 120].

Privită în această optică, infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale este o infracțiune de pericol și nu una de rezultat.

Cu referință la motivul comiterii infracțiunii stipulate la art. 284, alin. (1) C. pen., iese în evidență că acest semn facultativ al laturii subiective nu este absolut necesar constatării existenței componentei de infracțiune.

Autorul Bulai C. definește motivul infracțiunii ca fiind: „mobilul, impulsul interior care determină hotărârea infracțională și, deci, implicit comiterea infracțiunii” [59, p. 69].

Boroi Al. adaugă că: „[m]obilul nu poate lipsi de la nicio infracțiune intenționată, însă, de principiu, acesta nu face parte din conținutul infracțiunii, decât numai dacă nu este cerut expres de lege” [47, p. 189].

În ceea ce ține de mobilul acestei infracțiuni, acesta poate consta în năzuința de a comite alte infracțiuni, interesul material [55, p. 518], economic, financiar sau politic, autoafirmarea etc.

În partea ce ține de scopul comiterii infracțiunii prevăzute la art. 284, alin. (1) Cod penal, situația este diferită de cea atestată în cazul motivului infracțiunii.

Așadar, prin scopul infracțiunii se înțelege obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale, adică finalitatea urmărită prin săvârșirea faptei penale [59, p. 193].

Ab initio, vom reliefa faptul că art. 74² C. pen. din 1961 [104], *Înființarea sau conducerea unei organizații criminale și apartenența la ea*, a prevăzut drept semn obligatoriu, descris explicit în dispoziția normei de incriminare, scopul săvârșirii infracțiunilor.

Actualmente, spre deosebire de legislația penală a unor state în care scopul este un semn obligatoriu pentru constatarea existenței laturii subiective a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale (spre exemplu, art. 210, alin. (1) C. pen. al F.R. [395]), cadrului

normativ al R.M. nu prevede expres la norma penală specială (art. 284 C. pen.) un scop general pentru care se creează sau se conduce organizația criminală.

La caz, *exceptio probat regulam in casibus non exceptis*, or, art. 284, alin. (2) C. pen. prevede crearea sau conducerea unei organizații criminale în scopul special de comitere a uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist. Pe cale de consecință, crearea sau conducerea unei organizații în varianta incriminată la art. 284, alin. (1) C. pen. admite orice scop posibil, cu excepția comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist. Așadar, în cazul de față, se aplică varianta inversată a principiului *ubi lex distinguit, nec nos distinguere debemus* (acolo unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă).

Totodată, se reliefează faptul că regula instituită *supra* este comună pentru majoritatea modalități normative de realizare a infracțiunii cercetate, dar nu este valabilă pentru toate.

Așadar, modalitățile de comitere a infracțiunii de la art. 284, alin. (1) C. pen., sub formă de: 1) crearea de fonduri bănești și de altă natură și 2) înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente, prevăd un scop special distinctiv, care poate să se desprindă din scopul nemijlocit al creării sau conducerii organizației criminale, dar care poate fi și unul contrar acestuia.

În aceste condiții, crearea de fonduri bănești și de altă natură se circumstanțiază de scopul alternativ, fie de susținere financiară a membrilor organizației criminale, fie susținerea activității criminale a organizației. La caz, accentuăm faptul că pronumele personal „lor” din cadrul sintagmei „susținerea lor financiară” indică anume la susținerea financiară a membrilor organizației criminale și nu a organizației criminale propriu-zise.

Înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente vizează un scop special, și anume acel de săvârșire a infracțiunilor. Desprinzându-ne de principiul roman *ubi jus incertum, ibi nullum*, în accepțiunea că ceea ce nu este interzis – se prezumă a fi permis, conchidem că scopul săvârșirii de infracțiuni privește oricare din categoriile de infracțiuni prevăzute de art. 16 C. pen. (ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave).

Cu privire la acest aspect, pe plan extranațional și european sesizăm faptul proscrierii activității organizațiilor criminale anume în scopul comiterii unor categorii concrete de infracțiuni.

În acest fel, legislația penală a Federației Ruse (art. 210, alin. (1) C. pen. [395]), Bulgariei (art. 93 C. pen. [99]), Regatul Arabiei Saudite (art. 293 C. pen. [100]), Republicii Federale Germane (art. 129, alin. (1) C. pen. [101]) și a altor state prevede expres o anumită categorie de infracțiuni, raportate fie la gravitatea faptei, fie la termenul minim/ maxim al pedepsei penale, care constituie scopul pentru atingerea căruia acționează membrii organizației criminale.

În cazul altor state, răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unui grup sau organizații criminale implică scopul generalizat de comitere a infracțiunilor, fără a concretiza tipul acestora sau sancțiunea legală (art. 367 C. pen. al Ro. [108]; art. 416 C. pen. al It. [103])

Într-o speță din practica judiciară românească, *inculpatul E. a exercitat, alături de coinculpații F. și T., precum și de ceilalți membri ai comisiei de examinare, respectiv, inculpații Y., D. și G., acte materiale specifice unui grup infracțional organizat, a cărui activitate avea ca scop săvârșirea unor infracțiuni de corupție, în contextul facilitării schimbării domiciliului unor persoane și a obținerii de către acestea, în mod fraudulos, a permisului de conducere* [147].

Nu doar atât, *acquis-ul comunitar* (prin art. 5, alin. (1), lit. a), pct. i) al *Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* [124]) indică fiecărui „Stat Parte adoptarea măsurile legislative și a altor măsuri necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, dacă a fost săvârșită cu intenție: [...] ca infracțiuni distincte de cele care implică o tentativă de activitate infracțională ori consumarea acesteia: faptei de a se înțelege cu una sau mai multe persoane în vederea săvârșirii unei infracțiuni grave cu un scop legat direct ori indirect de obținerea unui avantaj financiar sau a altui avantaj material și, când dreptul intern o cere, implicând un act săvârșit de unul dintre participanți în baza acestei înțelegeri ori implicând un grup infracțional organizat” [124] (sublinierea ne aparține – n.a.).

De menționat este că în baza *Convenției împotriva criminalității transnaționale organizate*, Republica Moldova și-a asumat angajamentele corespunzătoare, corelative unui Stat care a ratificat textul acesteia [201].

Mai mult, scopul obținerii veniturilor de către criminalitatea organizată a fost evidențiat drept unul principal în cadrul primului simpozion al Interpol-ului [34, p. 23].

În definitiv, nu putem renunța *de plano* la ideea absenței, conform cadrului normativ național, a unui scop anume pentru care se condiționează existența organizației criminale. Mai cu seamă acest argument valorează în contextul în care doctrina penală recunoaște că scopul poate fi mai îndepărtat sau final și mai apropiat sau nemijlocit [47, p. 189].

După cum susține autorul Donciu A.: „[e]sența activității unui grup/ organizații criminale rezidă în obținerea unui profit și garantarea unei bunăstări a membrilor acestor grupuri sau organizații criminale. Dacă am înlătura caracterul ilegal al activităților acestor entități, atunci scopurile urmărite de acestea ar putea fi asemănătoare cu scopurile urmărite de către orice agent economic sau chiar scopurile urmărite de stat” [155, p. 24].

Autorul Gropa M. A expus următoarea poziție: „Tendința criminalității organizate constă în atribuirea unui aspect legal acțiunilor infracționale, care în esența lor au doar un scop: obținerea ilegală a profiturilor, care pot fi obținute din comiterea diferitor infracțiuni, însă

mijloacele financiare acumulate urmează să fie folosite de către conducătorul acesteia în interesele organizației criminale și susținerea lumii criminale, cât și în interes personal. Interesul organizațiilor criminale persistă acolo, unde este putere și pot fi obținute dividende financiare. Aceasta se face, în mare parte, prin coruperea politicianului și demnitarilor de stat pentru lobarea intereselor lor criminale, mecanism cu ajutorul cărora se modifică legi, se creează platforme convenabile de folosire a resurselor publice (atât materiale, cât și financiare), se defavorizează activitatea organelor de drept competente în combaterea acestui flagel, se creează un climat de nesiguranță pentru populație” [169, p. 86].

Așadar, cât privește scopul general (final) al unei organizații criminale, sunt relevante dispozițiile părții generale ale Codului penal, care, la art. 47 C. pen., atribuie organizației criminale scopul de „a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice” [105].

În practica judiciară a Republicii Moldova, s-au reținut drept scopuri ale activității organizației criminale următoarele: „scopul activității criminale comune [...] scopurile organizației criminale – omorurile la comandă pentru împărțirea sferelor de influență între diferite grupări criminale, pentru înlăturarea concurenților în activitatea comercială, precum și alte infracțiuni grave și deosebit de grave [...] cu scopul de a lichida concurența în grupările criminale din Transnistria [...] cu scopul înlăturării persoanei în legătură cu serviciul lui în organele miliției din regiunea Transnistreană [...] scopul împărțirii sferelor de activitate în lumea criminală” [180].

De asemenea, într-un dosar penal s-a reliefat că „[...] în rezultatul investigațiilor efectuate, au fost captate informații potrivit cărora scopul organizației „F.” constă în restabilirea statului turc în frontierele Imperiului Otoman și realizarea ideii panturcismului (reunificarea/restabilirea controlului asupra teritoriilor controlate cândva de Turcia) [158, vol. I, p. 115]”.

În jurisprudența României s-au întâlnit scopuri specifice precum: „crearea unor filiere prin intermediul cărora să materializeze ideea infracțională, respectiv organizarea sistematică de licitații frauduloase pe site-urile specializate menționate privind vânzarea unor bunuri inexistente” [146] sau „cu scopul săvârșirii infracțiunii de înșelăciune în formă deosebită de gravă și manipularea pieței de capital, cu ajutorul unor acte false” [142].

În practica Federației Ruse s-a constatat că: „A., nu mai târziu de ianuarie 2010, a decis să creeze o asociație (organizație) criminală cu scopul comiterii infracțiunilor grave și deosebit de grave – răpirea persoanelor în etate, a celor ce suferă de maladii grave, inclusiv de alcoolism,

cu scopul de a dobândi, prin escrocherie sau extorcare, apartamentele acestora aflate în orașul X.” [366].

În opinia noastră, unele modalități normative de comitere a infracțiunii prevăzute la art. 284, alin. (1) Cod penal își pierde esența în lipsa scopului. Spre exemplu, ținerea de adunări ale membrilor organizației criminale sau organizarea culegerii de informații despre potențialele victime, în absența scopului își pierde caracterul prejudiciabil caracteristic unei infracțiuni, devenind aplicabile prevederile art. 14, alin. (2) C. pen. Imediat în susținerea ipotezei vin modalitățile faptice de exteriorizare a comportamentului uman: ținerea unei adunări publice de către un lector universitar, administrator de condominiu, director al întreprinderii private ș.a. cu o parte din membrii unei organizații criminale; colectarea datelor privind abonații unei companii de telefonie mobilă de către un angajat cu atribuții speciale în monitorizarea acestor date etc. În aceste cazuri, scopul devine un semn important și chiar indispensabil constatării gradului prejudiciabil corespunzător unei infracțiuni.

Rezumând ideile enunțate, concluzionăm că **infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.) nu specifică un anumit motiv**, necesar și obligatoriu constatării întrunirii semnelor laturii subiective a infracțiunii, respectiv, încadrării juridice a faptei infracționale [80, p. 123].

La polul opus, **infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.) prevede un scop obligatoriu**, care este unul implicit, iar în funcție de modalitatea normativă de comitere a infracțiunii, în subsidiar, capătă și un caracter explicit.

Scopul infracțiunii prevăzute la art. 284, alin. (1) Cod penal este expres prevăzut exclusiv la modalitățile normative a „creării de fonduri bănești și de altă natură” și „înzestrării organizației criminale cu arme și instrumente” și constă în: susținerea financiară a membrilor organizației criminale și a activității criminale a organizației, respectiv, săvârșirea de infracțiuni.

În cazul celorlalte modalități normative de comitere a infracțiunii prevăzute la art. 284, alin. (1) Cod penal (întemeierea unei organizații criminale și organizarea activității ei, căutarea și angajarea de membri în organizația criminală, ținerea de adunări ale membrilor ei, organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept, coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate), scopul se deduce din definiția organizației criminale, stipulate la art. 47, alin. (1) Cod penal, și constă în: influențarea activității economice și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau controlarea acesteia, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice.

Deși definiția „grupului infracțional organizat” oferită de *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* [124], precum și cea de „organizație criminală” prezentă în *Decizia-cadru nr.2008/841/JAI din 24 octombrie 2008* [149, p. 42-45] și *Acțiunea comună nr. 98/733/JAI din 21 decembrie 1998* [12, p. 83-84] presupune un scop concret, considerăm că această trăsătură este reținută de legislația penală autohtonă (art. 46, 47 C. pen.), însă în forma considerată cea mai adecvată situației criminogene din țară. Prin urmare, modificarea legislației naționale în acest aspect, în acord cu actele normative comunitare și internaționale nu este necesară.

În cazul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.), **latura subiectivă se exprimă prin vinovăție, care preia forma intenției directe**, iar scopul devine o parte integrantă, obligatorie pentru atestarea întregirii componenței de infracțiune [80, p. 123].

În cadrul unor cercetări pe marginea infracțiunii de referință [55, p. 521; 106, p. 627] se atestă o neglijare totală a semnului facultativ obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de la preceptul incriminator al art. 284, alin. (2) C. pen. sau referirea la acest semn în cadrul laturii obiective [271, p. 89], ceea ce este impropriu.

Așadar, semnul special al laturii subiective, care la infracțiunea cercetată devine unul obligatoriu, constă în **scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist** [56, p. 580].

Scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist face trimitere directă la norma interpretativă de la art. 134¹¹ C. pen., în sensul că organizația criminală sau grupul criminal organizat urmărește comiterea uneia din infracțiunile cuprinse de dispozițiile articolelor: „art. 140¹, 142, 275, 278, 278¹, 279¹, 279², 279³, 280, 284, alin. (2), art. 289¹, 292, alin. (1¹) și alin. (2) în partea ce vizează faptele prevăzute la alin. (1¹), art. 295, 295¹, 295², 342 și 343 Cod penal” [105].

Pentru legislația penală a Republicii Moldova îi este caracteristică restrângerea listei infracțiunilor cu caracter terorist la un număr concret de infracțiuni, de regulă transpuse în dreptul penal național din dreptul internațional [91, p. 17], care în cazul dat îi atribuie un caracter exhaustiv. Drept rezultat, scopul de comitere a unei sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist implică, la rândul său, o limitare.

Construcția legislativă, spre exemplu, a art. 205.4 C. pen. al Federației Ruse nu presupune o limită în ceea ce privește infracțiunile pentru care se constituie comunitatea teroristă. Scopul creării comunității teroriste înglobează nu doar comiterea infracțiunilor cu caracter terorist, ci și

a celor de propagandă, justificare și sprijinire a terorismului. Or, conform art. 63, alin. (1), lit. r) C. pen. al Federației Ruse, comiterea infracțiunii în scop de propagandă, justificare și sprijinire a terorismului este prevăzută drept circumstanță agravantă legală [395].

Respectiv, cu titlu de exemplu, crearea unui grup criminal organizat pentru realizarea unui furt în scop de contribuire la activitatea teroristă, conform legislației în vigoare a Republicii Moldova, urmează a fi calificată strict în conformitate cu dispoziția art. 26 raportat la art. 186, alin. (3), lit. b) C. pen., fără antrenarea răspunderii penale conform art. 284, alin. (2) C. pen. Aceeași situație se va atesta și în cazul altor infracțiuni neincluse în lista de la art. 134¹¹ C. pen., chiar dacă sunt conexe terorismului (bunăoară, infracțiunii de finanțare a terorismului nu i se atribuie un caracter terorist) [111, p. 70].

Simplul scop de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist nu determină existența obligatorie a unui concurs de infracțiuni dintre art. 284, alin. (2) C. pen. și a uneia sau a mai multor infracțiuni atribuite de legiuitor la categoria infracțiunilor cu caracter terorist. În acest caz, pentru existența componenței de infracțiune este suficientă doar constatarea urmăririi respectivului scop de către făptuitor (făptuitori).

Autorul Cojocaru V. atribuie unui asemenea caz apelativul de „organizare calificată”, explicând că: „[î]n eventualitatea în care grupul criminal organizat creat în prealabil a recurs la săvârșirea, [spre exemplu], a actului terorist, la calificare se va reține, suplimentar, norma de la lit. b), alin. (2), art. 278 C. pen. al R.M.” [114, p. 214].

În aceeași ordine de idei, regula dată se păstrează și în cazul formelor neconsumate – pregătire sau tentativă – ale infracțiunilor cu caracter terorist. Spre exemplu, înțelegerea prealabilă de a săvârși o infracțiune cu caracter terorist, dacă aceasta, din cauze independente de voința făptuitorului, nu și-a produs efectul, poate fi încadrată juridic fie ca pregătire de infracțiune fie, în cazul în care această înțelegere prealabilă preia o formă organizată – grup criminal organizat sau organizație criminală, ca infracțiune consumată prevăzută la art. 284, alin. (2) C. pen. În cazul dat nu pot opera regulile concursului ideal de infracțiuni, căci norma instituită la art. 284, alin. (2) C. pen. dispune de o componență formal-redusă și se consideră consumată din momentul constituirii sau conducerii grupului. În esență se săvârșește o pregătire de infracțiune, care în acest caz preia forma de infracțiune consumată.

Altă situație se atestă în cazul în care scopul infracțiunii își găsește o realizare efectivă, adică mai întâi se creează grupul criminal organizat sau organizația criminală, iar ulterior se pregătește, se atentează sau se comite o altă infracțiune. În cazul dat ne aflăm în prezența unui concurs real de infracțiuni. În speță, *cet. L.C. a creat o organizație criminală și în cadrul căreia, împreună cu cet. V.M., l-au amenințat pe cet. A.B. cu răfuială fizică întru comiterea omorului*

cet. N.S. Ulterior, A.B. a refuzat să ducă până la capăt realizarea planului criminal al condamnaților V.M. și L.C., fapt pentru care, la data de 05.11.2010, a fost maltratat de către ultimul. Acțiunile inculpatului L.C. au fost încadrate conform prevederilor art. 284 alin. (1) și art. 26, 42 alin. (4), 145 alin. (2) lit. i), p) C. pen. [136].

De asemenea, trecând scopul special al infracțiunii incriminate la art. 284, alin. (2) C. pen. prin prisma scopului general al grupului criminal organizat prevăzut la art. 46 și al organizației criminale prevăzute la 47 C. pen., concluzionăm că primul (comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist) se atribuie la cel din urmă (pentru a comite una sau mai multe infracțiuni; în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice) prin raportul de tip gen-specie [80, p. 125].

4.3. Concluzii la Capitolul IV

Analiza juridico-penală a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale a scos în evidență următoarele constatări:

1. Valoarea socială prezervată prin prisma art. 284 C. pen. o constituie securitatea publică, valoare ce urmează a fi diferențiată de securitatea personală, securitatea statală, cea națională și securitatea omenirii.
2. Infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale este o infracțiune de pericol și nu una de rezultat. Modalitățile normative de creare sau conducere a unei organizații criminale indică la săvârșirea, în esență, a unei pregătiri de infracțiune/infracțiuni, care în acest caz preia forma de infracțiune consumată. Respectiv, componența de infracțiune este una formal-redusă (trunchiată).
3. Limitarea faptei prejudiciabile al art. 284, alin. (1) C. pen. la un număr concret de modalități normative prin care se poate manifesta *actus reus* este de natură să determine scutirea de răspundere și pedeapsă a unor activități cu un nivel sporit de prejudiciabilitate: oferirea spațiilor locative sau încăperilor de serviciu, asigurarea logistică de alt fel, prestarea serviciilor juridice, medicale și de altă natură membrilor organizației criminale etc.
4. Norma penală de la art. 284 C. pen. cuprinde 2 infracțiuni distincte, prima fiind crearea sau conducerea unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.), iar cea de-a doua – crearea sau conducerea unei organizații criminale sau unui grup criminal organizat cu

scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.). Pe acest fundal, denumirea articolului 284 C. pen. este în disonanță cu prevederile dispoziției normei penale.

5. Doar infracțiunea statuată la art. 284, alin. (2) C. pen. este atribuită la categoria infracțiunilor cu caracter terorist. Pentru legislația penală a Republicii Moldova îi este caracteristică restrângerea listei infracțiunilor cu caracter terorist la un număr concret de infracțiuni, care în cazul dat îi atribuie un caracter exhaustiv. Drept rezultat, scopul de comitere a unei sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist implică, la rândul său, o limitare.
6. Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 284, alin. (1) Cod penal este alcătuită din 2 semne obligatorii: vinovăția (care peria forma intenției directe) și scopul (care este explicit descris pentru unele modalități normative de săvârșire a infracțiunii, iar pentru altele este implicit dedus din definiția „organizației criminale”, prevăzute de art. 47 C. pen.).
7. Infracțiunea incriminată la art. 284, alin. (2) C. pen. nu indică modalitățile normative de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat, fapt ce condiționează o interpretare confuză a prevederilor acestuia în raport cu alin. (1) al aceluiași articol.
8. Dacă organizația criminală are structuri subordonate – filiale, sucursale, puncte, departamente etc. –, atunci conducătorii acestor subdiviziuni vor răspunde ca conducători ai întregii organizații criminale.
9. Crearea sau conducerea unui grup criminal organizat nu este o infracțiune de sine stătătoare conform legislației penale naționale, decât dacă este realizat în scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist, fapt ce deviază de la prevederile art. 5 al Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. Astfel, în comparație cu alte forme de participare criminală organizată (bande armate, formațiuni paramilitare ilegale), se atestă omiterea incriminării ca infracțiune separată activitatea de aderare la o organizație criminală și contribuirea (participarea) la activitatea unei asemenea organizații.
10. Se identifică o problemă de perspectivă în posibilitatea liberării de răspundere penală a membrului organizației criminale indiferent de comiterea sau nu a altor infracțiuni ori de încetarea participării la activitatea organizației criminale la momentul aplicării instituției liberării de răspundere penală.

- 11.** Criminalitatea organizată tinde spre transnaționalizare, fapt ce solicită politici penale autohtone să acorde atenție sporită de prevenție și contracarare a acestui flagel social, inclusiv prin racordarea conceptelor și normelor penale care vizează criminalitatea organizată la standardele internaționale.
- 12.** Reieșind din practica judiciară în varianta atestată în Federația Rusă și în Republica Belarus, în Republica Moldova se atestă absența unei Hotărâri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica examinării cauzelor penale privind constituirea unui grup infracțional organizat sau a unei organizației criminale, necesitate concordată, de altfel, cu opinia practicienilor (a se vedea Anexa nr. 4 și nr. 5).

5. ASPECTE DELIMITATIVE ȘI REGIMUL SANȚIONATOR AL INFRAȚIUNII DE CREARE SAU CONDUCERE A UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE

5.1. Delimitarea infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de alte infracțiuni înrudite

În acord cu analiza statistică efectuată asupra datelor prezentate de Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, nivelul infracționalității comise în cadrul grupurilor organizate este într-o relativă descreștere, însă este în descreștere și numărul total de infracțiuni (A se vedea Anexa 2). Pe acest fundal apar disensiuni în privința determinantelor unui grup organizat și modalitatea implicării acestuia în comiterea de infracțiuni.

În literatura de specialitate persistă disensiuni privind criteriile concrete de delimitare a organizației criminale de grupurile criminale organizate [55, p. 520], bandele armate [53, p. 549], de formațiunile paramilitare ilegale [112, p. 45], de grupurile sau organizațiile teroriste [111, p. 67-68], de activitatea în participație a mercenarilor [55, p. 101], la care se adaugă și deosebirile dintre activitatea de creare sau conducere a organizației criminale cu acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, rebeliunea armată, dezordinile în masă etc.

Aplicarea efectivă a normei materiale ce reglementează infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale specificată în art. 284 C. pen. prezumă și efectuarea unui studiu comparat cu alte infracțiuni ale căror componente sunt asemănătoare.

În ceea ce urmează ne propunem să analizăm principalele diferențe, nu și asemănări, atât din punct de vedere conceptual al formei de manifestare a criminalității organizate, cât și din punct de vedere al componentei juridico-penale ale infracțiunilor înrudite creării sau conducerii unei organizații criminale.

Grupul criminal organizat

Activitatea grupului criminal organizat este penalmente sancționabilă din trei puncte de vedere:

- 1) în calitate de componentă de infracțiune de bază, prevăzută la art. 284, alin. (2) C. pen.;
- 2) drept componentă calificată de infracțiune în peste 45 de articole a părții speciale a Codului penal, care conțin circumstanța agravantă „de un grup criminal organizat”;
- 3) după caz, ca pregătire de săvârșire a infracțiunilor concrete (art. 26 C. pen.), drept infracțiuni consumate care nu implică circumstanța agravantă „de un grup criminal

organizat”, drept infracțiuni consumate reținând circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane”.

Diferența dintre infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.) de infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.), constă în scopul infracțional, care la art. 284, alin. (2) C. pen. este un semn special și obligatoriu al laturii subiective, fără de care nu poate avea loc întregirea componentei de infracțiune. Totodată, art. 284, alin. (1) C. pen. nu incriminează fapta de creare sau conducere a unui grup criminal organizat, ceea ce contrezice radical cu dispoziția art. 284, alin. (2) C. pen.

Discrepanța dintre componentele calificate de infracțiuni care conțin circumstanța agravantă „de o organizație criminală” (spre exemplu, art. 189, alin., (3), lit. a) C. pen. – șantajul săvârșit de un grup criminal sau de o organizație criminală) și infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale se desprinde din:

- a) Forma participăției penale. Astfel, la art. 284 C. pen. la răspundere se atrage strict organizatorul sau conducătorul organizației criminale, situație în care la infracțiunile ce stipulează circumstanța agravantă „de un grup criminal organizat sau o organizație criminală” se prevede o agravare a răspunderii penale anume a participanților (membrilor) organizației criminale. Ultimii, la rândul lor, nu pot fi atrași la răspundere penală potrivit art. 284 C. pen.
- b) Periculozitatea faptei. Așadar, crearea sau conducerea unei organizații criminale este o infracțiune de pericol și nu presupune, în calitate de premisă sau condiție, comiterea vreunei infracțiuni propriu-zise.
- c) Forma de realizare a fapte prejudiciabile. Or, art. 284 C. pen. incriminează crearea sau conducerea unei entități criminale organizate, iar infracțiunile care rețin în calitate de circumstanță de agravare a răspunderii penale săvârșirea faptei de „o organizație criminală” instituie o spectru larg de acțiuni/ inacțiuni prejudiciabile care implică organizația criminală, dar exceptează crearea sau conducerea acesteia.

În conjunctura comiterii infracțiunii de către un grup criminal organizat, în absența scopului de comitere a uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist și în lipsa circumstanței agravante „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”, nu se ridică întrebări de calificare legate de necesitatea delimitării cu art. 284 C. pen.

Banditismul (art. 283 C. pen.)

După cum se reține în doctrina penală: crearea sau conducerea unei organizații criminale se deosebește de banditism prin următoarele: a) lipsa atacului, adică lipsa scopului de a ataca întreprinderi, organizații, grupuri de persoane sau persoane aparte etc., b) membrii organizației criminale nu sunt înarmați; chiar dacă dispun de arme, nu le au în scopul de a săvârși atacuri asupra persoanelor juridice sau fizice [53, p. 549-550] și c) banditismul include atât organizarea bandelor armate, cât și atacurile săvârșite de ele, adică toate infracțiunile comise prin aceste atacuri (jafuri, tâlhării etc.), pe când infracțiunea de la art. 284 C. pen. cuprinde doar activitatea de creare sau conducere, respectiv, orice infracțiune comisă de organizația criminală este în afara componenței infracțiunii analizate [44, p. 413].

O deosebire în plus dintre art. 283 și art. 284 C. pen. rezidă în răspunderea penală pentru participarea la bandele armate sau la atacurile săvârșite de ele și, dimpotrivă, lipsa vreunei răspunderi penale pentru participarea la organizația criminală sau la activitatea acesteia [335, p. 138].

Așadar, dintr-o altă perspectivă, este posibilă crearea organizației criminale (grupului criminal organizat ca parte componentă a organizației criminale) pentru comiterea infracțiunilor ce intră în scopul infracțiunii de banditism (spre exemplu, comiterea tâlhăriilor, omorurilor etc.), iar lipsa semnelor de înarmare în cadrul dispoziției art. 284 C. pen. nu exclude dotarea membrilor organizației criminale cu arme [386, p. 685].

Din punct de vedere al obiectului infracțiunii, banditismul diferă de crearea sau conducerea unei organizații criminale prin prezența obiectului juridic special secundar și a obiectului material al infracțiunii.

Obiectul juridic special secundar al infracțiunii de banditism, în accepțiunea emanată de autorii Brînză S. și Stati V., „îl formează relațiile sociale cu privire la una din următoarele valori sociale: integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a persoanei; substanța, integritatea sau potențialul de utilizare a bunurilor ori posesia asupra acestora; activitatea normală a persoanei juridice” [55, p. 509].

De asemenea, art. 283 C. pen. prevede în calitate de obiect material – corpul persoanei sau bunurile mobile sau imobile. Infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale nu dispune de un obiect material concret.

Considerăm că lexemul uzitat la art. 283 C. pen. – organizare, este unul vast și este în măsură să cuprindă în mod implicit termenele folosite la art. 284 C. pen. – creare sau conducere.

Privită în această optică, noțiunea de „organizare” desemnează o activitate prin care se asigură unui grup social, unei instituții etc. funcționarea organică (repartizând însărcinările și coordonându-le conform unui plan adecvat); stabilirea și coordonarea mijloacelor tehnice,

economice, administrative, astfel încât să permită executarea în condiții optime a unui proces [154, p. 702].

În lumina celor menționate, este echivocă folosirea termenului de „organizare” la art. 283 C. pen., „creare sau conducere” la art. 284 C. pen., „organizare și conducere” la art. 285 C. pen.

În acest sens, necesitatea unificării textului normativ implică utilizarea unor concepte clare și previzibile, fapt pentru care propunem substituirea termenelor de „creare” și „organizare” (întâlnite și sub formele de „înființare” – C. pen. din 1961 și „inițiere” C. pen. al Ro.) cu termenul „constituire”.

Așadar, constituirea înglobează înțelesul de „alcătuire, formare; înființare, întemeiere, organizare” [154, p. 217].

În accepțiunea autorilor S. Brînză și V. Stati: „[p]rin «bandă armată» se înțelege grupul armat, constituit din două sau mai multe persoane, având un caracter stabil, care a fost organizat în scopul atacării persoanelor juridice sau fizice” [56, p. 511].

Trecând noțiunea de „bandă armată” prin prisma noțiunii de „grup criminal organizat” iese în evidență un coraport vădit dintre aceste două noțiuni, ceea ce ne permite să concluzionăm că banda armată este o varietate a grupului criminal organizat, cu un scop specific și cu disponibilitate de armă/ arme.

După autorul M.V. Gevorkean, „«banda» este o specie a grupului criminal organizat, care are în subsidiar următoarele trăsături specifice:

- planificarea activității criminale;
- repartizarea rolurilor dintre participanți în timpul săvârșirii infracțiunii/ infracțiunilor;
- componența stabilă a grupului și caracterul armonizat al acțiunilor dintre participanți;
- statornicia metodelor folosite în procesul activității infracționale;
- durata existenței grupului este una relativ îndelungată;
- numărul infracțiunilor săvârșite este unul relativ mare;
- dotarea grupului cu arme;
- stabilirea scopului principal de atacare” [320, p. 4].

În această ordine de idei, contrar opiniei atestate în activitatea practică a organelor de ocrotire a normelor de drept (Anexa nr. 4 și 5), considerăm că banditismul este o reminiscență a sistemului de drept sovietic. Pe acest fundal, luând act de propunerea înaintată anterior, privind incriminarea activității de creare sau conducere a unui grup criminal organizat, aderare la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea, sub orice formă, la activitatea acestora, pledăm pentru excluderea (abrogarea) art. 283 C. pen., care de altfel va deveni o „literă moartă”. Această din urmă propunere se bazează atât pe tendințele de politică

penală a statelor din U.E., cât și este corelată angajamentelor asumate de Republica Moldova la semnarea Convenției de la Palermo (17.02.2005).

La o altă diferență esențială dintre forma de participare penală „banda armată” și cea de „organizație criminală” se atribuie numărul minim de persoane ce constituie grupul. Or, în cadrul unei bande armate numărul minim de persoane este 2, iar în cazul organizației criminale *ipso jure* – de 4.

Totuși acest semn al entităților criminale organizate este unul facultativ, or, în practica judiciară s-a reținut constituirea bandelor armate chiar și din 22 de membri [302, p. 48].

În definitiv, infracțiunea de banditism, datorită specificului laturii subiective, prevede în calitate de scop – atacarea persoanelor juridice sau fizice. Cu toate că infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale, după cum s-a menționat anterior, poate prelua scopul specific banditismului, viceversa, sub aspectul variantei-tip a infracțiunii de la art. 284, alin. (2) C. pen., nu este posibil. Or, scopul bandei armate nu poate fi orientat spre comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist.

Organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea (art. 282 C. pen.)

Practica judiciară existentă, inclusiv cea mondială, se ciocnește cu probleme complexe, uneori irezolvabile, în ceea ce privește calificarea corectă a acțiunilor militanților [383, p. 119], fapt ce justifică întru totul necesitatea delimitării formațiunii paramilitare ilegale de grupul criminal organizat și organizația criminală.

Prin „formațiune paramilitară ilegală” urmează de înțeles o reuniune de persoane într-un grup stabil, cu structură organizatorică de tip militar, cu un caracter armat pronunțat, cu un efectiv suficient pentru desfășurarea operațiunilor de tip militar, activitatea căruia nu este reglementată de legislația Republicii Moldova [112, p. 48].

În ceea ce privește diferența formațiunii paramilitare ilegale de organizația criminală, prin prisma definirii de concepte, se observă că prima formă de participare are o structură de tip militar și este aptă să desfășoare o operațiune de luptă, de tip militar. Însă, aceste caracteristici nu sunt incompatibile și nu se exclud la caracterizarea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale. Totuși la realizarea operațiunii de tip militar nu ar fi capabile bandele sau grupurile armate de orice natură [307, p. 28].

În continuare, prima diferență de bază dintre formațiunea paramilitară, grupul criminal organizat și organizația criminală ar consta în scopul în care s-au reunit persoanele: formațiunea paramilitară nu are reliefat un scop concret; grupul criminal organizat are drept scop comiterea unei sau a mai multor infracțiuni; organizația criminală se creează în vederea influențării activității economice și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau controlului acesteia în

alte forme în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice.

Cea de-a doua diferență constă în numărul participanților înscriși în componența grupului: într-un grup criminal organizat sunt cel puțin două persoane; organizația criminală, fiind o reuniune de grupuri criminale organizate (minim două), conține astfel cel puțin patru persoane; componența cantitativă a formațiunii paramilitare nu este stabilită de legislația în vigoare. Numărul membrilor unei formațiuni paramilitare trebuie să corespundă cu cel puțin cea mai mică unitate militară – grup militar [383, p. 122] (8-15 persoane).

Este evident că criteriul cantitativ nu este pretutindeni eficient la delimitarea tipurilor de participație penală, mai ales în cazurile în care numărul membrilor grupurilor formate depășește limitele de jos. Astfel, nu se exclude ca un grup criminal organizat, o organizație criminală sau o formațiune paramilitară să aibă același număr de membri.

A treia distincție de bază dintre aceste tipuri de organizare a activității infracționale ar consta în caracterul armat al grupărilor, astfel încât grupul criminal organizat, precum și reuniunea acestora într-o organizație criminală, nu invocă drept semn obligatoriu prezența armei (armelor) la membrii grupării; pentru ca un grup de persoane să capete statut de formațiune paramilitară acesta obligatoriu trebuie să despuie de un caracter armat.

Totuși pentru existența unei formațiuni paramilitare nu este suficient ca un membru al acesteia să posede o armă, de care restul membrilor formațiunii să fie conștiincioși (caz în care s-ar crea confuzie cu semnul similar ce caracterizează o bandă armată). Caracterul armat este un semn inerent al întregii formațiuni paramilitare. Acesta din urmă presupune situația în care cel puțin câțiva din membrii formațiunii să fie înarmați și care, cu ajutorul celorlalți participanți, să fie în stare să desfășoare o operațiune de luptă (de tip militar), dar nu simplul atac asupra persoanei fizice sau juridice [248, p. 111].

A patra și ultima diferență conceptuală dintre formele de participație supuse comparării se desprinde din gradul de stabilitate al grupului format:

- grupul criminal organizat, deși tot este o reuniune stabilă de persoane ca și în cazul bandei armate, totuși diferă printr-un grad sporit de stabilitate, dat fiind faptul că s-a organizat în prealabil, adică până la comiterea infracțiunii (infracțiunilor);
- formațiunea paramilitară, după gradul de stabilitate, se apropie cel mai mult de cel al bandei armate (organizarea prealabilă și coeziunea între membrii grupului nu este indispensabilă pentru existența formațiunii paramilitare);
- organizația criminală, fiind privită prin prisma caracterului stabil, prezintă cel mai înalt grad posibil, care la rândul său se datorează consolidării și gradului înalt de organizare.

Coeziunea între grupurile criminale și membrii acestora, ca parte integrantă a organizației criminale, presupune: solidaritate social-psihologică, ierarhizare pronunțată, interdependența între membrii organizației și structurile sale etc.

În ceea ce vizează componența de infracțiune, organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea se delimitează de crearea sau conducerea unei organizații criminale prin obiectul juridic special, prin modalitățile faptice de realizare a organizării și conducerii formațiunii paramilitare ilegale, printr-o modalitate normativă adițională de exteriorizare a laturii obiective și prin modalitatea specială de liberare de răspundere penală.

Așadar, obiectul juridic special al faptei incriminate de art. 282 C. pen. îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea organizării, conducerii sau participării la o formațiune paramilitară neprevăzută de legislația Republicii Moldova [55, p. 504], pe când fapta infracțională statuată la art. 284 C. pen. atentează la relațiile sociale cu privire la securitatea publică.

Prin „organizarea unei formațiuni paramilitare” se are în vedere comiterea unor acțiuni îndreptate spre inițierea și constituirea unei grupări sau asociații de persoane, în elaborarea planului de constituire, a structurii și numărului de membri, a problemelor ce țin de asigurarea financiară și tehnico-materială a formațiunii, formularea sarcinilor și scopurilor de bază ale formațiunii etc. [29, p. 187].

Conducerea unei formațiuni paramilitare neprevăzute de legislația Republicii Moldova, după autorii Brînză S. și Stati V., „se exprimă în dirijarea activității unei astfel de formațiuni care a depășit etapa creării. Conducerea presupune: emiterea unor ordine și dispoziții referitoare la chestiunile curente, efectuarea controlului asupra executării acestora, implementarea politicii de cadre, rezolvarea problemelor de finanțare a activității formațiunii paramilitare, rezolvarea problemelor de cooperare cu autoritățile publice locale, dirijarea efectuării unor operațiuni concrete etc.” [55, p. 505].

După cum lesne se observă, modalitățile normative de creare/ organizare și conducere a grupurilor ilegale specificate la art. 284 și 282 C. pen. sunt identice, însă modalitățile faptice de realizare a lor comportă un colorit specific.

Ceea ce iese în evidență la suprapunerea art. 282 și art. 284 C. pen. este faptul incriminării activității de participare la o formațiune paramilitară ilegală. Actualmente, participarea în calitate de membru al organizației criminale sau în calitate de membru al grupului criminal organizat nu este o faptă penal condamnată.

Participarea în calitate de membru al formațiunii paramilitare poate fi determinată de primirea în calitate de membru a formațiunii și îndeplinirea unor funcții corespunzătoare locului

pe care-l deține persoana sau de îndeplinirea unor misiuni, ordine cu caracter ordinar [29, p. 187].

Persoanele care au organizat sau conduc formațiunea paramilitară ilegală răspund penal pentru infracțiunile comise de către un membru al formațiunii în măsura în care au cunoscut și au participat la comiterea infracțiunii respective [29, p. 187]. Dintr-o altă perspectivă, organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere necondiționată pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație.

In fine, vârsta de atragere la răspundere penală, ca semn obligatoriu al subiectului infracțiunii de organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea, este stabilită la limita minimă de 16 ani, iar în ceea ce privește subiectul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale – plafonul minim de atragere la răspundere penală este de 14 ani.

Dezordini în masă (art. 285 C. pen.)

În esență, dezordinile în masă reprezintă „acțiunile unor mase de oameni, folosite de persoanele interesate ca instrument *sui generis* de atingere a scopurilor lor, luând în considerație psihologia mulțimii și canalizând conduita stihinică a acestora în direcția dorită” [55, p. 523].

În comentariul Codului penal, dezordinile în masă se atribuie la „o modalitate a activității extremiste – bazate pe idei, doctrine, curente unilaterale extreme – a unor persoane care urmăresc să-și impună programul prin măsuri violente sau radicale” [106, p. 628].

La acest capitol menționăm că dezordinile în masă pot constitui obiectul activității unei organizații extremiste, care, conform art. 1, lit. d) al *Legii privind contracararea activității extremiste* reprezintă o: „asociație obștească sau religioasă, mijloc de informare în masă ori o altă organizație referitor la care, în temeiurile prevăzute de prezenta lege, instanța de judecată a pronunțat o hotărâre definitivă privind încetarea sau suspendarea activității în legătură cu desfășurarea activității extremiste” [202].

Reieșind din faptul că anume prima variantă-tip a infracțiunii stipulate la art. 285, alin. (1) C. pen. are unele puncte de tangență comune cu infracțiunile specificate la art. 284 C. pen., considerăm a fi oportun să continuăm cu o analiză comparativă doar a acestor fapte penale.

Prima diferență importantă (cele care țin de particularitățile individuale ale infracțiunilor, regimul sancționator, aspectele criminologice și practice etc. fiind neglijate) constă în obiectul juridic special.

Astfel, obiectul juridic special al infracțiunii de dezordini în masă îl constituie relațiile sociale cu privire la neadmiterea organizării sau conducerii unor dezordini în masă [55, p. 522].

Pe de altă parte, obiectul juridic special al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică.

Totodată, spre deosebire de norma de la art. 284 C. pen., infracțiunea de dezordini în masă dispune de un obiect material care constă în corpul persoanei sau bunurile mobile ori imobile.

După cum susține autorul Sofia P.: „[î]n ipoteza organizării sau conducerii unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, victimă poate fi oricare persoană care a fost supusă unor acte de violență. În cazul opunerii de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților, victimă a infracțiunii prevăzute la art. 285 Cod penal poate fi numai reprezentatul autorităților” [243, p. 138]. Infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale nu îi este specifică careva victimă a infracțiunii.

Dacă semantica termenilor de „creare sau conducere” la art. 284 C. pen. și de „organizare și conducere” la art. 285, alin. (1) C. pen. nu comportă nici o diferență și relevanță, atunci din punct de vedere al modalităților faptice de manifestare a acestor acțiuni infracționale se atestă o discrepanță vădită.

În concordanță cu opinia autorilor Brînză S. și Stati V.: „[o]rganizarea unei dezordini în masă se exprimă, după caz, în: a) pregătirea și planificarea provocărilor în vederea incitării agresivității maselor de oameni; b) crearea atmosferei propice pentru aplicarea violenței împotriva persoanelor – pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă ori în opunerea de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților; c) crearea altor condiții necesare de realizare a dezordinilor în masă” [56, p. 582].

După aceeași autori: „[c]onducerea unor dezordini în masă presupune, după caz: a) dirijarea maselor de oameni în vederea săvârșirii dezordinilor în masă; b) coordonarea acțiunilor participanților la dezordinile în masă; c) îndrumarea nemijlocită a maselor de oameni în vederea aplicării violenței împotriva persoanelor, a comiterii de pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, a aplicării armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, ori în vederea opunerii de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților etc.” [56, p. 582].

Semnele facultative ale laturii obiective din cadrul componenței de infracțiune statuate la art. 285, alin. (1) C. pen., spre deosebire de crearea sau conducerea unei organizații criminale, au o importanță decisivă la constatarea existenței infracțiunii, iar dacă aceste condiții nu sunt îndeplinite, lipsește temeiul aplicării răspunderii în baza normei de incriminare.

În acord cu poziția autorului Sofia P.: „[i]nfracțiunea de dezordini în masă se consideră consumată numai în cazul în care acțiunile prin intermediul cărora se săvârșește respectiva faptă

sunt însoțite de metodele: aplicarea violenței împotriva persoanelor, pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților” [243, p. 141], sau de mijloacele de săvârșire a infracțiunii: „aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă” [243, p. 141].

Din punct de vedere al laturii subiective, dezordinile în masă se deosebesc de infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale doar în ipoteza în care ultima se comite cu scopul de comitere a unei sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.), semn care, în acest caz, devine unul obligatoriu pentru complinirea laturii subiective a infracțiunii.

Cu privire la alte deosebiri dintre art. 284 C. pen. și art. 285 C. pen., remarcăm că infracțiunea de dezordini în masă prevede și sancționează activitatea de participare, însă doar în acel caz în care participarea este una activă.

Este dificil a nu manifesta subiectivism atunci când participarea activă se disociază de participarea care nu este activă. Totuși, în acest scop, drept criterii de disociere urmează a fi luate în considerație: gradul de agresivitate a participantului la dezordinile în masă; spiritul de inițiativă al acestuia; capacitatea de a lua decizii și de a le executa, neacceptarea crușării victimei; recalcitranta în raport cu reprezentanții autorităților etc. [55, p. 525].

Acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art. 286 C. pen.)

În contextul în care unitatea structurală a unei organizații criminale o constituie grupul criminal organizat, organizarea de grupuri criminale sau participarea activă la asemenea grupuri dictează o necesitate vădită în delimitarea conceptelor de „grup criminal” și cel de „grup criminal organizat”, precum și a componentelor de infracțiune prevăzute la art. 284 și, respectiv, art. 286 C. pen.

Obiectul juridic special al infracțiunii statuate la art. 286 C. pen. este unul complex, fiind format din:

Obiectul juridic special principal, care constă, conform autorilor Brînsă S. și Stati V., „din relațiile sociale cu privire la executarea pedepsei cu închisoarea, în legătură cu activitatea execuțional penală a subiecților care aduc la realizare actul procedural al instanței de judecată, prin care se stabilește pedeapsa” [55, p. 529].

Obiectul juridic special secundar, format din relațiile sociale cu privire la libertatea psihică, integritatea corporală sau sănătatea persoanei [55, p. 529].

Iese în evidență faptul că infracțiunea de la art. 286 C. pen., spre deosebire de cea stipulată la art. 284 C. pen., dispune de obiect material în forma corpului fizic al persoanei și de

victimă, care are una din următoarele calități: a) condamnat pornit pe calea corectării, b) reprezentant al administrației instituției penitenciare.

Latura obiectivă a acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor conține un singur semn obligatoriu – fapta prejudiciabilă, care se exprima prin acțiune și care poate prelua una din următoarele 4 forme prevăzute de lege:

- 1) terorizarea condamnaților porniți pe calea corectării;
- 2) săvârșirea atacurilor violente asupra administrației;
- 3) organizarea de grupuri criminale;
- 4) participarea activă la grupurile criminale [105].

Cu toate că acțiunea de organizare a unei organizații criminale și cea de organizare de grupuri criminale nu poate fi confundată, totuși găsim de cuviință să analizăm anume această modalitate normativă de realizare a faptei prejudiciabile ale infracțiunii de la art. 286 C. pen., fapt dictat de similitudinile și problemele calificative care pot apărea.

Prin organizarea de grupuri criminale se înțelege: constituirea unor asocieri din 2 sau mai multe persoane, la caz, persoanele au statut de condamnat, care își execută pedeapsa cu închisoarea; recrutarea condamnaților care își execută pedeapsa cu închisoarea în componența grupului criminal; elaborarea planurilor și dirijarea activității grupului astfel creat.

Așadar, noțiunea de „grup criminal”, spre deosebire de cea de „grup criminal organizat”, nu este prevăzută de legislația penală a Republicii Moldova.

Din raționamentele expuse de autorul Manea V. rezultă că: „[î]ntr-adevăr, doar din motivul că legiuitorul a denumit în mod diferit asemenea asocieri infracționale, putem deduce că noțiunile care le desemnează au o încărcătură semantică diferită” [217, p. 18].

Apelând la doctrină, autorul nominalizat mai sus constată că: „prin *grup criminal* se înțelege grupul constituit din două sau mai multe persoane, care nu neapărat este un grup criminal organizat și care a fost creat în scopul terorizării condamnaților porniți pe calea corectării sau al săvârșirii atacurilor asupra administrației” [218].

Sintagma „grup criminal” este uzitată de legiuitor atât la descrierea dispoziției normei penale de la art. 284 C. pen., cât și la cea prevăzută la art. 286 C. pen., de aceea considerăm că scopul terorizării condamnaților porniți pe calea corectării sau al săvârșirii atacurilor asupra administrației este unul restrictiv și nu poate să descopere semantica de esență a noțiunii de „grup criminal”.

Întemeindu-ne poziția pe fundamentul dispoziției art. 46 C. pen., considerăm că grupul criminal constituie o reuniune de persoane care s-au organizat în prealabil, activitatea căreia este îndreptată spre comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni.

După cum afirmă Tighineanu A.: „grupul criminal este, practic, cea mai simplă formă de participare cu înțelegere prealabilă” [289, p. 109].

Sub acest aspect, caracterul organizat al grupului criminal este conferit nu prin trăsătura organizării prealabile, ci prin cea de stabilitate.

În cazul în care grupul criminal format are semnele de organizație criminală, organizatorul sau conducătorul acestuia urmează a fi atras la răspundere penală în conformitate cu art. 284 C. pen. Această variantă calificativă este justificată de art. 118, alin. (2) C. pen.: „Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg se efectuează în baza normei care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite” [105]. De asemenea, această soluție a fost reținută și de practica judiciară națională [136].

Scopul, ca semn obligatoriu cu caracter alternativ al laturii subiective a infracțiunii prevăzute de art. 286 C. pen., este un alt criteriu de delimitare a infracțiunilor supuse examinării.

Astfel, acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, realizate în forma de organizare a grupurilor criminale sau participarea activă la asemenea grupuri, urmăresc scopul terorizării condamnaților porniți pe calea corijării sau scopul săvârșirii atacurilor violente asupra administrației.

Totuși respectivul scop, *ipso jure*, este încorporat în componența infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, de aceea permite delimitarea art. 284 C. pen. de art. 286 C. pen. doar în calitate de criteriu adițional.

Din alt punct de vedere, scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist (art. 284, alin. (2) C. pen.) nu poate fi atribuit nici sub un aspect infracțiunii cuprinse de dispoziția art. 286 C. pen.

În definitiv, subiectul infracțiunii de acțiuni care dezorganizează activitatea penitenciarelor se deosebește de subiectul infracțiunii incriminate la art. 284 C. pen. prin intermediul semnului calificativ special, care constă în calitate de persoană care își execută pedeapsa cu închisoarea. Acest semn îi conferă subiectului infracțiunii de la art. 286 C. pen. o arie restrictivă de aplicabilitate, care însă, nu exclude și atribuirea persoanei care execută pedeapsa cu închisoare la categoria subiectului infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.

Activitatea mercenarilor (art. 141 C. pen.)

Delimitând art. 141 C. pen. (Activitatea mercenarilor) de art. 284 C. pen. (Crearea sau conducerea unei organizații criminale) se observă o diferențiere totală a semnelor componenței de infracțiune.

Astfel, obiectul juridic generic al activității mercenarilor îl constituie relațiile sociale cu privire la pacea și securitatea omenirii. Obiectul juridic generic al creării sau conducerii unei organizații criminale este format din ansamblul relațiilor sociale a căror existență și normală desfășurare este condiționată de protecția securității publice și a ordinii publice.

Prin prisma obiectului juridic special, art. 141 C. pen. protejează relațiile sociale cu privire la neadmiterea participării mercenarului la acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori spre violarea integrității teritoriale a statului (art. 141, alin. (1) C. pen.), precum și neadmiterea asigurării în orice mod a activității mercenarilor sau folosirii lor în acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori spre violarea integrității teritoriale a statului [55, p. 104].

Obiectul juridic special al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică.

La acest capitol se atrage atenția că securitate publică și securitatea omenirii, deși sunt intercondiționate, sunt două valori distincte apărute de legea penală, care nu se raportează una față de cealaltă ca o parte față de întreg.

Astfel, securitatea publică este starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsă de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate [171].

Securitatea omenirii (umanității [28, p. 169]) este starea relațiilor dintre state, caracterizată prin lipsa de primejdii, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni, la orice nivel: continental, național, statal, regional.

Latura obiectivă a infracțiunii de activitate a mercenarilor se constituie din 2 semne componente:

- 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de participare într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente (art. 141, alin. (1) C. pen.) sau concretizată în acțiunea de angajare, instruire, finanțare sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau alte acțiuni violente (art. 141, alin. (2) C. pen.) [105];
- 2) timpul săvârșirii infracțiunii – timpul conflictului armat, al acțiunilor militare sau al săvârșirii altor acțiuni violente [105].

Fără a purcede la examinarea *actus reus* în detaliu, evidențiem doar că activitatea de organizare a unei organizații criminale conține prevederi cvasi-similare în partea ce vizează acțiunea de angajare, finanțare sau altă asigurare a mercenarilor.

Această din urmă constatare este de natură să stârnească dubii în procesul de calificare în cazul în care organizația criminală are în componență mercenari.

Totuși, după părerea autorilor Brînză S. și Stati V.: „participarea la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente nu poate să absoarbă: participarea la activitatea unei formațiuni paramilitare neprevăzute de legislația Republicii Moldova, participarea la activitatea unei bande armate, participarea activă la dezordini în masă, participarea la rebeliunea armată” [55, p. 101], participarea la crearea sau conducerea unei organizații criminale. În acest caz este necesară o calificare suplimentară în acord cu dispozițiile articolelor corespunzătoare din partea specială a Codului penal.

Cu toate că nu se exclude crearea sau conducerea unei organizații criminale în timpul unui conflict armat, în cadrul unor acțiuni militare sau altor acțiuni violente, acest semn secundar, dar obligatoriu, al laturii obiective a activității mercenarilor indică în mod adițional la diferența dintre art. 141 și art. 284 C. pen.

În ceea ce privește latura subiectivă a infracțiunii, activitatea mercenarilor și crearea sau conducerea a unei organizații criminale se delimitează prin prisma scopului special.

Or, scopul special urmărit în cadrul activității mercenarilor este cel de răsturnare sau subminare a orânduirii constituționale ori violare a integrității teritoriale a statului. Cu trimitere la art. 130 C. pen., în cazul participării mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente, scopul secundar îl constituie acel de primire a unei recompense materiale.

Scopul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale este un semn obligatoriu doar în cazul componenței de infracțiune cuprinse de prevederile art. 284, alin. (2) C. pen., și constă în scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist.

Atât timp cât art. 284, alin. (1) C. pen. nu specifică un scop obligatoriu, iar scopul general al unei organizații criminale, precum se desprinde din dispoziția art. 47, alin. (1) C. pen., constă, *inter alia*, în realizarea de interese economice, financiare sau politice, nu se exclude că organizația criminală poate urmări scopul caracteristic art. 141 C. pen. – răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale. În acest caz, este notoriu că organizația criminală evoluează drept rival nemijlocit al guvernării, iar în cadrul emulației tinde spre acapararea inclusiv a funcțiilor-cheie a statului.

La final, ținem să menționăm că subiectul infracțiunii implicat în activitatea mercenarilor este persoana fizică, responsabilă, care la momentul comiterii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani. Respectiv, vârsta subiectului infracțiunii este una generală, spre deosebire de infracțiunea prevăzută la art. 284 C. pen., care implică o diminuare a plafonului-minimum de atragere la răspundere penală până la limita de 14 ani.

De asemenea, subiectul infracțiunii statuate la art. 141, alin. (1) C. pen. are o calitate specială de mercenar.

Delimitarea unui grup sau unei organizații de mercenari de un grup criminal organizat sau, respectiv, de o organizație criminală se efectuează în cel mai efectiv mod anume prin prisma noțiunii de mercenar, care este legiferată la art. 130 C. pen., însă sorgintele căreia își are rădăcinile în Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor [122].

Caracteristic pentru mercenari, spune autorul Cauia A., „este faptul că nici un stat care a profitat de aceste servicii, nu se face responsabil pentru acțiunile acestora” [65, p. 100].

Prin termenul „mercenar” se înțelege: „orice persoană: a) care este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat; b) care, în fapt, ia parte directă la ostilități; c) care ia parte la ostilități în special în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerație superioară aceleia promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analogică în forțele armate ale acestei Părți; d) care nu este nici resortisant al unei părți la conflict și nici rezident al teritoriului controlat de o Parte la conflict; e) care nu este membru al forțelor armate ale unei Părți la conflict; f) care nu a fost trimisă de un stat, altul decât o parte la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv” [252, p. 215].

Astfel, la constatarea întrunirii tuturor caracteristicilor calității de mercenar, indiferent de faptul dacă persoana acționează de sine stătător sau în componența unui grup, urmează să fie antrenată răspunderea/ pedeapsa penală în conformitate cu dispoziția și sancțiunea art. 141 C. pen. Însă, dacă persoana care angajează, instruiește, finanțează sau în alt mod asigură activitatea mercenarilor, precum și îi folosește într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente, se face responsabilă de crearea sau conducerea unei organizații criminale, calificarea urmează să vizeze atât art. 141, alin. (2) C. pen., cât și norma penală corespunzătoare de la art. 284 C. pen.

Rebeliunea armată (art. 340 C. pen.)

Rebeliunea armată reprezintă o răscoală locală a unui grup de oameni înarmați, organizată și pornită în scopul răsturnării sau schimbării prin violență a orânduirii constituționale ori violării integrității teritoriale ale Republicii Moldova [679].

În acest context, se ridică întrebarea dacă o rebeliune armată este organizată de către o grupare care întrunește semnele unei organizații criminale, care ar fi calificarea corectă a acțiunilor organizatorului/ conducătorului?

Analizând structura juridico-penală a componenței infracțiunii de rebeliune, se atestă o diferențiere dintre aceasta cu norma penală de incriminare a faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale prin prisma: obiectului juridic, modalităților faptice în care se desfășoară fapta prejudiciabilă, scopului special și subiectului infracțiunii.

Astfel, obiectul juridic generic al infracțiunii de rebeliune îl formează relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice și la securitatea de stat.

Cu privire la acest aspect, se observă o distincție manifestă dintre valorile sociale în formă de „securitatea publică” și cea de „securitate de stat”.

Prin „securitatea statului” se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte [206].

Pe cale de consecință, deducem că atât „securitatea publică”, cât și „securitatea de stat” sunt componente ale unui concept mai vast de „securitate națională”. Or, conform art. 1 al *Legii securității statului*: „Securitatea statului este parte integrantă a securității naționale” [206], fapt ce a fost constatat *supra* și cu referire la noțiunea de „securitatea publică”.

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 340 C. pen. îl constituie „relațiile sociale cu privire la respectarea voinței poporului în legătură cu schimbarea orânduirii constituționale sau cu revizuirea integrității teritoriale a Republicii Moldova” [55, p. 981].

Obiectul juridic special al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică, deoarece infracțiunea dată, în mare măsură, cauzează daune intereselor vitale ale întregii societăți [90, p. 60].

Latura obiectivă a infracțiunii de rebeliune armată, în partea ce vizează modalitățile normative de organizare și conducere implică similitudini cu modalitățile analoage din cadrul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale. Situația însă diferă în cazul interpretării modalităților normative caracteristice fiecărei infracțiuni în parte.

Prin „organizarea rebeliunii armate” se înțelege activitatea persoanei sau a câtorva persoane, orientată spre răsccoală armată (rebeliune) împotriva puterii legale, precum și acțiunile de conducere a rebeliunii [29, p. 248].

Conducerea unei rebeliuni armate indică la astfel de activități precum sunt: dirijarea maselor de oameni, coordonarea acțiunilor acestora, îndrumarea participanților la rebeliunea armată în vederea aplicării armelor, violenței etc.

Organizarea sau conducerea unei rebeliuni armate nu se confundă cu alte activități infracționale cu caracter de organizare-dirijare, însă poate subzista alături de acestea. Iată de ce, organizarea sau conducerea unei rebeliuni armate, însoțită de crearea sau conducerea unei organizații criminale formează concursul de infracțiuni dintre art. 340 și art. 284 C. pen. [55, p. 982].

Totodată, se remarcă faptul că infracțiunea stipulată la art. 340 C. pen., spre deosebire de norma penală de la art. 284 C. pen., incriminează inclusiv și activitatea de participare.

Mai mult, mijlocul de comitere a infracțiunii, în cadrul rebeliunii armate, este un semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii, fără de care nu există temei de aplicare a art. 340 C. pen. Așadar, rebeliunea armată se săvârșește cu aplicarea armei.

La rândul său, infracțiunea prevăzută și pedepsită de art. 284 C. pen., deși nu exclude disponibilul de arme la participanții organizației criminale, nici nu o instituie în calitate de condiție obligatorie fără de care nu are loc întregirea laturii obiective a componenței de infracțiune.

Prin prisma laturii subiective a infracțiunilor cercetate, scopul rebeliunii armate este unul special, și constă în: scopul răsturnării, schimbării prin violență a orânduirii constituționale sau scopul violării integrității teritoriale a Republicii Moldova.

În cadrul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, scopul devine obligatoriu doar în cadrul componenței de infracțiune specificate la art. 284, alin. (2) C. pen. – crearea sau conducerea unei organizații criminale cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist. În cazul art. 284, alin. (1) C. pen., scopul nu comportă nici o relevanță pentru calificarea faptei infracționale, dar poate fi luat în considerare la individualizarea răspunderii/ pedepsei penale.

Subiectul infracțiunii de rebeliune armată nu doar că are majorat, în raport cu infracțiunea de la art. 284 C. pen., plafonul vârstei minime de atragere la răspundere penală până la limita de 16 ani, dar și implică în mod intrinsec și indispensabil o pluralitate de făptuitori.

Infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale poate fi comisă și de către un singur subiect, care îndeplinește în acest caz funcția de organizator sau conducător al organizației criminale.

Grupul sau organizația teroristă

Legislația penală a Republicii Moldova, spre deosebire de legislațiile mai multor state ale lumii, dintre care România (art. 35 al Legii privind prevenirea și combaterea terorismului nr. 535 din 25.11.2004 [207]), Federația Rusă (205.4 C. pen. al F.R. [395]), Ucraina (art. 258-3 C. pen.

al Ucr. [396]) etc., nu prevede o normă penală separată pentru activitatea de creare sau conducere a unei organizații teroriste.

Cu toate acestea, art. 284, alin. (2) C. pen. instituie răspundere pentru infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist.

În mod firesc, apare întrebarea dacă o organizație criminală s-ar asimila unei organizații teroriste, în cazul în care scopul acesteia este unul cu profil terorist?

În acord cu prevederile art. 3 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea terorismului: „Organizația teroristă este organizația creată în scopul desfășurării de activități teroriste sau organizație care admite recurgerea la terorism în activitatea sa. Organizația se consideră teroristă dacă măcar una din subdiviziunile sale structurale desfășoară o activitate teroristă” [195].

Totodată, „grupul terorist” reprezintă o reuniune „a două sau mai multe persoane care s-au asociat în scopul de a desfășura o activitate teroristă” [195].

Respectiv, elementul determinant al unui grup terorist sau al unei organizații teroriste îl formează scopul de a desfășura o activitate teroristă.

În accepțiunea legii sus-nominalizate, activitatea teroristă (activitățile teroriste) desemnează spectrul de activități care includ: „planificarea, pregătirea, tentativa de săvârșire și săvârșirea unui act terorist sau a unei alte fapte ce constituie infracțiune cu caracter terorist; – constituirea unei formațiuni armate ilegale, a unei organizații criminale, a unui grup organizat în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist; – recrutarea, favorizarea, înarmarea, instruirea și utilizarea teroriștilor; – ralierea la organizațiile teroriste sau participarea la activitatea acestor organizații; – finanțarea pregătirii sau comiterii unui act terorist ori a unei alte infracțiuni cu caracter terorist, finanțarea unei organizații teroriste, a unui grup terorist sau a unui terorist, precum și acordarea de sprijin acestora pe alte căi; – acordarea de suport informațional sau de alt ordin în procesul planificării, pregătirii sau comiterii unui act terorist ori a unei alte fapte ce constituie infracțiune cu caracter terorist; – instigarea în scop terorist, justificarea publică a terorismului, propaganda ideilor terorismului, răspândirea de materiale sau informații ce îndeamnă la activități teroriste sau îndreptățesc desfășurarea unor astfel de activități; – oricare dintre acțiunile menționate efectuate prin intermediul sistemelor informaționale și al rețelelor de comunicații electronice” [195] (sublinierea ne aparține – n.a.).

După cum ușor se observă constituirea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat în scopul săvârșirii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist este doar o parte din activitatea teroristă definită de lege, respectiv doar o parte din spectrul de activități sau scopuri urmărite în activitatea cotidiană a unei organizații teroriste.

Așadar, un grup criminal organizat sau o organizație criminală a căror scop vizează comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist nu pot fi echivalate cu formele de organizare criminală – grup sau organizație teroristă, ultimele concepte fiind mai specifice, iar în ceea ce ține de activitatea teroristă –, și mai complexe [76, p. 267].

Spre exemplu, urmărirea scopului săvârșirii unei infracțiuni de finanțare a terorismului de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală nu poate fi calificată în acord cu art. 284, alin. (2) C. pen., deoarece finanțarea terorismului nu face parte din categoria infracțiunilor cu caracter terorist, specificate la art. 134¹¹ C. pen. Astfel, atestarea unui astfel de scop la crearea sau conducerea unei formațiuni criminale determină, în partea ce vizează organizația criminală, calificarea potrivit art. 284, alin. (1) C. pen., iar în partea ce ține de grupul criminal organizat, calificarea potrivit art. 26 raportat la art. 279, alin. (1) C. pen.

În conformitate cu art. 9, alin. (1), lit. c) al *Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului*: „Fiecare parte adoptă măsurile necesare pentru a prevedea ca infracțiune, conform dreptului său intern: participarea la comiterea uneia sau mai multora dintre infracțiunile prevăzute la articolele 5-7 de către un grup de persoane care acționează într-un scop comun. Această contribuție trebuie să fie intenționată și trebuie: (i) să fie menită să faciliteze activitatea criminală a grupului sau să servească scopului criminal al grupului, dacă această activitate ori acest scop implică comiterea unei infracțiuni prevăzute la articolele 5-7; sau (ii) să fie făcută știindu-se că grupul intenționează să comită o infracțiune prevăzută la articolele 5-7” [118] iar conform art. 2 al *Protocolul adițional la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului*: „În scopul prezentului Protocol, „participarea într-o asociație sau grup în scop terorist” înseamnă participarea în activitățile unei asociații sau unui grup în scopul comiterii sau contribuirii la comiterea unei sau mai multor infracțiuni teroriste de către organizație sau grup. Fiecare Parte adoptă măsurile necesare pentru a prevedea ca infracțiune, conform dreptului său intern, participarea într-o asociație sau grup în scop terorist, așa cum este definită la paragraful 1, atunci când a fost comisă cu intenție” [251].

Finalmente, statelor membre [ale Consiliului Europei] le-a fost de asemenea solicitat să incrimineze actele internaționale de „conducere a unui grup terorist” sau de participare la activitățile sale [24, p. 279].

În temeiul dispozițiilor convenționale și a raționamentelor prezentate *supra*, considerăm oportună incriminarea activității de constituire a unui grup terorist sau a unei organizații teroriste, a activității de participare la asemenea grupuri/ organizații, precum și participării la activitățile acestora, în cadrul unei norme penale distinctive. În acest mod, dispoziția și sancțiunea de la art. 284, alin. (2) C. pen. urmează a fi abrogate în mod expres, *i.e.* prin înlocuire.

5.2. Regimul de sancționare al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale

În condițiile în care analiza răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale ar fi incompletă în absența studiului asupra pedepsei penale aplicate în cazul săvârșirii acestei infracțiuni, ne-am propus să studiem sancțiunea normei penale de la art. 284 C. pen.

Acest studiu este cu atât mai important cu cât, în primul rând, deja a fost efectuată o prezentare a pedepselor penale aplicate în alte state ale lumii pentru infracțiunile similare sau asemănătoare celei prevăzute în legislația penală a Republicii Moldova la art. 284 C. pen. (Capitolul 3 a prezentei teze), iar în al doilea rând, sunt înaintate un șir de propuneri de completare a cadrului normativ intern cu unele forme specifice de manifestare a criminalității organizate și activități aferente acestora.

Potrivit art. 50 C. pen: „Se consideră răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege” [105].

Componenta de infracțiune constituie temeiul juridic al răspunderii penale (art. 51, alin. (1) C. pen.) [105], iar răspunderea penală, la rândul său, este condiția indispensabilă pentru aplicarea pedepsei [292, p. 2].

După cum menționează X. Ulianovschi: „Pedeapsa penală formează, sub aspect instituțional, cea de-a treia instituție fundamentală a dreptului penal, celelalte două fiind infracțiunea și răspunderea penală” [292, p. 2].

Autorii S. Cernomoreț și V. Ilco acordă o atenție deosebită definirii conceptului de „pedeapsă penală”, însă ajung la concluzia că definiția prezentă în legislația penală autohtonă este una mai „perfectă” decât în legislațiile penale ale altor state (Ungaria, Belgia, Italia) [88, p. 81-82].

În conformitate cu prevederile art. 61, alin. (1) C. pen.: „Pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor” [105].

După cum se arată în literatura de specialitate, pedeapsa îndeplinește anumite funcții, dintre care: funcția de constrângere sau represiune; funcția de reeducare; funcția de exemplaritate; funcția de eliminare [47, p. 429-430].

În cazul Republicii Moldova, funcțiile pedepsei penale se desprind nemijlocit din scopul acesteia. Astfel, pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate [47, p. 429-430].

În ceea ce privește art. 284, alin. (1) C. pen. al R.M., sancțiunea penală constă în: „închisoare de la 8 la 15 ani”, iar pentru art. 284, alin. (2) din același cod – „închisoare de la 15 la 20 ani sau cu detențiune pe viață”.

Analizând retrospectiv infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale, observăm că, la adoptarea Codului penal în 2002, pedeapsa pentru fapta infracțională statuată la art. 284 era: „închisoare de la 16 la 25 de ani”, iar în Codul penal din 1961: „privațiune de libertate pe un termen de la zece la douăzeci și cinci de ani cu confiscarea averii” [104].

Din această perspectivă, se observă neechivoc că politica penală a Republicii Moldova, în partea pedepselor penale, tinde spre aplicarea proporțională a principiului umanismului.

Umanizarea legislației penale și a justiției penale, și promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului se numără printre prioritățile-cheie ale reformelor din sectorul justiției din Republica Moldova [239, p. 8].

Așadar, potrivit art. 4, alin. (1) C. pen.: „Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” [105].

Ne alăturăm opiniei expuse în doctrină, conform căreia principiul umanismului presupune că: „legiuitorul trebuie să prevadă în legea penală doar acele sancțiuni care sunt în deplină concordanță cu conștiința morală și juridică a societății” [237, p. 421].

După părerea noastră, principiului umanismului pretutindeni trebuie îmbinat cu cel al echității și inevitabilității pedepsei penale, iar în caz contrar devine sugestiv celebrul vers shakespearian: „blândețea, ce tratează cu sfială pe criminali, e însăși criminală”.

În acord cu reglementările art. 62, alin. (1) C. pen.: „Persoanelor fizice care au săvârșit infracțiuni li se pot aplica următoarele pedepse: a) amendă; b) privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate; b¹) privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept; c) retragere a gradului militar sau special, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat; d) munca neremunerată în folosul comunității; f) închisoare; g) detențiune pe viață” [105].

Observăm că art. 284, alin. (1) C. pen. prevede un singur tip de pedeapsă – închisoarea.

După autorul C. Macoveni: „printre trăsăturile principale ale pedepsei date sunt: 1) izolarea de societate a condamnatului; 2) plasarea condamnatului într-o instituție penitenciară; 3) condamnatului îi este impus un anumit regim” [215, p. 45-46].

Analiza comparativă a legislațiilor penale ale altor state arată că infracțiunea similară celei de creare sau conducere a unei organizații criminale se pedepsește:

- cu privare de libertate pe un termen de la 12 la 20 de ani, cu amendă în mărime de până la 5 milioane de ruble sau în mărimea salariului sau a altui venit al condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani sau fără aceasta și cu limitarea libertății pe un termen de la 1 la 2 ani (art. 210, alin. (1) C. pen. al F.R. [395]);

- cu privare de libertate pe un termen de la 7 la 12 ani, cu confiscarea averii (art. 255, alin. (1) C. pen. al Ucr. [396]);

- închisoare de la 10 la 15 ani (art. 416-bis C. pen. al It. [103]);

- cu o pedeapsă majorată în raport cu cea de închisoare de la 6 la 16 ani și o amendă (art. 2, §3 Legea R.F.B. nr. 12.850 din 02.08.2013 [209]);

- amendă în mărime de până la 25 000 dolari, închisoare pe o perioadă de timp nu mai mare de 20 de ani, ori ambele, precum și confiscarea specială (art. 1962 R.I.C.O. S.U.A. [255, p. 922]);

- nu mai puțin de 3 ani, dar nu mai mult de 10 ani de închisoare pe termen fix (art. 294 C. pen. al R.P.C. [129]);

- pedeapsa maximă prevăzută de cea mai gravă infracțiune săvârșită de membrii grupării, inclusiv *moharebeh*, adică: „(a) pedeapsa cu moartea (spânzurarea), (b) crucificarea, (c) amputarea mâinii drepte și a piciorului stâng, (d) exilare” (art. 130 C. pen. al R.I.I. [41, p. 31]).

Conform pct. 17, alin. (2) din Hotărârea Plenului C.S.J.: „Instanțele trebuie să asigure aplicarea măsurilor aspre de pedeapsă față de persoanele adulte care au săvârșit infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave, în special în ipoteza pluralității de făptuitori, precum grupul criminal organizat și organizația criminală” [174].

Din această perspectivă, ajungem la 2 concluzii importante: 1) mărimea pedepsei penale sub formă de închisoare de la 8 la 15 ani pentru infracțiunea prevăzută la art. 284, alin. (1) C. pen. al R.M. este una corespunzătoare mărimei pedepselor penale practicate în alte state; 2) un singur tip de pedeapsă pentru art. 284, alin. (1) C. pen. al R.M. este suficient în condițiile în care există separat instituția confiscării averii.

În continuare, odată ce venim cu propunerea de incriminare a activității de constituire sau conducere a unui grup criminal organizat, devine absolut necesar de a stabili tipul și mărimea pedepsei penale pentru un asemenea comportament infracțional.

Experiența altor state în materia sancționării activității de organizare a grupurilor criminale (infracționale) organizate, dar și participarea la activitatea acestora, prezintă următoarele limite ale sancțiunilor penale:

- închisoare de la 1 la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi (art. 367, alin. (1) C. pen. al Ro. [108]); închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi (art. 367, alin. (2) C. pen. al Ro. [108]);

- 10 ani de închisoare și cu amendă de 150 000 euro (pentru comiterea de infracțiuni pedepsite cu 10 ani de închisoare) și 5 ani de închisoare și cu amendă de 75 000 euro (pentru comiterea de infracțiuni pedepsite cu cel puțin 5 ani de închisoare) – art. 450-1 C. pen. al Fr. [102].

- cu închisoare de până la 5 ani sau cu amendă (art. 129, alin. (1) C. pen. al R.F.G. [101])

- închisoare de orice natură pentru o perioadă ce nu va depăși șase luni, sau cu amendă, sau ambele (art. 120 B C. pen. al Ind. [286]);

- închisoare de la 3 la 7 ani (pentru constituire sau organizare), închisoare de la 1 la 5 ani (pentru participare), închisoare de la 5 la 15 ani (în caz de înarmare a grupului) – art. 416 C. pen. al It. [103];

- închisoare cu muncă silnică pe un termen nu mai mare de 3 ani sau cu amendă nu mai mare de 200 000 yen (art. 7 al Legii Japoniei nr. 77/1991 [11]) etc.

Ceea ce este firesc îl constituie faptul că constituirea sau conducerea grupurilor criminale (infracționale) organizate urmează a fi sancționată mai blând decât în raport cu aceleași acțiuni pentru organizația criminală. La rândul său, activitatea de participare la activitatea unui grup criminal (infracțional) organizat trebuie pedepsită mai blând decât constituirea sau conducerea unei asemenea entități.

În lumina studiului diacronic și comparativ efectuat, propunem sancționarea constituirii sau conducerii unui grup criminal organizat, anume cu pedeapsa închisorii pe un termen de la 3 la 7 ani.

În partea ce ține de propunerea noastră de incriminare a faptei de aderare la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea, sub orice formă, la activitatea acestora, reținem următoarele.

În art. 74², alin. (2) C. pen. din 1961, care prevedea apartenența la o organizație criminală sau participarea la activitatea criminală a acestei organizații, se institua o pedeapsă cu privațiune de libertate pe un termen de la trei la zece ani cu sau fără confiscarea averii [104].

În legislația penală a altor state, aderarea și participarea la activitățile organizației criminale se pedepsește cu:

- privarea de libertate pe un termen de la 7 la 10 ani, cu amendă în mărime de până la 3 milioane de ruble sau în mărimea salariului sau a altui venit al condamnatului pentru o perioadă de până la 5 ani sau fără aceasta și cu limitarea libertății pe un termen de la 1 la 2 ani (art. 210, alin. (2) C. pen. al F.R. [395]);
- privare de libertate pe un termen de la 5 la 12 ani, cu confiscarea averii (art. 255, alin. (2) C. pen. al Ucr. [396]);
- închisoare de la 10 la 15 ani (art. 416-bis C. pen. al It. [103]);
- închisoare pentru o perioadă de 2 ani (art. 51, alin. (1) C. pen. al Au. N. [152, p. 214-215]);
- închisoare pentru o perioadă ce nu va depăși 5 ani (art. 467.11, alin. (1) C. pen. al Ca. [127]).

Dintr-o altă perspectivă, aderarea și participarea la activitățile grupului criminal organizat se pedepsește cu:

- închisoare de la 1 la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi (art. 367, alin. (1) C. pen. al Ro. [108]); închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi (art. 367, alin. (2) C. pen. al Ro. [108]);
- închisoare de până la 5 ani sau cu amendă (art. 129, alin. (1) C. pen. al R.F.G. [101]);
- cu închisoare de la 1 la 5 ani (art. 416 C. pen. al It. [103]);
- reclusiune de la 1 la 3 ani (art. 288 C. pen. al R.F.B. [131]), iar dacă grupul este înarmat – dublarea acestor pedepse;
- închisoare pentru un termen ce nu va depăși 5 ani (secțiunea 45 a Actului Criminalității Grave din 2015 [268], Marea Britanie).

În art. 3 al *Deciziei-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind lupta împotriva crimei organizate* se divizează pedeapsa pentru „participarea la activitatea organizației criminale” de „activitatea de încheiere a unui acord cu privire la activitatea organizației criminale” [149, p. 42-45].

În primul caz, se prevede o pedeapsă maximă privativă de libertate de cel puțin 2 până la 5 ani; în cel de-al doilea caz – pedeapsă privativă de libertate ca infracțiunea în vederea căreia este încheiat acordul, sau de un termen maxim de pedeapsă de cel puțin doi până la cinci ani.

După cum observăm, tipul de bază al pedepsei – închisoarea – este perfect valabil atât pentru crearea sau conducerea, dar și pentru aderarea și participarea la organizațiile criminale și grupurile criminale organizate.

De asemenea, notabil este faptul că participarea la activitatea unei organizații criminale pretutindeni se sancționează mai aspru decât aceeași faptă în raport cu un grup criminal (infracțional) organizat.

Ținând cont de propunerea noastră *de lege ferenda*, care constă în instituirea răspunderii penale pentru aderarea la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea la activitatea acestora, considerăm că această faptă infracțională urmează a fi sancționată cu pedeapsa închisorii, iar termenul acesteia să fie stabilit 1 la 5 ani.

Dozarea răspunderii penale, în acest caz, se va baza pe regulile și criteriile instituite de art. 75 C. pen. (Individualizarea pedepsei), iar deosebirea dintre formele de organizare criminală a participației penale – grup criminal organizat vs organizație criminală – fiind pusă pe seama judecătorului.

În cele ce vor urma, vom analiza din punct de vedere al penologiei tipul și mărimea pedepsei penale în raport cu fapta de constituire a unui grup terorist sau a unei organizații teroriste.

Preliminar, în actuala redacției a C. pen. al R.M. (art. 284, alin. (2)): „crearea sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 ani sau cu detențiune pe viață”.

După cum s-a menționat anterior, o asemenea infracțiune nu a existat anterior în legislația penală a Republicii Moldova.

În cadrul statelor în care fapta de creare sau conducere a unei entități teroriste constituie o infracțiune distinctivă, sunt prevăzute următoarele pedepse penale:

- închisoare pe un termen de la 15 la 20 de ani, cu (sau fără) amendă de până la un milion de ruble sau în mărimea salariului ori altor venituri pentru o perioadă de până la 5 ani, și cu o limitare a libertății pentru o perioadă de la 1 la 2 ani, sau detențiune pe viață (art. 205.4, alin. (1) C. pen. al F.R. [395]);
- închisoare pe un termen de la 8 la 15 ani cu (sau fără) confiscarea averii (art. 258-3 C. pen. al Ucr. [334, p. 241]);
- închisoare de la 7 la 15 ani și interzicerea unor drepturi (art. 35, alin. (2) din Legea României nr. 535 din 25.11.2004 [207]);
- 30 ani de închisoare penală și cu amendă de 500 000 euro (art. 421-5 C. pen. al Fr. [102]);
- închisoare de la 1 la 10 ani (art. 129a, alin. (2) C. pen. al R.F.G. [101]);
- închisoare de la 7 la 15 ani (art. 270-bis C. pen. It. [103]).

În ceea ce privește fapta de participare la organizația (comunitatea/ asociația) teroristă aceasta se sancționează cu:

- închisoare pe un termen de la 5 la 10 de ani, cu (sau fără) amendă de până la 500 000 de ruble sau în mărimea salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la 3 ani (art. 205.4, alin. (2) C. pen. al F.R. [395]);

- închisoare de la 5 la 12 ani și cu interzicerea unor drepturi (art. 35, alin. (1) din Legea României nr. 535 din 25.11.2004 [207]);

- închisoare de la 5 la 10 ani (art. 270-bis C. pen. It. [103]);

- aceeași pedeapsă ca și a infracțiunii la care s-a „conspirat” (secțiunea 811 din Legea Patriot din 26.10.2001, S.U.A. [294]);

- închisoare pentru o perioadă ce nu va depăși 10 ani (art. 83.05 a C. pen. al Ca. [127]).

Iese în evidență faptul că nu toate statele separă, din punct de vedere al pedepsei penale, răspunderea organizatorului/ conducătorului de cea a membrului organizației teroriste (spre exemplu, Republica Ucraina și Republica Federală Germania).

Statele care, totuși, delimitează clar incriminarea comportamentului ilegal în raport cu grupul terorist sau organizația teroristă, instituie un regim sancționator mai redus în ceea ce privește grupul terorist și unul mai aspru pentru organizațiile (asociațiile) teroriste.

Ținând cont de pericolul social creat de orice infracțiune cu caracter terorist, de înclinațiile acestui flagel social cu adevărat odios și de tendințele de sancționare penală a activității de organizare a grupurilor și organizațiilor teroriste la nivel mondial, considerăm pedeapsa actuală prevăzută la art. 284, alin. (2) C. pen. drept una echitabilă și corespunzătoare scopului unei sancțiuni penale.

Cu toate acestea, în opinia noastră, aderarea la un grup/ organizație terorist/ă ori participarea la activitatea unui astfel de grup/ organizație nu poate fi sancționată la fel de drastic ca și activitatea de constituire sau conducere a unor asemenea entități teroriste.

De aceea, dozarea pedepsei penale pentru aderarea la un grup/ organizație terorist/ă ori participarea la activitatea unui astfel de grup/ organizație, pe de o parte, trebuie să fie delimitată net cu cea de constituire sau conducere a unor asemenea entități teroriste, iar pe de altă parte, urmează să fie majorată în raport cu pedeapsa instituită pentru aderarea la un grup/ organizație criminal/ă ori participarea la activitatea unui astfel de grup/ organizație.

Propunem următoarea sancțiune penală pentru aderarea la un grup/ organizație terorist/ă ori participarea la activitatea unui astfel de grup/ organizație: închisoarea, iar mărimea acestei pedepse urmează să fie inclusă în următoarele limite: de la 5 la 10 ani.

Finalmente, dorim să accentuăm că sancțiunea penală se desprinde primordial din caracterul și gradul prejudiciabil al faptei. De aceea, în legislația penală a R.M., clasificarea infracțiunilor (art. 16 C. pen.) este orientată în funcție de tipul și mărimea pedepsei.

Raportarea unei infracțiuni la una din categoriile legale (ușoară, mai puțin gravă, gravă, deosebit de gravă, excepțional de gravă) are o însemnătate aparte, or determină aplicabilitatea unor instituții de drept concrete (aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, liberarea de pedeapsă penală, tipul penitenciarului, prescripția tragerii la răspundere penală, stingerea antecedentelor penale etc.).

De exemplu, Plenul Curții Supreme de Justiție a arătat că: „instanțele de judecată nu sânt în drept să aplice condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei față de persoanele care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave, excepțional de grave, precum și în cazul recidivei” [174] periculoase sau deosebit de periculoase.

5.3. Concluzii la Capitolul V

Studiul efectuat, cuprinzând suprapunerea semnelor componente de infracțiune prevăzute la art. 284 C. pen. asupra infracțiunilor cu o componentă înrudită (articolele 141, 282, 283, 286, 340 C. pen.), precum și compararea formelor de organizare infracțională între ele, cristalizează unele constatări de valoare:

1. Textul normativ al Codului penal al R.M. nu este unificat sub aspectul unor concepte similare, astfel încât fapta de „organizare” (e.g. art. 283 C. pen.) și cea de „creare sau conducere” (e.g. art. 284 C. pen.) sunt echipolente. Lexemul adecvat, după părerea noastră, care înglobează activitățile de „inițiere”, „înființare”, „crearea”, „organizare”, „conducere” este cel de „constituire”.
2. Delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 284 C. pen. de alte infracțiuni înrudite: Organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea (art. 282 C. pen.), Banditismul (art. 283 C. pen.), Acțiuni care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art. 286 C. pen.), se efectuează atât prin prisma semnelor (obiective și subiective) ale componentelor de infracțiuni, dar și prin prisma trăsăturilor distinctive ale formelor de participare penală: bandă armată, formațiune paramilitară ilegală, grup criminal, grup criminal organizat, organizație criminală.
3. Spre deosebire de alte infracțiuni omogene (art. 282, 283, 286, 340 C. pen.) care incriminează inclusiv activitatea de participare, infracțiunea de creare sau conducere a

unei organizații criminale (art. 284 C. pen.) nu prevede răspundere pentru participarea la activitatea organizației criminale sau a grupului criminal organizat.

4. Legislația penală a Republicii Moldova, spre deosebire de legislațiile mai multor state ale lumii, nu sancționează separat activitatea de creare sau conducere a unei organizații teroriste sau a unui grup terorist.
5. Infrațiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale formează concurs de infracțiuni cu alte fapte infracționale, indiferent de conjunctura în care acestea conțin sau nu semnul circumstanțial „săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” sau „în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale”. În acest caz, organizatorul și/ sau conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație (art. 47, alin. (4) Cod penal) și, în același timp, pentru infracțiunea statuată la art. 284 C. pen.
6. Sancțiunea actuală a normei penale de la art. 284 C. pen. al R.M., atât la alin. (1), cât și la alin. (2), corespunde scopului pedepsei penale și îmbină adecvat aplicarea principiilor umanismului, echității și inevitabilității pedepsei penale.
7. În perspectiva incriminării faptei de aderare la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea la activitatea acestora, regimul sancționator urmează să fie diferențiat (*in concreto*, diminuat) în raport cu faptele de constituire sau conducere a unor asemenea entități criminale. Această tendință transpare din analiza legislațiilor penale ale altor state și este valabilă inclusiv și în cazul grupurilor teroriste sau a organizațiilor teroriste.
8. De asemenea, incriminarea constituirii sau conducerii unei organizații criminale condiționează, în virtutea pericolului social sporit și al amplificării insecurității publice pe care o comportă, o necesitate proporțională de sancționare mai aspră decât a aceleiași fapte [constituirea sau conducerea] a unui grup criminal organizat. Regula este aplicabilă și în cazul grupurilor și organizațiilor teroriste.
9. Datorită scopului și mijloacelor la care recurg în activitatea sa grupurile și organizațiile teroriste, faptele de constituire, conducere, aderare, participare și altele asemenea în raport cu aceste forme de organizare infracțională aduc atingere gravă securității publice, într-un volum mărit comparativ faptelor similare săvârșite în raport cu grupurile criminale organizate și organizațiile criminale.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice obținute în urma elaborării prezentului studiu constau în: 1) evaluarea impactului pe care l-au avut reglementările comunitare și internaționale asupra modelului incriminator prevăzut la art. 284 C. pen.; 2) constatarea premiselor istorico-evolutive care au stat la baza incriminării faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale; 3) analiza comparativă a creării sau conducerii unei organizații criminale prin prisma legislației penale a altor state; 4) evaluarea semnelor obiective și subiective ale creării sau conducerii unei organizații criminale în unison cu principiul legalității incriminării, inclusiv a standardelor care rezultă din jurisprudența CtEDO; 5) fundamentarea tezei potrivit căreia infracțiunea de la art. 284 C. pen. este descrisă din punct de vedere obiectiv printr-o componentă formal-redusă, iar din punct de vedere subiectiv se caracterizează prin intenție directă și scop specializat; 6) identificarea curenților existenți în norma penală prevăzută la art. 284 C. pen. și fundamentarea căilor de excludere a acestora, inclusiv prin reformularea definițiilor de „grup criminal organizat” și „organizație criminală” în lumina standardelor internaționale; 7) argumentarea unor soluții practice care ar optimiza legalitatea în domeniul aplicării normei de la art. 284 C. pen.; 8) formularea propunerilor *de lege ferenda* întru perfectarea cadrului normativ incriminator în materia cercetată etc.

Dintre cele mai relevante **concluzii** cu caracter general menționăm următoarele:

1. Cercetarea materialelor publicate la tema tezei de doctorat atestă lipsa unor preocupări constante și predilecte în investigarea problemelor răspunderii penale pentru infracțiunea de crearea sau conducerea unei organizații criminale, precum și a altor formațiuni criminale de tip organizat [112, p. 48], temei care ne servește în expectativa contribuției la rezolvarea unor probleme cu caracter științific în domeniul menționat.

2. Retrospectiva istorică denotă că formele de organizare complexă ale participației penale (grup criminal organizat, organizație criminală) reprezintă creații relativ recente, primii pași pe acest tărâm fiind făcuți abia în secolul XIX-lea, iar până în această perioadă, simpla asociere dintre persoane în scopuri criminale, nu era o activitate condamnată distinctă, ci era calificată ca o formă agravată a infracțiunii concrete săvârșite de membrii entității criminale respective [83, p. 178].

3. În rezultatul cercetării conceptului de „grup criminal organizat” prevăzut de C. pen. al R.M. și a celui de „grup infracțional organizat” prevăzut de Convenția onusiană, s-a constatat că cea de-a doua noțiune are o sferă mai restrânsă de aplicare decât prima noțiune. Optăm pentru cel de-al doilea concept, cu păstrarea denumirii actuale a art. 46 C. pen. al R.M. deoarece, *per se*, noțiunea prevăzută de Convenția O.N.U. din 15.11.2000 atribuie legii penale un caracter de

previzibilitate corespunzător standardelor CEDO [234, p. 30], iar organelor de drept specializate – criterii suplimentare, fixe de delimitare a „grupului criminal organizat” de alte entități criminale.

4. În 73,91 % dintre legislațiile penale studiate este prevăzută răspunderea penală distinctă pentru infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale propriu-zise față de infracțiunea de creare sau conducere a grupului terorist sau organizației teroriste [334, p. 242]. În același timp, tendința de criminalizare a activității de participare sau asociere la un grup/ organizație criminală este de 86,95 % [335, p. 144; 334, p. 243].

5. Clauzele de impunitate pentru faptele conexe grupurilor/ organizațiilor criminale (teroriste), sub formă de modalități speciale de liberare de răspundere/ pedeapsă penală, sunt reținute aproape în toate state ale Europei și Peninsulei Arabe [111, p. 70].

6. Obiectul juridic special al infracțiunilor stipulate la art. 284 C. pen. îl formează totalitatea relațiilor sociale a căror existență și normală desfășurare sunt condiționate de protejarea securității publice [81, p. 46], care este pusă în pericol de actele de creare sau conducere a unor organizații criminale, precum și de însăși existența acestora, pericolozitatea fiind mai pronunțată în cazul grupărilor sau organizațiilor teroriste [90, p. 70].

7. Componenta de infracțiune descrisă la art. 284 C. pen. este formal-redusă (trunchiată) [111, p. 67], întrucât modalitățile normative constau, în esență, în săvârșirea unei pregătiri de infracțiune/ infracțiuni, care în acest caz preia forma de infracțiune consumată.

8. Infracțiunea incriminată la art. 284, alin. (2) C. pen. nu indică modalitățile normative de creare sau conducere a unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat, fapt ce condiționează o interpretare confuză a prevederilor acestuia în raport cu alin. (1) al aceluiași articol [111, p. 68]. Nici denumirea art. 284 C. pen. nu reflectă corespunzător esența normei penale de la alin. (2), fiind omisă referirea la forma de participare – grupul criminal organizat.

9. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 284 C. pen. se exprimă prin vinovăție sub forma intenției directe, iar scopul este un semn obligatoriu, cu prevedere implicită în cazul art. 284, alin. (1) C. pen. și cu prevedere explicită în cazul art. 284, alin. (2) C. pen.

10. În pofida art. 5 al Convenției de la Palermo, activitatea de creare sau conducere a unui „grup infracțional organizat” nu este incriminată ca infracțiune distinctă în legislația națională, decât dacă acesta este constituit în scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni cu caracter terorist [111, p. 67]. În același timp se atestă omiterea incriminării activității de aderare și contribuire la activitatea unei „organizații criminale” sau „grup criminal” [111, p. 73].

11. Delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 284 C. pen. de infracțiunile omogene (art. 282, 283, 286 C. pen. etc.) poate fi efectuată atât prin prisma semnelor constitutive ale

componentelor de infracțiuni, dar și prin prisma trăsăturilor distinctive ale formelor de participare penală: bandă armată, formațiune paramilitară ilegală, grup criminal, grup criminal organizat, organizație criminală.

12. Politica penală a Republicii Moldova, sub aspectul penalizării faptelor, este orientată de principiul umanismului, care însă urmează a fi dozat proporțional cu principiile echității și inevitabilității răspunderii (pedepsei) penale. Sancțiunea actuală a normei penale de la art. 284 C. pen. este conformă principiilor dreptului penal, a practicilor altor state și a standardelor internaționale în materie. După cum rezultă din legislația penală a altor state, sancțiunea penală în cazul formelor complexe de organizare a activității criminale se instituie gradat, în funcție de forma participăției penale: grup criminal organizat – grup terorist – organizație (asociație) criminală – organizație (asociație) teroristă, și activitatea infracțională admisă în raport cu aceasta: aderare – participare – crearea, conducere, organizare.

Problema științifică actuală, de importanță majoră, care a fost soluționată constă în următoarele: elaborarea unui cadru conceptual original ce va permite interpretarea uniformă de către interpreții oficiali a semnelor obiective și subiective ale infracțiunii incriminate la art. 284 C. pen. în strictă consonanță cu principiul legalității; racordarea modelului de incriminare a infracțiunii de creare sau conducere a organizației criminale la standardele internaționale și regionale existente în materie; identificarea imperfecțiunilor admise la formularea art. 284 C. pen. și oferirea unor propuneri *de lege ferenda* de remaniere ale acestora.

În baza concluziilor și constatărilor sus-menționate, pot fi conturate următoarele **propuneri de lege ferenda**:

1. Modificarea art. 46 C. pen. și a art. 47 C. pen., în acord cu prevederile instrumentelor juridice internaționale, cu adaptarea la contextul național, după cum urmează:

Articolul 46. Grupul criminal organizat

Grupul criminal organizat este un grup structurat, alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă de timp și acționează în mod coordonat, în scopul săvârșirii uneia ori mai multor infracțiuni.

Articolul 47. Organizația (asociația) criminală

(1) Se consideră organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației, în scopul obținerii, directe ori indirecte, de avantaje financiare sau de alte avantaje materiale și realizării de interese economice, financiare sau politice.

(2) Infracțiunea se consideră săvârșită de o organizație (asociație) criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia.

(3) Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație. Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat.

2. Reformularea denumirii art. 284 C. pen. al R.M. din „Crearea sau conducerea unei organizații criminale” în „Constituirea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale”.

3. Modificarea și suplinirea dispoziției textului normativ al art. 284 C. pen. prin următoarea formulare:

Articolul 284. Constituirea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale

(1) Constituirea sau conducerea unei organizații criminale, adică întemeierea unei astfel de organizații și organizarea activității ei, fie căutarea și angajarea de membri în organizația criminală, fie ținerea de adunări ale membrilor ei, fie crearea de fonduri bănești și de altă natură pentru susținerea lor financiară și a activității criminale a organizației, fie înzestrarea organizației criminale cu arme și instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni, fie organizarea culegerii de informații despre potențialele victime și despre activitatea organelor de drept, fie coordonarea planurilor și acțiunilor criminale cu alte organizații și grupuri criminale sau infractori aparte din țară și din străinătate, fie asigurarea logistică sau acordarea serviciilor de orice natură, se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani.

(1¹) Constituirea sau conducerea unui grup criminal organizat prin modalitățile stipulate la art. 284, alin. (1), se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani.

(1²) Aderarea la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea, sub orice formă, la activitatea acestora, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani.

(3) Membrul organizației criminale sau a grupului criminal organizat poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a încetat benevol participarea la activitatea organizației criminale sau a grupului infracțional organizat, a declarat benevol despre existența acestora și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ele ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației sau grupului respectiv, dacă acțiunile sale nu conțin semnele altei infracțiuni”.

4. Luând act de propunerea înaintată anterior, privind incriminarea activității de constituire sau conducere a unui grup criminal organizat, aderare la o organizație criminală sau grup criminal organizat, precum și participarea, sub orice formă, la activitatea acestora, considerăm oportună abrogarea art. 283 C. pen. (Banditismul).

5. Propunem incriminarea distinctă a infracțiunii de „Constituire a unui grup terorist sau a unei organizații teroriste”, după cum urmează:

„Articolul 284¹ Constituirea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste

(1) Constituirea sau conducerea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste prin modalitățile stipulate la art. 284, alin. (1), se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 de ani sau cu detențiune pe viață.

(2) Aderarea la un grup terorist sau la o organizație teroristă ori participarea la activitatea unui astfel de grup sau organizație, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani.

(3) Membrul grupului terorist sau organizației teroriste poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a încetat benevol participarea la activitatea grupului terorist sau a organizației teroriste, a declarat benevol despre existența acestora și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ele ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor grupului sau organizației respective, dacă acțiunile sale nu conțin semnele altei infracțiuni” [82, p. 13-15; 76, p. 268].

În final, propuneri următoarele **recomandări interpretative** de practică judiciară:

6. Completarea a textului hotărârilor plenare – pct. 19 din Hotărârea Plenului C.S.J. *cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj* nr. 16 din 07.11.2005, pct. 26 din Hotărârea Plenului CC.S.J. *cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor* nr. 23 din 28.06.2004, pct. 6.5 din Hotărârea Plenului C.S.J. *cu privire la*

practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii nr. 37 din 22.11.2004 —, cu următorul text:

„Persoana care nu este membru al unui grup criminal organizat sau organizație criminală, dar care a participat la săvârșirea oricărei infracțiuni în componența acestora, știind că acționează împreună, este responsabilă de săvârșirea unei infracțiuni de către un grup criminal organizat sau organizație criminală”.

7. Excluderea din pct. 6.5 din Hotărârea Plenului C.S.J. *cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii nr. 37 din 22.11.2004*, a enunțului 2 din teza 1.

Sugestii privind potențialele direcții viitoare de cercetare legate de tema abordată: 1) studierea necesității și perspectivei de incriminare a unor forme calificate a infracțiunii statuate la art. 284 C. pen., precum și a sancționării persoanei juridice pentru comiterea acestei fapte infracționale; 2) analiza aspectelor criminologice ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale; 3) investigarea științifică a infracțiunii prevăzute la art. 284 C. pen. sub aspectul metodicii cercetării criminalistice.

BIBLIOGRAFIE

1. *Acordul de colaborare dintre Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Interne al Federației Ruse* semnat la Moscova, la 11 septembrie 2012 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 785 din 22 octombrie 2012). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.02.2017, nr. 30-39.
2. *Acordul de colaborare între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia cu privire la combaterea traficului internațional de droguri, terorismului internațional și altor crime organizate*, semnat la Chișinău, la 3 iunie 1994 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 710 din 27.07.1999). În: Tratatate internaționale (ediție oficială), vol. 23. Chișinău, 1999. 383 p. ISBN: 9975-73-058-2.
3. *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare cu privire la cooperarea în domeniul combaterii terorismului, traficului ilicit de droguri și crimei organizate*, semnat la Budapesta, la 4 iunie 1997 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 976 din 21.10.1997). În: Tratatate internaționale (ediție oficială), vol. 22. Chișinău, 1999. 526 p. ISBN: 9975-73-051-5.
4. *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italiene de cooperare în materie de luptă cu criminalitatea organizată* semnat la Roma, la 03 iulie 2002 (ratificat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1211 din 16.09.2002). În: Tratatate Internaționale, vol. 32. Chișinău, 2005. 520 p. ISBN: 9975-73-087-6, 9975-73-088-4.
5. *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Letonia privind colaborarea în domeniul combaterii terorismului, traficului ilicit de droguri, substanțe psihotrope și precursori și crimei organizate*, semnat la Chișinău, la 29 mai 2003 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1287 din 27.10.2003). În: Tratatate internaționale (ediție oficială), vol. 33. Chișinău, 2005. 528 p. ISBN: 9975-73-086-8, 9975-73-089-2.
6. *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Cehie privind cooperarea în domeniul combaterii crimei organizate, traficului ilicit de droguri și substanțe psihotrope, terorismului și altor tipuri de infracțiuni grave*, semnat la Praga, la 7 august 2003 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1391 din 24.11.2003). În: Tratatate internaționale (ediție oficială), vol. 31. Chișinău, 2005. 530 p. ISBN: 9975-73-087-6.
7. *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Polone privind cooperarea în domeniul combaterii crimei organizate și altor tipuri de infracțiuni*, semnat la Chișinău, la 22 octombrie 2003 (ratificat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 215 din 04.03.2004). În: Tratatate Internaționale, vol. 33. Chișinău, 2005. 528 p. ISBN: 9975-73-086-8, 9975-73-089-2.
8. *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Bulgaria privind cooperarea în domeniul combaterii crimei organizate, traficului ilicit de droguri, substanțe psihotrope și precursori, terorismului și altor tipuri de infracțiuni grave*, semnat la Sofia, la 20 mai 2004 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 908 din 10.08.2004). În: Tratatate internaționale (ediție oficială), vol. 30. Chișinău, 2005. 480 p. ISBN: 9975-73-086-8.
9. *Acordul privind colaborarea între guvernele statelor-membre GUUAM în domeniul combaterii terorismului, crimei organizate și altor tipuri de infracțiuni grave*, semnat la Yalta, la 20 iulie 2002 (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 990 din 03.09.2007). În: Tratatate internaționale (ediție oficială), vol. 43. Chișinău, 2009. 512 p. ISBN: 978-9975-4076-2-5.
10. *Acordul privind colaborarea statelor-membre ale Comunității Statelor Independente în lupta cu terorismul*, încheiat la Minsk, Belarus, la 4 iunie 1999 (ratificat prin Legea

- Republicii Moldova nr. 426-XV din 27.07.2001). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.08.2001, nr. 97-99.
11. *Act on Prevention of Unjust Acts by Organized Crime Group Members*, nr. 77 of 1991 [citat 25.09.2021]. Disponibil: <https://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814471.pdf>.
 12. *Acțiunea comună nr. 98/733/JAI din 21 decembrie 1998 adoptată în temeiul art. K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană, privind incriminarea participării la o organizație criminală în statele membre ale Uniunii Europene*. În: Jurnalul Oficial al Comunității Europene, L 351/1, 29.12.1998, nr. 19/vol. 1. ISSN: 1977-0782.
 13. ALBU C. *Arma psihologică – între limite și performanțe*. București: Editura Ministerului Internele și Reformei Administrative, 2008, 200 p. ISBN: 978-973-745-064-7.
 14. AL-HAMOUDI K.A. *Criminal Defense in Saudi Arabia: An Empirical Study of the Practice of Criminal Defense in Saudi Arabia*. A dissertation for the degree of Doctor of Philosophy. Washington: University of Washington, 2014. 289 p.
 15. ALLUM F., GILMOUR S. *Handbook of Organised Crime and Politics*. London: Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 528 p. ISBN: 978-1-78643-456-2.
 16. ALLUM F., SIEBERT R. *Organized Crime and the Challenge to Democracy*. London: Routledge/ ECPR Studies in European Political Science, 2003. 256 p. ISBN: 978-0415369725.
 17. ANDREESCU A., RADU N. *Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs securitatea europeană*. București, 2008. 200 p. ISBN: 978-973-0-05345-6.
 18. *Animal Enterprise Terrorism Act*, 27.11.2006. Public Law 109-374. In: U.S. Government Printing Office, 2006.
 19. *Anti-terrorism Act 2001, National Security Law 2010, National Security Act 2010* ș.a. [citat 25.09.2021]. Disponibil: <http://www.pclrs.com/english/bills-and-laws>.
 20. ANTONIU G., MITRACHE C., STĂNOIU R. ș.a. *Noul Cod penal. Volumul I*. București: „C.H. Beck”, 2006. ISBN / ISSN: 973-655-969-6.
 21. ARAMĂ E. *Istoria Dreptului Românesc*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998. 200 p. ISBN: 9975-900-38-0.
 22. ARĂDĂVOAICE GH., ILIESCU D., NIȚĂ D. *Terorism, Antiterorism, Contraterorism*. București: Editura Antet, 1997. 384 p. ISBN: 9739241239, 9789739241236.
 23. ATANASIU M., STĂNCILĂ L. *Terorismul – răul din umbră al începutului de secol*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2014. 170 p. ISBN: 978-606-660-167-2.
 24. *Avizul nr. 8 (2006) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) spre atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, privind rolul judecătorilor în ceea ce privește protecția supremației legii și a drepturilor omului în contextul terorismului*, pct. 76. Strasbourg, 10.11.2006. În: Standarde ale Consiliului Europei pentru justiție, Chișinău: „Bons Offices” S.R.L., 2010. 460 p.
 25. BAIEȘ S., ROȘCA N. *Drept civil: Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Chișinău: Cartier, 2004. 400 p. ISBN: 9975-79-306-1.
 26. BAILEY J., MATTHEW M.T. *Evade, Corrupt, or Confront Organized Crime and the State in Brazil and Mexico*. In: *Journal of Politics in Latin America*, nr. 2, 2009. 131 p. ISSN: 1866-802X.
 27. BALAN O. *Terorismul - crima internațională*. Chișinău: Reclama, 1998. 144 p. ISBN: 9975-9549-0-1.
 28. BARBĂNEAGRĂ A. *Infracțiunile contra păcii și securității omenirii*. Chișinău: Tipogr. „Sirius”, 2005. 560 p. ISBN: 9975-9833-5-9.
 29. BARBĂNEAGRĂ A., BERLIBA V., GURSCHI C. ș.a. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 656 p. ISBN: 9975-79-338-X.
 30. BASARAB M. *Drept penal. Partea generală*. București: Lumina Lex, 1997. 415 p.

31. BEJAN O. *Spre o definiție criminologică exactă a criminalității organizate*. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr. 9, p. 33. ISSN: 1811-0770.
32. BENCHECI M. *Combaterea terorismului contemporan și consolidarea sistemului de securitate internațională*. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2016. 192 p.
33. BENȚE C. *Legile administrative românești din perioada interbelică*. În: Revista de administrație publică și politici sociale, nr. 1, 2009, p. 13-17. ISSN: 2067-1695.
34. BERNASCONI P. *La criminalite organisee et d'affaires internationale. Changes in Society; Crime and Criminal Justice in Europe: A Challenge for Criminological Education and Research, Volume II: International Organized and Corporate Crime*. Antwerp: Kluwer, 1995. ISBN: 2-87377-194-1.
35. BÎRGĂU M. *Criminologie*. Chișinău: Print-Caro, 2010. 688 p. ISBN: 978-9975-4098-9-6.
36. BÎRGĂU M., URSU V. *Criminalitatea organizată – aspecte criminologice și juridico-penale*. Monografie. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”, 2004. 177 p.
37. BÎRSAN C. *Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole. Ediția a 2-a*. București: C.H. Beck, 2010. 1887 p. ISBN/ ISSN: 978-973-115-676-7.
38. BLAKESLEY C.L. *Les systems de justice criminelle face au defi du crime organise. Rapport general A.I.D.P., Alexandria, 1996. Revue Internationale de Droite Penal*. Paris: Ed. Eres, 1998, p. 56-59. ISBN: 9782749250922.
39. BLAKESLEY C.L. *The Criminal Justice System Facing The Challenge of Organized Crime. Section II: The Special Part*. International Review of Penal Law, vol. 67, 1997, p. 35-68. ISSN: 0223-5404, ISBN: 9782749250922.
40. BODEAN M. *Comerțul cu oameni - una dintre cele mai răspândite forme de activitate ilegală practică de grupările criminale organizate*. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr. 11, p. 52-54. ISSN: 1811-0770.
41. *Books I & II of the New Islamic Penal Code, adopted by the Legal Affairs Commission of the Islamic Consultative Assembly on April 21, 2013*. New Haven: Iranian Human Right Documentation Centre, 2014. 54 p.
42. *Books V of the New Islamic Penal Code, adopted by the Legal Affairs Commission of the Islamic Consultative Assembly on July 30, 1991, incorporating all amendments up to January 2012*. New Haven: Iranian Human Right Documentation Centre, 2012. 40 p.
43. *Border Protection, Antiterrorism, and Illegal Immigration Control Act of 16.12.2005* [citat 24.09.2021]. Disponibil: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/4437>.
44. BORODAC A.I. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2004. 622 p. ISBN: 9975-9788-7-8.
45. BORODAC A.I. ș.a. *Manual de Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005. 516 p. ISBN: 9975-935-77-X.
46. BORODAC A.I., GHERMAN M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2006. 264 p. ISBN: 978-9975-78-136-7.
47. BOROI A. *Drept penal. Partea generală: conform noului Cod penal. Editura a 2-a, revăzută*. București: C.H. Beck, 2014. 693 p. ISBN/ ISSN: 978-606-18-0717-8.
48. BOTNARU S., ȘAVGA A. GROSU V.L. GRAMA M. *Drept penal. Partea generală. Volumul I*. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p. ISBN: 9975-79-329-0.
49. BRALOȘTIȚIANU M. *Conexiunile terorismului islamic cu crima organizată*. În: Legea și viața, 2011, nr. 7, p. 21-23. 58 p. ISSN: 1810-309X.
50. BRALOȘTIȚIANU M. *Unele considerații privind specificul investigării infracțiunii de spălarea banilor în domeniul crimei organizate*. În: Legea și viața, 2010, nr. 7. 58 p. ISSN: 1810-309X.
51. BRÎNZA S. *Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul Republicii Moldova. Monografie*. Chișinău: ARC, 2001. 448 p. ISBN: 9975-61-179-6.

52. BRÎNZĂ S. *Infracțiunea de huliganism (art. 287 CP RM): Analiză de drept penal*. În: Studia Unievrstatis Moldaviae – Științe Sociale, nr. 8 (88). Chișinău, 2015, p. 47. 208 p. ISSN: 1814-3199.
53. BRÎNZĂ S. ULIANOVSKI X., STATI V., ȚURCANU I., GROSU VL. *Drept penal. Partea specială. Volumul II. Ediția a II-a*. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 805 p. ISBN: 9975-79-325-8.
54. BRÎNZĂ S., STATI V. *Drept penal. Partea specială. Volumul I*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 1062 p. ISBN: 978-9975-53-028-6.
55. BRÎNZĂ S., STATI V. *Drept penal. Partea specială. Volumul II*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 1324 p. ISBN 978-9975-53-034-7.
56. BRÎNZĂ S., STATI V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Volumul II*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015. 1300 p. ISBN: 978-9975-53-470-3.
57. BUJOR V. *Referințe vizând esența criminalității organizate*. În: Legea și viața, 2008, nr. 2 ISSN: 1810-309X.
58. BUJOR V., POP O. *Aplicații criminologice privind crima organizată*. Timișoara: MIRON, 2003. 90 p.
59. BULAI C. *Manual de drept penal (partea generală)*. București: Editura „ALL”, 1997. 647 p. ISBN 973-9229-74-3.
60. BULGĂR GH. *Dicționar de sinonime*. Chișinău: Știința, 1998. 320 p. ISBN: 9975-67-008-3.
61. CALDERONI F. *Organized Crime Legislation in the European Union. Harmonization and Approximation of Criminal Law, National Legislations and the EZ Framework Decision on the Fight Against Organized Crime*. Berlin: Springer, 2010. 189 p. ISBN: 978-3-642-04330-7.
62. CARRERA S., GUILD E., VOSYLIŪTĖ L., SCHERRER A., MITSILEGAS V. *The Cost of Non-Europe in the Area of Organized Crime*. CEPS Paper in Liberty and Security in Europe, 2016, nr. 90. 147 p. ISBN: 978-94-6138-513-0.
63. *Carte românească de învățătură, 1646*. Ediție critică, întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei R.P.R. condus de academicianul A. Rădulescu. Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc VI. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961. 428 p.
64. CASIADI O., CREȚU A. *Practica judiciară și precedentul judiciar – izvor de drept în Republica Moldova*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al Republicii Moldova, ediția a X-a. Chișinău, 2010, p. 20-25. 264 p. ISBN: 978-9975-935-45-6.
65. CAUIA A. *Reglementarea juridică a statutului de mercenar în cadrul conflictului armat. În: Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene*. Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători. Ediția a II-a, 28 martie 2008. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2009, p. 99-103. 226 p. ISBN 978-9975-4002-5-1.
66. Cauza *AMUUR vs. Franța*. Cererea nr. 19776/92. Hotărârea CtEDO din 25.06.1996, § 50 [citat 19.03.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57988>.
67. Cauza *CHRISTIE vs. Marea Britanie*. Cererea nr. 21482/1993, Decizia Comisiei Europene a Drepturilor Omului din 27.06.1994. Decisions and Reports. nr. 78. Strasbourg (France), p. 119. 153 p. ISBN: 9789287126351.
68. Cauza *CONTRADA vs. Italia*. Cererea nr. 92/1997/876/1088. Hotărârea CtEDO din 24 August 1998, § 60, 67 [citat 14.02.2020]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58217>.
69. Cauza *MANOUSSAKIS și alții vs. Grecia*. Cererea nr. 18748/91. Hotărârea CtEDO din 26.09.1996, § 39. În: Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Culegere

- selectivă / coordonator traducere și editor text: M. MACOVEI. Iași: Polirom, 2000, p. 525. 640 p. ISBN: 973-683-385-2.
70. Cauza *OLIVEIRA vs. Olanda*. Cererea nr. 33129/96. Hotărârea CtEDO din 04.06.2002, § 53-54 [citată 19.03.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60495>.
 71. Cauza *POPOVICI vs. Moldova*. Cererea nr. 289/04 și 41194/04. Hotărârea CtEDO din 27.11.2007. În: Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Hotărârile și Deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului în cauzele moldovenești. Volumul VI. 1 iulie 2007 – 31 decembrie 2007. Responsabil de ed. VI. Gribincea. Chișinău: Cartier juridic (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 2009. 596 p. ISBN: 978-9975-79-445-9.
 72. Cauza *STRELETZ, KESSLER ȘI KRENZ vs. Germania*. Cererile nr. 4044/96, 35532/97 și 44801/98. Hotărârea CtEDO din 22.03.2001, § 87 [citată 06.03.2020]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59353>.
 73. Cauza *Sud Fondi S.R.L. și alții vs. Italia*. Cererea nr. 75909/01. Hotărârea CtEDO din 20.01.2009, § 116 [citată 06.03.2020]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90753>.
 74. Cauza *Sunday Times vs. Marea Britanie*. Cererea nr. 6538/74. Hotărârea CtEDO din 26.04.1979, § 49 [citată 19.03.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>.
 75. Cauze conexe 100 până la 103/80, Cauza *SA Musique Diffusion française și alții vs. Comisia*, 07 iunie 1983, ECR 1825, par. 112 [citată 16.09.2019]. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumat-cjue/61980J0100.pdf>.
 76. **CAZACICOV A.** *Abordări de perspectivă privind incriminarea constituirii unui grup terorist sau a unei organizații teroriste în Codul penal al Republicii Moldova*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al Republicii Moldova, nr. 14, Chișinău, 2021, p. 260-269. 342 p. ISSN: 1857-0976; ISBN 978-9975-135-44-3.
 77. **CAZACICOV A.** *Crearea sau conducerea unei organizații criminale/ teroriste în sistemul de drept anglo-saxon (common-law)*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al Republicii Moldova, nr. 14, Chișinău, 2021, p. 328-341. 342 p. ISSN: 1857-0976; ISBN 978-9975-135-44-3.
 78. **CAZACICOV A.** *Integrarea instituțiilor juridice în urma Unirii din 1918*. În: Unificarea legislației și funcționarea sistemului judiciar după Marea Unire din 1918. Culegere de articole realizate de audienții INJ și auditorii INM. București: Universul Juridic, 2018, p. 239-247. 257 p. ISBN: 978-606-39-0367-0.
 79. **CAZACICOV A.** *Issues of crime as consequence of refugee's policy in the European Union. Relevant issues of the Republic of Moldova's domestic and foreign policy. The materials of the scientific conference researchers*. Chișinău: IRIM (Tipografia: „Print-Caro”), 2018, p. 87-91. 294 p. ISBN: 978-9975-3076-4-2.
 80. **CAZACICOV A.** *Latura subiectivă a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale*. Chișinău: Revista Națională de Drept, nr. 2 (244), 2021, p. 118-127. 152 p. ISSN: 1811-0770 E-ISSN: 2587-411X.
 81. **CAZACICOV A.** *Object of crime provided by art. 284 Penal code of the Republic of Moldova (Creating or leading a criminal organization)*. London (United Kingdom): Collection of scientific articles of LXIV international scientific and practical conference „European research: innovation in science, education and technology”, 05-09 June, 2020, p. 46-50. 121 p. ISBN: 978-1-64655-053-1, ISSN: 2410-2873.
 82. **CAZACICOV A.** *Răspunderea pentru constituirea unui grup terorist sau a unei organizații teroriste*. Chișinău: Revista științifico-practică „Legea și viața”, Ediție specială, 2020, p. 13-15. 95 p. ISSN: 1810-309X.
 83. **CAZACICOV A.** *Retrospectiva cadrului normativ incriminator vizând crearea sau conducerea unei organizații criminale*. Warsaw (Poland): Modern Scientific challenges

- and trends, Collection of Scientific Works of the International Scientific Conference, Issue 9(20), 20 octombrie 2019, p. 172-178. 229 p. ISBN: 978-83-949403-3-1.
84. **CAZACICOV A., DARII I.** *Elemente de drept penal comparat privind infracțiunea de creare a unei organizații criminale cu caracter terorist*. Chișinău: Revista Națională de Drept, nr. 2 (244), 2021, p. 26-34. 152 p. ISSN: 1811-0770 E-ISSN: 2587-411X.
 85. **CAZACICOV A., GRIBINCEA V.** *Subiectul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale*. Chișinău: Revista Procuraturii Republicii Moldova, nr. 4, 2019, p. 84-88. 90 p. ISSN: 2587-3601.
 86. **CĂLIAN S.** *Scurtă prezentare a sistemului de drept american*. În: Revista Transilvană de științe administrative, nr. 2 (4), 2000, p. 102-106. 262 p. ISSN: 1454-1378.
 87. **CĂȘUNEANU F.-D.** *Măsuri de combatere a grupului criminal organizat adoptate la nivelul Uniunii Europene*. În: Revista „Dreptul” (România), 2012, nr. 3, p. 195-196. 240 p. ISSN: 1018-0435.
 88. **CERNOMOREȚ S., ILCO V.** *Abordări teoretice privind pedeapsa în calitate de componentă de bază a sistemului sancțiunilor penale*. În: Revista „Administrarea Publică”, nr. 2 (98), 2018, p. 81-82. 165 p. ISSN: 1813-8489.
 89. **CHIRIȚA V.** *Luarea de ostatici. Analiza juridico-penală și criminologică*. Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”. Chișinău, 2011. 242 p. ISBN: 978-9975-935-66-1.
 90. **CHIRIȚA V., CAZACICOV A.** *Infracțiuni cu caracter terorist. Suport de curs. Seria: Drept penal (Partea specială)*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I., 2016. 165 p. ISBN: 978-9975-121-22-4.
 91. **CHIRIȚA V., CAZACICOV A.** *Măsuri de prevenire și combatere a actului terorist*. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Ediția a XIV-a, nr. 2. Chișinău, 2014, p. 14-20. 164 p. ISSN 1857-0976.
 92. **CIOBANU I.** *Crima organizată în Republica Moldova*. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr. 11, p. 52-57. 68 p. ISSN: 1811-0770.
 93. **CIOBANU I.** *Criminalitatea organizată la nivel transnațional și unele forme de manifestare în Republica Moldova*. Chișinău: Museum, 2001. 158 p. ISBN: 9975-906-34-6.
 94. **CIOBANU I.** *Criminologie. Vol. I*. Chișinău: Cartdidact - Reclama, 2003. 156 p. ISBN: 9975-932-73-8.
 95. **CIOBANU I., POSTOLACHE T.** *Caracteristicile crimei organizate*. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr. 7, p. 22-24. 68 p. ISSN: 1811-0770.
 96. **CLANET M.** *Politica Franței în materie de luptă contra drogurilor*. În: Revista internațională de Criminalistică și poliție tehnică, 1994, nr. 2, p. 35-38.
 97. *Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002*. În redacția legii modernizate din 01.03.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
 98. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.11.2013, nr. 248-251.
 99. *Codul penal al Bulgariei din 15.03.1968, cu ultimele amendamente din 19.12.2017* [citât 26.03.2018]. Disponibil: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1245689&subID=100109090,100109257,100109267,100109819>.
 100. *Codul penal al Regatului Arabiei Saudite (القانون السعودي العربية للمملكة الجنائي القانون)* [citât 25.09.2021]. Disponibil: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ar/ma/ma045ar.pdf>.
 101. *Codul penal al Republicii Federale Germane*. În: Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. T. Toader [citât 24.09.2021]. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>.

102. *Codul penal al Republicii Franceze*. În: Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. T. Toader [citat 24.09.2021]. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>.
103. *Codul penal al Republicii Italia*. În: Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. T. Toader [citat 24.09.2021]. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>.
104. *Codul penal al Republicii Moldova* din 24.03.1961, completat prin Legea nr. 316-XIII din 09.12.1994, abrogat la data de 12.06.2003. În: *Veștile*, 24.04.1961, nr. 010.
105. *Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.
106. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Manual elaborat sub conducerea profesorului BARBĂNEAGRĂ A. Chișinău: Editura Sarmis, 2009. 860 p. ISBN: 978-9975-105-20-0.
107. *Codul penal al României din 1864*. În vigoare de la 30 aprilie 1865 până la 17 martie 1936. În: Monitorul Oficial al României, 30.10.1864, nr. 240.
108. *Codul penal al României nr. 286 din 2009*, în vigoare din 01.02.2014. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 24.07.2009, nr. 510.
109. *Codul Penal al României, Legea nr. 9/1936*. În vigoare de la 18 martie 1936 până la 01 februarie 1948. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 27.03.1936, nr. 73.
110. COJOCARU GH. *Franța și ratificarea Tratatului Basarabiei de la Paris, din 28 octombrie 1920*. Chișinău: Revista de istorie a Moldovei, nr. 1, 2016, p. 64-85. 153 p. ISSN: 1857-2022.
111. COJOCARU R., CAZACICOV A. *Crearea sau conducerea unei organizații criminale cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist*. În: „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan. Materialele conferinței științifico-practice internaționale 16 martie 2017”, Chișinău, 2017, p. 65-74. 320 p. ISBN: 978-9975-121-38-5.
112. COJOCARU R., CAZACICOV A. *Formațiunea paramilitară ilegală ca formă de manifestare a criminalității organizate*. Materialele conferinței cu participare internațională, 01 martie 2017. Chișinău: Academia militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2017, p. 42-50. 292 p. ISSN 1857-0976.
113. COJOCARU R., CAZACICOV A. *Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale în sistemul de drept romano-germanic (Partea I-a)*. Chișinău: Revista științifico-practică „Legea și viața”, nr. 9-10 (357-358), septembrie-octombrie 2021, p. 5-20. 99 p. ISSN: 1810-309X.
114. COJOCARU V.M. *Actul terorist în contextul dreptului penal*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2020, p. 214. 264 p.
115. COMAN I. *Combaterea criminalității organizate în România din perspectiva reprezentărilor, atitudinilor și comportamentelor specialiștilor implicați în domeniu și a populației*. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2016. 36 p.
116. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.03.2016, nr. 78.
117. *Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane* din 16.05.2005. În: Cooperare juridică internațională: 50 de tratate internaționale la care Republica Moldova este parte. Coord. M. POALELUNGI et al. Chișinău: „Tipografia-Sirius”, 2018. 796 p.
118. *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului*, adoptată în Varșovia la 16 mai 2005. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 22.6.2018, L 159/5. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 51 din 07.03.2008 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea terorismului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.03.2008, nr. 63-65.

119. *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* nr. 1950 din 04.11.1950. În vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997. În: *Tratate Internaționale*, 30.12.1998, nr. 1. 390 p. ISBN: 9975-73-022-1.
120. *Convenția europeană pentru reprimarea terorismului*, adoptată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1977 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 456-XIV din 18.06.1999). În: *Tratate internaționale (ediție oficială)*, vol. 28. Chișinău, 2001. 311 p. ISBN: 9975-73-072-8.
121. *Convenția internațională cu privire la Drepturile Copilului* nr. 1989 din 20.11.1989, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite. În: *Tratate Internaționale*, 30.12.1998, nr. 1. 390 p. ISBN: 9975-73-022-1.
122. *Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor*, adoptată la New York la 4 decembrie 1989. În vigoare pentru Republica Moldova din 28.02.2006. În: *Tratate internaționale (ediție oficială)*, vol. 5. Chișinău, 1998. 271 p. ISBN: 9975-73-026-4.
123. *Convenția O.N.U. pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid* nr. 1948 din 09.12.1948. În: *Tratate Internaționale*, 30.12.1998, nr. 1. 390 p. ISBN: 9975-73-022-1.
124. *Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*, adoptată la New York, la 15 noiembrie 2000 (ratificată prin Legea Republicii Moldova nr. 15 din 17.02.2005). În: *Tratate Internaționale*, 30.12.2006, nr. 35. 480 p. ISBN: 978-9975-9669-3-1.
125. *Convenția privind prevenirea și sancționarea infracțiunilor contra persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv agenții diplomatici* nr. 1973 din 14.12.1973. În: *Tratate internaționale*, 30.12.1999, nr. 14. 154 p. ISBN: 9975-73-041-8.
126. *Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale*. Chișinău: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., 5-6 noiembrie 2009. 300 p.
127. *Criminal Code of Canada*, (R.S.C., 1985, c. C-46), current to 06.12.2018. Justice Laws Website. [citat 25.09.2021]. Disponibil: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/>.
128. *Criminal Law Act 1977*. UK Public General Acts [citat 24.09.2021]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/45/section/1>.
129. *Criminal Law of the People's Republic of China*. Order of the President of the People's Republic of China, nr. 83, promulgated by National People's Congress on 14.03.1997.
130. Cristea G. *Criminalitatea organizată transfrontalieră din Balcani: Riscuri și amenințări asupra securității Republicii Moldova*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2020. 174 p.
131. *Cyodigo Penal de la República Federativa del Brasil*. Decreto-Lei No 2.848, 07.12.1940 [citat 24.09.2021]. Disponibil: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/Decreto-Lei/Del2848.htm.
132. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți nr. 1a-879/18 din 20.11.2020. În: dosarul penal nr. 1-307/20, pendinte la Judecătoria Edineț, sediul Briceni.
133. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 1a-250/2005. (Sistemul informatic MoldLex).
134. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1r-arest-9/12 din 10.07.2012. Dosarul nr. 1r-arest-9/12. Arhiva Curții Supreme de Justiție [citat 18.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
135. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție nr. 4-1re-172/2014 din 22.05.2014. Dosarul nr. 4-1re-172/2014 [citat 21.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=395.
136. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție nr. 4-1re-74/2015 din 09.04.2015. Dosarul nr. 4-1re-74/2015 [citat 18.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=711.

137. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție nr. 4-lre-260/2014 din 18.12.2014. Dosarul nr. 4-lre-260/2014 [citat 19.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=632.
138. Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr. 1-re-254/2008 din 25.03.2008. Dosarul nr. 1-re-254/2008. Arhiva Curții Supreme de Justiție [citat 17.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
139. Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr. 1r-arest-7/11 din 19.02.2011. Dosarul nr. 1r-arest-7/11. Arhiva Curții Supreme de Justiție [citat 17.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
140. Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 1ra-133/2018 din 10 ianuarie 2018. Dosarul nr. 1ra-133/2018 [citat 23.03.2018]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10191.
141. Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 4-1re-4/2018 din 16.01.2018. Dosarul nr. 4-1re-4/2018 [citat 27.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=1481.
142. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 1581/2012 din 15.05.2012 [citat 25.03.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=102759>.
143. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 1924/2014 din 04.06.2014 [citat 22.03.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=114775>.
144. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 318/2015 din 21.09.2015 [citat 21.03.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=132459>.
145. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 3363/2013 din 01.11.2013 [citat 24.03.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=108531>.
146. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 719/2013 din 27.02.2013 [citat 25.03.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=93484>.
147. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 88/A/2014 din 14.04.2014 [citat 16.03.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=133315>.
148. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României, Secția penală, nr. 4469/2006 [citat 28.02.2019]. Disponibil: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=32415>.
149. *Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind lupta împotriva crimei organizate* nr. 2008/841/JAI din 24 octombrie 2008. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 300/42, 11.11.2008, p. 42-45. 59 p. ISSN: 1830-3625.
150. *Declarația Președinților Republicii Moldova, României și Ucrainei privind colaborarea în domeniul luptei cu crima organizată*, semnată la Izmail, la 04 iulie 1997. În: *Tratate Internaționale*, vol. 22. Chișinău, 1999. 526 p.
151. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată la New York la data de 10.12.1948 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217 din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1. 390 p. ISBN: 9975-73-022-1.
152. *Department of the Attorney-General and Justice. Northern Territory of Australia. Criminal Code Act as in force at 6 December 2018*. 299 p.
153. *Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a*. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p. ISBN: 973-9243-29-0.

154. *Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a.* Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Editura Univers Enciclopedic, 2009. 1230 p. ISBN: 086-606-92159-7-5.
155. DONCIU A. *Crima-predicat în infracțiunea de spălare a banilor. Aspecte metodologice, probleme, soluții.* Chișinău: USEM, 2010. 144 p. ISBN: 978-9975-4179-5-2.
156. DONGROZ V. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Volumul III.* București, 1971. 676 p.
157. DONGROZ V., KAHANE S., OANCEA I. et al. *Explicații teoretice ale Codului penal român.* București: All Beck, 2003. 399 p. ISBN: 973-655-320-5.
158. Dosar secretizat, intentat de PCCOCS la 02.11.2017 în baza art. 279¹, alin. (1), lit. b) și alin. (4) C. pen., vol. I, p. 115, 151.
159. DRĂGAN A.T. *Frauda informatică: analiza juridico-penală a infracțiunii.* Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 179 p.
160. DUȘA A. *Elemente de analiză comparativă.* București: Tritonic, 2014. 220 p. ISBN: 978-606-749-004-6.
161. *Federal Law No. (7) of 2014 on Combating Terrorism Offences* [citat 25.09.2021]. Disponibil: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/98658/117474/F399649256/LNME-FED-LAW-7-2014.pdf>.
162. GLADCHI GH. *Criminologie generală.* Chișinău: Museum, 2001. 311 p. ISBN: 9975-906-56-7.
163. GLADCHI GH. *Terorismul, criminalitatea organizată și corupția.* Chișinău: Analele Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, ediția a XVIII-a, nr. 2, 2018, p. 56. 128 p. ISSN 1857-0976, ISBN 978-9975-121-60-6.
164. GOUNEV P., RUGGIERO V. *Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal partnerships.* London: Routledge/ ECPR Studies in European Political Science, 2012. 228 p. ISBN: 978-0-415-69362-2, 978-0-203-11796-5.
165. GRAGERT A. BRUCE. *Yakuza: The Warlords of Japanese Organized Crime.* San Francisco: „Annual Survey of International & Comparative Law: Vol. 4: Iss. 1, Article 9”, 1997. 204 p. ISSN: 1932-2364.
166. GRAMA M. *Organizatorul infracțiunii în legislația penală a Republicii Moldova.* În: Revista Națională de drept, 2002, nr. 4. 68 p. ISSN: 1811-0770.
167. GRAMA M. *Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor.* Teză de doctor în drept. Chișinău, 2003. 191 p.
168. GRAMA M., BOTNARU S., ȘAVGA A., GROSU VL. *Drept penal. Partea generală. Volumul I.* Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2012. 328 p. ISBN: 978-9975-53-083-5.
169. GROPA M. *Limitele mandatului de securitate – expansiunea criminalității organizate ca temei de justificare a mandatului de securitate.* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, nr. 5, 2020, p. 86. 118 p. ISSN: 2587-3601.
170. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii europene* nr. 1345 din 24.11.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.12.2006, nr. 189-192.
171. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia.* Anexa nr. 1. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.06.2017, nr. 171-180.
172. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 480 din 30.06.2011 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011-2019.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.07.2011, nr. 110-112.

173. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 445 din 05.05.1995 cu privire la aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru elaborarea proiectelor de legi și altor acte normative care vor reglementa construcția, pregătirea și folosirea Forțelor.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.06.1995, nr. 35.
174. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale nr. 8 din 11.11.2013* [cit. 26.03.2018]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=127.
175. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor nr. 23 din 28.06.2004.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 8, 2004.
176. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj nr. 16 din 07.11.2005.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 4, 2006.
177. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre traficul de ființe umane și traficul de copii nr. 37 din 22.11.2004.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 8, 2005.
178. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM), nr. 11 din 24.12.2012.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2013, nr. 6.
179. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr. 39 din 22.11.2004.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 7.
180. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4-1re-11/11. Dosarul nr. 4-1re-11/11. Arhiva Curții Supreme de Justiție* [cit. 23.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
181. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4-1-re-508/08 din 17.11.2008. Dosarul nr. 4-1-re-508/08. Arhiva Curții Supreme de Justiție* [cit. 20.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
<http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.
182. Informația operativă privind starea infracționalității (fără dosarele clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru perioada 2014-2021 [cit. 20.11.2021]. Disponibil: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
183. IONESCU S. *Semnificația jurisprudenței și autoritatea precedentului în marile familii de drept.* În: Studii de drept românesc. Serie Nouă, Anul 21(54), nr. 1, ianuarie-martie 2009. București: Editura Academiei Române, 2010, p. 7-24. 130 p. ISSN: 2484-9394, ISSN-L: 2284-9394.
184. IVANOV AL. YURY. *Crime and punishment in muslim criminal doctrine.* Cofola: The Conference Proceedings, edition I. Brno: Masaryk University, 2010, p. 1093-1101. 1872 p. ISBN 978-80-210-5151-5.
185. *Îndreptarea Legii (Pravila cea Mare, de la Târgoviște), 1652.* Ediție întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei R.P.R. condus de academicianul A. Rădulescu București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962. 1016 p.
186. *JuriGlobe. World Global Systems. Alphabetical Index of the 192 United Nations Member States and Corresponding Legal Systems.* Study made by University of Ottawa [cit. 03.01.2019]. Disponibil: <http://www.juriglobe.ca/eng/syst-onu/index-alpha.php>.
187. *Justice Against Sponsors of Terrorism Act, 28.09.2016. Public Law 114-222.* In: U.S. Government Printing Office, 2016.
188. KARIM A.A. *Issue in Islamic Penal Law* [cit. 25.09.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/323187581_Issues_in_Islamic_penal_law.

189. KLIP A. *Dreptul penal european. O abordare integrative*. Chișinău: Cartier juridic, 2014. 582 p. ISBN 978-9975-79-868-6.
190. KOENING D. *Confruntarea dintre sistemul justiției penale și crima organizată*. În: Revista Internațională de Drept Penal, vol. 69, p. 306-312.
191. KOVESI L. *Combaterea crimei organizate prin dispoziții de drept penal*. Teză de doctor în drept. Timișoara, 2011. 479 p.
192. LARII I. *Criminologie*. Chișinău: Tipografia „Elena V.I.”, 2004. 150 p. ISBN: 9975-935-28-1.
193. *Law on Combating the Financing of Terrorism* [citat 25.09.2021]. Disponibil: <http://www.aml.gov.sa/en-us/RulesAndRegulations/Combating%20Terrorism%20and%20Financing%20of%20Terrorism%20Law.pdf>.
194. *Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003, nr. 66 din 05.04.2012*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.07.2012, nr. 155-159.
195. *Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea terorismului nr. 120 din 21.09.2017*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.10.2017, nr. 364-370.
196. *Legea Republicii Moldova cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2016, nr. 69-77.
197. *Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova nr. 112 din 22.05.2008*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.06.2008, nr. 97-98.
198. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 277 din 18.12.2008*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.02.2009, nr. 41-44.
199. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 136 din 19.06.2008*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.08.2008, nr. 145-151.
200. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 316-XIII din 9 decembrie 1994*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.02.1995, nr. 009.
201. *Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate nr. 15 din 17.02.2005*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 04.03.2005, nr. 36-38.
202. *Legea Republicii Moldova privind contracararea activității extremiste nr. 54 din 21.02.2003*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.03.2003, nr. 56-58.
203. *Legea Republicii Moldova privind întrunirile nr. 26 din 22.08.2008*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.04.2008, nr. 80.
204. *Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea criminalității organizate nr. 50 din 22.03.2012*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.05.2012, nr. 103.
205. *Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă nr. 130 din 08.06.2012*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.10.2012, nr. 222-227.
206. *Legea Republicii Moldova securității statului nr. 618 din 31.10.1995*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.02.1997, nr. 10-11.
207. *Legea României privind prevenirea și combaterea terorismului nr. 535 din 25.11.2004* [citat 24.09.2021]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/57494>.
208. LEGRAND P. *Drept comparat*. București: Ed. Lumina Lex, 2001. 128 p. ISBN: 973-588-345-7.
209. *Lei No. 12.850, de 2 de Agosto de 2013* [citat 24.09.2021]. Disponibil: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_Ato2011-2014/2013/L Lei/L12850.htm.
210. *Lei No. 13.260, de 16 de março de 2016* [citat 12.01.2019]. Disponibil: http://www.planalto.gov.br/CCIVIL_03/_Ato2015-2018/2016/L Lei/L13260.htm.

211. LENAERTS K. Prefața la *Compendiul jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova* (1995-2017). București: Wolters Kluwer, 2017. 537 p. ISBN: 978-606-677-023-1
212. *Letopisețul Țării Moldovei*. Îngrijirea textului de T. CELAC. Chișinău: Editura „Universul”, 2006, p. 108. 640 p. ISBN: 978-9975-944-96-0.
213. LIVIU P.M. *Istoria Dreptului Românesc*. București: Lumina Lex, 1997. 376 p. ISBN: 973-9186-95-5.
214. MACARI I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*. Chișinău: Centrul editorial USM, 2003. 509 p. ISBN: 9975-70-247-3.
215. MACOVEI C. *Liberarea condiționată de pedeapsă penală înainte de termen*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015, p. 45-46. 190 p.
216. *Magna Carta Translation*. Translation by professor N. Vincent. Washington: National Archives and Records Administration [citat 25.09.2021]. Disponibil: <https://www.archives.gov/files/press/press-kits/magna-carta/magna-carta-translation.pdf>.
217. MANEA V. *Delimitarea acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art.286 C.pen.RM) de unele infracțiuni contra securității publice și ordinii publice*. În: Revista Națională de Drept, nr. 6, 2009, p. 14-18. 64 p. ISSN: 1811-0770.
218. MANEA V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2009. 201 p.
219. MAPPES-NIEDIEK N. *Mafia din Balcani. Statele aflate în puterea crimei – o primejdie pentru Europa*. București: Editura „Vivaldi”, 2005. 240 p. ISBN / ISSN: 973-9473-61-X.
220. MARGARET E.B. *Critical reflections on transnational organized crime, money laundering, and corruption*. Toronto (Canada): University of Toronto Press, Scholarlz Publishing Division, 2003. 352 p. ISBN: 978-1-4426-7024-2.
221. MARIȚ A. *Calificarea infracțiunii. Aspecte teoretico-normative și practice ale încadrării juridico-penale ale infracțiunii. Manual*. Chișinău: USEM, 2015. 420 p. ISBN: 978-9975-3041-5-3.
222. MARIȚ A. *Drept penal. Partea generală. Volumul I*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2002. 355 p.
223. MĂȚĂ D.C. *Recunoașterea internațională a Unirii Basarabiei cu România*. În: Revista Română, nr. 1 (35), 2004. ISSN: 1224-2454.
224. McBRIDE J. *Drepturile omului și procedura penală. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009. 324 p. ISBN: 978-9975-78-803-8.
225. MERKOURIS P. *In Dubio Mitius. Between the Lines of the Vienna Convention: Canons of Construction and Other Interpretive Principles in Public International Law: a Practitioners' Handbook*. Netherlands: Wolters Kluwer, University of Groningen Faculty of Law Research Paper, 2017. 54 p. ISBN: 9789041184030.
226. *Mic dicționar academic. Volumul I-II. Ediția a II-a*. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. București: Editura Univers Enciclopedic, 2010. 3200 p. ISBN: 9786068162263.
227. MICLEA D. *Combaterea crimei organizate – evoluție, tipologii, legislație, particularități. Curs. Volumul I*. București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2004. 261 p. ISBN: 9738307538.
228. MITRACHE C., MITRACHE CR. *Drept penal roman. Partea generală. Ediția a 4-a, revăzută și adăugită*. București: Universul Juridic, 2005. 439 p. ISBN: 978-606-673-929-0.
229. *Monitorul Oficial al României, nr. 100, 08 august 1922*. Biblioteca Metropolitană București: Imprimeria Statului, 2015.
230. MORIYAMA T. *World Factbook of Criminal Justice Systems: Japan*. Albany: Takushoku University, 1997. 17 p.
231. NENOV P.Z., HURDUBAIE I. *Criminalitatea organizată la confluența mileniilor. Realități și perspective*. Chișinău: Materialele conferinței științifico-practice internaționale

- „Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: Evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere”, 12-13 iunie 2012, p. 128-140. 398 p.
232. *New York State Penal Law 2018. New York Legislature. New York: Independently published, 2018. 363 p. ISBN-10: 1983039047.*
 233. *Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders, Cairo, Egypt, 29 April-8 May 1995, UN doc. A/CONF.*
 234. OBADĂ D., CAZACICOV A. *Grupul infracțional organizat în contextul criminalității transnaționale. Chișinău: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 2 (45), 2018, p. 24-31. 60 p. ISSN: 1857-2405.*
 235. *Official Journal of the European Communities, 11.01.1997, C 10/1, vol. 40, p. 2 [citat 13.10.2019].* Disponibil: (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1997:010:FULL&from=RO>).
 236. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966, art. 14. În vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993. În: Tratatate Internaționale, 30.12.1998, nr. 1. 390 p. ISBN: 9975-73-022-1.*
 237. PASCU I., ANDREEA S.U., MUSCALU G. *Drept penal. Partea generală, ed. a IV-a. București: Ed. Hamangiu, 2016, p. 421. 620 p. ISBN/ ISSN: 978-606-27-0569-5.*
 238. PAȘCA I.-C. *Combaterea criminalității organizate în dreptul penal francez: asocierea în vederea săvârșirii de infracțiuni și banda organizată. În: Analele Universității de Vest din Timișoara, 2014, p. 68-75. 241 p. ISSN: 1841-3307, 1843-0651.*
 239. PECI I. *Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova. Chișinău, 2021, p. 8. 86 p.*
 240. *Penal Code of Japan. Act No. 45 of April 24, 1907 [citat 25.09.2021].* Disponibil: <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf>.
 241. *Penal Code of United Arab Emirates. Federal Law No (3) of 1987. First Edition. Abu Dhabi: Judicial Department, 2011. 212 p.*
 242. PHILLIPS E. *The codification enterprise: principled law reform and the Indian Penal Code. In: „The Jersey & Guernsey Law Review”, Guernsey, 2017, p. 166-181. 397 p. ISSN: 1366-9354.*
 243. PILAT S. *Vandalismul: Analiza juridico-penală. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018. 184 p.*
 244. PIPES R. *Russia under the Old Regime. Harmondsworth: Penguin, 1974. 360 p. ISBN: 0684140411, 9780684140414.*
 245. *Planul de acțiune 98/733/JAI din 21 decembrie 1998 privind incriminarea participării la o organizație criminală din statele membre ale Uniunii Europene. În: Official Journal of the European Communities, L. 351, vol. 41, 29.12.1998. 44 p. ISSN: 1977-0677.*
 246. POALELUNGI M., DOLEA IG., VÎZDOAGĂ T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013. 1192 p. ISBN: 978-9975-53-231-0.*
 247. POP O. *Aspecte generale privitoare la înțelesul de criminalitate organizată. În: Legea și viața, 2007, nr. 6, p. 13-17. ISSN: 1810-309X.*
 248. POPESCU S. *Metoda comparativă în cercetarea juridică. Râmnicul-Vâlcea: Curierul de Râmnic, 15 mai, 2012. ISSN : 1842-4589.*
 249. POSTOVAN D. *Dreptul discreționar și combaterea criminalității organizate. În: Revista Națională de Drept, 2011, nr. 12, p. 19-22. 72 p. ISSN: 1811-0770.*
 250. POSTOVAN D. *Prevenirea și combaterea criminalității organizate conform prevederilor legislației Republicii Moldova. Unele aspecte teoretice și practice. Chișinău, Revista Institutului Național al Justiției, nr. 3 (22), 2012, p. 53-58. 60 p. ISSN: 1857-2405.*
 251. *Protocolul adițional la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului, semnat în Riga, la 22.10.2015. Ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 274 din*

- 16.12.2016 pentru ratificarea Protocolului adițional la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea terorismului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.01.2017, nr. 9-18.
252. *Protocolul I Adițional la Convențiile de la Geneva referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale*, adoptat la 8 iulie 1977. În: *Tratate Internaționale (Drept Umanitar)*. Chișinău: GURANDA-ART, 1999. 263 p. ISBN: 9564-2-4.
 253. *Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* (ratificat prin Legea Republicii Moldova nr. 17-XV din 17.02.2005). În: *Tratate internaționale*, 2006, vol. 35. 480 p. ISBN: 978-9975-9669-3-1.
 254. PUNGĂ A., PARENIUC AL. „*Hoții în lege*”, *criminalitatea organizată în Republica Moldova – mituri și realitate*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”, 2012. 106 p. ISBN: 978-9975-4334-9-5.
 255. *Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act*. Public law nr. 91-450, 14.10.1940, p. 922-962. 1048 p.
 256. REILLY F.E. *Criminalizing Yakuza Membership: A Comparative Study of the Anti-Boryokudan Law*. Vol 13 (801). Washington: University Global Studies Law Review, 2014. 829 p.
 257. Relațiile Republica Moldova – Uniunea Europeană [citat 25.03.2018]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/despre-relatiile-rm-ue/>.
 258. *Revista „Trends in Organized Crime”*. National Strategy Information Center, Springer Verlag [citat 04.04.2019]. Disponibil: <https://link.springer.com/journal/volumesAndIssues/12117>.
 259. RICHICINSCHI IU. *Securitatea: noțiune și conținut*. În: *Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială*, nr. 1 (85), 2015. p. 128- 131. 178 p. ISSN: 1813-8489.
 260. *Rules of procedures for Anti-terrorism courts. Decree 82 for the year 2008*. Translated by: Khalid El-Tayeb, TIU, UNMIS, 02 July 2008.
 261. SALICH H., SPERONI F. *Raport asupra programului de acțiune relative a criminalității organizate, întocmit în numele comisiei libertăților publice și a afacerilor interioare*. Parlamentul European, A3-0033/94, 27 ianuarie 1994.
 262. SCHLOENHARDT A. *Fighting Organized Crime in the Asia Pacific Region: New Weapons, Lost Words*. Working Paper Series nr. 022. Singapore: Asian Law Institute, 2011. 26 p.
 263. SECHE M., SECHE L. *Dicționar de sinonime*. București: Editura Litera Internațional, 2002. 974 p. ISBN: 973-9243-32-0.
 264. Sentința Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău nr. 1-280/14 din 19.03.2015. Dosarul penal nr. 1-280/14. În: Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul central.
 265. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-2018/2019 din 02.03.2020. Dosar penal nr. 1-2018/2019 (nr. electronic: 12-1-24601-26042019). În: Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
 266. Sentința Judecătoriei Edineț, sediul Briceni, nr. 1-169/2020 din 03.08.2021. Dosar penal nr. 1-169/2020 (nr. electronic: 1-20073359-28-1-02072020). În: Arhiva Judecătoriei Edineț, sediul Briceni.
 267. Sentința Judecătoriei Edineț, sediul Briceni, nr. 1-171/2019 din 06.08.2020. Dosar penal nr. 1-171/2019 (nr. electronic: 1-19159657-28-1-07102019). În: Arhiva Judecătoriei Edineț, sediul Briceni.
 268. *Serious Crime Act 2015. Organized, Serious and Gang-Related Crime. Summary and Background* [citat 24.09.2021]. Disponibil: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/notes/division/3/3>.
 269. *Serious Organised Crime and Police Act 2005*. UK Public General Acts [citat 24.09.2019]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/section/139/2005-07-01>.

270. SHEPTYCKI J., BEN J.H., BIGO D. *International organized crime in the European Union*. Brussels, 2011. 46 p.
271. SÎLI V., ARMAȘU V., DONCIU A. et al. *Infracțiuni cu caracter terorist, infracțiuni conexe terorismului și unele infracțiuni cu caracter de terorizare*. Chișinău: Garomont-Studio S.R.L., 2011. 230 p. ISBN: 978-9975-9880-4-9.
272. SÎLI V., PLEȘCA R. *Terorismul și unele particularități de contracarare a acestuia. Monografie*. Chișinău: Garomont-Studio S.R.L., 2010. 186 p. ISBN: 978-9975-4104-2-7.
273. SMITH L.B. *State Anti-Terrorism Legislation in the United States: A Review of Statutory Utilization*. Fredericton: The Journal of Conflict Studies, Vol 8, No 1, 1988. 71 p. ISSN: 0022-0027.
274. STAMATIN Ș. *Fenomenul crimei organizate transfrontaliere*. Chișinău: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al Republicii Moldova, ediția a XI-a, nr. 2, 2011, p. 80-87. 206 p. ISSN: 1857-0976.
275. STAN C. *Reprezentările criminalității organizate la nivelul comunităților rurale ieșene. Studiu de caz: localitățile Grajduri și Lunca Cetățuii din județul Iași*. Rezumatul tezei de doctorat. Iași, 2018. 39 p.
276. STÂNCILĂ C.L., GÎRLEANU C.G. *Combaterea spălării banilor și a fenomenului finanțării terorismului*. Bacău: Editura Rovimed Publishers, 2012. 405 p. ISBN: 978-606-583-357-9.
277. STERSCHI F.E. *Criminalitatea transnațională: normativul penal de sancționare și politici de prevenire și combatere*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. 181 p.
278. STERSCHI F.E. *Implicațiile corupției și criminalității organizate asupra securității naționale și internaționale*. În: *Legea și viața*, 2014, nr.3, p. 24-30. 58 p. ISSN: 1810-309X.
279. STOIANOGLO A. *Sinteza rezultatelor verificării activității procuraturilor specializate* [cit. 07.02.2020]. Disponibil: <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/8211/>.
280. *Studiu privind relaționarea dintre criminalitatea organizată și corupție*. București: Direcția Generală Anticorupție, 2011. 104 p.
281. ȘEREMET L. *Dicționar explicativ de termeni economici*. Chișinău: Universitatea Agrară de Stat din Moldova, 2010. 39 p.
282. ȘTERBEȚ V. *Jurisprudența constituțională – izvor al precedentului judiciar*. Masa rotundă cu genericul „Unificarea practicii judecătorești. Fortificarea rolului precedentului judiciar”, Chișinău, 2012. Comunicat de presă emis de Serviciul de presă al Curții Constituționale, 20.04.2012.
283. TAN P.-L. *Asian legal systems: law, society and pluralism in East Asia*. Sydney: Butterworths, 1997. 425 p. ISBN: 0409310085.
284. TANOVICIANU I. *Curs de drept penal. Volumul II*. București: Atelierele grafice SOCEC & Co., 1912. 631 p.
285. *The Code of the laws of the United States of America of a General and Permanent Character*, in force by 07.12.1925. Washington: Government Printing Office, 1926, updated to Public Law nr. 115-324, 17.12.2018.
286. *The Indian Penal Code*, Act nr. 45, adopted on October 6, 1860 [cit. 24.09.2021]. Disponibil: <http://www.hyderabadpolice.gov.in/acts/Indianpenalcode1860.pdf>.
287. *The Islamic penal code of Sudan*, Act No. 8, 20.02.1991 [cit. 25.09.2021]. Disponibil: https://www.ecoi.net/en/file/local/1219135/1329_1202725629_sb106-sud-criminalact1991.pdf.
288. *The Terrorism Act 2006* [cit. 24.09.2021]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/11/contents>.
289. TIGHINEANU A. *Analiza criminologică a infracțiunilor de mare violență săvârșite în grup*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018. 181 p.

290. TUCMURUZ I. *Crima organizată transfrontalieră. Factor de insecuritate pentru națiuni*. București: Editura Universitară, 2011. 240 p. ISBN: 978-606-591-173-4.
291. ULIANOVSKI X. *Participația penală*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2000. 239 p. ISBN: 9975-9564-7-5.
292. ULIANOVSKI X. *Reglementări în legislația penală a Republicii Moldova cu privire la pedeapsa penală, condițiile și modul de aplicare a ei în practica judiciară*. În: Revista Națională de Drept nr. 9 (167), 2014, p. 2. 72 p. ISSN: 1811-0770.
293. *Uniting and Strengthening America by Fulfilling Rights and Ensuring Effective Discipline Over Monitoring Act*, 02.06.2015. Public Law 114-23. In: U.S. Government Printing Office, 2015.
294. *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act*, 26.10.2001. Public Law No: 107-56. In: U.S. Government Printing Office, 2016.
295. UNTILĂ V. *Crima organizată: Stop. Ediția a II-a revăzută și completată*. București: Museum, 2000. 194 p. ISBN: 9975905498, 9789975905497.
296. URSU V. *Criminalitatea organizată – Aspecte criminologice și juridico-penale*. Teză de doctor. Chișinău, 2003, 165 p.
297. URSU V. ș.a. *Crima organizată în Republica Moldova: concept, trăsături și prevenire (material didactic)*. Chișinău, 2004.
298. URSU V. ș.a. *Criminalitatea organizată, aspecte criminologice și juridico-penale, studiu selectiv în materie de drept*. Chișinău, 2004.
299. VIZDOAGĂ I., ROMAN D., DONCIU A. et al. *Ghid practic pentru investigarea infracțiunilor de trafic de persoane*. Chișinău: Organizația Internațională pentru Migrație, 2013. 140 p.
300. ZLĂTESCU M.I., BULGARU A. *Mari sisteme de drept comparat. Suport de curs*. București: Universitatea Ecologică, 2011-2012. 156 p.
301. ZOLYNEAK M., MITRACHI M. *Drept penal. Partea generală*. Iași: Chemarea, 1999.
302. АГАПОВ П. *Бандитизм и организация преступного сообщества (преступной организации): проблемы соотношения*. В: Законность, 2002 г., № 4, стр. 48-49. ISSN: 0869-4486.
303. АКИЛОВ Ф.И. *Уголовное право Исламской Республики Иран: становление, основные институты и тенденции развития*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2010 г. 181 с.
304. АЛЬ-АССУМИ Н.А. *Преступление и наказание по уголовному праву Бахрейна и Объединенных Арабских Эмиратов*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2000 г. 176 с.
305. *Артикул воинский 1715 г. Российское законодательство X-XX вв.: в 9-и томах. Том 4. Законодательство периода становления абсолютизма, ответственный редактор А.Г. Маньков*. Москва: Юридическая литература, 1986 г. 512 с.
306. БАБИКЕР А.О.А. *Развитие уголовного законодательства Судана (Основные институты общей части)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1999 г. 170 с.
307. БЕЙБУЛАТОВ Б.Ш. *Уголовно-правовые и криминологические аспекты организации и участия в незаконных вооруженных формированиях*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2001 г. 190 с.
308. БЕНИЦЬКИЙ А.С. *Відповідальність за причетність до злочину та співучасть у злочині згідно з Кримінальним кодексом УСРР 1922 і 1927 рр.* Киев: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Вип. 4, 2013 р., стр. 199-203. 537 с. ISSN: 2311-8040.

309. БОГДАНОВА Э.Ю. *Уголовный кодекс Франции как гарант соблюдения принципа законности*. В: Социально-экономические явления и процессы, том 9, № 10, 2014 г., стр. 170-173. 231 с. ISSN: 1819-8813.
- 309¹. БОРОВИКОВ В.Б., СМЕРДОВ А.А. *Уголовное право. Общая и Особенная части. Учебник. 2-е издание*. Москва: Юрайт, 2014 г., стр. 389. 717 с. ISBN: 978-5-9916-2444-2; 978-5-9692-1419-4
310. БУЖОР В., ТЕЛЬПИЗ К. *Некоторые вопросы ответственности за создание преступной организации или руководство ею*. В: Закон и жизнь, 2009 г., № 5. ISSN: 1810-3081.
311. БУЖОР В.Г., ГУЦУЛЯК В.И. *Групповая преступность: методологические основы изучения и классификации*. Кишинев: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 1998 г. 147 с.
312. БУТЫРСКАЯ А.В. *Методика расследования создания преступного сообщества: преступной организации*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2010 г. 229 с.
313. БЫКОВ В. *Объективная сторона организации преступного сообщества*. В: Законность, № 10, 2002 г. ISSN: 0869-4486.
314. БЫКОВ В. *Организация преступного сообщества (преступной организации)*. В: Законность, № 2, 2010 г., стр. 18-21. 74 с. ISSN: 0869-4486.
315. ВАЛЕЕВ Д.М. *Международно-правовые основы сотрудничества по борьбе с транснациональной организованной преступностью*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2016 г. 227 с.
316. ВАЛЕЕВ Р.М., КУРДЮКОВ Г.И. *Международное право. Особенная часть: Учебник для вузов*. Москва: Статут, 2010 г. 624 с. ISBN: 978-5-8354-0638-8.
317. ВЛАДИМИРСКИЙ-БУДАНОВ М.Ф. *Обзор истории русского права*. Москва: Изд. Дом «Территория Будущего», 2005 г., стр. 371. 800 с. ISBN 5-7333-0172-4.
318. ВОЗНЮК А.А. *Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія*. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2015 р. 192 с. ISBN: 978-966-2609-93-6.
319. ВОЗНЮК А.А. *Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднан. Монографія*. Київ: Нац. акад. внутрішніх справ України, 2015 г. 236 с. ISBN: 978-617-7241-62-0.
320. ГЕВОРКЯН М.В. *Уголовно-правовая характеристика бандитизма*. Диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 1997г. 143 с.
321. ГЕОРГИЦЭ М. *Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования*. Кишинев: Молдавский Госуниверситет, 1998 г. 271 с.
322. ГОДИНОВ И.В. *Организованная преступность от рассвета до заката*. Кишинев: Гаудеамус, 2010 г. 344 с. ISBN: 978-5-8291-1037-6.
323. ГОДУНОВ И. *Транснациональная организованная преступность в России: пути и формы противодействия*. Диссертация на соискания ученой степени доктора юридических наук. Рязань, 2002 г. 518 с.
324. ГОТОВЦЕВ А.В. *Организационно-правовые вопросы взаимодействия милиции и внутренних войск в охране общественного порядка: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2000 г. 23 с.
325. ГРОХОЛЬСЬКИЙ В.Л. *Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2004 г. 425 с.
326. ГРОШЕВ А. *Ответственность за организацию преступного сообщества (преступной организации): вопросы криминализации и правоприменения*. В: Уголовное право, № 3, 2004 г., стр. 26-37. 143 с. ISSN: 2071-5870.

327. ДАВЫДОВ О.В. *Транснациональные преступления экстремистского характера как объект криминалистического исследования*. В: Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки, №. 1-2, 2015 г., стр. 50-59. 95 с. ISSN: 2071-6141.
328. ДОЛГОВА А.И. *Криминология*. Москва: Норма, 2005 г. 912 с. ISBN 5-89123-931-0.
329. ЕГОРОВА Н. *Понятие „руководитель организации” в уголовном праве*. В: Уголовное право, № 1, 2005 г., стр. 18-20. 125 с. ISSN: 2071-5870.
330. ЖБАНКОВ В.А., ТАБАКОВ А.В. *Транснациональная организованная наркопреступность и наркоконтрабанда как её составляющая: современное состояние и основные тренды. Монография*. Москва: Издательство Российской таможенной академии, 2017 г. 181 с. ISBN: 978-5-9590-0915-1.
331. *Законы вавилонского царя Хаммурапи*. Электронная библиотека Исторического факультета МГУ им. М.В. ЛОМОНОСОВА [citat 25.09.2021]. Disponibil: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/hammurap.htm>.
332. *Законы короля Инэ. Восточная литература. Средневековые исторические источники востока и запада* [citat 25.09.2021]. Disponibil: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/VII/680-700/Ine/Pravda/text.phtml?id=4769>.
333. КВАША О.О. *Організатор злочину. Кримінально-правове та кримінологічне дослідження: монографія*. Київ: Інституту держави і права ім. В.М. Корецького, НАН України, 2003 р. 216 с. ISBN: 966-02-2690-X.
334. КИРИЦА В., **КАЗАЧКОВ А.** *Ответственность за создание преступной организации или руководство ею в уголовном законодательстве зарубежных стран*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут, 13 травня 2016 р., стр. 238-244. 356 с.
335. КИРИЦА В., **КАЗАЧКОВ А.** *Создание преступной организации или руководство ею: сравнительный анализ аналогичных преступлений в уголовном законодательстве Республики Молдова и Республики Беларусь*. Сборник научных трудов „Актуальные вопросы права, образования и психологии”, Выпуск 4. Могилев: Учреждение образования „Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь”, 2016 г., стр. 135-145. 370 с.
336. КОВАЛЬЧУК В.П. *Кримінально-правові засоби протидії створенню злочинної організації: монографія*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013 р. 224 с. ISBN: 978-617-511-146-8.
337. КОЗОЧКИН И.Д., ТРИКОЗ Е.Н. *Основные принципы австралийского уголовного права*. В: „Вестник РУДН”, сер. Юридические науки, № 2, 2000 г., стр. 161-165. 261 с. ISSN: 2313-2337.
338. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. 10-е издание, переработанное и дополненное*. Ответственный редактор заслуженный деятель науки РФ, доктор юридических наук, профессор А.И. РАРОГ. Москва: Проспект, 2015 г. 944 с. ISBN: 978-5-392-16326-7.
339. *Конституция Исламской Республики Иран* от 3 декабря 1979 [citat 25.09.2021]. Disponibil: <http://constitutions.ru/?p=140&attempt=1>.
340. КОРЕЦКИЙ Д.А. *Современный бандитизм. Криминологическая характеристика и меры предупреждения. Монография*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004 г. 241 с. ISBN: 5942012830.
341. КОРНІЄНКО М.В. *Протидія організованих злочинності в країнах ЄС та США*. Київ: НТВ „Правник”, 2002 г. 291 с.
342. КОРЫСТИН А. *Противодействие отмыванию денег как стратегический элемент борьбы с организованной транснациональной преступностью*. В: Закон и жизнь, 2010 г., № 9, стр. 34-36. 58 с. ISSN: 1810-3081.

343. КОСТЮКОВСКИЙ Я.В. *Организованная преступность и преступные организации: социологический анализ*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Санкт-Петербург, 2002 г. 135 с.
344. КОЧОИ С.М. *Уголовное право. Общая и особенная части. Учебник*. Москва: Юридическая фирма „Контракт”, Волтерс Клувер, 2010 г. 592 с. ISBN:978-5-98209-058-4, 978-5-466-00469-4.
345. *Кримінальний кодекс УСРР в редакції 8 червня 1927 р.* Харків: Юридичне видавництво Наркомюсту УСРР, 1927 р.
346. *Кримінальний Кодекс УСРР прийнятий ВУЦВК 23 серпня 1922 і введений у дію з 15 вересня 1922.* Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. БАЖАНА, 2001 р. 792 с. ISBN 966-7492-03-6.
347. КУДЕЛИЧ А.В. *Уголовно-правовая охрана общественного порядка в современной России*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2000 г. 42 с.
348. МАГОМЕДОВ Т.М. *Уголовно-правовые аспекты отграничения состава преступления по статье 208 УК РФ от смежных составов преступлений и иных правонарушений*. Москва: Современное право № 8, 2010 г., стр. 110-114. 160 с. ISSN: 1991-6027.
349. МАКСИМЧУК Н., ШКОЛЬНЫЙ В. *Криминалистическая характеристика лидера (организатора) преступной группы*. В: Закон и жизнь, 2006 г., № 1. ISSN: 1810-3081.
350. МАЛЬКОВ В.Д. *Криминология*. Москва: 2004 г. 528 с. ISBN: 5772057069875.
351. МЕДВЕДЕВ С.Н. *Уголовный кодекс Китайской Народной Республики 1997 года*. Москва: Юридические исследования, № 2., 2013 г. 273 с. ISSN: 2409-7136.
352. МЕРКУШИН В.В. *Борьба с транснациональной организованной преступностью*. Минск: Амалфея, 2003 г. 208 с. ISBN: 985-441-272-5.
353. МИХЛИН А.С. *Последствия преступления*. Москва: Юридическая литература, 1969 г. 104 с.
354. НАУМОВ А.В. *Российское уголовное право. Общая часть: курс лекций*. Москва: Прогресс, 1980 г. 560 с.
355. *Новое Уголовное Уложение, высочайше утверждённое 22 марта 1903 г.* Санкт-Петербург: Издание Каменноостровского Юридического Книжного Магазина В.П. Анисимова, 1903 г. 259 с.
356. ОВЧИННИКОВА Г.В., ПАВЛИК М.Ю., КОРШУНОВА О.Н. *Захват заложника: уголовно-правовые, криминологические и криминалистические проблемы*. Санкт-Петербург: Юр. центр Пресс, 2001. 260 с. ISBN: 5-94201-017-X.
357. ОВЧИНСКИЙ А.С. *Информационные воздействия и организованная преступность: курс лекций*. Москва: ИНФРА-М, 2007 г. 174 с. ISBN: 978-5-16-003162-0.
358. Определение Судебной коллегии по уголовным делам Высшей судебной палаты от 22.10.2002. Дело № 1са-160/2002. Архив Верховного Суда Республики Молдова [citat 25.03.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
359. ПИТУЛЬКО К.В. и другие. *Организованная преступность*. Санкт-Петербург, 2002 г. 368 с. ISBN: 5-94723-076-3.
360. ПИТУЛЬКО К.В., ГУРЕВ М.С., ДАНИЛОВА Н.А. и др. *Организованная преступность. Законодательные, уголовно-процессуальные, криминалистические аспекты: курс лекций*. Санкт-Петербург: Питер, 2002 г. 367 с. ISBN: 5-947230-76-3.
361. ПЛУЖНИКОВ А.В. *Соучастие в преступлении (проблема соучастия общего и специального субъекта)*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008 г., стр. 9. 23 с.

362. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации „О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности”, 09.02.2012, № 1.
363. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 10 июня 2010 г., № 12, „О судебной практике рассмотрения уголовных дел об организации преступного сообщества (преступной организации) или участии в нем (ней)”.
364. Постановление Президиума Верховного Суда Российской Федерации от 17 мая 2017 г. Дело № 58-П17 [citat 21.03.2019]. Disponibil: <https://vsrf.ru/lk/practice/cases>.
365. Постановление Президиума Верховного Суда Российской Федерации от 17 октября 2018 г. Дело № 160-П18 [citat 21.03.2019]. Disponibil: <https://vsrf.ru/lk/practice/cases>.
366. Постановление Президиума Верховного Суда Российской Федерации от 21 декабря 2016 г. Дело № 179-Ш6 [citat 22.03.2019]. Disponibil: <https://vsrf.ru/lk/practice/cases>.
367. Постановления Пленума Верховного Суда Республики Беларусь „О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с созданием и деятельностью организованных групп, банд и преступных организаций”, № 9, 25 сентября 2003 г.
368. ПУДОВОЧКИН Ю., ЧЕЧЕЛЬ Г. Квалификация случаев вовлечения несовершеннолетних в преступную группу. В: „Российская юстиция”, 2000 г., № 12, стр. 37-38. 50 с. ISSN: 0131-6761.
369. РАИЦКИЙ А.Г. Признаки соучастия в истории отечественного законодательства. Красноярск: Вестник Сибирского юридического института ФСКН России, № 4 (25), 2016 г., стр. 118-119. 177 с. ISSN 2542-1735.
370. РАРОГ А.И. Вина и квалификация преступлений. Учебное пособие. Москва: РИО ВЮЗИ, 1982 г. 63 с.
371. РЕШЕТНИКОВ Ф.М., БАТЛЕР Э., БОЙЦОВА В.В. и др. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник. Отв. ред. А.Я. СУХАРЕВ. Москва: НОРМА-ИНФРА, 2000 г. 838 с. ISBN: 5891234505, 5160003290.
372. РЕЗИНКИН В.С. Криминология. Москва: Норма, 2001, стр. 607. 784 с.
373. РОДИОНОВА Т.А. Проблемы транснациональной организованной преступности в доктрине уголовного права России. Вестник Челябинского государственного университета, № 11 (302), 2013 г., стр. 99-102. 131 с. ISSN: 1994-2796
374. РОМАНЮК В.В. Расследование организации преступного сообщества (преступной организации). Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2006 г. 198 с.
375. Российское уголовное право. Особенная часть. Учебник. Под редакцией академика В. Н. КУДРЯВЦЕВА и доктора юридических наук, профессора А.В. НАУМОВА. Москва: Юристъ, 1997 г. 496 с. ISBN: 5-7357-66-94-0.
376. Руководство для законодательных органов по осуществлению Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности. Нью-Йорк: Управления Объединенных Наций, 2004 г. 564 с. ISBN: 92-1-433015-8.
377. Свод законов Российской империи. Том XV. Законы уголовные. Санкт-Петербург: Русское Книжное Товарищество „Деятель”, 1857 г. 964 с.
378. Сводъ законовъ Российской Имперіи от 1935 г. Томъ пятнадцатый. Сводъ законовъ Уголовныхъ. Книга первая. Уложеніе о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ. СанктПетербургъ: Типографіи Второго Отдѣленія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи, 1857 г. 602 с.
379. СЕМУКОВ М., КАЗЮК Н., СКРЫТ Н. Уголовно-правовая оценка преступлений, совершенных преступными организациями. В: Судовы весник, 2002 г., № 2. ISSN: 0869-527X.
380. СЕРГЕЕВСКИЙ Н.Д. Русское уголовное право: пособие к лекциям. Часть Общая. Изд. седьмое. Санкт-Петербург, 1908 г. 522 с.

381. СЕРЕБРЯКОВА И. *Правовые и организационные основы сотрудничества стран СНГ в борьбе с организованной преступностью*. В: Судовы вестник, 2004 г., № 4. ISSN: 0869-527X.
382. СКАЧКО А.В. *Особенности методики расследования вымогательств, совершенных организованными группами: По материалам Южного федерального округа Российской Федерации*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2004 г. 236 с.
383. СМИРНОВ И.О. *Квалификация организации незаконного вооруженного формирования или участия в нем при отграничении от бандитизма*. Вопросы современной юриспруденции: сборник статей по материалам X-ой международной научно-практической конференции. Новосибирск: СибАК, 2012 г. 190 с.
384. ТАГАНЦЕВ Н.С. *Уголовное уложение от 22 марта 1903 г. с мотивами, извлеченными из объяснительной записки редакционной комиссии, Представления Министерства в Государственный Совет и журналов особого совещания, особого присутствия департаментов и общего собрания Государственного Совета*. Санкт-Петербург: Государственная типография, 1904 г. 1125 с.
385. *Типовые законодательные положения против организованной преступности*. Нью-Йорк: Управления Объединенных Наций, 2013 г. 168 с.
386. *Уголовное право России. Части общая и особенная. Учебник*. Под редакцией заслуженного юриста РФ, доктора юридических наук, профессора А.В. БРИЛЛИРНТОВА. 2-е издание. Москва: Проспект, 2015 г. 1184 с. ISBN: 978-5-392-15428-9.
387. *Уголовное право. Общая и особенная части. Учебник для бакалавров*. Под редакцией БОРОВИКОВА В.Б. 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Издательство „Юрайт”, 2014 г. 717 с. ISBN: 978-5-9916-2444-2, 978-5-9692-1419-4
388. *Уголовное право. Общая часть. Особенная часть*. Под редакцией ВЕТРОВА Н.И. И ЛЯПУНОВА Ю.И. Москва: Юриспруденция, 2001. 640 с.
389. *Уголовное право. Особенная часть. Учебник*. Под редакцией заслуженного юриста Р.Ф. профессора ПЕТРАШЕВА В.Н. Москва: Издательство „Приор”, 1999 г. 608 с. ISBN: 5-7990-03-71-3.
390. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики* (утвержден Законом Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 года № 787-IQ) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.04.2021 г.) [citat 24.09.2021]. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=294;-59&sel_link=1002411962.
391. *Уголовный кодекс Республики Армения* от 18 апреля 2003 года (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.06.2021 г.) [citat 24.09.2021]. Disponibil: <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show>.
392. *Уголовный кодекс Республики Беларусь* от 9 июля 1999 года № 275-3 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.05.2021 г.) [citat 24.09.2021]. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30414984#pos=54;-48.
393. *Уголовный кодекс Республики Казахстан* от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.07.2021 г.) [citat 24.09.2021]. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252#pos=281;-136.
394. *Уголовный кодекс Российской Социалистической Федеративной Советской Республики* редакции 1926 года. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1950 г. 256 с.
395. *Уголовный кодекс Российской Федерации* № 63-ФЗ от 13.06.1996 (ред. от 01.07.2021, с изм. и доп., вступ. в силу с 22.08.2021) [citat 23.09.2021]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/5649f81c02c8558e22ab26207b2834c0d047d6fb/.

396. *Уголовный кодекс Украины* от 5 апреля 2001 года № 2341-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.07.2021 г.) [citat 24.09.2021]. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30418109&doc_id2=30418109#activate_doc=2&pos=86;-149&pos2=2167;-109.
397. УКРАЇНЕЦЬ В.В. *Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2009 р. 22 с.
398. *Уложение о наказанияхъ уголовныхъ и исправительныхъ 1945 г.* Санкт-Петербург: Типографіи Второго Отдѣленія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи, 1845г. 898 с.
399. Федеральный закон от 06.03.2006 № 35-ФЗ (ред. от 06.07.2016) „*О противодействии терроризму*” [citat 17.02.2018]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_58840/f3a150581ab0bd8135bd5a08ceed1406dc1e4a07/#dst27.
400. ФЕЦЫГ Г.В. *К вопросу подготовки и издания Уголовного уложения 1903 г.* Киев: Вопросы правоведения, вып. 41, 1980 г., стр. 45-49.
401. ХИКМАТ Х.Х. *Система наказаний по мусульманскому уголовному праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008 г. 174 с.
402. *Хрестоматия по истории древнего Рима. Том III*. Под редакцией акад. В.В. СТРУВЕ. Москва: УЧПЕДГИЗ, 1953 г. 276 с.
403. ЧЕСНОКОВ М.В., ОЛЕЙНИК Е.Н. *Мошенничество по Уголовному Кодексу Объединенных Арабских Эмиратов*. В: Международный научный журнал „Инновационная наука”, № 12, 2015 г. стр. 177-179. 278 с. ISSN: 2410-6070.
404. ШОСТКО О.Ю. *Європейський досвід запобігання організованої злочинності: Теоретичні питання*. Київ: Юридичний журнал „Право України”, № 2, 2010 г., стр. 198-203. 296 с. ISSN: 1026-9932.
405. ШОСТКО О.Ю. *Нові європейські ініціативи і підходи до протидії організованим злочинності*. Харків: Вісник Академії правових наук України, № 2 (53), 2008 г., стр. 212-221. 296 с. ISSN: 1993-0909.
406. ШОСТКО О.Ю. *Організована злочинність у системі координат зарубіжного досвіду*. Харків: Вісник Асоціації кримінального права України, № 1 (2), 2014 г., стр. 240-252. 345 с. ISSN: 2311-9640.
407. ЭЛАЙДИ Р.А. *Наказание по уголовному праву арабских стран*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. 161 с.

ANEXA 1. Prevederile cadrului normativ al unor state ale lumii

TABEL 1.1. Delimitarea legislațiilor penale ale țărilor lumii după anumite criterii (1-8)

Nr.	Criteriile de delimitare Statul legislația penală a căruia a constituit obiectul de cercetare	Răspunderea penală pentru activitățile ce vizează grupul/asociația/organizația teroristă	Divizarea răspunderii penale pentru grupul/organizația criminală de cea a grupului/organizației teroriste	Incriminatoria participăției la grupul/organizația criminală (activitatea acesteia)	Existența modalităților speciale de liberare de răspundere (pedeapsă) penală pentru formele complexe de organizare criminală	Determinarea categoriilor de infracțiuni comise de grupul/organizația criminală (Scopul)	Atribuirea persoanei juridice la subiectul infracțiunii privind grupul/organizația criminală (teroristă)	Răspundere penală separată pentru conșpirația (asocierea/înțelegerea) criminală	Agravarea răspunderii penale pentru folosirea situației de serviciu la activitățile grupului/organizației criminale
1.	R. Moldova	-	-	-	+	-	-	-	-
2.	Federația Rusă	+	+	+	+	+	-	-	+
3.	R. Ucraina	+	+	+	+	-	-	-	+
4.	R. Kazahstan	+	+	+	+	-	-	-	-
5.	R. Belarus	+	+	+	+	-	-	-	+
6.	R. Azerbaidjan	-	-	+	-	+	-	-	-
7.	R. Armenia	-	-	+	+	-	-	-	+
8.	România	+	+	+	+	-	-	-	-
9.	Franța	+	-	+	+	+	+	+	-
10.	Republica Federală Germania	+	+	+	+	+	-	-	-
11.	Italia	+	+	+	-	-	-	-	-
12.	Republica Federativă a Braziliei	+	+	-	-	+	-	+	+
13.	Marea Britanie	+	+	+	-	+	-	+	-
14.	Statele Unite ale Americii	+	+	+	-	+	+	+	-
15.	Australia	-	-	+	-	+	-	+	-
16.	India	-	-	+	-	-	-	+	-
17.	Canada	+	+	+	-	+	-	-	-
18.	Republica Populară Chineză	+	+	+	-	-	-	-	+
19.	Japonia	+	+	+	-	+	-	-	-
20.	Republica Islamică Iran	-	-	-	-	+	-	+	-

Nr.	Criteriile de delimitare Statul legislația penală a căruia a constituit obiectul de cercetare	Răspundere a penală pentru activitățile ce vizează grupul/ asociația/ organizația teroristă	Divizarea răspunderii penale pentru grupul/ organizația criminală de cea a grupului/ organizației teroriste	Incriminare a participăției la grupul/ organizația criminală (activitatea acesteia)	Existența modalităților speciale de liberare de răspundere (pedeapsă) penală pentru formele complexe de organizare criminală	Determinarea categoriilor de infracțiuni comise de grupul/ organizația criminală (Scopul)	Atribuirea persoanei juridice la subiectul infracțiunii privind grupul/ organizația criminală (teroristă)	Răspundere penală separată pentru conspirația (asocierea/ înțelegerea) criminală	Agravarea răspunderii penale pentru folosirea situației de serviciu la activitățile grupului/ organizației ei criminale
21.	Regatul Arabiei Saudite	+	+	+	+	+	-	+	-
22.	Republica Sudan	+	-	+	-	-	-	+	-
23.	Emiratele Arabe Unite	+	+	+	+	+	-	+	-
	TOTAL:	73,91 %	65,21 %	86,95 %	47,82 %	56,52 %	8,69 %	43,47 %	26,08 %

TABEL 1.2. Delimitarea legislațiilor penale ale țărilor lumii după anumite criterii (9-16)

Nr.	Criteriile de delimitare Statul legislația penală a căruia a constituit obiectul de cercetare	Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea grupurilor criminale (organizate), fără prevederi vizând organizațiile criminale	Etichetarea anumitor grupuri/ organizații criminale (teroriste) în textul legii	Delimitarea răspunderii penale pentru crearea de conducere a grupului/ organizației criminale	Liberarea de răspundere (pedeapsă) penală în condițiile lipsei în acțiunile persoanei a altei componente de infracțiune	Liberarea de răspundere (pedeapsă) penală a conducătorului sau a organizatorului grupului/ organizației criminale	Atenuarea răspunderii penale pentru activitățile aferente grupului/ organizației criminale	Diferențierea răspunderii (pedepsei) penale pentru activitățile grupului/ organizației criminale în funcție de gravitatea infracțiunilor comise	Agravarea răspunderii (pedepsei) penale în funcție de înarmarea grupului/ organizației criminale
1.	R. Moldova	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	Federația Rusă	-	-	-	+	+	-	-	-
3.	R. Ucraina	-	-	-	-	-	-	-	-
4.	R. Kazahstan	-	-	-	+	+	-	-	-
5.	R. Belarus	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	R. Azerbaidjan	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	R. Armenia	-	-	-	+	+	-	-	-
8.	România	+	-	+	+	+	+	+	-
9.	Franța	+	-	-	-	-	-	+	-
10.	Republica Federală Germania	+	-	-	+	+	+	+	-

Nr.	Statul legislația penală a cărui a constituit obiectul de cercetare	Criteriile de delimitare							
		Răspundere a penală pentru crearea sau conducerea grupurilor criminale (organizate), fără prevederi vizând organizațiile criminale	Etichetarea anumitor grupuri/ organizații criminale (teroriste) în textul legii	Delimitarea răspunderii penale pentru crearea de conducere a grupului/ organizației criminale	Liberarea de răspundere (pedeapsă) penală în condițiile lipsei în acțiunile persoanei a altei componențe de infrapecțiune	Liberarea de răspundere (pedeapsă) penală a conducătorulu i sau a organizatorulu ui grupului/ organizației criminale	Atenuarea răspunderii penale pentru activitățile aferente grupului/ organizației criminale	Diferențierea răspunderii (pedepsei) penale pentru activitățile grupului/ organizației criminale în funcție de gravitatea infrapecțiunilor comise	Agravarea răspunderii (pedepsei) penale în funcție de înarmarea grupului/ organizației criminale
11.	Italia	+	+	-	-	-	-	+	+
12.	Republica Federativă a Braziliei	-	-	+	-	-	-	+	+
13.	Marea Britanie	+	-	-	-	-	-	-	-
14.	Statele Unite ale Americii	+	+	-	-	-	-	-	-
15.	Australia	-	-	-	-	-	-	+	-
16.	India	+	-	-	-	-	-	+	-
17.	Canada	-	+	-	-	-	-	-	-
18.	Republica Populară Chineză	+	-	-	-	-	-	+	-
19.	Japonia	+	+	-	-	-	-	-	-
20.	Republica Islamică Iran	+	-	+	-	-	-	+	-
21.	Regatul Arabiei Saudite	+	-	-	+	-	-	-	-
22.	Republica Sudan	-	-	-	-	-	-	+	-
23.	Emiratele Arabe Unite	+	-	-	+	-	-	+	-
	TOTAL:	52,17 %	17,39 %	13,04 %	30,43 %	21,73 %	8,69 %	47,82 %	8,69 %

ANEXA 2. Tabloul infracțional al crimelor comise în grupuri organizate în Republica Moldova

TABEL 2.1. Starea criminalității pentru anul 2014 [182]

Nr.	<u>Criteriile de delimitare</u>	<u>Perioada</u>												Total anul 2014
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
21.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2711	5679	8758	12330	15664	18891	22494	25808	28939	32484	35718	39562	39562
22.	Infracțiunile contra securității publice	136	269	374	516	666	789	925	1048	1201	1348	1494	1658	1658
23.	Infracțiuni grupuri organizate	3	17	25	31	38	50	51	55	64	72	78	87	87
24.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	-	7	8	9	13	13	13	16	18	19	30	30
25.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

TABEL 2.2. Starea criminalității pentru anul 2015 [182]

Nr.	<u>Criteriile de delimitare</u>	<u>Perioada</u>												Total anul 2015
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
1.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2269	5390	8700	12030	15252	18056	21511	24402	27362	30649	33812	37846	37846
2.	Infracțiunile contra securității publice	144	283	410	532	684	805	963	1083	1211	1364	1495	1637	1637
3.	Infracțiuni grupuri organizate	4	19	31	42	54	79	83	90	94	107	113	121	121
4.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	1	8	10	11	29	33	33	40	40	42	47	47
5.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

TABEL 2.3. Starea criminalității pentru anul 2016 [182]

Nr.	<u>Criteriile de delimitare</u>	<u>Perioada</u>												<u>Total anul 2016</u>
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
26.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2176	5806	9668	13398	16595	19838	23258	26511	29379	32643	35867	39724	39724
27.	Infracțiunile contra securității publice	110	251	417	571	726	873	1036	1213	1343	1494	1623	1814	1814
28.	Infracțiuni grupuri organizate	3	15	21	43	52	64	74	79	82	86	90	98	98
29.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	-	3	22	22	27	28	29	29	31	31	32	32
30.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

TABEL 2.4. Starea criminalității pentru anul 2017 [182]

Nr.	<u>Criteriile de delimitare</u>	<u>Perioada</u>												<u>Total anul 2017</u>
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
6.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2328	5053	8056	10511	13196	16024	18982	21823	24503	27519	30451	33520	33520
7.	Infracțiunile contra securității publice	95	216	368	459	566	702	855	994	1126	1264	1413	1534	1534
8.	Infracțiuni grupuri organizate	1	7	12	15	22	32	43	48	57	65	73	77	77
9.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	-	-	-	2	3	4	5	7	11	13	19	19
10.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

TABEL 2.5. Starea criminalității pentru anul 2018 [182]

Nr.	<u>Criteriile</u> de delimitare	<u>Perioada</u>												<u>Total</u> anul 2018
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
31.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2401	4883	7402	9759	12553	15041	17269	20579	23265	26187	29144	32035	32035
32.	Infracțiunile contra securității publice	129	259	375	496	629	743	843	1005	1126	1247	1405	1539	1539
33.	Infracțiuni grupuri organizate	1	6	10	12	15	21	24	31	37	43	53	55	55
34.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	-	-	-	2	4	d/l	6	8	12	13	14	14
35.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	-	-	-	-	-	-	d/l	1	1	1	1	1	1

TABEL 2.6. Starea criminalității pentru anul 2019 [182]

Nr.	<u>Criteriile</u> de delimitare	<u>Perioada</u>												<u>Total</u> anul 2019
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
11.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2210	4491	6722	9129	11919	13743	17156	19897	22699	25591	28414	31657	31657
12.	Infracțiunile contra securității publice	127	250	371	486	629	740	883	1005	1107	1236	1363	1523	1523
13.	Infracțiuni grupuri organizate	1	4	6	11	32	36	37	45	51	56	62	69	69
14.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	-	-	2	2	4	d/l	6	8	12	13	14	14
15.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1

TABEL 2.7. Starea criminalității pentru anul 2020 [182]

Nr.	<u>Criteriile</u> de delimitare	<u>Perioada</u>												<u>Total</u> anul 2020
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
36.	Totalul infracțiunilor înregistrate	2221	4485	6608	7560	9941	1209 1	1457 5	1683 8	1910 9	2145 0	2365 2	2634 2	26342
37.	Infracțiunile contra securității publice	127	228	332	374	472	560	668	780	911	1010	1109	1208	1208
38.	Infracțiuni grupuri organizate	4	14	21	56	76	84	84	216	225	237	246	262	262
39.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	-	-	2	2	3	8	8	11	13	13	15	22	22
40.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat/ clasat procesul penal	-	-	1	1	1	2	2	2	4	4	4	4	4

TABEL 2.8. Starea criminalității pentru anul 2021 [182]

Nr.	<u>Criteriile</u> de delimitare	<u>Perioada</u>												<u>Total</u> anul 2021
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie	
16.	Totalul infracțiunilor înregistrate	d/l	4146	6318	8774	1091 7	1290 0	1517 5	1727 4	1976 0	2191 3	d/l	d/l	-
17.	Infracțiunile contra securității publice	d/l	208	291	390	488	611	747	858	986	1083	d/l	d/l	-
18.	Infracțiuni grupuri organizate	d/l	20	31	79	85	104	114	129	165	181	d/l	d/l	-
19.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată	d/l	-	4	7	9	12	14	16	19	21	d/l	d/l	-
20.	Total dosare privind infracțiunile comise de grupurile organizate în care s-a încetat procesul penal	d/l	-	4	6	8	11	13	15	-	-	d/l	d/l	-

ANEXA 3. Diagramele vizând tabloul infracțional al crimelor înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova în perioada anilor 2014-2020

DIAGRAMA 3.1. Dinamica numărului total de infracțiuni (anii 2014-2020) [182]

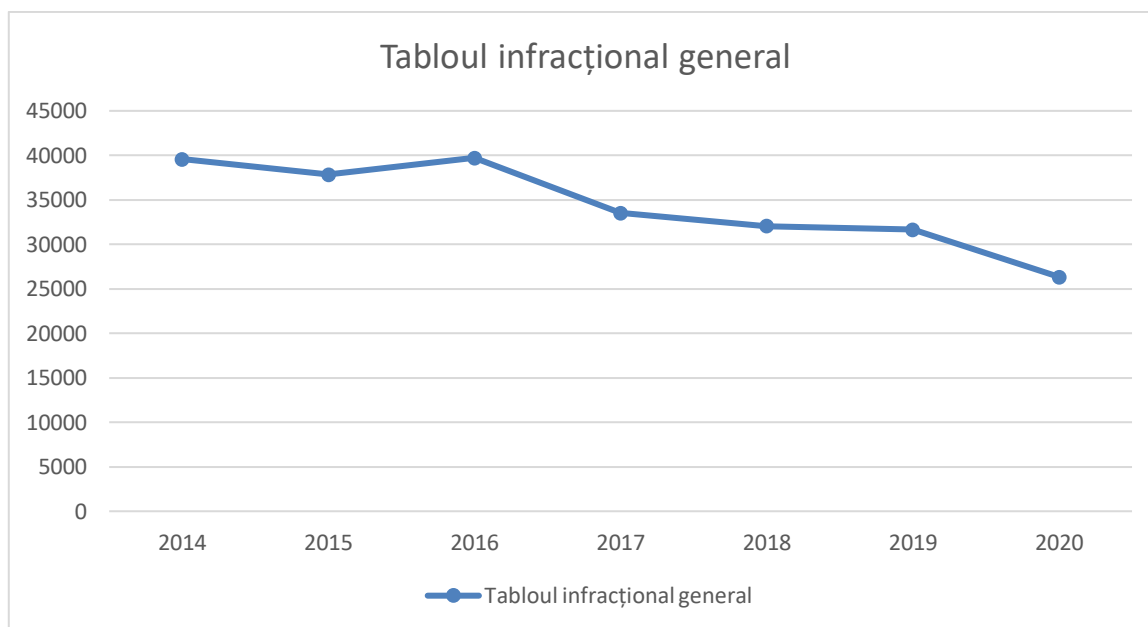

DIAGRAMA 3.2. Dinamica infracțiunilor contra securității publice pe anii 2014-2020 [182]

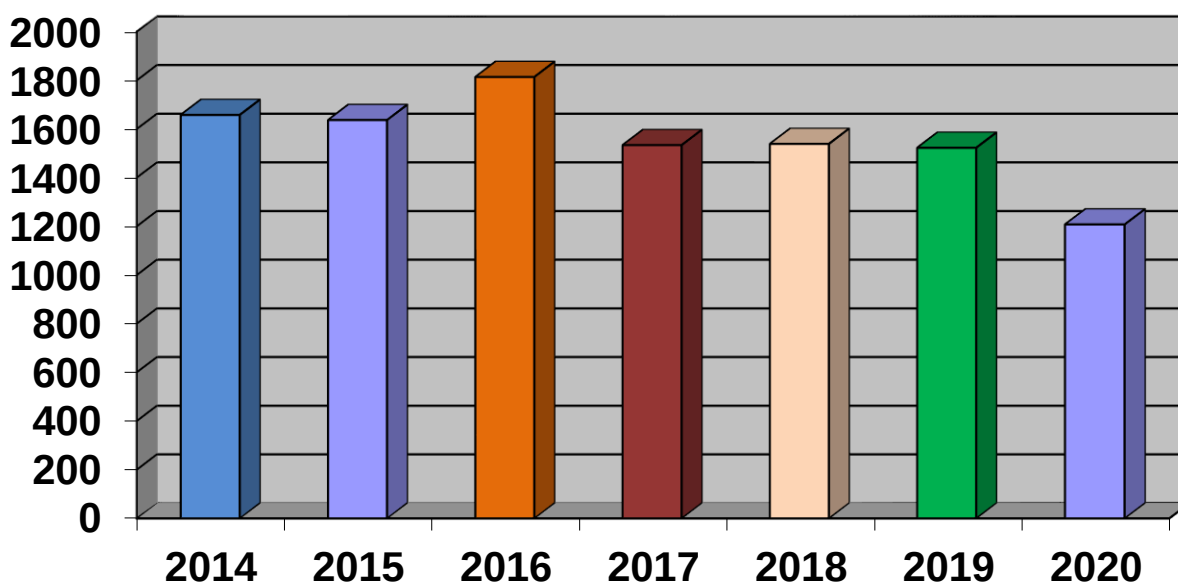

DIAGRAMA 3.3. Dinamica infracțiunilor săvârșite de grupuri organizate pentru anii 2014-2020 [182]

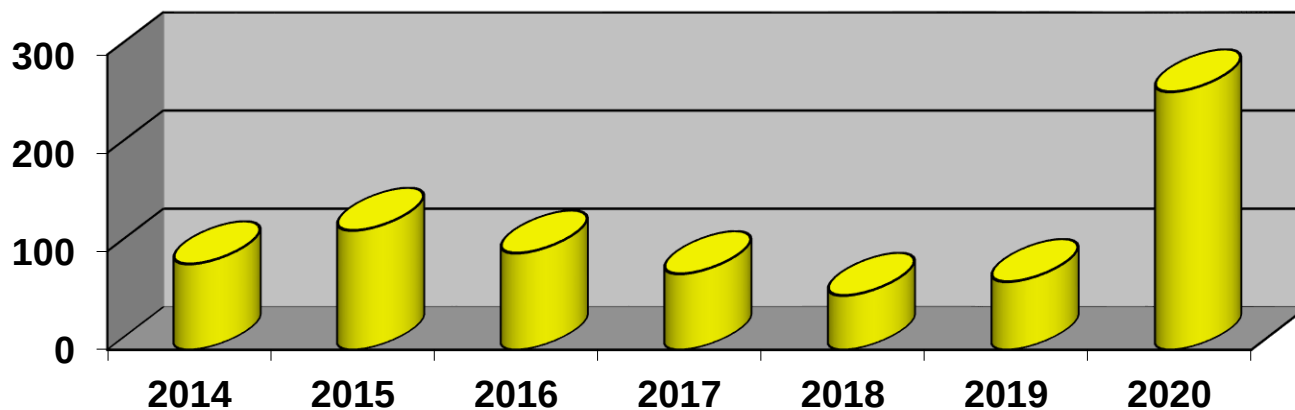
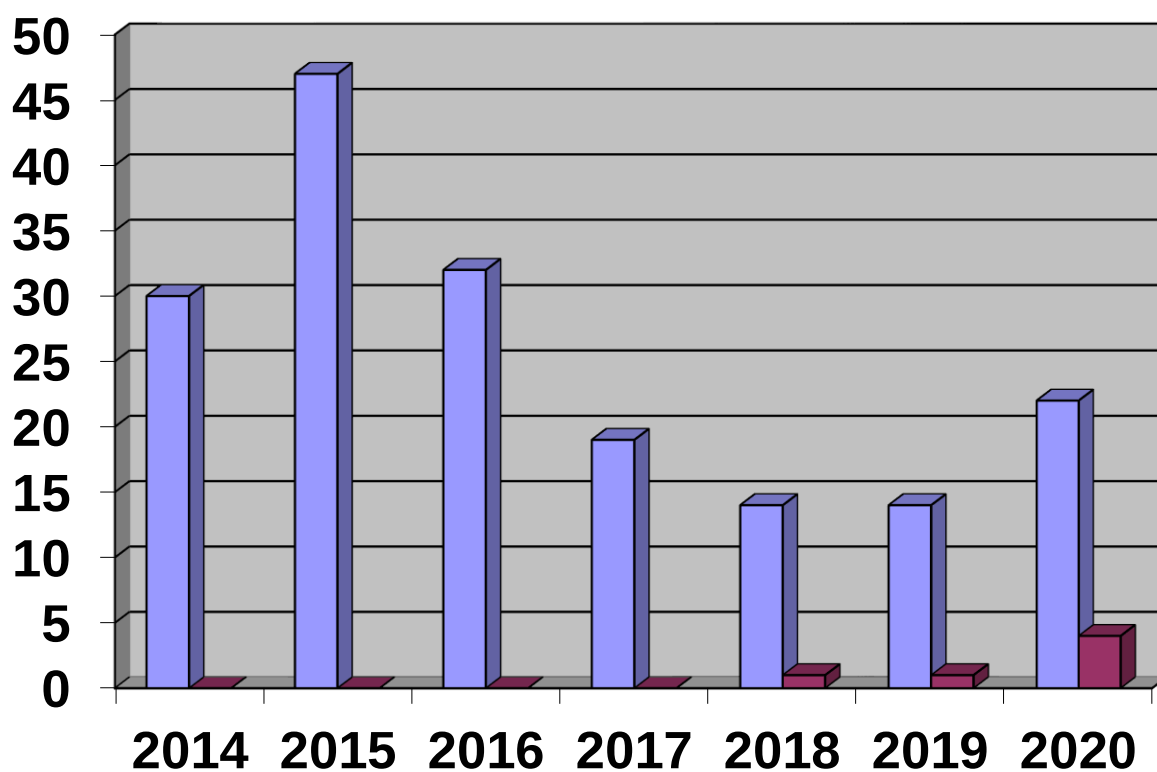

DIAGRAMA 3.4. Dinamica dosarelor privind infracțiunile comise de grupurile organizate trimise în judecată / încetate (anii 2014-2020) [182]

**ANEXA 4. Sondaj efectuat cu participarea funcționarilor Judecătoriei Chișinău, sediul
Buiucani și sediul Central**

(specialiști ai Direcției de generalizare, sistematizare, monitorizare a practicii judiciare și relații publice, specialiști ai Direcției generale evidență și documentare procesuală, șefii de direcții, grefieri, asistenți judiciari, judecători)

/ eșantion: 60 de persoane /
/ rata de eroare: 0,1-0,2 % /

1. Există necesitate în elaborarea unor studii științifice prin care ar fi abordată problematica răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale?
 - a) Da (75 %)
 - b) Nu (16,6 %)
 - c) Nu cunosc (6,6 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (1,6 %) – *da, inclusiv recomandări ale Curții Supreme de Justiție*
2. Conținutul art. 284 C. pen. indică la:
 - a) Existența unei singure componente de infracțiune (21,6 %)
 - b) Întrunirea în cadrul unui singur articol a două componente de infracțiuni distincte (33,3 %)
 - c) Dispunerea componente de infracțiune de bază la alin. (1) și a componente de infracțiune cu circumstanțe agravante la alin. (2) (45 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (0 %)
3. Deslușirea conținutului infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale necesită elaborarea unei Hotărâri a Plenului Curții Supreme de Justiție?
 - a) Da (65 %)
 - b) Nu (23,3 %)
 - c) Nu cunosc (10 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (1,6 %) – *nu cunosc dacă totul este clar*
4. Discordanța dintre reglementările normative interne și prevederile internaționale (în special Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000) privind definirea conceptului de grup criminal organizat și, respectiv, organizație criminală, creează dificultăți de interpretare?
 - e) Da (43,3 %)
 - a) Nu (25 %)
 - b) Nu cunosc (31,6 %)
 - c) Altă variantă de răspuns (0 %)
5. Modalitatea specială de liberare de răspundere penală a membrilor organizației criminale în acord cu prevederile art. 47, alin. (6) C. pen. este operabilă în varianta actuală?
 - a) Da (33,3 %)
 - b) Nu (26,6 %)
 - c) Nu cunosc (38,3 %)

- d) Altă variantă de răspuns (1,6 %) – nu, deoarece art. 284 C. pen. se referă la organizator/ conducător, dar nu și la membru al organizației criminale
6. Considerați că crearea sau conducerea unui grup criminal organizat, în afara contextului comiterii vreunei infracțiuni, constituie activitate penal condamnabilă?
- a) Da (70 %)
 - b) Nu (23,3 %)
 - c) Nu cunosc (6,6 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (0 %)
7. Este oportună divizarea răspunderii penale în raport cu formele de criminalitate organizată: organizație criminală și organizație teroristă?
- a) Da (71,6 %)
 - b) Nu (20 %)
 - c) Nu cunosc (6,6 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (1,6 %) – nu a fost studiat acest domeniu
8. Ținând cont de tehnica legislativă uzitată de legiuitorul autohton, este necesară incriminarea activității de participare/ aderare la activitatea unei organizații criminale sau grup criminal organizat în calitate de normă penală separată?
- a) Da (48,3 %)
 - b) Nu (31,6 %)
 - c) Nu cunosc (16,6 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (1,6 %) – nu a fost studiat acest domeniu
 - S-au abținut de la exprimarea opiniei (1,6 %)
9. Infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale dispune de o componență:
- a) Formală (65 %)
 - b) Formal-redușă (trunchiată) (3,3 %)
 - c) Materială (26,6 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (0 %)
 - S-au abținut de la exprimarea opiniei (5 %)
10. Infracțiunea incriminată la art. 284, alin. (2) C. pen. nu indică modalitățile normative prin care are loc crearea sau conducerea unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat, fapt ce condiționează:
- a) Aplicarea prin analogie a prevederilor art. 284, alin. (1) C. pen. (35 %)
 - b) Implicarea interpretării judiciare (40 %)
 - c) O interpretare confuză a prevederilor acestuia în raport cu alin. (1) al aceluiași articol (23,3 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (0 %)
 - S-au abținut de la exprimarea opiniei (1,6 %)
11. Incriminarea activității de creare, conducere, aderare la un grup infracțional organizat determină desuetudinea infracțiunii de banditism?

- a) Da (28,3 %)
- b) Nu (46,6 %)
- c) Nu cunosc (23,3 %)
- d) Altă variantă de răspuns (1,6 %) – nu, deoarece sunt infracțiuni prevăzute la două articole diferite (art. 283 și art. 284 C. pen.) și care prevăd modalități de răspundere diferite.

12. Propunerile Dumneavoastră întru ameliorarea cadrului normativ existent în privința normei statuate la art. 284 Cod penal:

- *Racordarea cadrului normativ național la instrumentele juridice internaționale;*
- *Implementarea normelor vizând organizațiile și grupurile teroriste;*
- *De studiat legislația altor state în partea ce ține de adoptarea legislației naționale la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate;*
- *Agravarea răspunderii și sancțiunii penale;*
- *Detalierea conceptelor de creare sau conducere a unei organizații criminale;*
- *Abrogarea alineatului (2) al articolului 284 C. pen.;*
- *Modificarea alin. (2) al art. 284 C. pen.;*
- *Ajustarea la normele juridice și practicile europene a cadrului normativ autohton.*

REPUBLICA MOLDOVA
JUDECĂTORIA CHIȘINĂU

REPUBLIC OF MOLDOVA
THE COURT OF CHISINAU

mun. Chișinău, str. Zelinski, 13 Republica Moldova
MD-2038, tel. (+373 22) 52 20 21,
tel./fax (+373 22) 52 20 21, e-mail: jchisinau@justice.md

mun. Chisinau, Zelinski 13 street, Republic of Moldova
MD-2038, tel. (+373 22) 52 20 21,
tel./fax (+373 22) 52 20 21, e-mail: jchisinau@justice.md

**Scrisoare de confirmare
a efectuării sondajului**

Prin prezenta, se confirmă faptul că la data de 16 septembrie 2019 dl. Cazacicov Andrei a efectuat un sondaj în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul central, cu participarea a 30 de funcționari (specialiști ai Direcției generalizare, sistematizare, monitorizare a practicii judiciare și relații publice, specialiști ai Direcției generale evidență și documentare procesuală, grefieri, asistenți judiciari, judecători).

Tematica cercetării a constituit-o aspectul penal al răspunderii pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale în Republica Moldova.

Președinte al
Judecătoriei Chișinău

Radu Turcanu

**REPUBLICA MOLDOVA
JUDECĂTORIA CHIȘINĂU**

**REPUBLIC OF MOLDOVA
THE COURT OF CHISINAU**

mun. Chișinău, str. Zelinski, 13 Republica Moldova
MD-2038, tel. (+373 22) 52 20 21,
tel./fax (+373 22) 52 20 21, e-mail: ichisinau@justice.md

mun. Chisinau, Zelinski 13 street, Republic of Moldova
MD-2038, tel. (+373 22) 52 20 21,
tel./fax (+373 22) 52 20 21, e-mail: ichisinau@justice.md

**5.14-9271
17.10.2019**

**Scrisoare de confirmare
a efectuării sondajului**

Prin prezenta, se confirmă faptul că la data de 17 octombrie 2019 dl. Cazacicov Andrei a efectuat un sondaj în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, cu participarea a 30 de funcționari (specialiști, grefieri, asistenți judiciari, judecători).

Tematica cercetării a constituit-o aspectul penal al răspunderii pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale în Republica Moldova.

Președinte al
Judecătoriei Chișinău

Radu Țurcanu

ANEXA 5. Sondaj efectuat cu participarea angajaților Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS)

(ofițeri de urmărire penală, consultanți ai procurorilor, procurori)

/ eșantion: 20 de persoane /

1. Există necesitate în elaborarea unor studii științifice prin care ar fi abordată problematica răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale?	a. Da (<u>100 %</u>) b. Nu (<u>0 %</u>) c. Nu cunosc (<u>0 %</u>) d. Altă variantă de răspuns (<u>0 %</u>)
2. Fenomenul criminalității organizate, în cazul Republicii Moldova, se află:	a. În creștere (<u>5 %</u>) b. În descreștere (<u>60 %</u>) c. Se menține constant la același nivel (<u>35 %</u>) d. Altă variantă de răspuns (<u>0 %</u>)
3. Este oportună sancționarea persoanei juridice implicate în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 284 C. pen.?	a. Da (<u>20 %</u>) b. Nu (<u>55 %</u>) c. Nu cunosc (<u>25 %</u>) d. Altă variantă de răspuns (<u>0 %</u>)
4. Modalitatea de redare a normei penale de la art. 284 C. pen. indică la:	a. Existența unei singure componente de infracțiune (<u>0 %</u>) b. Întrunirea în cadrul unui singur articol a două componente de infracțiuni distincte (<u>100 %</u>) c. Dispunerea componentei de infracțiune de bază la alin. (1) și a componentei de infracțiune cu circumstanțe agravante la alin. (2) (<u>0 %</u>) d. Altă variantă de răspuns (<u>0 %</u>)
5. Este necesară incriminarea activității de participare/ aderare la activitatea unei organizații criminale sau grup criminal organizat în calitate de normă penală separată?	a. Da (<u>45 %</u>) b. Nu (<u>55 %</u>) c. Nu cunosc (<u>0 %</u>) d. Altă variantă de răspuns (<u>0 %</u>)

6. Completarea Codului penal autohton cu o normă penală privind crearea sau conducerea unui grup criminal organizat este:	a. Oportună <u>(35 %)</u> b. Improprrie <u>(15 %)</u> c. Inoperantă <u>(50 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
7. Incriminarea activității de creare, conducere, aderare la un grup criminal organizat determină desuetudinea infracțiunii de banditism?	a. Da <u>(5 %)</u> b. Nu <u>(95 %)</u> c. Nu cunosc <u>(0 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
8. Elaborarea unei Hotărâri a Plenului Curții Supreme de Justiție, prin care ar fi explicat în detaliu conținutul infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale, ar fi una binevenită?	a. Da <u>(100 %)</u> b. Nu <u>(0 %)</u> c. Nu cunosc <u>(0 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
9. Care este componența infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale?	a. Formală <u>(75 %)</u> b. Formal-redușă <u>(25 %)</u> c. Formal-materială <u>(0 %)</u> d. Materială <u>(0 %)</u> e. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
10. Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000 operează cu un număr minim de 3 persoane la definirea conceptului de grup infracțional organizat. Considerați că acest plafon minim:	a. Restrânge în mod negativ aria de aplicare a noțiunii de grup infracțional organizat <u>(0 %)</u> b. Reprezintă o caracteristică reușită a noțiunii de grup infracțional organizat <u>(100 %)</u> c. Nu diferă de prevederea națională prevăzută la art. 46 C. pen. (grupul criminal organizat) <u>(0 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>

11. Modalitatea specială de liberare de răspundere penală a membrilor organizației criminale în acord cu prevederile art. 47, alin. (6) C. pen. este operabilă în varianta actuală?	a. Da <u>(60 %)</u> b. Nu <u>(0 %)</u> c. Nu cunosc <u>(40 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
12. Liberarea de răspundere penală a membrului organizației criminale urmează să fie condiționată de „lipsa în acțiunile persoanei a altei componente de infracțiune”?	a. Da <u>(60 %)</u> b. Nu <u>(0 %)</u> c. Este irelevant <u>(40 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
13. Lista modalitățile normative prin care are loc crearea sau conducerea unei organizații criminale (art. 284, alin. (1) C. pen.) este una exhaustivă, fapt care:	a. Condiționează unele dificultăți în aplicarea normei penale <u>(45 %)</u> b. Enumeră toate modalitățile posibile de realizare a faptei prejudiciabile <u>(0 %)</u> c. Urmează a fi lărgită prin includerea „și altor modalități” <u>(55 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
14. Incriminarea activității de participare/ aderare la un grup criminal organizat/ organizație criminală determină:	a. Excluderea circumstanțelor agravante corespunzătoare ale componentelor de infracțiuni care le conțin <u>(100 %)</u> b. Păstrarea componentelor de infracțiuni calificate ce includ această circumstanță agravantă <u>(0 %)</u> c. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>
15. Divizarea răspunderii penale în raport cu formele de criminalitate organizată: organizație criminală și organizație teroristă, este:	a. Strict necesară <u>(40 %)</u> b. Nu este oportună <u>(5 %)</u> c. Poate fi binevenită în perspectivă <u>(55 %)</u> d. Altă variantă de răspuns <u>(0 %)</u>

16. Dificultățile majore cu care v-ați întâlnit în activitatea practică la aplicarea art. 284 C. pen (Se completează după caz)	<u>Nu a răspuns nici un respondent</u>
17. Propunerile Dumneavoastră întru ameliorarea cadrului normativ existent în privința normei statuate la art. 284 Cod penal (Se completează după caz)	<u>Nu a răspuns nici un respondent</u>

Procuratura Republicii Moldova
Procuratura pentru Combaterea Criminalității
Organizate și Cauze Speciale

*Republica Moldova, MD-2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfint, 73,
tel. (022) 27-51-95, e-mail: proc-ccocs@procuratura.md*

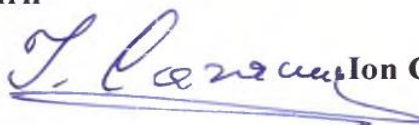
27.03.2020

SCRISOARE de CONFIRMARE

Prin prezenta se confirmă faptul că în 27 martie 2020 dl Cazacicov Andrei a efectuat un sondaj în cadrul Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale.

Tematica cercetării a constituit-o aspectul penal al răspunderii pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale în Republica Moldova (art. 284 din Codul penal)

Procuror – șef interimar al Procuraturii
pentru Combaterea Criminalității
Organizate și Cauze Speciale

Ion CARACUIAN

**ANEXA 6. Sondaj efectuat cu participarea angajaților Direcției Investigații Criminalitate
Organizată a Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General de Poliție
al MAI**

(ofițeri de investigație)

/ eșantion: 8 persoane /

1. În activitatea practică (investigativ-operativă) este necesară cunoașterea componenței infracțiunii de Creare sau conducere a unei organizații criminale?
 - a) Da, obligatoriu (62,5 %)
 - b) Da, este bine să fie cunoscută (37,5 %)
 - c) Nu numaidecât (0 %)

2. Care este elementul central al componenței de infracțiune prevăzute de art. 284 C. pen. în jurul căruia se concentrează activitatea de documentare a acesteia?
 - a) Obiectul infracțiunii (0 %)
 - b) Latura obiectivă a infracțiunii (87,5 %)
 - c) Subiectul infracțiunii (12,5 %)
 - d) Latura subiectivă a infracțiunii (0 %)
 - e) Toate prezintă relevanță pentru consolidarea probatoriului (12,5 %)

3. În momentul de față, persistă necesitatea unor studii științifice noi prin care ar fi abordată problematica răspunderii penale pentru Crearea sau conducerea unei organizații criminale?
 - e) Da (100 %)
 - f) Nu (0 %)
 - g) Nu cunosc (0 %)
 - h) Altă variantă de răspuns (0 %)

4. Care factor din cele enumerate contribuie cel mai pronunțat la proliferarea fenomenului criminalității organizate în Republica Moldova?
 - a) Sistemul informal de interacțiune al condamnaților în mediul penitenciar (75,0 %)
 - b) Existența pe teritoriul țării a unei zone necontrolate (Transnistria) (12,5 %)
 - c) Aflarea Republicii Moldova pe „traseele criminale” ce reunesc Europa cu Asia (12,5 %)
 - d) Insuficiența mijloacelor de luptă contra criminalității organizate a structurilor etatice (37,5 %)

5. Conținutul art. 284 C. pen. indică la:
 - e) Existența unei singure componențe de infracțiune (12,5 %)
 - f) Întrunirea în cadrul unui singur articol a două componențe de infracțiuni distinctive (62,5 %)
 - g) Dispunerea componenței de infracțiune de bază la alin. (1) și a componenței de infracțiune cu circumstanțe agravante la alin. (2) (25,0 %)
 - h) Altă variantă de răspuns (0 %)

6. Care este principalul izvor, din cele enumerate, care Vă permite să deslușiți elocvent conținutul componente de infracțiune statuate la art. 284 C. pen.?
- f) Practica judiciară autohtonă (Hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție și sentințele/ deciziile judecătorești pertinente) (12,5 %)
 - g) Doctrina penală (cărți, manuale, ghiduri metodice, articole științifice etc.) (87,5 %)
 - h) Instrumentarul juridic internațional (Convențiile și tratatele comunitare și cele de talie mondială) (0 %)
 - i) Experiența obținută la examinarea dosarelor de aceeași categorie (12,5 %)
7. Discordanța dintre reglementările normative interne și prevederile convenționale (în special Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000) privind definirea conceptului de grup criminal organizat și, respectiv, organizație criminală, creează dificultăți de interpretare?
- d) Da (50,0 %)
 - e) Nu (12,5 %)
 - f) Nu cunosc (37,5 %)
 - g) Altă variantă de răspuns (0 %)
8. Modalitatea specială de liberare de răspundere penală a membrilor organizației criminale în acord cu prevederile art. 47, alin. (6) C. pen. este operabilă în varianta actuală?
- e) Da (25,0 %)
 - f) Nu (50,0 %)
 - g) Nu cunosc (25,0 %)
 - h) Altă variantă de răspuns (0 %)
9. Calificarea eronată a unor fapte infracționale în conformitate cu art. 284 C. pen. este determinată, în mod primordial, de:
- e) Dorința de a etala indicii de descoperire a infracționalității sporite (25,0 %)
 - f) Ușurarea activității de documentare a infracțiunilor conexe (87,5 %)
 - g) Dezideratul intensificării contracarării formelor complexe de criminalitate organizată (0 %)
 - h) Obținerea surselor financiare pentru combaterea anume a acestui flagel (0 %)
 - i) Altă variantă de răspuns (12,5 %) – *pentru a avea mai multe posibilități de a lucra cu infractorii*
10. Este oportună divizarea răspunderii penale în raport cu formele de criminalitate organizată: organizație criminală și organizație teroristă?
- e) Da (100 %)
 - f) Nu (0 %)
 - g) Nu cunosc (0 %)
 - h) Altă variantă de răspuns (0 %)

11. Ținând cont de tehnica legislativă uzitată de legiuitorul autohton, este necesară incriminarea activității de participare/ aderare la activitatea unei organizații criminale sau grup criminal organizat în calitate de normă penală separată?
- e) Da (87,5 %)
 - f) Nu (12,5 %)
 - g) Nu cunosc (0 %)
 - h) Altă variantă de răspuns (0 %)
12. Este necesară sancționarea penală a persoanei juridice pentru implicarea în comiterea infracțiunii de Creare sau conducere a unei organizații criminale?
- a) Da, în mod special prin prevederea (introducerea) răspunderii penale pentru persoana juridică implicată în această infracțiune (12,5 %)
 - b) Da, la moment existând un cadru normativ suficient pentru sancționarea unei persoane juridice implicate în comiterea infracțiunii de la art. 284 C. pen. (37,5 %)
 - c) Nu, nu este necesar (37,5 %)
 - d) Nu cunosc (12,5 %)
 - e) Altă variantă de răspuns (0 %)
13. Infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale dispune de o componentă:
- e) Formală (75,0 %)
 - f) Formal-redușă (trunchiată) (25,0 %)
 - g) Materială (0 %)
 - h) Altă variantă de răspuns (0 %)
14. Dinamica criminalității organizate în Republica Moldova:
- a) Este în creștere (0 %)
 - b) Este în descreștere (50,0 %)
 - c) Se află la un nivel constant și invariabil (50,0 %)
 - d) Altă variantă de răspuns (0 %)
15. Propunerile Dumneavoastră întru ameliorarea cadrului normativ existent în privința normei statuate la art. 284 Cod penal:
- Sporirea finanțării organelor implicate în lupta contra criminalității organizate;
 - Elaborarea ghidurilor metodice pentru activitatea practică a angajaților;
 - Revenirea competenței de cercetare penală a infracțiunii prevăzute de art. 284 Cod penal de la Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale la Organul de urmărire penală din cadrul M.A.I. (spre exemplu, la Direcția Generală Urmărire Penală);
 - Separarea liberării de răspundere penală a membrilor organizației criminale de conducătorii/ organizatorii acesteia;
 - Sporirea controlului în mediul penitenciar de unde sunt controlate toate activitățile de organizare de proporție în plan criminal.

INSPECTORATUL GENERAL AL POLIȚIEI
Inspectoratul Național de Investigații

MD 2012, mun. Chișinău, str. Bucuriei 14, tel. (373-22), 577-177, fax. (373-22), 744 - 349, email: d2_inii@igp.gov.md
www.igp.gov.md

Nr. 34/18/2 - C-54/20 din „24” iulie 2020

copie

Domnului Andrei CAZACICOV
doctorand al Academiei ”Ștefan cel Mare”
a MAI al R Moldova
dom. mun. Chișinău str. N. Zelinski nr. 12/4 ap. 40
e-mail: andreicazacicov@gmail.com

Stimate domnule Șef,

Prin prezenta, se confirmă faptul că în data de 24 iulie 2020 dl. Cazaciov Andrei a efectuat un sondaj în cadrul Direcției Investigații Criminalitate Organizată, cu participarea a 8 angajați. Tematica cercetării a constituit-o aspectul penal al răspunderii pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale în Republica Moldova.

[Signature]
Șef

comisar șef

Vitalie BOSTAN

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
Inspectoratul General al Poliției
Direcția generală urmărire penală

MD 2012, mun. Chișinău, str. Columna, 130, tel. (373-22) 255549, fax. (373-22) 255553, email: secretariat.dgup@igp.gov.md,
pagina web: www.igp.gov.md, c F1013601000495, Ministerul Finanțelor, Trezoreria de Stat

nr.34/11-2943 din 29.06.2020

Domnului Andrei CAZACICOV
mun. Chișinău, str. N. Zelinski 12/4, ap.40

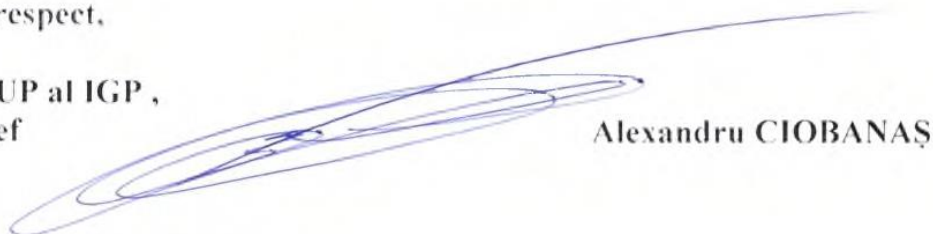
Stimate domn,

Direcția generală urmărire penală a examinat demersul dumneavoastră în care solicitați acordarea unui interviu în cadrul studiului științific cu denumirea „*Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale*”.

Prin urmare, cererea respectivă nu poate fi satisfăcută. Or, potrivit Legii nr. 152 din 01.07.2016 „*pentru modificarea și completarea unor acte legislative*”, exercitarea urmăririi penale a infracțiunilor săvârșite de un grup criminal organizat sau organizație criminală în sensul art. 46, 47 din Codul penal, precum și infracțiunea prevăzută de art. 284 din Codul penal, au fost transmise în competența Procuraturii pentru combaterea criminalității organizate și cauze speciale.

Cu respect,

Șef al DGUP al IGP ,
comisar-șef

Alexandru CIOBANAS

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Cazacicov Andrei Veaceslav

„____” octombrie 2021

CV al autorului

DATE PERSONALE

Numele, prenumele: CAZACICOV Andrei

Data nașterii: 25.07.1990

Locul nașterii: Republica Moldova, mun. Chișinău

STUDII

1997-2006 – Școala nr. 28, mun. Chișinău

2006-2009 – Liceul cu profil de arte „Elena Alistar”, mun. Chișinău

2009-2013 – Licență în drept, Facultatea „Drept”, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I.

2013-2015 – Studii de masterat, Specializarea „Drept penal”, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I.

2015-2017 – Studii de masterat, Specializarea „Traducere specializată și tehnica documentării terminologice”, Institutul de Relații Internaționale din Moldova

2017-2019 – Formarea inițială a candidaților la funcția de judecător, Institutul Național al Justiției

2017-2021 – Studii de doctorat, Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal, Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I.

ACTIVITATEA PROFESIONALĂ

2013-2014 – Ofițer de urmărire penală al Secției urmărire penală al Inspectoratului de Poliție Botanică al Direcției de Poliție a municipiului Chișinău a I.G.P. al M.A.I.

2014-2017 – Asistent universitar al Catedrei „Științe penale” a Facultății „Drept” a Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I.; Secretar științific al Consiliului Facultății „Drept” a Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I.

2019-2020 – Asistent judiciar în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul central.

2020-prezent – Judecător al Judecătoriei Edineț, sediul Briceni.

DOMENIILE DE INTERES ȘTIINȚIFIC

- Drept penal (partea generală și partea specială)
- Tehnica încadrării juridice a infracțiunilor

CURSURI DE FORMARE, SEMINARE DE INSTRUIRE, ATELIERE DE LUCRU

2015 – Seminar de instruire „*Lupta împotriva crimelor transfrontaliere: utilizarea celor mai bune tehnici speciale de investigare*”. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne

2016 – Seminar internațional: „*Investigarea crimelor economice transnaționale*”. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne; Atelier de lucru internațional: „*Integritatea poliției – susținerea capacităților de instruire*”. Chișinău: Inspectoratul General de Poliție

2017 – Seminar internațional de instruire pentru angajații M.A.I., cu privire la Rezoluția nr. 1325 a Consiliului de Securitate al O.N.U. „*privind Femeile, Pacea și Securitatea*”. Chișinău: hotelul Manhattan; Cursurile de formare continuă în domeniul Psihopedagogiei (Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I.); Atelier de lucru internațional „*privind strategiile de instruire în domeniul combaterii criminalității cibernetice pentru organele de forță și accesul la materialele Grupului European de formare și instruire în domeniul combaterii criminalității cibernetice*”. Regatul Belgiei, or. Bruxelles

2017-2018 – Programul de instruire „*Critical Thinking and Advocacy in a Free Society*” organizat de *The Leavitt Institute for international development*; Cursul „*Utilizarea tehnologiilor informaționale în domeniul profesional*”, organizat de Institutul Național al Justiției; Cursul

„English language courses. Advanced level”, organizat de Institutul Național al Justiției în parteneriat cu Liceul teoretic „Orizont”

2018 – Școala de iarnă în domeniul drepturilor omului „Implementarea la nivel național a Convenției Europene a Drepturilor Omului în Republica Moldova – remedii pentru sporirea calității actului de justiție”, în cadrul Proiectului Consiliului Europei „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova”; Seminar internațional „Lupta contra traficului de ființe umane. Inițierea și gestionarea unui dosar în Traficul de ființe umane”. Chișinău: Institutul Național al Justiției; Vizită de studiu cu subiectul „Portuguese Compensation system (law and practices) to Traffing in Human Beings Victims”. Portugalia, or. Lisabona

2019 – Sesiunea de comunicări științifice cu genericul „Probleme actuale de prevenire și combatere a traficului de ființe umane”. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI; Seminarul cu genericul „Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor”. Chișinău: Institutul Național al Justiției

2020 – Atelier de lucru „Utilizarea tehnologiilor informaționale și gestionarea electronică a dosarelor”; Seminarul cu genericul „Judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală art. 364¹ CPP”; Seminarul cu genericul „Procedura de examinare a contestațiilor și a popririlor în cadrul procesului de insolabilitate”; Seminarul cu genericul „Particularitățile investigării și judecării unor categorii de infracțiuni economice, spălării banilor și finanțării terorismului”. Chișinău: Institutul Național al Justiției

2021 – Seminarul cu denumirea „Particularitățile investigării și judecării cauzelor privind criminalitatea transfrontalieră, transnațională și organizată”; Seminarul cu denumirea „Particularitățile investigării și judecării infracțiunilor de corupție și conexe”. Chișinău: Institutul Național al Justiției, 18 mai, 2021; Seminarul cu denumirea „Investigarea și examinarea infracțiunilor privind violența în familie”. Chișinău: Institutul Național al Justiției, 17-18 iunie, 2021; Seminarul cu denumirea „Particularitățile investigării și judecării infracțiunilor de trafic de droguri și combaterea terorismului”, Chișinău: Institutul Național al Justiției, 29 noiembrie, 2021

PARTICIPĂRI LA FORURI ȘTIINȚIFICE

Internaționale:

- a. Simpozionul International al Tinerilor Cercetători. Ediția a XI-a. Chișinău: Academia de Studii Economice a Moldovei, 25 – 26 aprilie 2013;
- b. Conferința științifico-practică internațională: „Premisele istorico-juridice și politice ale războiului de la Nistru - 1992”. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., 17 martie 2016;
- c. Conferința științifică cu participare internațională: „Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice”, Ediția a II-a. Chișinău: Academia Militară „Alexandru cel Bun”, 1 martie 2017;
- d. Conferința științifico-practică internațională: „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan”. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., 16 martie 2017
- e. Competiția internațională „The Leavitt Institute Mock Trial Competition for National Institute of Justice”. Chișinău: Institutul Național al Justiției, 2-3 mai 2018;
- f. Concurs internațional de referate. Integrarea instituțiilor juridice în urma Unirii din 1918 în perioada interbelică. Ediția IV-a. Chișinău: Muzeul Național de Istorie, 28-29 iunie 2018;
- g. Conferința științifică internațională „Modern Scientific challenges and trends”. Polonia, Varșovia, 20 octombrie, 2019;
- h. Conferință științifico-practică națională cu participare internațională „Insolabilitatea: Probleme, Realități și Perspective”. Chișinău: Universitatea de Stat, 17-18 februarie, 2021;
- i. Regional conference „Improving operational capacities to tackle online child sexual exploitation and abuse (OCSEA). Introducing the pilot training module for law enforcement,

judges, prosecutors”, organized by Concil of Europe project EndOCSEA. Online, Bluejeans Platform, 3-4 june, 2021.

Naționale:

- a. Conferința științifică interuniversitară: *„Rolul Tineretului în Dezvoltarea societății la etapa actuală”*. Chișinău: Institutul Internațional de Management Imi-Nova, 26 martie 2010;
- b. Conferința științifică: *„Criminalitatea politică: aspecte istorico-juridice, manifestări și consecințe”*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., 06 ianuarie 2015;
- c. Masa rotundă: *„Identificarea mijloacelor juridice pentru protecția patrimoniului cultural”*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., 25 iunie 2015;
- d. Conferința științifică: *„Refugiații – provocarea pentru societatea contemporană”*. Chișinău: Institutul de Relații Internaționale din Moldova, 17 septembrie 2015;
- e. Simpozionul științifico-practic *„LECTURI AGEPP”*, Ediția a XVIII-a, cu genericul *„Probleme actuale ale protecției, respectării și valorificării proprietății intelectuale, instruirea și perfecționarea cadrelor în domeniu”*. Chișinău: Agenția de stat pentru proprietatea intelectuală, 21-22 aprilie 2016;
- f. Simpozionul anual științifico-practic privind protecția proprietății intelectuale *„Lecturi AGEPP”*, Ediția XIX-a. Chișinău: Agenția de stat pentru proprietatea intelectuală, 19-20 aprilie 2017;
- g. Sesiunea de comunicări științifice cu genericul *„Probleme actuale de prevenire și combatere a traficului de ființe umane”*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 25 octombrie, 2019;
- h. Conferința științifică a doctoranzilor cu genericul *„Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective”*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 24 ianuarie, 2020.

LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE

Articole în reviste și culegeri științifice naționale și internaționale: 22 dintre care 17 la tema tezei de doctor

LUCRĂRI METODICO-DIDACTICE PUBLICATE

Ghiduri metodice: 4

LIMBI VORBITE:

Română (maternă), rusă (fluent), engleza (avansat), franceză (începător)

DATE DE CONTACT:

Adresa: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Zelinski, nr. 12, bl. 4, ap. 40

Telefon: (022) 539013, (078) 815378

E-mail: andreicazacov@gmail.com / andrei.cazacicov@justice.md